

SPECVLVM

nabytém dla Biblioteki Kórnickiej
r. 1889. Dr.
za 2 marki. -

Exo
Ap

1043
S A N C T I
B O N A V E N T U R Æ
E P I S C O P I C A R D I N A L I S
A L B A N E N S I S, S E R A P H.
D O C T O R I S E C C L E S I Æ,

Speculum Discipline.

ORATIONES ET

CONCILIUM

Profectus Religioforum:

Libelli ad pietatem vtilissimi.

Opera F. HENRICI SEDVLII

Cluuiensis, Instituti D. Francisci de Observantia
Guardiani Antverp. diligenter emendati.

A N T V E R P I Æ,
E X O F F I C I N A P L A N T I N I A N A,
A p u d V i d u a m & I o a n n e m M o r e t u m.
M. D. X C I.
C V M P R I V I L E G I O.

SVMMMA PRIVILEGII.

REGIS privilegio cautum est, ne
quis Speculum hoc S. Bonauen-
tura, & libellos De Profectu Religio-
forum, citra voluntatem Joannis Moreti
Typographi Anwerpiensis, intra sex
annos imprimat, aut alibi impressos in
has Regiones importet, venalesve habeat,
ut latius patet literis datis Bruxella
xij. Septembris. M. D. XC.

Signat.

N. Lombaerts.

13953

REVERENDO AC MAGNIFICO

DOMINO D. LEONHARDO

Betten, Abbati & Domino Sancto-
Trudonensi sacratissimo, Domino
suo plurimum colendo.

IVVS Paulus, Magnifice
Domine, suo Timotheo fi-
delem sermonē ponit ob ocu-
los, quē serio praecepti cupit &
doceri. Exerce te ipsum, inquit, ad pietatē: 1. Tim. 4. 7
Nam corporalis exercitatio ad modicum
utilis est: pietas autem ad omnia
utilis est, promissionem habens vitae,
quae nunc est, & futura. Et hic est Fide- Sic Thea-
delis sermo, & omni acceptione dignus. phylast.
Sunt qui bona corporis habitudinis cu-
ram gerunt, sed exiguo tempore ea fruun-
tur: qui autem pietatis usurpant exerci- Pietas.
tia, & in hac vita insignes efficiuntur, &
post hanc vitam coronas merentur sempi- Ambros. in
ternas. Graviter itaque Apostolus ex- prae dictum
hortatur nos ad studium pietatis, in qua locum dicit
omnis est summa disciplina Christiana. Pauli.
Est autem pietas cultus Dei: colitur Aug. En-
verò Deus fide, spe, & caritate. Porro seg. chiv. c. 2. &
virtus est caritas, qua id quod diligen- Aug. ep. 29.
tius est. & 52.
Virtus ca-
ritas est.

EPISTOLA

dum est, diligitur: & in hac vita virtus non est, nisi diligere quod diligendum est. Diligendus est Deus, & super omnia diligendus: & hoc virtus est. Unde eleganter quidam, Virtutem nihil aliud affirmat, quàm summum Dei amorem.] Verum quo virtus ipsa acquiratur, prius erunt ab animo vitia expellenda. Etenim maledicta est terra nostra, & nisi diligentissime exerceatur, nil aliud feret quàm tribulos & spinas. Quicquid virtutem prepedire potest, studiosissime ante omnia expurgari oportet. iuxta illud: Ecce dedi verba mea in ore tuo, ecce constitui te hodie super gentes & regna: ut euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes; & adifices & plantes] Primum est eradicare precedentia mala, spinas & tribulos vitiorum. Secundum plantare. Deus etenim in anima, de qua excidit iram, plantat mansuetudinem; eradicat auariciam, liberalitatem inserit; libidinem euellit, seminat castitatem. Est item opus Dei destruere adificia diabolica, quæ in anima humana construit diabolus: qui turres superbie & muros erigit elationis, quos sermo Dei in primis deicit. Hac eò diximus, ut intelligas S. Bonaventuram ac-

corum-

August. de
morib. Ec-
cles. Cap. 15.
cap. 15.

Gen. 3, 17

Gen. 3, 10

Orig. hom.
23. in 10.

na

2.

2a

e
l
r
e
v
e
ill
vi
qu
ce
ma
cit
sto
ron
ti
min
ima
ta
ima
Illi
hono
iume
est ill
mine
audin
non
serpen

DEDICATORIA.

commodatissima methodo duobus hisce libellis docere, qua ratione studiosi virtutis ad pietatem pervenire queant. Prius enim revellit lolium vitiorum hominis utriusque, deinde pulcherrimo ordine docet acquirere virtutes.

De utroque homine bene instituendo illi propositum est. Neque verò insolens videri debet, quòd dicimus hominē utrūque. Etenim homo duplex est in nobis, dicitur Dominò per Ezechielem: Homo homo de domo Israël, &c. Quòd secundo dicitur homo, duplicem in nobis iuxta Apostolum ostendit hominem, inquit B. Hieronymus, exteriorem & interiorem. Multi enim habentes faciem corporalem hominis, diversarum bestiarum assumunt imagines: quas dissipari cupiens Propheta deprecatur, Domine in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Illi de quibus scriptum est, Homo cum in honore esset, nō intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis; non sunt homines homines, sed homines iumenta. Rursus qui in Evangelio audiunt, Serpentes genimina viperarum, non sunt homines homines, sed homines serpentes. Invenias quoque homines equos

Homo duplex in nobis est: exterior & interior.
Ezech. 14. 9
1. Cor. 4. 16
Hieron. in eundem locum.

Psal. 73. 20

Psal. 43. 10

Mat. 23. 30

Psal. 114. 9

EPISTOLA

Mat. 7, 6 & mulos, homines canes & porcos, homi-
 nes vulpes, & si quid aliud dici potest
 Luc. 13, 12 monstruosus. Vitium hominem prinat sua
 humanitate; vt quamuis homo exterius
 appareat, tamen verus homo, id est, homo
 homo dici non possit. neque enim prae-
 ceptum est quod in homine externè appa-
 ret, sed praestantius quid in corpore latens.
 2. Cor. 4, 16 Apostolus vocat hominem qui intus est.
 Licet is qui foris est noster homo corrup-
 pitur, inquit, tamen is qui intus est reno-
 uatur de die in diem.] Homo intus mens
 est, quae attrito renouatur corpore. Sine
 August. ep. corpus conficitur abstinentia castigatio-
 ne, sine valetudine, sine aliquo casu, sine
 113. etatis accessu, anima renouatur. Diuus
 1. Pet. 3, 4 Petrus eundem hunc appellat abscondi-
 tum cordis hominem, quem studiosè mo-
 net ornandū: capillaturam, aurum, unio-
 nes, totamque illam curiositatem repro-
 bans. Omnis enim gloria filia regis intus
 est: è diuerso in bestiis omnis gratia foris
 est. Nihil in bestiis plus reperias, quàm
 quod videtur: contra in homine nihil est
 inferius quàm quod videtur. Ex quo
 conficitur, qui ornatum illum amant,
 Gen. 3, 21 exteriorem, intus esse sordidos. Peccatum
 inuenit vestes; nam tunicas pelliceas in-
 duis

Amb. 10. 1.
 de instit.
 1. 4. 3.

da
 ca
 p
 igit
 est
 tu
 mu
 ver
 mu
 nen
 Cor
 ani
 esse,
 sum
 num
 atq
 quer
 se qu
 tur n
 nes e
 dici
 nem
 vitia
 Dom
 S.
 derat
 nition
 fugere

DEDICATORIA.

dui Dominus primos parentes cum peccassent: at luxum illum vestium mens improba & meretricia sibi parauit. Vides igitur duos homines; vnum qui in conspectu est omnibus, alterum qui corpore tectus, intus est absconditus. Quamobrem deprehendimur quadatenus duplices esse, ac proinde verum, quod in omnium ore versatur, intus sumus. Ego id sum, quod ad interiorum hominem attinet: ista externa non ego, sed mea. Corpus hoc, organum est hominis, organum anime. homo itaque peculiariter censetur esse, quod secundum animam est. Quod ipsum intelligens Diogenes Cynicus, hominum catervis circumseptus, ipsa meridie, atque in foro ipso, accensa lucerna quid quereretur interrogatus, respondit homines se querere, neque enim humano dignabatur nomine, quos deprauati mores homines esse non sinebant. Quia is verè hominidici meretur, qui virtute colit, & imaginem hominis integram retinet: qui fugiens vitia illicitis affectibus imperat, assuetus Dominicis obtemperare praeceptis.

S. Bonaventura postquam longo considerationis studio, utriusque hominis cognitionem accepisset, eleganter sanè docet fugere vitia, virtutem sectari, declinare a

Basil. hom.
10 in He-
xaë. in ill.
facimus
homo ad
imag.

Homo est
secundum
animam.
Diogenes
Laert. l. 6.
de vita
philos. in
Diog.

psal. 33. 19

EPISTOLA

Col. 3. 10.
Prologo 2. in.
De profect.
Relig.

malo, & facere bonum; veterem hominem
exuere, & induere nouum. Priorem li-
brum, quem inscribit Speculum disci-
plinæ, subinde vocat de homine exteriori:
alterum, De profectu Religiosorum,
appellat de homine interiori. Orditur au-
tem ab institutione hominis exteriori,
cuius ipse causam reddit his verbis: Homo
ab intimis & summis cadens per pecca-
tam, in hac exteriora & visibilia lapsus
est. Et quia non intelligit nisi corporalia;
ideo inde primò nititur resurgere ubi ia-
cuit, & paulatim se erigere ad spiritualia
& diuina ad qua conditus fuit.] In Spe-
culo disciplina, cùm quadam necessaria
ad virtutem capeSSendā premisset, tunc
eruditissimè candidatos Monasticos dedo-
cet illam rusticitatem, presumptionem,
omnes irreuerentia notas, in verbis, operi-
bus, in gestibus, incessu, & vniuersis mori-
bus. Ex visu cognoscitur vir, ait Ecclesia-
sticus, & ab occurſu facili cognoscitur sen-
satus. Amictus corporis, & risus dēitum,
& ingressus hominis enunciant de illo.

Cap. 19. 37

To. 1. lib. 1.
Offic. 4. 18.

Certe B. Ambrosius quendam seruum
suum ad Clerum noluit admittere, quòd
gestus eius aliquid mali videbatur enun-
ciare. Nec se fellit eum sentētia: nam pau-
lo

lo p
Bo
ru
rio
ten
adi
Et
por
dor
dro
der
run
met
tia
tuer
pus
feti
fita
cona
Na
& c
caris
hini
phos
Sapi
Q
sthen
tium

DEDICATORIA.

lo post ab Ecclesia recessit. Denique noster
 Bonaventura in De profectu Religioso-
 rum, totus est, ut hominem reformet inte-
 riorem. Quare in primis explicat species
 tentationum; & vitia definiens, singulis
 adhibet remedia, quibus curari possunt.
 Et quidē qui propter eximias animi, cor-
 porisque dotes, morum elegantiam, splen-
 dorem virtutū, à suo præceptore Alexan-
 dro Halensi accepit elogium tale; Non vi-
 detur Adam in homine isto peccasse: mi-
 rum videri non debet, quod præ cæteris
 methodum hanc elegantissimam, qua vi-
 tia fugantur, & parantur virtutes, po-
 tuerit præformare. Cuius vnicus est sco-
 pus, ut perducatur ad totius Christianæ per-
 fectionis culmen Caritatem; in qua verè
 sita est sapiētia. Veri nominis Philosophos
 conatur efficere vita monastica cōsecratos.
 Nam si iuxta D. Aug. Pietas sapiētia est, ^{ubi sup.}
 & cultus Dei; coliturque Deus fide, spe, &
 caritate: sequitur sanè, quotquot sunt di-
 uini amoris studiosi, veros esse Philoso-
 phos. Deum amare vera philosophia est.
 Sapiētia* enim Deus & est & vocatur. <sup>Deū amare
re philoso-
phia vera.
Theodoreti
orat. De
Caritate
post histo-
riam Reli-
giosam.
1. Cor. 13.</sup>
 Qui volunt, legant Platonem, Demo-
 sthenem, Ciceronem, Virgilium, Tere-
 ntium, Horatium, ceteraque Ethnicorum

EPISTOLA

monumenta, venustanda lingua gratia,
 verborum foliis se oblectantes: oblectent
 se, ad instar Acolasti indulgentissimum,
 patrem fugientis, porcorum siliquis, quæ
 animum humanum non possunt exsatu-
 rare. Mibi interim placent illi indocti
 qui celum docent rapere, qui me pascunt
 verbo vita, Angelorum pane, non cibo
 demonum, quomodo parabolam hanc in-
 terpretatur diuus Hieronymus, cuius ver-
 ba lubet ascribere: Demonum cibus est,
 inquit, carmen Poëtarum, secularis sa-
 pientia, Rhetoricorum pompa verborum.
 Hæc cum sua omnes suauitate delectant,
 & dum aures versibus dulci modulamine
 currentibus capiunt, animam quoque pe-
 netrant, & pectoris interna deuinciunt.
 Verum cum omni studio ac labore per-
 lecta fuerint, nihil aliud nisi inanem
 sonum & sermonum strepitum suis lecto-
 ribus tribuunt. Nulla ibi saturitas veri-
 tatis, nulla refectio iustitiæ reperitur: stu-
 diosi eorum in fame veri & virtutum pe-
 nuria perseuerant.] Et ita quidem res se
 habet. Quapropter non possum satis mi-
 rari hominum istorum vanitatem, qui re-
 licto studio rerum æternarum, non aliud
 scire curant, quàm Romana eloquentia
 princi-

De filio
 prodigo, ep.
 146 ad Da-
 masum. 10. 3.

nat

R.

2a 2

DEDICATORIA.

principem Ciceronem, Salustium subtilis-
simum breuitatis artificem, & lectissimum
pensatorem verborum, aut Plautum om-
nium Latinorum festiuissimum. Quam ab-
surdum est quotidie canere Iouem altitonan-
tem, Hercule, Theseum, Troiam, Olym-
pum, & cetera Ethnicorum monstra, som-
nia, mendacia: & nihil scire de Christi
Seruatoris nostri praesepi, vita, & caelesti
Philosophia: nihil de eius catenis, sudore
sanguineo, verberibus, corona spinea: nihil
de vulneribus, de lytro humani generis
pretiosissimo eius sanguine pro nobis effu-
so. Quid? quod neque cogitent de fine ho-
minis, & beatitudine, quam omnes desi-
derare debemus. Nec mirum, quando illi
ipsi ut plurimum nesciant seipsum, sicut mu-
lus & equus, quibus non est intellectus. Psalm. 72. 20
Vnum studium verè liberale est diuina sa-
pientiae, haec verè liberum reddit: cetera pue-
rilia sunt. Antea quidquam credis in illis
esse boni? non faciunt virum bonum, sed
nec permittunt quidem. Grammaticus
circa curam sermonis versatur: & si la-
tius vagari vult, circa historias: iam ut
longissime fines suos proferat, circa car-
mina. Quid horum ad virtutem viam
sternit? Syllabarum enarratio, & verbo-
rum

Sapientiam
studium,
verè libe-
rale.

EPISTOLA

rum diligentia, & fabularum memoria,
& versum lex atque modificatio? Quid
metum demit, cupiditatem eximit, libidi-
nem refrenat? Nihil inuenies quod veter
timere, veter cupere. quisquis hac ignorat,
alia frustra scit. Videntur mihi isti imi-
tari insanos, qui relictis necessariis, super-
vacanea sectantur: quemadmodum si quis
ab arbore valde onusta pomis, nuda legat
folia, negligat autem fructus suauissimos.
Anxie disputant, rectiusne dicatur bea-
titas an beatitudo: veram de ipsa conse-
quenda non laborant. Magno vitio datur
substantiuum & adiectiuum non secundum
praecepta iungere Syntaxeos: at oblinisci
Christianismi, fornicari, inebriari, pecca-
tum non putatur. Dicite mihi, o vos qui
nihil esse vultis quam Grammatici, qua-
nam est ratio naturalis, aut in mundi con-
stitutionibus lex scripta, ut hic liber dica-
tur, & hac sella? cum neque sexus habeant
masculinis & femininis generibus distin-
ctos? neque quisquam docere me doctissi-
mus possit, ipsum his & hac quid sit? au-
cur vnum ex his sexum virilem designet,
& aliud femininis generibus applicet?
Humana sunt ista placita, & ad usum
sermonis faciendi non omnibus necessaria.

Nam

Simila.

Arnob. l. 1.
aduersus
Gentes sub
hocm.

DEDICATORIA.

Nam & hac liber, & hic sella, dici sine
 ulla reprehensione potuisset, si ab initio sic
 dici placuisset, & à sequentibus seculis
 fuisset communi in sermocinatione serua-
 sum.] Sed dicis, Facit ad vestiendas sen-
 tentias eloquentia, & multum leporem
 habet elegantia dictionis. At nec eò debet
 verū videri, quod dicitur, quia eloquen-
 ter dicitur; nec eò falsum, quia incompo-
 sitè: rursus, nec ideo verum, quia impolitè
 enuntiatur; nec ideo falsum, quia splen-
 didus sermo est.] Nōne vides ut plurimum
 philosophiam mundanam turgere ver-
 borum phaleris? Sed veritate, cuius mens
 humana audissima est, destituitur. E cō-
 trario Christiana sapientia simpliciter si-
 ne verborum fucis docetur, & idcirco de-
 prehendimus schola nostra magistros non
 secundum artem scripsisse, sed secundum
 gratiam, qua supra artem est.] Quamob-
 rem probabile est institutum non pluris
 facere eloquentiam quàm sapientiam: &
 contentum esse, si quod significatur, intel-
 ligitur: neque curare quomodo dicatur,
 quod est exponendum. Opem ferre non ut
 bene loquantur, sed ut homines seruentur,
 puto esse optimum, non autem dictiuncu-
 las tanquam ornamenta componere. Nam
 dictio

Aug. de doct.
 lib. 5. cap. 10.
 cap. 10.

Amb. ep. 89
 in initio.

Clem. si. 8.
 Strom. in
 med.

EPISTOLA

dictio est, cœu vestes in corpore: res autem
carnes & nervi. Non oportet ergo maio-
rem vestis quàm salutis corporis gerere
curam. Dic, quaeso te, quid mali, quid in-
cōmodi paritura est locutionis imperitia,
si quæ sunt maxima fuerimus consecu-
ti? Quid enim prodest aurea clavis, ait
B. Aug. si aperire quod volumus nō potest?
aut quid obest lignea, si hoc potest: quando
nihil querimus, nisi patere quod clausum
est? Quid? quod neq. ipsi Philosophi præ-
stantissimi valde ediscendis literis ope-
ram dederunt, imò nonnulli prorsus con-
tempserunt, perstiteruntque esse imperiti,
omnem etatē in ea philosophia parte, quæ
mores componit, conterētes, illique claris-
simi & celeberrimi evaserūt. Anacharsis
enim, & Crates, & Diogenes (ut mihi te-
statur D. Chrysostomus) huius assequen-
da peritia nullum studium, nullam om-
nino curam habuerunt.] Aiunt nonnulli,
quod ne Socrates quidem ipse: ita enim in
oratione ad indices prefatus est: Vos ex
me audituri estis omnem veritatem, &
non tamen per Deos immortales, ô viri
Athenienses, orationem compositam ele-
etis verbis & nominibus, ut faciant qui
horum studiosi sunt, neque aliquo orna-
mento

libro 4. de
doct. Christi.
cap. 10.

lib. 1. ad
uersus vniu-
ersitates
peritiores
vita moria-
tica.

men-
vili-
iusti-
alio-
dice-
ado-
bis,
non
let;
nec
Ita-
Phi-
est,
lesce-
ipsis
losop-
cile
Bar-
bam
quod
ideo
rit:
san-
imp-
qua
ind-
stian-
& n

DEDICATORIA.

mento fucatam: sed audietis vulgaribus
vilibusque verbis loquentem. Credo enim
iusta esse quae dico, nullusque vestrum
aliter expectet. Neque enim profecto, In-
dices, huic aetati convenire videtur, veluti
adolescentulo, fictis ad vos ingredi ver-
bis, &c. Hoc autem cum dicit, ostendit se
non ob negligentiam quandam, ut fieri so-
let; sed quod eam rem non magni faceret;
nec didicisse, nec illa unquam usum fuisse.
Itaque (ut or verbis divi Chrysostomi)
Philosophis quidem eloquentia indigna
est, & viris prorsus: ludentium vero ado-
lescentulorum certamen & gloria; quod
ipsis Philosophis quoque videtur, nec Phi-
losophis quibuslibet, sed illi qui omnes fa-
cile in ea arte superavit.] Quid igitur?
Barbarorum more humanitatem repro-
bamus? minimè verò. Sed hoc volumus,
quod sicut rusticus & simplex Frater non
ideo debet se putare sanctum, si nihil nove-
rit: ita nec peritus linguam debet aestimare
sanctitatem. Multo melius est è duobus
imperfectis, rusticitatem sanctam habere,
quam eloquentiam peccatricem. Surgunt
indocti, inquit Augustinus, audita Chri-
stianissimi Philosophi D. Antonij vita:
& nos cum doctrinis nostris sine corde ecce
ubi

Hieron. 86.
2. ep. 2. ad
Nepotianum.

L. 1. b. 2.
conf. c. 8.

EPISTOLA

ubi volutatur in carne & sanguine? In
iudicio illo terribili non verborum, sed ha-
bebitur ratio operum: non proderunt ibi
speciosa folia, quando exactissime fructus
requiruntur. Quid querimus adeo ista
mera insomnia, qua nihil ad nos, qua flu-
xa sunt, qua momentanea? Bonum hoc &
firmum est, sublata cruce hinc pedem ef-
ferre, ingemiscere, & fundere lachrymas,
mentem diuinarum rerum studio manci-
pare, caelestium bonorum spem pectore fo-
nere, ita cōparare se, ut sacrosancta Tri-
nitatis splendor, qui puris animis imper-
tiri solet, nobis illucescat: à stulta carnis
contagione mentem abstinere, imaginem
illam quam diuinitus accepimus formare,
& integram confirmare, vitā ab hac vita
alienam ducere, denique cum altero mun-
dum hunc commutādo ad beatarum ani-
marum patriam feliciter cōmigrare. Sanè
hoc est, quod rudi stylo quidem, sed tamen
Christiano, S. Bonauētura docere conatur.

Accipe igitur, Reuerende Domine, lu-
benti animo hosce pios libellos, cōpluribus
incognitos hactenus, dignos tamē qui om-
nium Religiosorum terantur manibus, la-
bore multo ab innumeris vitiis repurga-
tos, illustratos etiā testimoniis sanctorum

Pa-

DEDICATORIA.

Patrum, è quibus omnia frè desumpta sunt. Hos R^{re} tua nuncupo. Quod ut faciam, mouet me in primis singularis illa tua beneuolentia, qua me iam inde à multis annis nihil merètem complexus es. Deinde præclara monasterij tui S. Trudonis disciplina, qua procul de se pietatis auita diffundit odorem. Testatur S. Bonauen-
prologo v.
in De præd.
secu Relig.
tura, admonitiones suas, quas alibi vocat collationes, his duobus libris comprehēsas à se, nō solū habuisse ad sui instituti fratres, verumetiam ad alios quoque. Cum autem persuasum esset, laborem hunc nostrū, qualiscunq; demum sit, R. Dom. tua non displiciturum, cupio ut accipiat ab Obseruantia nostra munusculū exiguum beatissimi Patris S. Benedicti illustrissimus Ordo, à quo S. Franciscus primum locum accepit, in quo institutum suum inchoauit, ut caritatē illam & amicitiam, quam maiores nostri sanctissima consuetudine fœderarunt, sanctam seruemus & perpetuam. Ex nostra Cellula Antwerpensi. Anno 1591. May 2.

Reuerendæ tuæ Dom. studiosiss.

Fr. Henricus Sedulius Cliuiensis,
Guardianus Antwerpens.

* *

Pio

Pio Lectori.

HABES, amice Lector, Speculum
disciplinæ S. Bonaaventuræ, & De
Profectu Religiosorum, libellos
prorsus diuinos, licet contempra-
biles mundo. Sed quæ stulta sunt mundi, elegit
Deus, ait Apostolus, vt confundat sapientes.]
Auctor quidem non admodum curiosus est
latinitatis & elegantix: vt qui nouerit non in
sermone esse regnum Dei, sed in virtute. Si
pius esse velis, lege & relege diligentius: place-
bunt. sin autem, ne legas: ne sanctum canibus,
& mittantur margaritæ ante porcos. Quos
vir lōgè piissimus Dominus Hesijs, veneran-
dæ memoriæ apud Leodienses Canonicus, &
P. Ramus Iurisconsultorum quondam Loua-
nij decus, & plerique alij pij viri iuxta ac do-
cti diligentissimè lectitare solebant etiam ad
mensam, pro excitando in Deum spiritu, ne-
mo facile debet contemnere. Huius admoni-
tum te breuibus cupio, nonnullos opinari,
S. Bonauenturam non esse auctorem Speculi
disciplinæ. Sed hoc dubium nobis eximit ipse
Bonauentura, qui prologo vtroque in De pro-
fectu Religiosorum planè testatur, se conscrip-
sisse formulam priorem de exterioris homi-
nis compositione. Quibus verbis Speculum
Disciplinæ intelligit. Pctuit autem fieri, vt
Speculum hoc non tam accuratè conscriptum
reliquerit: quod ipsum quoque satis inuuit
antiquissimum exemplar editum Argentinx,
Anno 1495. Quod ita habet in libri fronti-
spicio: Speculum Disciplinæ in hanc formam
reductum est à F. Bernardo à Bessa, qui fuit
socius S. Bonauenturæ. Nam ab ore S. Bo-
nauenturæ fuit scriptum, & inordinatè reli-
ctum.

2. Cor. 1, 37

1. Cor. 4, 20

Mat. 7, 6

A D L E C T O R E M.

Etum. E quo homines discerent caelestes mo-
res.] Miror autem valde, duos hosce libellos
semper fuisse disiunctos: quandoquidem ipsa
materia librorum postulat ne disiungantur.
Quid enim coniunctius esse potest, quam ho-
mo exterior & interior; hoc est, corpus & ani-
ma. In Speculo Disciplinae, de componendo
homine exteriori; de formando interiori ho-
mine, differit in De Profectu Religiosorum.
Hic liber variis nominibus insignitur. Exem-
plaria vetustissima constanter vocant De Pro-
fectu Religiosorum: sed Venetum, quod pro-
diit Anno 1584. appellat De Reformatio-
ne mentis, librum priorem: posteriorem verò,
De Processu Religionis. Mirum in modum
variant exemplaria antiqua in inscriptioni-
bus, lectione, & distinctione Capitum. Quare
facta diligenti collatione multarum editio-
num, elegantius hi libri prodeunt, summam
doctrinam pietatis in se continentes; & ad vi-
tam bene beateque instituendam, omni Reli-
gioso, diuinæque sapientiae amantissimo, ma-
ximè necessarij.

Iraque, amice Lector, te oro, vt cum labore
nostro frueris, hunc tuis precibus apud com-
munem Dominum nostrum Iesum Christum
compensare digneris. Vale.

F. ADRIA-

F. ADRIANVS PAVLI
ARLEBECANVS BENE-
VOLO LECTORI.

Accipe de Minimis Magno Doctore libellum,
Virtutis Speculum, qui cupis esse pius.

Panditur hinc sancti Profectus semita plana:

Panditur excellens Religionis iter.

Sordibus absterfis, videas in margine iuncta

Tam loca Scriptura, quam monumenta Patrum.

Immemores sensus affixus dirigit Index.

Vtere, Qui modicum spreuerit, usque cader.

Manus

Manus Religiosorum.

DISCIPLINÆ com-
plures, quo facilius indu-
cantur, habent suas Isago-
gas, velut prima artium ru-
dimenta, quæ candidatis suis ad altio-
ra viam commonstrant. In hunc mo-
dum noster Ordo Seraphicus, quin-
que verba (Religiosorum manum ap-
pellant) ceu elementa quædam suis
tyronibus ab initio tradit. Hæc cum
ipsi tanquam digitos suos tenuerint,
paratiores efficiunt ad sublimiora pie-
tatis & sapientiæ studia capessenda.
Quare operæpretium me facturū pu-
taui, si ea in gratiam Nouitiorum no-
strorum ex sacris literis explicarem, &
ad iuuandam memoriā breuibus rhyt-
mis comprehenderem.

1. Ad quid venisti?

Non velle meum facere:
Sed passiones vincere.
Sanctamque crucem tollere:
Et indies proficere.

Mat. 5, 29

Col. 3, 5

Mat. 16, 24

Gal. 2, 3

2. Quid ad te?

Defectus vides? Quid ad te?

20, 31, 38

** 3

Qui

MANVS

1. Cor. 10, 21. Qui stas, cura non cadere.
Deut. 4, 9 Attende tibi; nosce te.
Jo. 21, 22 Mitemque Iesum sequere.

3. Est mea culpa?

Si cupis esse amabilis;
Fatere culpam iugiter:
1. Io. 1, 8 Peccator es. Humiliter
Luc. 17, 10 Dic, Seruus sum inutilis.

4. Libenter.

Col. 3, 23 Omne quodcunque facitis,
1. pph. 6, 7 Fideliter ex animo,
Hominibus & Domino:
1. pph. 6, 6 Non seruientes oculis.

5. Deo gratias.

1. Thes. 5, 17. In omni quod obuenerit,
Laudato semper Dominum;
1. Io. 1, 21 Bonum malumve fuerit,
1. psal. 72, 25 Hunc solum specta terminum.

I. PRIMVM monet, vt meminerimus
1. Gen. 13, 3 illius diei, in qua egressi sumus de Aegy-
pto; & alacriter ad terram promissam
euntes, de transitu non faciamus redi-
tum. Sed affectibus, quasi Regibus
Chananeorum superatis, in virtutibus
promoueamus. quod Religiosorum om-
nium spectat vocatio.

Se-

RELIGIOSORVM.

Secundum insinuat nobis, vt si quid 2.
humani in fratrum grege contingat,
non moueamur. Nam in quemcun-
que angulum se quis abdiderit in hoc
mundo, inueniet homines: à quibus
humana omnia aliena esse nō possunt.
Duo igitur nobis sunt obseruanda, vi-
delicet nosipfos vt penitus inspicia-
mus, & Christum pietatis ducē, quem *Mat. 11, 29*
securè imitari possimus.

Tertium pręparat ad humilitatem, 3.
omnium virtutum matrem. Quotidie
in multis offendimus omnes, sapissi-
mè cadimus, & tam inopes virtutum
sumus, vt sufficientes non simus boni *2. Cor. 3, 3*
aliquid cogitare à nobis quasi ex no-
bis. Atque etiam bona si quę videmur
operati, vt plurimùm coram Domino
bona non sunt. Quod cū studiosè
consideramus, haud facilè extollemur,
indignitatem propriam agnoscentes.

Quartum reddit nos Deo & homi- 4.
nibus longè gratissimos: quādo si quod
pręcipitur faciendum, non tergiuer-
sando aut dissimulando, lubenti ani-
mo promptoque faciamus; non quę-
rentes quę nostra sunt, sed commo-
dum aliorum: cogitantes oculum di- *1. Cor. 13, 33*
uinæ

MANVS RELIG.

vinæ Maiestatis nunquam dormire,
sed intueri omnia; in cuius gloriâ vni-
uersa agenda, docente Apostolo, di-
dicimus.

6. ep. 10.
61.

5. Quintum deducit ad omniū actio-
num metam, Deum : in quo tranquil-
lè quiescimus. Ab eo ducimus origi-
nem, ad eum properamus omnes. Ete-
nim ipse est. Alpha & Omega, princi-
pium & finis, quem in omnibus velut
vnicum scopum collimare debemus.
Faxit Dominus Iesus, vt hunc ipsum
atingamus, & æterna præmia conse-
quamur. Amen.

ap. 1. 8

S. BQ.

tuti.
Nā
scipl
virtu
acpe
esse o
Etio,
Vern
sation
diffic
mo q
cens
cūm s
vimen
assuet

S. BONAVENTURÆ

EPISCOPI CARDINALIS

ALBANENSIS, QVONDAM

totius Ordinis Minorum Generalis

Ministri, Seraphici Doctoris Ec-

clesiæ, in Speculum disciplinæ ad

Nouitios,

PROLOGVS.

Ad honestatem tendentes, im-
primis necessarium habent, ut
per exercitium disciplinæ, vir-
tutis titulum citius apprehendere possint.

Nā (ut ait Hugo de S. Victore) usus di-
sciplinæ ad virtutem animum dirigit;
virtus autem, ad beatitudinem perducit:

ac per hoc, inquit, exercitium disciplinæ
esse debet nostra inchoatio, virtus perfe-
ctio, premiū virtutis æterna beatitudo.]

Verū qui disciplinam in nouæ conuer-
sationis initio negligit: ad eam postmodum
difficile applicat, & formam quam pri-
mo quis recipit, vix deponit. Adoles-
cens namque iuxta viam suam etiam
cū senuerit, non recedet ab ea.] Optima
viuendi forma eligenda est, quam reddat
assuetudo incundam. Primus autem ad

A

pro-

to. 2. in fine.
monast. ad
nouit. in
prologo.

Prolog. 22, 6

Præmissis ad
virtutem
gradus,
proprij de-
fectus cog-
nito.

profectum gradus, defectus cognitio; mag-
naque omnino prudenti securitas, viuendi
modum nouisse congruum, pro varia re-
rum & accidentium qualitate. nec mini-
mum est contemnere minima, quæ non mi-
nimam moribus maculam, eo turpius neg-
lectui habita ingerunt, quo vitari facilius
cognita valuerunt. Proinde qui Spiritus

Obseruent
monasti-
carum care-
moniarum
colores.

Dei aguntur, moralibus documentis in-
tendunt; quæ tamen superbi & fatui con-
temnentes, nunc superstitiones, nunc care-
monias vocant; aut ceriè calumniis fuca-
tis impugnât. nec enim stultus verba pru-
dentia recipit: nisi ea dixeris, quæ versan-
tur in corde eius.] Hic ergo tractatulus per
superiorum impositionem exactus, rudi
quidem iuxta scribentis ruditatem, & in-
tenti exigentiam, stylo, ex diminutis quo-
que ac nudis, ob breuitatem, incompatis-
que interdum, sed congruis pro morum
traditione sententiis editus, nouis Christi
discipulis, pro aliquali speculo inspecien-
dus proponitur: vt per pauca sibi propo-
sita, occasionaliter fiant in pluribus cautio-

Prou. 9, 9.

res. Da sapienti occasionem, ait Salomon,
& addetur ei sapientia.] Attendant ta-
men quadam hic accipienda fore commu-
niter, & magis & minus, pro loco & tem-
pore

pore obseruanda: licet non semper pro singulis conditionum modificatio replicetur. Prudens, vt rerum varietas exigit, ita se accommodat tempori, non se in aliquibus mutans, sed potius aptans: sicut manus quæ eadem est cū in palmam extenditur, & cū in pugillum constringitur.] Nec moueat, si quæ pro iunioribus impertinentia videantur. Proinde iunior in his sepe, quæ ipsum excedunt, instruitur: vt seniorum se proposito applicans, sit quantum congruit aptior ad agenda, cautior ad cauenda. Prolixitatem, fortè tetricius si quis fuerit inspector, causabitur: sed necessariam in expertis dicendorum expressionem aduertat: nec facile rudes, (pro quibus est opera) generalibus posse comatibus, id est, breuibus & incompletis sententiis erudiri, aut concisis passim proficere paradoxis, vnòque nihilominus nouerit titulo multa quandoque perstringi, quæ specialem requirerent explicanda tractatum. Duas autem particulas, principalem videlicet & incidentalem, huius operis series habet. Principalis diuiditur in duas: in quarum prima de preparatoriis ad disciplinam, & aliquibus eius effectibus incidenter: in secunda de ipsa plenius tractatur.

Seneca lib.
de virtutib.
cap. Prudentia.
Simile
elegans.

Diuisio libri.

tur. Preparatoria sunt per modum principij, mediij & postremi: Deposicio vultus, stabilitas mentis aduersus tentationes diaboli, & subiectionis humilitas. Primum preparationem inchoat, secundum continuat, tertium verò consummat. Seruanda erit vbique maiorum & minorum paragraphorum distinctio, ad seriei & ordinis euidentiam ampliorem.

S. BO-

foli
ped
con
tato
re.
con
tam
liu
om
pedi
tur,
næ.
rin
nem
teras
sunt
opor
quas

S. BONAVENTURÆ

EPISCOPI CARDINALIS

ALBANENSIS, QVONDAM

totius Ordinis Minorum Generalis

Ministri, Seraphici Doctoris Eccle-

siæ, Speculi disciplinæ ad Nouitios

PARS PRIMA.

De prapparatoriis ad disciplinam.

De vetustatis depositione.

CAP. I.

DE PONENTVS est, secundum Ephes. 4. 22
Apostolum, vetus homo, & induē-
dus est nouus: quod perfectè im-
plent, qui transitoriis abdicatis, non Transito-
ria omnia
abdicada.
solum peccata, verumetiam occasiones fugiūt
peccatorum; veterique fermento per puram
confessionem plenius expurgato, in vitæ noui-
tate perfecta, soli præligunt Domino milita-
re. In odore igitur vaguentorum Christi, per
compendiosam & rutam sacrę religionis semi-
tam currere cupientes, prius rerum tempora-
lium fasciculos deprimentes abiciant: vt ab
omni tam possessione, quàm cura penitus ex-
pediti, Christum Dominum expeditè sequan-
tur, & non sint eis tentationis occasio vel rui-
næ. Quod si ante religionis ingressum nō fue-
rint expediti, post ingressum saltē expeditio-
nem huiusmodi per alias personas, vel per li-
teras, iuxta superioris arbitrium quanta pos-
sunt acceleratione procurent: non expectatis
oportunitatibus, aut vilitatibus deceptorii,
quas frequenter diabolus sub specie pietatis
A 3 fug-

suggerit. Summa sit eis utilitas, utilitates huius mundi contemnere propter Christum: iuxta verbum sancti Hieronymi: Nemo renunciaturus saeculo, bene potest vendere, quæ contempsit ut venderet. Si habes, inquit, in potestate rem tuam, vende: si non habes, projice. totū Deo dedit qui seipsum obrulit.] Post religionis ingressum continuo debent confessioni faciendæ vacare: & de omnibus quæ in saeculo à pueritia commiserunt, ad memoriam, quantum poterunt, studiosa solitudine renovatis, generaliter confiteri. Malorum namque confessio, initium est bonorum.] Ordinis ergo status relictis res atque reatus.

Hieron. ep.
103. ad
Paulin. in
fine.

Confessio-
ni genera-
li vacan-
dum.

August. in
Ivan. tract.
22. sub fine.

*De constantia mentis, & cautela contra
tentationes diabolicas.*

CAP. I I.

Exod. 14. 3

Ecclesi. 2. 1
Non flu-
ctuandum
in bono
proposito.

Heb. 12. 9
Prosper lib.
3. de vita
Christi. 16.

QUONIAM autem Pharaon persequitur
Isaacem fugientem, & contemptus surgit
in scandala, nunc aperte, nunc occulte, sub spe-
cie boni periculosius tentas; faciant quod scri-
ptum est: Fili accedens ad servitutem Dei, sta
in iustitia & timore: & præpara animam tuam
ad tentationem.] Solent præcipue vires tenta-
tioni præbere fluctuatio mentis circa propo-
situm ingressuræ vel ingressæ religionis, tarda
repidaque repulsio, & dejectio spiritus desola-
ti. Ea propter in primis in proposito sancto cor
suum omnino stabiliant & confirment: ne ve-
lut arundo diversis ventorum flatibus agitati
vacillent. Optimum est (inquit Apostolus) gra-
tia stabilire cor. Et Prosper ait, Quemlibet ho-
minem donec se, in eo quod elegit, certa defini-
tione confirmet, velut in quodam deliberatio-
nis incertæ biuio constitutum, discerpit ipsa di-
uersitas voluntatum. Virtus (inquit) hortatur
&

& prouocet, vt definitionis ambiguitate depolita, propositum spiritale suscipiat, perseueraturū se in suscepti labore propositi, nō sua possibilitate, sed Domini miseratione confidat. Cogiret quanti & quantæ potuerūt & possunt, quod se posse desperat. Vnde illi potuerunt, inde se posse firmiter credat.] Meminerit illud Apostoli, Fidelis Deus qui vocauit vos, qui etiā faciet, &c. Qui sperāt in Dño, mutabunt fortitudinē: current & nō laborabūt; ambulabūt, & nō deficiēt. Ad hæc, tērationum & cogitationū malorum viriliter principiis, & absque moræ dispendio est obstandum. Quod si earum insultus spiritum inquietent, non solum familiaris confessor, verumetiam fratres alij seniores sunt in adiutorium aduocandi: vt vnus debilitas multorum adiutorio sustentetur: Frater qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma.] Qui autem vulnus detegere, vel auxiliū perere negligit, sua nō immeritō negligētia perit. Denique cum diabolus, serui Dei spiritum per tristitiam deicere studeat, ipsam, si quādo irreperit, citius repellentes, Christo Domino, qui datorem hilarem diligit, in cordis lætitia famulentur: attendentes sollicitē, ne de sua vnquā vocatione ingrati aut tepidi regratiatores appareant coram Deo. vbi sol radiat gratiæ, nubium turbationis abscedit. Solet in aqua turbida latere piscaturus animam coluber tortuosus. Maximum inhabitantis gratiæ signum, spiritualis lætitia. Porro qui vocantis gratiam non agnoscit, indignum se vocationis fructu constituit. Beneficiis ingratus exhibitis, ineptus efficitur exhibendis. Valet quoque interdum conuersis, pro animæ salute, mutatio loci. Plerumque enim dum mutatur locus, mutatur & mentis affectus.] Valet pro mēis tērationibus impulsæ præsidio, valet pro morum citius ac-

1. Tes. 5, 24
1. Iac. 4, 11

Tentatio-
nū inuitis
absque mo-
ra resiten-
dum.

Prov. 18, 19

Tristitia
animum
deiciens,
citō repe-
lenda.

Nota sen-
tentias an-
te.

Mutatio
loci.
Bernard. de
modo bene
viuendi. ad
soror. ser. 6.
in fine. ex
1. Isidoro l. 2.
de Sū. bono.
c. 10. ser. 70.

perfectius assequendo peculio, extra cognationem & patriam, vel ad tempus secedere. Verum, quia per se nullo modo sufficerent, ad machinamenta diaboli repellenda: ad Christum, propter quem omnia contempserunt, qui est tentatorum refugium & debiliū fortitudo, qui se fideliter inuocantibus facit cum tentatione pronentum; vt valeant sustinere, crebris supplicationibus & deuotis recurrat: vt qui eos dignatus est de fornace Babylonis eripere, bonum in eis perficiat quod incepit. Frequens & seruens oratio, dissipat omne malum. Ollæ feruenti muscæ non *incident.

Quomodo necessaria sit ad disciplinæ suspensionem humilitas.

CAP. III.

no. 2. instit.
mō. ad no.
mō. 6. 7.

DENIQUE quoniam, vt ait Hugo, Sicut cera, nisi prius emollita fuerit, formā non recipit: sic & homo quidem ad formam virtutum non flectitur, nisi ab omni elationis & contradictionis rigore, per humilitatem humilietur: necesse habent qui disciplinæ cupiunt moribus informari, vt humilitatis radicem in corde figere studeant, & tumorem propriæ voluntatis, præsumptionis & irreuerentiæ vitia, quæ à superbia procedere solēt, tam in re quā in signo vigilantius caueāt: vt humilitas ancillæ more, locum præparet disciplinæ.

De captinatione voluntatis propriæ.

CAP. IIII.

Prosper lib.
2. de vita
contempt.
6. 17.

VOLUNTATEM itaque propriam ingenti curent studio captiuare. Quid enim prodest sub vnius ordinatione viuentibus, quod facultates suas abiciunt; si proprias voluntates

non

non relinquūt: cū sit pręstātius voluntatibus renūciare quā rebus.] Tota religionis perfectio in voluntatis proprię abdicatione consistit: quare potissimū perfectionis & disciplinę industrius appetitor, voluntatibus propriis edomandis, & pręsidentium nutui subiugandis inuigilat. Profecto in duobus erit subiectę probatio volūtatis: si videlicet in sibi iniunctis deuotē obediat, & in agēdis suis semper habere auctoritatem obedientię non omittat. Primi, hoc est, Obedientię in iniunctis pater necessitas, patet & meriti magnitudo. Nam quidquid vice Dei pręcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo; hoc omnino accipiendum est, quasi pręcipiat Deus.] Ad meritum etiam melior est obedientia quā victimę: sanctęque obedientię holocausto, nihil Deo grātius exhibetur. Nemo ad perfectionis semitam currendam magis expeditus, quā verus obediens. Quamobrem obedientię filij, se totos ad obediendum exponant: moręque vt Pręlati vocē audierint, quasi diuinitus imperetur, moram pati nesciant: sed relictis omnibus, ad iniuncta quęque fideliter exequenda, prompta deuotione consurgant: vt vicino Obedientię pede, velut vno momento, iubentis vocem, facti exhibitione sequantur.] Perfecta obedientia sua imperfecta relinquit. Quinimo nec bonus obediens verbum expectat, vbi de supetioris sibi constiterit voluntate. Illum a nem optimum dixerim obedientię gradum, cū eo animo opus iniunctum recipitur, quo & pręcipitur; cum ex voluntate iubentis, pendet intentio exequentis.] Nunquam de maiorum sententia iudicent, quorum officij est obedire, & implere quę iussa sunt.] Deinde si ad profectū volunt obedientię peruenire; constanti secum deliberatione proponant, deuotē

Voluntatis proprię abdicatio, tota religionis perfectio.

Obedientię necessitas & meritum.

Bern. tract. de pręcepto & dispens. 1. Reg. 15. 22.

Bened. in reg. 6. 5.

Perfecta obedientia, sua imperfecta relinquit.

Bern. tract. de pręcepto & dispens.

Hieron. 1. ep. 4. ad Rusticum.

3. Bened.
reg. cap. 68.

semper ad omnia obedire. Si quid igitur graue vel impossibile forte iniungitur: suspiciant quidem cum omni mansuetudine iubentis imperium. Quod si omnino suarum virium pondus excedat, impossibilitatis suæ causas, ei qui præest patienter & oportunè insinuent, non superbiendo vel contradicendo, vel aliàs leui murmure resistendo. si adhuc superior in sua manserit sententia, ita sibi nouerint expedire, & ex charitate de adiutorio Dei cōfisi, obediant.]

Philip. 2. 3

Luc. 22. 4.

8. Bened.
reg. c. 72.

Luc. 6. 39

1. Cor. 2. 19
Ephes. 5. 21

Obelien-
tia in agē-
dis aucto-
ritas supe-
riorum ac-
cedat.

Berne. serm.
71. in Cant.
in su.

Voluntas
propria,
grande ma-
lum.

hac præce-
dunt prius
verba.

Christus factus est pro nobis obediens vsque ad mortem; mortem autem crucis. Qui licet ad Patrem pro calicis translatione clamauerit, continuo tamen adiunxit, Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat. Nō solum maioribus, sed sibi etiam inuicem obedientiam certatim impendat. Incūbit enim Christi discipulo, vt omni perenti se tribuat, & exemplo Apostoli voluntarios se omnium seruos constituant: sicutque, vt scriptum est, subiecti inuicem in timore Christi. Secundi necessitas, hoc est, obedientiæ in agendis, ne quid videlicet sine obedientia præsumatur: quia simplicioribus forte aliquibus minùs patet, aliqua videretur prosecutione tangenda. Habenda est planè in agendis, obedientiæ sanctæ auctoritas; sine qua nec etiam ipsa bona, bona sunt, voluntas siquidem propria, boni virtutē infirmat. Sanctus Bernardus super Cantica ait, Grande malum propria voluntas, qua fit, inquit, vt bona tua, bona non sint. Etenim si in die ieiunij mei, inueniatur voluntas mea, nō tale ieiunium elegit Dominus: nec sapit illi ieiunium meum, quod non obedientiam, sed vitium voluntatis propriæ sapit. Et subdit: Ego autem non solum de ieiunio; sed de silentio, de vigiliis, de oratione, de lectione, de opere manuum; postremo de omni obseruantia monachi; vbi inueniatur voluntas.

AD NOVITIOS, PARS I. II

voluntas sua in eo, & nō obediētia magistri sui, idipsum sentio, minimē prorsus obseruantias illas et si bonas in se, inter virtutes censuerim deputandas.] Itaque noui, Christi discipuli, semetipsos penitus abnegantes, in agendis suis, id est, in operationibus, locutionibus & rerū quarumlibet vsu, non propriam voluntatem sed superiorum, in omnibus dispositionē sequantur. Pro quibus tamen sit specialis eorum licentia vel assensus habendus, considerari oportet. Et primò, circa operationes videndum: Quod earum quædam communes seu conuentuales, quædam speciales seu personales esse noscuntur. Specialium etiam quædam ad proximum, quædam ad personam pertinent operantis. Pro conuentualibus, quæ commune simul attingūt collegium, exequendi non est licentia requirenda, cum ad huiusmodi sit earū superiorum licentia, imò impositio generalis: vt ea, quæ siue in choro, siue in refectorio, siue alibi modo prædicto, ad vitæ conuentualis consuetudinem pertinent, nullas conuentualis auctoritate propria, præter euidētem necessitatem licitè prætermittat. Inde est, quod ab officio chori, ab aliqua videlicet hora Canonica, vel à communi conuentus refectione, aut à cōuentualibus alijs, quemque absque licentia remanere, vel assistentem recedere, his necdum in collegio consummatis, non licet. Pro specialibus ad proximi alterius fratris necessitatem spectantibus, nullum communis vitæ conuentualis vitæ, consuetudini, aut executioni specialiter iniunctorum impedimentum præstātibus, nequaquam ad superiores, sicut nec pro communibus, pro licentia dixerim recurrendum: cum secundum Apostolum, Alter alterius onera portare, & per charitatem spiritus seruire inuicem debeamus. Veruntamen tēpore quo conuentualia, vel alia iniun-

Obedien-
tia in ope-
rationib.

Gal 6, 2
Gal 5, 13

12 S. BON. SPEC. DISCIPL.

iniuncta fieri debent, non sunt præter licentiam specialia seu gratuita huiusmodi faciēda. Illa quoque, quæ ad quotidiana communium officiorum obsequia, vel ad proximi necessitatem non pertinent corporalem; quale est scribere in quaternio, & alia huiusmodi similia; maximè si occupationem prolixiorē inducunt, agenda sunt de superiorum assensu. Pro specialibus ad personam operantis spectantibus, siue ad carnis mortificationem pertineant, ut sunt vigiliæ nimis longæ, vel abstinentiæ singulares: siue ad exercitium spectent operis manualis per se vel per aliū faciendi, licentia quaratur: siue qua Religiosus suas singularitates facere non debet, quippe cui nec corpus suum habere licet in propria voluntate.] Et quod sine permissione patris spiritualis sit, præsumptioni deputabitur & vanæ gloriæ, non mercedi.] Nec potest sibi operari pro voluto, siue pro scribendo, siue alia faciendo, siue in rebus suo vsui deputatis, ut sunt libri, vestes, lecti, & alia huiusmodi aliter immutando. Incongruè quoque pro vno, res pluribus seruitura mutatur. Fit res frequenter ex mutatione deterior: & quod mihi studiosè coopto, aliis discopto. Hæc de operibus. Nec tamen negauerim, ad minima seu exilia quædam, & vix reputanda alicuius momenti, solam sufficere conuiuentiam Prælatorum. Circa locutionem hoc teneant, ut coram superiore, maximè in capitulo, sine eius assensu præhabito non loquantur. Alias de necessariis & honestis, loco & tempore debit, loqui prout eis ordinatum fuerit, poterunt inter fratres. Locutio verò cum extraneis, siue seculares, licet fratribus obsequentes, siue religiosi quilibet fuerint, fratribus nouitiis est probationis tempore penitus interdicta, sine fratre professio, qui omnia loquentis verba, & respon-

Bened. reg.
a 33.
Ibid. c. 49.

Obedien-
cia in lo-
cutione.

respondentis audiat, sine licentia speciali: sine qua nec ad portam, nec ad extraneos ipsis indulgetur accessus. Personis tamen huiusmodi si occurrerint, poterunt inclinare: vel si locus, aut tempus loquendi fuerit, & non potuerint subterfugere, bono modo eos breuiter salutare. Si de loquendo secum requiratur ab eis, respondere humiliter debent, se loquendi aut morandi licentiam non habere. Nulla prorsus alia eorum audiant verba, nec cum eis aliquatenus sedeant vel vterius commorentur: sed si locutionem necessitas exigit vel honestas, dicant ad eos, obtenta si poterunt licentia reuersuros, valeque recedendo porius faciant quam morando. De licentia tamen huiusmodi, Prælato est cautius providendum, vel ab ipso tantum, vel ab eorum instructore (qui est eis ab ipso religionis ingressu specialiter assignandus) semper cum præsens in domo fuerit, requiratur: ne à diuersis, non absque vitandæ confusionis periculo, minus providè concedatur. Circa receptionem rerum, distributionem & usum, quoniam à superiorum auctoritate dependent, duo præcipuè subditis attendenda videntur. Primum, ut qui dat aliquid, illud ex officio possit dare: secundum, ut det quidem, non secundum propriam voluntatē, sed prout sibi à superiore fuerit constitutum. Nec superflue dixerim ad officium attendendum: qui enim non habet officium administrationis, nihil aliis debet communicare, vel in fraudem horum dimittere potest. Rursus ipsorum officialium officia sunt distincta. Aliis namque necessariorum rerum procuratio, non tamen procuratarum est distributio commissa: ab illis autem non est absque licentia recipiendum aliquid speciale. Aliis autem, iuxta diuersa rerum officia, communis distributio rerum committitur.

Obedien-
tia in vñ
rerum.

Ab

Ab his communia ipsa (si ordinariè, quando scilicet & ubi, vel quomodo, iuxta sui limitationem officij distribuere debent, distribuunt) licitè recipi possunt. qui verò extraordinariè postulat, ad licentiam superioris recurrit. Præter communia supradicta, quicumque rem aliquam occultè, sine superiorum assensu recipit, habet vel vitur; à religionis delirat licentia, & quidquid habet, malè habet. Porro cum illud proprium esse dicatur, de quo * disponere licet iuxta propriam voluntatem, omni assensu alio circumscripto: non pauper sed dominus reputandus videtur, qui rem quamconque aliis distribuendo vt liber, sine superiorum auctoritate dispensat. Restant quidem communes, sed vsus dispositio pertinet ad Prælatos: vt per eorum curam singulis, iuxta modum & regulam sibi à sanctis Apostolis constitutam, prout vnicuique opus fuerit, diuidantur. Vsurpatus autem sine licentia rerum vsus, culpabiliter temereque præsumitur, & prorsus illicitè vendicatur. Statutum quoque religiose mancipationis euadit, qui in viu proprio rem aliquam, siue à parètibz, siue à quibusdam aliis recipit; aut quod maioris est culpræ, recepta occultans, superiorum indicio non exponit. Qui rem sibi collatam celauerit, sanctus Augustinus eum furti censet in iudicio condemnandum. ¶ Nulla enim res, quam superior non dederit aut permisit, est licita proprium abdicanti. Sunt qui oblata sibi, sed Prælato mox deferenda recipere licitum existimant: sed regulari priuato, receptionem occultam non dixerim esse tutam. In commodandis pro cohabitantium indigentia rebus, non est lex posita charitati. Possum rem fratri petenti exponere concedendam, non tamen impendere vendicandam. Proinde fratres nostri,

Proprium
quid.
al. dispen-
sare.

Ad. 2. 45

Aug. in re-
gula c. 26.

Receptio
alicuius
rei occult-
ta, religio-
so non est
tuta.

uitij,
neque
rem
quid
aliqu
pian
portio
ad su
coron
rius f
scien
pleru
dedita
delis
temp
sump
finali
relatu
facita
re Pra
datur
tas, q
tutem
ipsum
sus re

De p

PR
Pex
rem, v
rum:
extoll
res &
se alic
cundi
esse c

utij, nullatenus sine licentia, nec à se invicem, neque à fratre, neque à quocunque homine rem aliquam, siue tabulas, siue acum, siue aliquid quodlibet accipere, aut dare attentent aliqua ratione. Sic nec literas ad se missas recipiant, aut aliquo casu receptas aperiant, quæ à portitore, vel eo qui receperit, eas prius debent ad superiorem, vel si superior ordinaverit, ad eorum instructorem deferri. Sic nec rem alterius fratris vsui deputatam, præter ipsius conscientiam occupare licebit. Genus est furti, & plerumq; turbationis occasio, rem fratris vsui deditam, eo, si adsit, inscio detinere. Potest fidelis servus & prudens, nonnulla pro loco & tempore facere, de tacito vel probabiliter præsumpto superiorum assensu, ad ipsum denique finaliter, acta quæque per ausum huiusmodi relaturus. De cætero, quidquid religiosus boni facit aut dicit, quod suo non noverit displicere Prælato, à veræ obedientiæ merito non fraudatur. Fœlix hæc servitus, imò gloriosa libertas, qua quis spontè in regiam venditus servitutem, Deū & eius vicarios, potiùs quàm se ipsum, super se regnare constituens, suæ prorsus renunciat voluntati.

Fœlix servitus, non suæ, sed alterius propter Deum obedire voluntati.

De præsumptione tã in re quàm in signo.

CAP. V.

PRÆSUMPTIONEM interiore & exteriori summo opere fugiant. Interiorem, ut sensum suū sensui non præferant aliorum: nec de bonis à Deo sibi collatis inaniter extollantur: imò in tantum cæteris se inferiores & viliores ex intimo credant affectu, ut nec se aliquid etiam esse existiment. Nempe, secundum Apostolum, qui se existimat aliquid esse cum nihil sit, ipse se seducit. Neminem

Interior præsumptio.

Gal. 6. 3.

per-

Aug. con-
fess. lib. 3.
c. 9.

Exterior
præsum-
ptio.

Præsum-
ptio in
vfurpatio-
ne officij
alieni.

spernant, neminem iudicent, cum frequenter humanum fallatur iudicium, & beato Augustino teste, sæpè species facti se aliter habet, aliter animus facientis;] piè de omnibus quæ occurrerint sentiant, licet rei non intelligant rationem. Omnia peruersè possunt pervertere mentes. Exterioris præsumptionis & superbiæ notam, in omni actione sua, gestu & verbo, summo studio fugiant: quæ humilitatis sunt, in omnibus amplexantes. Prætextu actionis præsumptionem in officiis & in locis euitent. In officiis prælationis vel ordinis, aut in aliis, quæ aliquam videntur superioritatem habere, nihil sibi vrsurpent. Liber à culpa non est, qui alienum vrsurpat officium. Præsente superiore, vel alio fratre maiore quàm ipsi fuerint, ordine constituto, ad incipiendum extraordinariè officium, ad benedicendum cibum vel potum, ad dandum fratribus aquam benedictam, vel ad alia huiusmodi, se nullatenus ingerant. Ad diuinum quoque officium, nequaquam post seniores vel alios maioris ordinis gradu promotos, proprio legant iniectum: quoniam quidem nullus omnino, in minori ordine constitutus, post alium maioris ordinis permittendus est legere, nisi necessitate cogente, vel legentium ordine permutato, vt in aliquibus festis fieri solet; præterquam in homelia quantum ad primam lectionem, quàm ratione Evangelij, Diaconus legere solet. Lectiones autem quæ de homelia supersunt, non sunt ab aliis faciliè, quàm à sacerdotibus præsumendæ. In choro, pro dissonantia fortè cantantium, vel ob aliam huiusmodi causam, manum ad formam percutere; in mensa ictu cultelli, vel quomodolibet aliter signum cum sono facere, ab eis tantummodo fiat, quorum super defectibus chori vel mensæ intendere spectat: nec huius-

huius-
ta eni
henf
nouit
licitis
gaude
alibi,
tius
sione
Alias
nem t
occaf
dum
nis ac
conue
Locu
super
tium
quæ c
perior
rint, n
siquie
rétia
dine,
sit iur
vita in
clatur
sa dec
& tru
perbia
rum r
perbia
clinau
dum
rit sin
trà si
ptio e
ter ag

huiusmodi facillè debēt ab aliis vſurpari. Multa enim ſunt ſuperioribus licita, quæ reprehendiſſimè ab aliis præſumuntur. Ad hæc, quia nouiſſimum eligi locum, magiſter ipſe humilitatis horrat, locis ſemper nouiſſimis nouitij gaudeant. Et nunquam in choro, vel menſa, ſeu alibi, ad prima ſe ingerant loca: ſed ad ea potiùs adeò cautè ac ſedula ſi valuerint prouiſione declinent, vt vix ab aliis perpendatur. Aliàs omnino caueant, ne congregationis ordinem turbent, & ſiant inter alios pro tumultus occasione notabiles. Cavendum proinde, ne, dum nimis vitatur præſumptio, inordinationis accedat confuſio. Vitanda eſt vbique diſconuenientiæ nota, maximè in congregatione. Locus verò ſuperior, ad quem neceſſitas vel ſuperiorum trahit inductio, præſumptionis vitium nō inducit. Porro moleſta eſt humilitas, quæ contentioni deſeruit. Si quando iuxta ſuperiorem, vel alios ſeniores neceſſariò ſederint, non ſe nimis applicent iuxta eos. Iuniori ſiquidem aliquam à ſeniore diſtantiā, reuerentiæ ritus indicit. Antiquior autē frater in ordine, vel alius in officio præeminens, licet ætate ſit iunior, ſenior appellatur. Aetas ſenectutis vita immaculata. Præſumptionem in geſtu, clatum caput, ſublimiores oculi, facies vultuoſa declarant. Nam, vt ait Proſper, Erecta ceruix & truces oculi, & ſermo terribilis, nudam ſuperbiam clamant. Sed quātum per membrorum miniſterium poteſt deprehendi, prima ſuperbiæ oſtenſio in oculis eſſe ſolet. ¶ Qui inclinaverit oculos ſuos, ipſe ſaluabitur. Secundum namque Euangelium, ſi oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus lucidum erit: econtrā ſi nequam, totum tenebroſum. Præſumptio etiam geſtus, in ſignis & nutibus frequenter agnoſcitur, vt exempli gratia, Si quis in

Luc. 14, 8

Moleſta
humilitas,
contentionē
deſeruiens.

Senior
qui ſub
bendus.
Sap. 4, 9
Præſump-
tio in ge-
ſtibus,
Proſper lib.
3. de vita
cōtemp. c. 2.

1ob 22, 29

Matt. 6, 22

choro, vel alibi, pro fratrum defectibus, satyricè nubilum vultuositatis assumat, vel leuicachinno, id est, risu, vel motu capitis, oculorum circumlustratione, narium contractione, labiorum compressione, vel alio quouis modo, defectum fratris tacitè arguat vel subannet: si errabre in choro, vel in mensa lectore submissitet, aut circumspiciat, quasi eum defectus legentis non lateat; quod frequenter solent facere etiam minus docti. In locutione etiam notatur præsumptio, si quod dicitur non pertinet ad dicentem, aut dicendi modus aliquem superbix typum prætendat; aut pro loco, tempore, & personis fuerit à locutione cessandum. Propter primum, humilis frater de alienis factis inquirendis, se nullatenus intromittat. Alios fratres docere, regere, arguere, vel eis aliquid imponere non præsumat: quia hoc esset seniorum vel superiorum officium vsurpare. Superbus autem, vt ait sanctus Bernardus, prima die qua ingreditur habitare, incipit leges dare.] Potest tamè frater, si super aliquo cum instantia requiratur, petentibus super interrogata humiliter respondere vel insinquare, quod sentit: ita tamen vt contra resistentes dicta sua pertinaciter nulla ratione defendat. Qui etiam alij, superioris mātatum insinuat, super aliquo faciendo, mandati auctoritatem cum humilitate proponat, ne quod denunciat ipse imponere videatur. Si proprium cogatur commendare officium, nequaquam imperium imponentis vsurpet: sed id suppleri à sociis, obsecratione humili obtineat. Præsumptionem ergo cuitat prudens humilitas. Præsumit tamen interdum humiliter, viscerosa & prouida charitas. In modo loquendi, vitium præsumptionis innotuit, si illed quod dicitur, iactanter, impetuose, clamorose, contentio-

Præsum-
ptio in lo-
cutione.

Bern. de vi-
ta solitaria
ad fratres
de monte
Dei, paulo
ante me-
dium.

sè
Su
Ra
per
no
sus
me
Er
loq
sum
vel
ip
aut
con
est,
mon
præ
con
sio
do,
ad n
do.
sum
ueni
vo
Reo
non
alios
rem
cont
tuos
gium
sio, j
prehe
que
nat, v
tum
sine

se, despectivè, vel nimis rigidè proponatur. Suaviter enim & humiliter est loquendum. Rursus qui tempore vel loco silentij, aut in superiorum, seniorum, aut conventus præsentia, non comprimit linguam suam, præsumptuosus & intemperans merito iudicatur: Loqui in medio magnatorum non præsumas, ait Sapiēs. Ecclesi 32, 13
 Eritero: In medio seniorum non adicias loqui. ibid. 1, 2 Hoc præcipuè intemperantiæ & præsumptionis est nota, si novus frater in ordine, vel iunior quispiam seniore præsente, sine ipsius nutu maximè eorum extraneis, loqui aut respondere præsumit: nisi ex officio vel commisso habeat prius loqui. Temperantiæ Prosper lib. 3. de vita contemp. cap. 19. est, ait Prosper, quod præstamus loquenti seniori silentium, quod ipsius ad loquendum præstolamur imperium.] In præsentia verò conventus, nullum convenit loqui sine requisito superioris assensu, nisi tantum se accusando, vel ad interrogata superiori vel corrigenti, ad mensam breviter & humiliter respondendo. Et ut breviter voce sancti Bernardi præsumptuosum agnoscas, Prius, ait, in conventu residet, in consiliis prius responder: non vocatus accedit, non missus se intromittit. Bern. tract. de gradib. humilitatis in septimo gradu superbia. Reordinat ordinata, reficit facta.] Vilem se si non emineat, æstimans, & humilem esse inter alios erubescens. In locis & cæteris, quæ honorem redolent, se quibuscumque aliis parificare contendit. Audax ipse ad quælibet sit frontuosus & impudens, quod est maximum vitium in neophyto & iuvene. Religionis cōfussio, iuvenis præsumptuosus & effrons. Re- Religionis confusio, iuvenis præsumptuosus. prehensibilis maximè in iuvene præsumptio, quem magis humilitas stabilis, verecundia ornat, venustat simplicitas, timor insignit, & apertum efficit disciplinæ, cuius initium est. Qui Ecclesi 1, 23 sine timore est, non poterit iustificari.

De irreuerentia.

CAP. VI.

IRREVERENTIAE denique vitium, est
humili Dei seruo vitandum, cum scriptum
sit, Cui honorem, honorem. & Honore inui-
cem præuenientes. Attenditur irreuerentia
respectu personarum, loci sacri, & temporis,
officij diuini, & rerum eidem officio specialiter
ordinatarum. De reuerentia Prælati, aut aliis
fratribus, ætatis aut prioritaris, aut diuturnita-
tis in ordine gratia, vel ob sacri ordinis, vel
pro vitæ merito exhibenda; sanctorum dicta
Patrum, & vera humilitas, quæ non solum
Prælati & senioribus, verumetiam æqualibus
& inferioribus, se spontanea subijcit volunta-
te, plenius docent, & eius oppositum detestantur.

1. Pet. 2, 17

Nō senioribus tantum, imō & omnibus honore
Petrus Apostolus sentiebat exhibendū. Deferre
humiliter sociis honore, charitatis est frater-
næ fomentum, conscientia bonæ illustrisq̃
animi evidens argumentum. Vix nisi socio
deferas, cum ipso proficies. Est præcipue con-
uentui, & superioribus deferendum. Conuen-
tus quidem venerabilis, imō terribilis vt ca-
strorum acies Christi ordinata. De superiore
Sapiens ait, In medio fratrum, rector eorum in
honore. Istis quanto maior est reuerentia ex-
hibenda, tanto etiam maioris offensæ argui-
tur irreuerentia circa ipsos. Sanè committen-
do & omittendo, irreuerentiæ ad ipsos nota cō-
trahitur. Committendo, si coram eis inordinatū

Irreueren-
tia quæ fit
in conuen-
tum.

quipiam deliberatè attēdetur. Vnde nō deceet
coram conuentu, in claustro, vel alibi residen-
te, sine debita maturitate & honestate, quan-
tum ad membrorum & habitus dispositionem
transire, vel eidem transeunti occurrere, si ab
eo valeat cōmodè declinare, aut tumultum fa-
cere

cere
tus
qui
mor
vere
filic
igna
super
dicit
in e
ipsu
mag
solen
mera
cet b
funt
mili
tem
da in
tam
caue
ciou
quid
Nun
capu
oba
man
verb
nion
quan
ex r
min
si p
gatu
cogn
incu
prop
supp

cere coram eo. Magnus utique reuerentiæ cul-
 tus conuëntuali congregationi debetur: quem
 qui mustrationibus seu cachinnis, aliâve cla-
 moris vel dissolutionis lasciuia, soluere non
 veretur, aut attrita fronte superbus, qui artari
 filèrio dedignatur, aut honestatis & religionis
 ignarus, liquidò comprobatur. Quod autem ^{Irreueren-}
 superiore præsentè agitur minus religiosè vel ^{tia in su-}
 dicitur, quid eo turpius? Propter hoc qui mala ^{periorèma}
 in eius præsentia committere non veretur,
 ipsum irreuereri & inhonorare conuincitur:
 magis autem si eum scienter per alicuius in-
 solentiam facti, vel importunitatem verbi te-
 merario ausu molestat. Imò de necessariis, do- ^{Bened. in}
 cet beatus Benedictus, quòd si qua requirenda ^{Reg. c. 80}
 sunt à maiore, cum omni subiectione & hu-
 militate reuerentiæ requiratur.] Cum ipso au-
 tem Prælato contendere nefas est, & execran-
 da in subdito irreuerentiæ turpitudine. Denique
 tam circa Prælatos, quàm circa alios seniores
 cauendum, ne in attrectatione, locutione, offi-
 ciorum recommendatione ac similibus, ali-
 quid ad eos vel signum vilificationis appareat.
 Nunquam iunior frater ad senioris fratris ^{Irreueren-}
 caput, aures, vel faciem, quasi applaudendo, vel ^{tia erga}
 ob aliam quamlibet causam nisi necessariam, ^{seniorema}
 manum apponat: vel aliter cum eo, facto vel
 verbo, minus reuerenter iocetur. Quando se-
 niores sibi præsentès alloquitur, & si fortè ali-
 quando eorum nomen proprium, ipsis quidem
 ex reuerentia suppressendum, necessariò no-
 minat, semper tamen cognomen subtriceat: ni-
 si propter astantes æquiuocum specificare co-
 gatur. Seniorum auribus nomè proprium vel
 cognomen, nisi ex causa iunior irreuerentes
 inculcat. Verùm licet in vilitatis notam nomen
 proprium exprimi, ex amore vel reuerentia
 suppressi scriptura innuente nouerimus: sine

22 S. BON. SPEC. DISCIP.

vitio tamē palam senioribus ipsis exprimitur, quando irreuerentiæ noram, mos, modus, & congruentia redimant. Sæpe quod erat incongruum, necessitas, gratia vel consuetudo conuertit. Sapit autem vitium, si ad te verbo vel nutibus superiorem accersis, ad quem est tibi facilis aut liber accessus. honestiūs enim ad eum, cui reuerentiam debes, tu accedis, quā ipsum ad te accedere facis. Nullus etiam frater est puro nomine appellandus: sed proprio nomini apponendum est semper religiosa prænominationis in signe. Sed nec solo cognomine vel nomine patriæ, puta Lombardus vel Gallicus, frater est aliquis nuncupandus. Humilia & laboriosa officia recommendari cōueniunt qualibus & iunioribus, maximē cōueniunt. Quod autem suum quisque officium, suo dumtaxat compari, ut acolytus acolyto, subdiaconus subdiacono, & sic de aliis, recommendet, in officio specialiter diuino locum habet: ubi personarum non quidem acceptio vitiosa, sed ordinata discretio, iuxta cuiuslibet statum & ordinem est habenda: ne ordinum sancita patrum auctoritate distinctio confundatur. Propter hoc, etsi cantoris officium ad fratres nouitios nullo modo pertineat: si tamen ad hoc per superiorem cogantur, cautē prouideant quod lectiones, responsoria, & antiphonas distribuant ordinatē, ordinum gradibus obseruatis, primas antiphonas maioribus, Prælato vel hebdomadario, vel seniori alicui sacerdoti: vel quādo mos habet minoribus in uesperis, nocturno & laudibus, offerentes. Deinde post unum vel duos si oportuerit fratres gradus eiusdem, ad alios ordinatē secundū gradus ordinum processuri. Nec faciliē diuersorum in ordinibus graduum fratres combinent, aut minora officia in maiori ordine constituas imponant.

Frater suo
solo nomi-
ne non est
appellandus. ut S.
Bened. reg.
c. 63.
Officia ut
sunt aliis
commenda-
nda.

Prius quoque ordinatos aliis præferendos iura decernunt: nunquam ordinum confusionem in choro religionem putet; cum id magis abusionem, irreuerentiæque obnoxium esse constet. Omnia, inquit Apostolus, honestè & ordinatè fiant in vobis.] Et in Paralipomenon de ministris Domini dicitur, quòd stabât secundum ordinem suum in ministerio.] Si quis sedilium chori dumtaxat ordinem, sine alio personarum delectu, in huiusmodi æstimat obseruandum: penset si à carpentariis constructus lignorum ordo in sedilibus, sit ordini præferendus Ecclesiastico. In personis seruandum in ecclesia Ecclesiæ ordinem, decreuit auctoritas, æquitas, & honestas. Omittendo notam irreuerentiæ quis incurrit, quando senioribus & maximè Prælati, honorem vel obsequium debitum; aut in obsequio ipso negligit reuerentiam exhibere. Aliqua de hoc potius expressione patebunt. Honori quis detrahit, si eis humiliter non assurgit, vel eis astantibus ipse sedet. Si deficientibus in choro vel alibi sedibus, locum eis non offert: si eis in choro, in mensa, in sedendo, cundo & huiusmodi, si commodè potest non cedit. Obsequio detrahit, si hæc eorum personis, quando palàm egent, non exhibet. Si eis in aliquo humili vel laborioso officio, in sui præsentia occupatis, se ad id faciendum vel coadiuvandum non exhibet. Si quod ad se ex officio pertinet, eis faciendum dimittit. Expediit itaque, vt iuniores fratres senioribus fratribus humiliter deferentes, eos, in his quæ purè sunt oneris, non honoris agenda, siue ad officium diuinum pertineant, siue ad alia humilitatis officia studeant præuenire. Ad prouidendum de lumine ac libris in choro & extra: ad officium beatæ Virginis, quantum ad inuitatorium & electiones, cum planè dicuntur:

1. Cor. 14.
40.
2. Par. 30.
16.

Prælati
& senioribus
honoribus
deferendus.

Humilia
officia iuniores
senioribus
non permittant.

officium quoque mortuorum, quantum ad primas lectiones; necnon ad horarum versiculos, ubi ad hæc dicenda præsens non fuerit specialiter aliquis assignatus: ad offerendū aquam pro manibus ablundis: ad levandum mensas finitis gratiis, & ad ministrandum celebrantibus & altari: quoties necessariū fuerit ex officio suo, siue in minoribus, siue in sacris fuerint ordinibus cōstituti, solliciti sint & proprii: nec ista aut similia senioribus faciendā derelinquant. Erubescat Diaconus vel Subdiaconus vacās, & non obtendens officium, quod aptè potest dimittere vel differre, sacerdote ad Missam vice Diaconi, vel Diacono pro Subdiacono, ministrante. Nec magnum est, si hebdomadas casu continuet, grauiora passim continuantur officia. Debetur cuilibet ordini gradus suus: nec de gradationibus est agendum, nisi forte aliud congrua interdum causa deponat. In obsequiis eorum, maxime qui vice Christi nostrorum sunt animarum custodes, non est reuerentia omittenda per capitij abstractionem, dum eis ministramus aut loquimur, quæ per humilem corporis inclinationem, pro loco & tempore, vel aliàs per humilem obsequendi modū ostenditur. Superbus autē (vt ait Prosper) non obseruat in obsequiis reuerentiam. J Stolidis quibusdam decretū est nulli deferre, discretionem personarum & graduum non curare: curantibus nunc adulationis, nunc acceptionis personarum crimen impingere. & admodum confusionis amici, vt superioribus de superbia caueant, sibi non cauent. Fœdum enim irreuerentiæ vitium pro religione ostendunt. Humilitatem maioribus exhibendam, Evangelij sanctio & professio nostra commendat: nusquam tamen (vt recole) superbiam aliis, seu temerariam paritatis usurpationem indul-

Prosp. l. 3.
de vita cō-
temp. c. 8.

indulget. Seniorum est utique ut humiliter sentiant, venerationem non appetant, humiles se aliis ac sociales exhibeant. Sapientis est consilium, Quanto magnus es, humilia te in omnibus.] Sapientiæ verò præceptum, Qui maior est vestrum, fiat sicut iunior.] Et Petrus eum dixisset, Adolescentes subditi estote senioribus; pro vtrisque intulit, Omnes inuicem humilitatem insinuate.] Cæterum cum omni indifferenter personæ, humilitas sit quædam turris fortitudinis à facie inimici: nescio quo pacto tamē vis eius maior est in maioribus, & elatioribus clarior comprobatur.] Porro non solum respectu personarum, ut dictum est, verum etiam respectu loci, ut est Ecclesia, maxime circa altare, irreuerentia est vitanda. Circa altare, ut cum ad ipsum acceditur, maturior & humilior gestus accedentis, & maxime ministrantis deuotionem ostendat: nec aliquis cum impetu vel inhonestè accedat. In Ecclesia verò cauendum, ne, quamuis extra Canonici tempus officij, loquendo vel ridendo, vel aliquo quouis modo minus honestè aliquid fiat. In aulam regiam ingressurus, ait sanctus Chrysostomus, oculis, incessu, & habitu te componis: & in Ecclesiam ingressurus, quæ est verè aula regia, rides?] Est etiam sacro tempori, hoc est, Dominicis diebus & solennioribus deferendum: ut in eis à communi operum occupatione cessetur, & diuinis officiis attentius insistatur. Nam, ut ait Hugo, Festi dies aliud studium, & alium conuersandi modum exigunt, atque alium: hi in quibus licet operari, exposcunt. In illis, inquit, nos oportet ad celebranda mysteria diuina deuotius intendere, atque in orationibus diutius perseuerare: omnem denique actum, & omnem motum cordis pariter & corporis, diuino ministerio mancipare.

Ecclesi. 3, 20.

Luc. 22, 26.

1. Pet. 5, 5.

Bern. 2. de
considerat.
paulo post
med.

Psalm. 68, 4.

Irreuerentia in
sacra locaChrysost. 8.
4 hom. 28.
in ep. ad
Hebr. in
mot.Hugo à 3.
Videtur. 1. 2.
in suis. mot.
ad nouis.
cap. 4.

arque, vt ita dicam, quadam cōuersationis nouitate, festos dies honorare. In cæteris uero diebus in quibus operari licet, nullus omnino otiosus apparere debet. De irreuerentia in diuinis officiis & rebus ad ea spectantibus cōuitanda, infra per reuerentiæ positionem agetur.

De disciplina in generali.

CAP. VII.

DIGITO de præparatoriis ad disciplinam, & aliquibus eius effectibus incidenter, sequitur vt de ipsa plenius exprimamus, quæ uetustate deposita, animo quæ contra hostis insidias stabilico, super radicem humilitatis cōfurgit. Primò, in generali quid sit, quæ eius utilitas, qualiter ad eius perueniatur notitiam, & de ipsius custodia deinde in speciali dicamus. Disciplina est (vt ait Hugo) cōuersatio bona & honesta, cui parum est mala nō agere; sed studet etiam in his quæ bene agit, per cuncta irreprehensibilis apparere. Item, disciplina est omnium membrorum motus ordinatus, & dispositio decens in omni habitu & actione. Audistis, inquit, disciplina quid sit: nunc attendite quàm uilis & necessaria sit. Disciplina est malorum desideriorum carcer, frænū lasciuia, elationis iugum, quæ domat intemperantiam, leuitatem ligat, & inordinatos morus mentis suffocat. Sicut enim de inconstantia mentis nascitur inordinata motio corporis: ita quoque dum corpus per disciplinam stringitur, animus ad constantiam solidatur, & paulatim intrinsecus mens ad quietem componitur, cum per disciplinæ custodiam, mali motus foras fluere nō sinuntur. Sed qui statum mentis perdit, subsequenter foris in inconstantiam motio-

Disciplina quid.
Hugo l. 2.
instit. mon.
ad penitios.
cap. 10.

Gregor.
Cura past.
p. 1. c. 1.
admon. 24.

motio-

motionis defluit; atque in exteriori mobilitate indicat, quod nulla interiùs radice subsistat. Vnde per Salomonem dicitur, Homo apostata vir inutilis, graditur ore perverso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur. Scientiam quæ ad institutionem rectè & honestè viuendi pertinet, multis modis hominè colligere & comparare sibi oportet: partim ratione, partim doctrina, partim exèplo, partim meditatione sanctarum scripturarù, partim assidua inspectione operum & morum suorù.] Hoc nouissimum maximè fortassis præ cæteris necessarium: ut sic scilicet homo in omnibus operibus suis sit circumspectus & prouidus, & quotidiana discussione cogitationes, locutiones pariter & facta sua, apud semetipsum examinet. Sapientes quippe semper agendo discunt, & per exercitium bonorum operum, quotidianis profectibus in maiorem virtutis agitionem excrescunt. Per experiètiã namque eorù quæ faciunt, ad ea quæ postea agenda fuerint, cautiore fiunt.] Et quamuis in nullo loco disciplinam suam homo deferere debeat, diligentius tamen, & magis sollicitè ibi est seruanda, vbi neglecta generat scandalum, vel custodita bonæ imitationis exemplum. Hinc discernendum erit, quæ sint illa, quæ in disciplina custodienda nunquam intermitteri; & quæ rursus illa sint, quæ pro loco & tempore, nunc intermitteri, nunc exerceri volunt. Sæpe tamen etiam illa, quæ in publico necessaria sunt, priùs in secreto exercitationis vsum exposcunt: quia si prorsus ea in occulto negligimus, vti postmodum eis dum opus est, in publico non valemus: & tunc aut prorsus à disciplina deficientes, intuentibus scandalum facimus, aut ineptè id quod in nobis non est simulare conantes, irrisum ex- citamus.]

Præf. 2. 18.

*Hugo ubi
sup. 6. 20.*

*Hugo ubi
sup. 6. 9.
Recollat.
etio sedo.
lò seruanda
quotidia.*

*Hugo à 3.
Vittor. 1. 20.
instit. mon.
ad nouit.
cap. 1.*

al. valens

De

De disciplina in speciali.

CAP. VIII.

IA M de disciplina in speciali inter fratres & extraneos seruanda videndum. Inter fratres, primò de disciplina circa spiritualia quædam, deinde circa corporalia. Circa spiritualia verò, primò quantum ad amotionem mali, & quantum ad positionem boni. Quo ad amotionem mali, erit primò de disciplina circa confessionem priuatam, deinde circa publicam attendendum. Et cum disciplina per Hugonem (vt dictum est), bona & honesta conuersatio describatur: in dicendis de ea, ad bonitatem simul & honestatem considerationis est oculus dirigendus.

De disciplina circa confessionem priuatam.

CAP. IX.

DE quotidianis offensis, sine quibus hæc vita non ducitur, facienda est confessio: de priuatis priuata, de publicis publica, & nihilominus quandoque priuata. Attendendum est de confessione priuata, quibus, quoties, quando, & vbi fieri debeat; & quæ sit circa eam nouis fratribus disciplina seruanda. Debent superiori, vel, si ipse ordinauerit, instructori suo, & nō alij, nisi eius in absentia citantur, quem superior vel instructor, de superiorum assensu, eis duxerit assignandum, tribus vicibus in qualibet hebdomada vel pluries, secundum quod necesse habuerint, indicto sibi tempore & loco, pro sacramenti reuerentia, cum diligentia confiteri. Nunquam eis placeat vicaria confessoris mutatio, vt nunc vni confiteantur nunc alteri, quin potius, si quando id cogat necessitas, notabilia

ubi supra
sup. practa.

Eius &
quoties sit
confiten-
dum no-
tatio.

Confessor
non mu-
tandus.

tabilia deinde ad principalem referant confessorum. Causa tamen deuotionis, eadem pluribus possunt confiteri. Aliter non est conscientiae ordinatae seu purae, varios quærere confessores. Fit tamen salubriter, vt cui de peccatis praeieritis semel generaliter quis est confessus, de quotidianis etiam cōfiteatur eidem: vel nouo si habuerit curatori suorum denuo vulnerum, perfecte aperiat corruptelam. Disciplina circa confessionem discretio, puritas & reuerentia probat. Habeant discretionis cautelam, vt antequam ad confessionem accedant, diligenter super confitendis consideratione praehabita, offensas prius suas speciales, deinde alias, feriatim & breuiter sine culparum & verborum replicatione inutili, prosequentes, confessionem suam sub prima & vltima culpae nominatione concludant. Aliqua tamen deuotioni interdum, vel conscientiae replicatio indulgetur. Sit & pura confessio, vt confiteatur simpliciter Confessio sit pura. & deuore, sine excusatione vel accusatione, sine nominatione alterius, de quibus habuerit conscientiam remordentem. Nec specialia passim sub generalitate pertranscant. Tērationes suas & cogitationes malas, nulla ratione occultent: non contemnant modica, ne paulatim defluant ad maiora. In domo namque, quam subintrans radius solis illuminat, quantumcunque fuerit praemundata, atomi nihilominus diligentius intuenti apparent. Sic & cor radiis gratiae illustratum, etiam minima videt, ac vitiorum laqueos subtili examinatione discernit. Quanto quis fuerit mente purgator, tanto se sordidiorem videbit, & maiores causas humilitatis inueniet. Deponendae tamen sunt scrupulositates quaedam superfluae, quae conscientiam in erroris confusionem inducunt. Reuerentiam non solum interiorem, verum etiam

Quomodo
de confitendum.

Confessio
sit pura.

Ecdi 19, 2

Simile
elegans.

Scrupulositas
superflua
ponenda.

etiam exteriorem decet confitentem habere: vt suo deferens confessori, se illi siue in elatione capitis, siue in alia corporis dispositione, si commodè vitare poterit, non corquet: sed flexis genibus, dum confitetur, nudato ac demisso capite, sit humiliter coram eo.

De disciplina circa confessionem publicam.

CAP. X.

OFFENSÆ publicæ publicam (vt dictum est) confessionem requirunt. Circa quam attendendum est, vbi, de quibus, & qualiter fieri debeat. Confessionem huiusmodi facere debent, aut coram superiore in capitulo professorum, si adesse liceat & sit moris: aut coram instructore suo, quando tenet eis capitulum separatim: aut alibi priuatè coram aliquo vel aliquibus, si priuatè offenderint coram eis. Ante omnia si perceperint se facto vel verbo aliquem vel leniter offendisse, ante confessionem vel dormitionem eum humili studeant satisfactione placare, & in petitione veniæ præuenire: ne alius præueniens de manibus eorum humilitatis mercedem subripiat. In capitulo professorum statim post Pretiosa, recommendationibus factis, se de manifestioribus & maioribus offensis accusent: deinde ipsum capitulum insimul exituri, & ad locum sibi determinatum, ad quem nō sit secularium accessus, ituri. Mos tamen iam apud multos prouidè abiit, fratres novos in capitulo satisfacere professorum: sed pro eorum offensis suis ibidem proclamatur seu præmonetur instructor. In secundo capitulo, videlicet instructoris (quod debet eis tenere duabus vicibus, vel pluries, si superiori videbitur in qualibet septimana)

Offensus
circu bu-
mili satisf-
factione
placatur.

Instructor
nouitios,
sepe con-
uocabit.

ptimana) super prædictis satisfaciant, si in primo capitulo non fuerit satisfactum. Alioquin super notabilibus & apertis (iuxta eiusdem instructoris monitiones) offensis & negligentis se accusent: qui super his, de quibus sibi expedire videbitur, eos charitatiuè corripiens, prout cuiusque moribus videbitur expedire, salutaribus debet instruere documentis: considerans diligenter virum Deum quarant ex animo, si sint ad orationem vigiles, & ad diuinum officium solliciti, si ad iniuncta faciles & deuoti, si ad correctionem & opprobria patientes: vt sic de moribus eorum & proposito, habeatur plenior certitudo. Matrem se illis in lenitatis dulcedine, patrem in correctionis censura exhibeat. Sit seuerior iudicio, quàm sermone. Qui *Prou 16, 23* dulcis est eloquio, maiora reperiet. Nec oportet quod eis poenitentiam coram toto conuentu publice faciendam sine conscientia superioris imponat. Postremo, vt disciplinato & debito modo, fiat huiusmodi confessio, debent circa eam, honestatem, cautelam & humilitatem seruare. Honestatem, vt culpæ narrationem nudo capite, & non ridendo, non circumspiciendo, aut cum manu aliquid faciendo: sed iunctis manibus potius, vel aliter honestè dispositis, exequantur. De cautela dictum est in capitulo præcedenti, quam in hoc præcipuè habeant, vt se paucis verbis expediant, & in culpa sua nullum alium quàm seipsos involuant: quod & cautelam & puritatem concernit. Humilitatem habere debent in gestu corporis, & in verbis. In gestu quidem, vt ad terram, iuxta fratrum consuetudinem, se prosternant humiliter. In verbis autem, vt verba subiectionis & poenitentiae, nullam sint omnino notam superbiae vel impatientiae continentia. Quando in capitulo vel extra nimis austerè, vel minùs iuste

Culpa
quemodo
agnoscenda.

Apoc. 3. 19. iuste suo iudicio super aliquo arguuntur, non turbentur animo: sed potius pro statum diligentia circa ipsos, qui quos amant, arguunt & castigant, & exercitio virtutis oblato, in Domino gaudeant & exultent, ad verba & verbera propter Christum grater & humiliter parati sustinenda. Et licet fratres professi aliquando propter infirmos, providè duxerint abstinendum; ne pro qualibet offensa reprehendant eos indifferenter, aut nimis superbe, quavis pie, ut si quid in eis reprehensibile viderint, suo consilio denuncient instructori: ipsi tamen fratres novitij ab omnibus corripi, & ab

*Augu. 10. 7.
de corrupt.
& gra. c. 5.
Seneca lib.
de virtut.
cap. continetia.*

*4. Mor.
cap. 24.*

*S. Fran. in
admonitionib.
ad fratres, ubi de
correctione.
par. 1. firm.
crim. ord.
fol. 20. co. 2.*

omnibus erudiri affectent. Qui non vult corripitur, non vult corrigi, ait quidam. Admoneberis (inquit) libenter, reprehenderis patienter. Probata siquidem patientia virtus, reddet eos Deo & fratribus gratiosos. Culpam suam nullo modo defendant. Nimirum (ut ait beatus Gregorius) quæ defenditur culpa geminatur. Sed si sentiunt se immunes, satisfactione semper quantumcunque fuerint innocentes, humiliter præoblata, possunt innocentiam suam, cum reverentia tamen, corripienti ostendere, si requisiti fuerint aut permisi. Vnde sanctus Franciscus, Beatus servus, qui non est velox ad se excusandum: & humiliter sustinet veredundiam & reprehensionem de peccato, ubi non commisit culpam.]

De disciplina quo ad positionem boni.

CAP. XI.

CONGRUIT iam de disciplina quo ad positionem boni aliquid tangere. Et primo de disciplina circa informationem cordis, ad quam est lectio illuminans intellectum, & oratio accendens affectum. Secundo, circa ex-

erci-

ercit
cium
quan

Dea
O

IN
In o
cum
occul
to sec
quasi
profi
cussio
nume
tas, to
choau
oratio
etiam
& qua
Poter
hinc i
de nec
nere:
men d
rit, e
magis
uocat
sancta
secta
comit
sua co
facile
nis qu
tepele

excitationem, ad quam diuinum spectat officium. Tertiò, circa excitationem operis, ad quam spectat altaris ministerium.

*De disciplina circa cordis informationem,
& primò de oratione.*

CAP. XII.

INSTENT orationi feruenter: non solum Rom. 12, 12
in oratorio, verum etiam vbicunque fuerint, 1. Cor. 1, 17
cum ipsi sint templum Dei: aut certè in lectis
occulte, ac sine perceptibili sibilo. Quippe tan- Bern. in
Speculo
monacho
to securior, quanto secretior existit oratio. Et
quasi capitulum sibi meripsis tenentes, in quo
proficiant vel deficiant, quotidiana secum dis-
cussione perquirant. De vocatione sua, & in-
numeris beneficijs Saluatoris, gratias ei debi-
tas, tota mentis deuotione soluentes: quod in-
choauerunt bonum, ab eo perfici instantissima
oratione deposcant. Nec solum pro se, verum-
etiam pro alijs tam viujs quàm mortuis orant:
& quasi quoddam memento sibi constituent.
Poterit oraturus primò de laude Dei incipere: S. Bernard. in
prologo reg.
hinc impensa sibi beneficia memorare: dein-
de necessitates quas pariter & defectus expo-
nere: postremò humiliter postulare. Ordo ta-
men & modus, quem Spiritus sanctus sugge-
rit, est seruandus in oratione, & qui affectui
magis sapit. Ad orandi studium meditatio pro-
uocat & informat. Hugo dicit, Sic orationi Orandi
modus.
Basil. ita
orandum
docet lib.
confit. mo
nast. c. 2.
sancta meditatio necessaria est, vt omnino per-
fecta esse oratio nequeat, si eam meditatio non
comitetur aut præcedat. Nam & hi, qui mala
sua considerare negligunt, aut nihil petendo
facile per ignorantiam falluntur, aut certè mi-
nus quàm oportet dignè petendo, per desidiam
reperiscunt. Quanto homo magis mala sua in-
telligit, Hugo à S.
victore 10.
2. institut.
monast. de
modo orā-
di, cap. 1.
Meditatio
necessaria
orationis.

telligit, tanto amplius suspirat & gemit. Primum ergo necesse est, vt si prudēter & vtiliter Deū orare volumus, animum nostrū iugi meditatione exerceamus. Et in consideratione miserie nostrę discamus, quid nobis necesse sit petere; & in consideratione misericordię Dei nostri, quo desiderio debeamus postulare.] Istis duabus alis, scilicet miseria hominis, & misericordia Dei Redemptoris, oratio subleuatur.] Sit autem semper deuota, quę oportunitate inuenitur, frequentia foueatur. Deuotionem intentio, diligentia, puritas & affectio probant. Tota mentis intentio, à curis exterioribus reuocata, orationis vigilantia est applicanda: ne aliquid aliud præter id solum quod precatur, animus cogitet. Vnde Isidorus, Non est labiorum, sed cordis oratio.] Dum orant, sic semet ipsos considerent, tamquā præsentatos Domino maiestatis. Negligentes autem orationes, nec ab ipso homine impetrare valent, quod volunt.] Et non in multiloquio, sed in puritate cordis & compunctione lacrymarum, nos exaudiri sciamus. Et ideo brevis debet esse & pura oratio, nisi forte ex affectu inspirationis diuinę gratiæ protendatur. Quanto verò timore, seruiore, & reuerentia sit Domino supplicandum, insinuauit, qui docuit nunquam sine gemitu esse orandum. Oportunitas loci & temporis, quietis, motuum interiorum, dispositi affectionis & otij ad orandum non transeat otiosa. Qui oportunitatem deserit, oportunitas eum fugit. Isidorus, Oratio privatis locis opportunius funditur, cum Deo tantum teste depromitur.] Proderit ergo aliquando ad obinendam compunctionem, si ita semoti fuerint, vt puras manus ad cælum leuando, etiam suam interdum audiāt vocem. Nonnunquam etiam ad subleuandam intentionem, in cælum suspirant:

Oratio
duabus
alis subleuatur.
ex Hugene
ubi supra.

Isidor. de
summo bono
lib. 3. c.
7. sent. 4.

Isidor. li. 3.
de sum. bono
mo. c. 7.
sent. 2.
s. Bened.
reg. c. 20.
Oratio
brevis sit
& pura.

Isidor. de
sum. bono.
lib. 3. c. 7.
sent. 5.

Isidor. ubi
sup. sen. 37.
Orationi
deseruit
locus secretior.

priant: ut corpus pariter & animus tendatur ad
 Dominum; & ibi sit cor ubi est thesaurus suus
 Dominus Iesus Christus. Ceterum manè &
 vespere, tempus est orationis opportunum: quod
 penitus peculiari vacuum oratione si vacat,
 culpabiliter præteritur. Maxime autem cum
 profundum nocturnus sopor indicit silētium,
 tunc planè liberior erit puriorque oratio, nullo
 tunc turbata clamore, nulla aspicientis laude
 tentata. Sic mentis tranquillitas, & quædam
 spontanea quandoque animi promptitudo,
 in dō inspiratio quæ se offert, omniūque libertas
 non innoxie negliguntur: quæ etiam si desie-
 rint, labore sunt quodam ac studio comparan-
 da, psalmorum, hymnorum, sanctarum medi-
 tationum, & genuflexionis instantia, deuotio-
 nis est spiritus excitandus. Oritur si desit, sicut
 ad cibum corporis, ita quoque ad refectiōem
 animæ est vendicandum. Sicut enim carnali-
 bus cibus alitur homo exterior, sic deuotis ora-
 tionibus homo interior pascitur & nutritur.
 Porro deuotus quisque vix oportunitate frau-
 datur: Deum enim quem ex animo querit,
 ubique inuocans inuenit. Ignauus autem & re-
 pidus, nec in ipso valet oratorio, orandi affe-
 ctum inuenire. Plorat in cōuiuio Magdalena,
 nec etiam præsentia eam impedit cōuiuarum:
 In ipso autem templo desipit ipse Phariseus.
 Est autem frequenter orandum: quia oratio est
 hostis flagellum, peccatoris subsidium, proxi-
 mi solatium, Dei sacrificium. Frequens oratio,
 vitiorum impugnationem extinguit. In ora-
 tione datur voluntas bona. Oratio frequen-
 ta est munitio animæ. Quamobrem post ho-
 ras canonicas, antequam oratorium exeant,
 aliquid laudis vel orationis gratuitum Deo
 munusculum offerant, quem frequenter pec-
 negligentiam in officij debiti exhibitione of-

Mat. 6. 25
 Manè &
 vespere
 orandum.

Bern. serm.
 26. in Cāso
 in med.

Oratio
 pascit hos
 minem
 interiorē.

Luc. 7. 39

Luc. 12. 1

Frequenter

orandum.

Isidor. l. 3.

de sum. 200.

cap. 7.

sent. 20.

fenderunt. Assueſcant huic conſuetudini ſan-
ctæ frequenter inſiſtere & conſtanter, motuſ-
que animi reſugos diſcant Deo vel paululum
applicare.

De lectione.

CAP. XIII.

LECTIONIBUS quoque diuinis eſt
anima nutrienda: ideirco illis qui primò
circa diuinum officium addiſcendum (prou-
infrà dicetur) extiterint, diligenter per inſtru-
ctionem imbuendi, ſcriptura eſt aliqua ex ſa-
cra pagina, ad morum informationem conue-
niens providenda, potius ſpiritalis conſola-
tionis habenda, quàm ſtudij gratia. Nouorum
ſtudium fratrum, in orationis inſtantia, in di-
uini exercitio officij, & fratrum obſequijs ma-
ximè debet eſſe. In lectione itaque, ſi qua ſibi
permitteri contigerit, non magis quærant ſcien-
tiam quàm ſaporem. Hauriendus eſt ſæpè de
lectionis ſerie affectus, & formanda inde ora-
tio, quæ lectionem nonnunquam interrumpat,
hoc enim modo diuina lectio confert, in-
telligentiâ ſalutarè. Et ſcientia quæ pro virtute
deſpicitur, per virtutè poſtmodum melius in-
uenitur. Certis autem horis, certæ lectioni va-
candum eſt. Fortuita lectio & quaſi caſu reper-
ta non ædificat: ſed reddit inſtabilem animam.
Ceptis eſt ingeniis immorandum, & aſſueſci-
endus eſt animus. Faſtidientis eſt ſtomachi
multa deguſtare. De quotidiana lectione, ali-
quid quotidie in ventrem memoriæ dimitten-
dum eſt, quod fidelius digeratur, & ſurſum re-
uocatum crebrius ruminetur: quod propoſito
conueniat, quod intentioni proficiat, quod de-
tineat animum, vt aliena cogitare non libeat.]

*Delectio-
ne eſt ora-
tio formā-
da.*

*Ex Ver. de
vita ſolita-
ria ad frat.
de monte
Dei, ante
med.*

*Item Hugo
ad S. Victor.
de. 2. inſtitu-
tione. c. 8. de
diſciplin. mo-
nial.*

R
Add
in p
& or
opor
licet
tuor
hym
bus,
plec
fragi
nedi
ni fe
diſci
pſalm
mi a
toru
ſunt
ercit
que
præ
tera
rum
tibus
tum
Et p
deſti
cibu
conu
mole
& ta
ſaſſa

De diuino officio in generali.

CAP. XIII.

RESTAT de officio, prout est in addiscendo, deinde prout est in exequendo videre. Addiscendum est diuinum officium, maxime in principio diligenter. Et licet de totali officio & ordinis eius vlti seu forma, notitiam habere oporteat, sunt tamen quædam communia, scilicet officium beatæ Mariæ virginis, & mortuorum; commune de sanctis, eum psalmis, hymnis, & cæteris omnibus ad illud spectantibus, lectionibus tantum exceptis: prima, complitorium, & Pretiosa, capitula & preces: suffragia horarum ferialium, absolutiones & benedictiones, quæ in matutinis dicuntur, hymni feræ, laudumque psalmi, & cantica; benedictio quoque mensæ cum gratiis, necnon & psalmi primæ dominicalis; omnes etiam psalmi a centesimo nono vsque ad vltimum, nisi totum, quod magis expedit, discatur psalteriū, sunt corde tenus addiscenda, & menti per exercitium arctius imprimenda. In sabbatis quoque & præcipuarum solennitatum vigiliis, præuidendum est diuinum officium tam in littera quam in nota. Quoties autem extra chorum cantatur, propter honestatem, & ne orantibus vel studētibz fratribz impedimentum præstetur, vocem in cantu deprimi decet. Et post refectionem, præcipuè in verbis modestiam congruit obseruare. Ante sumptum cibum (vt inquit Hugo) magis hilares esse conuenit, ne ipsa nostra abstinentia grauis & molesta videatur: Pòst verò magis modestos & tacitos; ne per gulæ vitium, crapula nos infasse videatur.]

Quæ hæc
memorata
discenda.

Hugo à 3.
Vid. 10. 2.
inst. mon.
ad novit.
c. 4.

Cum ti-
more psal-
lendum.
Bened. in
reg. 6. 19.

Psal. 2. 7. 1

Reueren-
tia exte-
rior in di-
uino offi-
cio.

2. Cor. 11.
4. 7

AD disciplinam in diuino officio cum in Ecclesia dicitur, observandam, reuerentia specialis, diligentia quoque & honestas precipue requiruntur: reuerentia, tam interior quam exterior est habenda. Interior, vt cum timore & humilitate, tanquam Deo visibiliter presente psallamus. De hoc ait beatus Benedictus, Vbiq[ue] (inquit) credimus diuinam esse presentia: maxime hoc sine dubitatione aliqua credimus, cum ad diuinum opus assistimus. Ideo semper memores simus quod ait Propheta: Seruite Domino in timore. Consideremus, qualiter oporteat nos in conspectu diuinitatis & Angelorum eius assistere: & sic stemus ad psallendum, vt mens nostra concon- det voci nostrae.] Reuerentia exterior in hoc attenditur, vt deuote inelinetur, & quando stan- dum fuerit, stet: fiat etiam prostratio, quan- do fuerit facienda, de quorum disciplina infra tangetur. Est & reuerentia, vt in officio ad ea, quae more agente singulariter vnus dicit, puta collectas, versiculos, & alia quoque huiusmodi, caput nudet: nempe quae ab vno dumtaxat in Ecclesia de more dicuntur, nudato capite etiam habent dici extra chorum. Orandum est secun- dum Apostolum, capite non velato, saltem vbi aliquid solenni distinctione profertur. Nuda quoque reuerentia capitis vel verticis, deuota quaedam in officio veneramus. Verum irreue-rens quisque, nec solennia nec alia deuota dis- cernit. Diligentiam in officio probat strenui- tas quaedam, prudensque sollicitudo, habens circa necessaria providentiam, & contra impe- dimenta cautelam. Strenuitas corporis, iner-
ciam

tiam fugat torporis, nec dormitationes, quas pigrizia nutrit, patitur. Quippe Intēta suppletio, dormire cor mundum verat. Dormitatio in officio tunc maximè imputatur, & omitti dicitur restitutione officij redimenda; quando manum in sinu tenendo, vel segniter appodiando, ei occasionem quis præstat, aut surrentē viriliter non repellit. Providentia respectu rerum providendarum & dicendarum attenditur: ut videlicet libri & alia necessaria ad officium, præparentur tempore oportuno: legenda quoque & cantanda studiosè antè prævisa, quando & quomodo sint dicenda, dicantur. Debitus legendi & cantandi modus est, ut nec nimium festinetur, nec nimia fiat, aut inæqualis protractio: sed cum pausatibus statim pausetur, ut vox unius vix inter alios discerni possit. Cautela denique est necessaria, ut eorum quæ divinum impediunt officium, occasiones vitentur. Ea propter dum officium quis dicit, non debet studere, aut per libros respicere, aut alicui si vitari possit occupationi vacare: siue in lampadibus præparandis, siue in quibusdā aliis, quæ usque post officiū commodè differri possunt. Indignū quoque in diuino officio, venandis vermiculis & mactandis intendere: quibus palam in oratorio digitos aut ligna scædare frons inuerecunda non metuit. Honestas in choro, in exteriorum actuum gravitate, in corporis decenti & uniformi dispositione accipi potest. Sanè in populo grauilaudatur Deus. Gravitas autem inquietudinem, dissolutionem & tumultum excludit. Inquietudo in motu membrorum consistit; siue capitis in circumagendo, siue oculorum in circumspiciendo per chorum, vel alibi, ubi potius ad librum pro psalmis vel aliis veraciter decantandis, vel ad terram pro vagis arcendis respectibus,

Prud. in
hymno f. 1.
3. ad l. 1. de
dec.

Psallend.
modus
debitus.

Psalm. 147.
12.

ctibus, mentis non mediocriter vagationem
causantibus, virgendi sunt: siue manuum in fri-
cando, vel voluēdo curiosē librorum folia, vel
aliud superflue faciēdo, siue pedum in discur-
rendo, vt si quis oratorium frequenter exeat,
aut per chorum friuolis occasionibus inuentis
discurrat. Tunc enim etiam vtilia sunt aliquo-
ties differenda; propter vitatorem discursus.
Diffolutio verō in verbis aut risu (quibus in
choro vanissimum est dissolui) & in cāto con-
siderari potest: vt si quis punctos in nota nunc
diminuens, nunc pro suo libitu addens, mulie-
briter frangat, aut in fallerum extollat: quod
est cunctis & maxime nouis fratribus omni-
no impertinens. Nunquam in choro altius ca-
teris cantent, sed communem psallentium vo-
cem teneant. Ridiculum etiam si altiori cæte-
ris voce quis cantans, post dictionem vel sil-
labam, ab illa vocis altitudine recidens, vel eam
per interpolationes resumens, non continuet
quod incepit. Tumultus in choro per vocis su-
surrium, per importunitatem spuendi seu ex-
creandi, seu per impetuofam eleuationem vel
depositionem sedilium fieri solet. Quam turpe
sit in choro susurrium, palam est: nescit tamen
indisciplinatus & leuis lubricam linguam à si-
bilis vel mulstitationibus cohibere. Vitanda
quoque est in conuentu seu cōgregatione, ora-
tio sibilosa. Inepta namque oratio, quæ vna
plures, & sæpè deterior impedit meliores. Est
etiam cautē vitandum, ne, dum singulariter
aliqua dicuntur in choro, vt collectæ, capitula,
&c. notabilis spuendo vel excreando soni-
tus fiat, vsque dum capitula ipsa, collectæ, vel
lectionis periculus cōpleatur. Circa hoc etiam
dum prædicatur aut legitur, similis est oportu-
nitas obseruanda. Sedilia verō debent nō pas-
sim cum pede, sed cum manu eleuari, & cautē
depo-

Diffolutio
in choro
vitanda.

depo-
aucto-
ince-
trio-
Ad i-
deco-
ter, c-
ga, v-
astan-
stanc-
lang-
gyra-
gion-
demi-
ficiu-
dispo-
ciacu-
theat-
nenic-
fuoqu-
oratio-
diunt-
remis-
solutis
tem y-
ram co-
quære-
lignu-
rensi-
spatium
tem so-
des suc-
licenti-
rensi-
sta est.
disposi-
ximē i-
Honef-

deponit: ne aliquis ex hoc sonitus in domo Dei
 audiatur. Cōgruè tamen lectionē vel epistolā
 incepturus expectet, quousq. cōsedentibus fra-
 tribus, sediliū si quis fuerit tumultus quieuerit.
 Ad hæc honesti fratres in corporis dispositione,
 decēter & vniformiter sint in choro: decen-
 ter, quōd sine vaga dispositione vel turpi; va-
 ga, vt quando chorū ingressi, vel intrante vel
 astante conuentu, nunc segniter resident, nunc
 stantes quidem hac & illac membrorum, vt
 languentium incongrua quadā exaggeratione se-
 gytant: nunc statuæ instar stallo affixi, & è re-
 gione dispositi, velut sui obliti, nec ad altare
 demissis vt decet luminibus, ante inceptum of-
 ficiū, oraturi se vertunt, vel aliās irreligiōsē
 disponunt: sed nudato etiam aliquando capite,
 circumquaque, vt ceruus in saltu, vel ruralis in
 theatro, gyrovagādo respectibus, oculos in ad-
 uenientium vel coactantium vultus insunt,
 suoq. indisciplinato intuitu collateralium
 orationem, quam ipsi negligunt etiam impe-
 diunt. Turpis autem erit, si sint ibi molliter aut
 remissē se in stallis suis brachiis tibiisque re-
 solutis, notabiliter iucuruando, aut in par-
 tem vnā penitus vt possunt protenso in alte-
 ram corpore accubando, ita vt lecti molliciem
 quærere videantur: aut dū ad altare versī, super
 lignum quod stallum diuidit, se inclinent, ex-
 tensione scapularum, vel capite anterioris stalli
 spatium occupando, & tergum ad retrō stan-
 tem socium protendendo; aut dum sedent, pe-
 des suos vsque ad scabellum formæ contiguum
 licentiū extendendo. Notabilis tibiārum ex-
 tensio vel dilatatio, dum sedetur, minū honesta
 est. Indecens ergo quæ vaga & turpis est
 dispositio, imo vtrōque deformitas, sed ma-
 ximè in officio, conuentu assistente vitanda.
 Honestos enim per omnia exigit mores, con-
 uentua-

Vniformi-
tas in cho-
ro.

Inclinatio
vt fieri
debeat.

nentualis honestas. Vniformitas est in prostratione & inclinatione specialiter (quanquam in aliis generaliter) obseruanda. In prostratione, vt non alios subitus formam chori, & alius super sedile; sed omnes supra dictam formam se prosternant, & operio capite silenter orent, ne impédiant circumstantes, manu ad genas accubando nunquam applicata, aut brachiis extra eandem formam extéris, sed super istam honesté & humiliter dispositis. In inclinatione, vt vniformiter apud omnes sit tempestiua, deuota, sufficiens, & honesta. Tempestiua quidem, vt inclinaturus surgendo, & eleuando sedile, tempus vel paululum inclinationis praeueniat: vt verbi causa, quando post psalmum fuerit inclinandum, vltimi versus sine iam accedente, surgatur, quatenus deinde liberé inclinetur; vel certé inclinationem, sedis apertio subsequatur. In inclinatione verò debet deuotio apparere, vt fiat humiliter & profundé. Nō est deuoti sed pigri, rigido stāte corpore, tenui motu corporis inclinare. Est enim corpus, depressis aliquantulum renibus, ne capiti coarquetur adeo demittendum, vt ipsum ferè super genua, brachijs interpositis reclinetur. Alioquin inclina, si nosti facilius, humiliter tamen & profundé. Extra eorum tamen, & aliquando fortè in choro, in officio planè & sine cantu dicto, minor sufficere videtur inclinationis profunditas. Sunt quē culpabili admodum remissione traducti, hunc reuerentiae cultum Domino subrahentes, euacuant: dum aut resident prorsus vsque post factam memoriam Trinitatis; aut tunc etiam surgūt, & sedili eleuando intendunt quādo fuerat inclinandum, aut ex negligentiae vitio non inclinant. Quanti tamen sit hac noxa detrimēti, beata Dei genitrix seniori cuidam in choro psallentium fra-

fratru
ad sa-
hum
mē m
gratia
etiam
etiūs
mi &
exhib
mane
sistit
pirio
deflu
seruan
beret
rione
res de
in fra
nium
201 De
100
om V
Si q
dili
dictan
seruar
manib
traditi
quam
alias
des ex
pro te
ad sed
tudo
ad inu
nicam
tant,

fratrum indicasse refertur: quæ inclinantes
ad sanctæ memoriæ Trinitatis, suum ipsa fi-
lium singulis offerebat: quendam verò mini-
mè inclinatem, verso ab eo vultu, velut hac
gratia indignum pertransibat. Sufficiens seu
etiam perfecta debet esse inclinatio, vt ab ea
citius debito non surgatur. Honor quidem Pa-
tri & Filio & Spiritui sancto, sine differentia
exhibendus est. Honestas quidem in corporis,
manuum, & habitus decenti dispositione con-
sistit. Et quantum ad habitum, vt maximè ca-
pitio caueatur, ne operata fronte super oculos
desinat cum inclinatur. Proderit ad vnitatem
seruandam, de communi officio notitiam ha-
bere: Pulchra valde vniuersitas in congrega-
tione & conuentu fratrum, vbi debent & mo-
res & animi conuenire. Vnanimis vniuersitas
in fratrum conuentu decet, quæ in moribus plu-
rium vnitua, vniuersales ordinat & decorat.

De disciplina officij extra chorum.

CAP. XVI.

SI quando extra chorum officium dixerint,
diligentiam nihilominus, & honestatē præ-
dictam debent in quibus poterunt, studiosè
seruare: vt dimissis omnibus quæcunque in
manibus fuerint, stantes cum reuerentia, iuxta
traditionem Ecclesiasticæ disciplinæ, præter-
quam ad lectiones in matutinis, vel quando
alias creatori suo debitas cum deuotione lau-
des exsoluent, stectētes genua, vel inclinantes,
pro tempore cum timore Dei. Si quando eos
ad sedendum debilitas euident, vel nimia lassitudo
compellat, saltem ad inceptionem officij,
ad inuitatorium, hymnos & orationem Domi-
nicam, & à capitulo in ante surgere non omit-
tant. Si etiam in lecto ægritudinis decumbāt,
reue-

*Habetur in
vita sancti
Hieron. in
actis aucto-
re descrip-
to. operis
eiusdem,
in fine.*

reuerentiā nihilominus aliquam faciant prout
possunt. Sanctus Hieronymus (qui tanta legi-
tur laetudine fatigatus, vt etiam in stratu suo
iacens, funiculo trabe suspensio, manibus ap-
prehensio supinus erigeretur, vt scilicet officium
monasterij prout poterat exhiberet, dum ex-
haustis viribus senex nec senectuti parcat, nec
debilitati blanditur) desiderium impiorum, quib-
us corporis vires vtrunque sufficiunt, irreue-
rentiam, imò dignam derisione desidiā, sig-
nis arguit & confundit. Alius pro lentarum ta-
dio febrium, completorium in lecto exsoluere
assuetus, fertur per angelum reprehensus au-
diisse, Completorium sub cocco, nec fructus,
nec utilitas. Sanè in officio Dei, curanda vbi-
que magnopere reuerentia & honestas, cum
vbi que sit eadem eius, cui tunc loquimur & as-
sumus, deitas & maiestas. Tanto enim am-
plius reuerentiæ & diligentia studium, diuino
debetur officio, quanto id Deo immediatius
exhibetur. Cura officij diligens, maxima status
integritas: Neglectus officij, maxima vitæ cor-
ruptio, maxima religionis deformitas. Nemo
Dei se æstimet seruū, si Dei potissimam neg-
ligat seruitutem, quæ appropriato vocabulo,
Dei seruitium nuncupatur. Debent dicere offi-
cium distinctè, continuè, integrè, & ordinatè.
Distinctè, ne verbum masticando, vel exiliter
proferendo, vel nimium festinando, dicenda
confundant. Continuè, vt interruptiones in eo
non fiant interloquendo, nisi urgente necessita-
te: & hoc quidem, psalmo vel oratione, vel quo-
cunque alio, quod tunc fuerit dicendum, com-
pletis: nisi psalmus vel oratio, quem interrup-
pi oportuit, continuò à capite resumatur; aut
inter psalmum & psalmum mora notabilis for-
tasse fiat. Parisiis (vt fertur) cum quidā Theo-
logus vnius horæ canonicæ incepisset officiū,
super-

*Seruus
Dei non
est, qui
eius negli-
git serui-
tutem.*

*Officium
diuinum
vt sit per-
soluendū.*

A
superu
eo, capu
ceptam
deinde
admon
Domin
ruption
purgato
dicendis
runt, qu
iuxta la
siphona
cient alt
aliis dici
partem,
grè dica
integrit
cium in
bus exco
tiones;
mestè tan
aliquand
porè mi
di confes
nem; sibi
pro alien
bet varia
& impr
vana, pro
tur sanct
stabili o
commun
liber seri
re stulto
Inspien
stulticia
congru
tem diu
zous!

superueniente Episcopo ad loquendum cum eo, caput sine locutione inclinans, Horam inceptam, Episcopo expectante, finiuit: quam deinde dilationem colloquij, ne molestè ferret, admonuit: causam subinferens, quòd maiori Domino loquebatur. Quidam propter interruptiones in officio factas, grauissimo afflictus purgatorio memoratur. Integrè dicant, vt de dicendis nihil omittant. Proinde si plures fuerint, qui simul officium dicant, & vnus vel duo iuxta laudabilem consuetudinem psalmos, antiphonas, hymnos, & responsoria voce pronuncient altiori, non putent sibi sufficere quòd ab aliis dicitur: sed omnia quæ ad suam pertinent partem, ac si essent in choro, sub silentio integrè dicant: cum officiũ extrà, eàdem quàm intrà integritatem requirat. Ordinatè denique, officium in substantia, tempore, & modo, & omnibus exequi studeant. Postpositiones, implicationes, variationes faciliè non admittant. Honestè tamen Pretiosa, vel aliud extraordinariè aliquando dicitur, dũ tamen id ipsum suo tempore minimè negligat. Quis autem sine grandi conscientie scrupulo, proprium officij ordinem, sibi quæ religionis sanctione impositum, pro alienis quibuscumque prætermittat, aut qualibet variatione deformet? Quis nisi vanissimus & imprudens, pro certis dubia, pro autenticis vana, pro necessariis, curiosa inducat? Sint igitur sanctorum officij conditorum deuota & stabili ordinatione contenti: nihil eorum vel communĩ ordinis institutioni præponant, quolibet serium & deuotum; nec desipièrium more stultorum Græcorum glorias æmulentur. Insipienti enim non nisi sua placent: omnis stultitia laborat fastidio sui. Tempus quoque congruum seruent, nec faciliè præter necessitatem diurnas horas, siue primam, siue completorio

46 S. B. O. N. S. P. E. C. D. I. S. C. I. P. L. I. N. A.
pletorium saltem Canonicum, siue alias, in no-
cturnas conuertant. Fuerunt qui hoc quarun-
dam obitu traditionum defendêrunt, ordi-
nationem Ecclesiasticam officij, confusione
temporis irritam facientes. Quando fuerint
duo vel plures, quasi choram sibi constituent,
& psalmos atque hymnos accipiant alternatim,
vt est consuetudinis conuentui. Congruus or-
do est in omnibus, vbique, prouidè disciplina-
to seruandus. Ordinarum animum, ordinis de-
cor & condecet & condelectat. A notiduoati verò
est animi, etiam in exterioribus ordinem non
curare: & tamen ordinationis, exterioris reli-
gio, attentionem excitat & affectum. *De altaris*

De altaris ministerio curando.

CAP. XVII. *De ministerio altaris.*
ALTARIS ministerium ob reuerentiam
corporalis presentie Saluatoris, mundi-
tie, reuerentie, diligetie, honestatis, & circum-
spectionis studiū speciale requirit. Mūdāmini
(ait Propheta) qui fertis vasa Domini. Haud
dubium, hoc est de ministris altaris conuenien-
ter intelligi, quibus spiritualis & corporalis
munditia est habenda. Spiritualis, vt nullus de
peccato conscientiam habens læsam, vel som-
no pollutus nocturno, ad tangendum sacra va-
sa, vel ad ministrandum, antequam fuerit con-
fessus accedat. Nec debet celebrationem con-
fessionem priuatam, quæ ante celebrationem de
quotidianis offensis fieri consuevit, vsque ad
altare differte. Corporalē quoque munditiam,
requirit corporalis presentia Saluatoris. Idcirco
ministri altaris non solum antequam se ad
ministrandum induant, verum etiam postquam
fuerint omnino parati, expeditis communi-
bus, ad calicis ministeriū accessuri, suas iterum
laueant

Isa. 52, 11

Munditia
debet mi-
nistrum
altaris.

laudent manus. Hoc enim semper debet cauere
cautissime, ne communibus manibus, aut
manicis suis, vel post immediatum rerū con-
tactū, calicē, aut qui ad ipsum pertinet pānos,
vel corporalia tāgat: sed si lineam tunicā, quam
rochetum vocant, vel superpelliciū cum strictis
manicis, vel aptū aliud nō habuerint indumē-
tū, calicem præparandū, & in fine Missæ plicā-
dum sacerdoti relinquunt. Reuerentiam de-
bent ministri altaris tam ad sacerdotem, quam
ad ministerium, & res etiam de propinquo ad
ipsum ministerium pertinentes habere. Circa
sacerdotem, vt quando secum altari assistunt,
per aliquantulam capitis inclinationem, & suā
elongationem ab eo, ac per humilem debiti ex-
hibitionem officij, reuerentiæ signū ostendāt.
Si verō federit, & ipsi tantum in superpelliciis
fuerint, nequaquam iuxta ipsum in sedilibus,
videlicet coræqualibus sedi eius, sed ad scabel-
lum eius potius, si aptus fuerit locus, vel alibi
fedeant. Venerentur eum decoro vt conuenit
comitatu, & maxime quando se verrit ad po-
pulum, ei adsint; quem vbique vt in officio, sic
& eo expleto in vestiariū reuertētem dedu-
cant, vt acies ordinata, ad altare, deinde si opus
fuerit, reuersuri. Ministerio reuerentiā exhi-
bent, si motu debito & habitu ipsi ministerio
conuenienti assistant & ministrēt. Aliter enim
non sine nota irreuerentiæ ministratur: vt si
quis quamuis diaconus vel sacerdos in super-
pellicio ad Missam ministrans, corporalia su-
per altare, præsentē sacerdote vestibus sacris
induto, replicet aut componat. Si quis non ha-
bens superpellicium cum strictis manicis, vel
aliud idoneum indumētum, corporalia & ca-
licem tractare, aut panem & vinū in commu-
ni habitu ministrare præsumat. Si quis hostiā
in communi eligat loco, vel electam reponat,
quæ

Sacerdos
res honeste
randos.

quæ in pixide manu sua mundissima est potius eligenda, & electa super patenam ipsam, vel super corporalia decentius reponenda. Nec audiendi sunt illi, qui ad mensam Domini non aliam quam ad mensam corporis, curant munditiam, super pannos qui libris ad secretarium vel pallarum custodiam supponuntur, calicem passim vel consecrandam hostiam reponentes. Singularem hostiæ cultum, singularis decet munditia. Ad res quoque necessarias, ut sunt corporalia, panni calicis, ipse calix, & missale, est reuerentia adhibenda, quam munditiæ studium maximè probat. Huius intuitu, pannus omnis suspectus, aut quem color impedit abluui, à corporalibus arceatur & calice. In pixidibus hostiarum, mundissimus sacculus lineus hostias contineat. Similiter & calices mundis sacculis lineis inuoluantur. Quisquis ergo ad altaris utensilia sacra reuerentiam munditiæ curat, circa ipsa operosius studeat. De communibus libris, si quos aliquando propter officium inuitabili fortè necessitate cogente, poni super altare contingit, omnino caueant, ne corporalia vel pannos calicis aliquo modo tangant. Cum corporalibus vel calicis ipsius mappula, nunquam labia vel oculos tangant, deuotionis alicuius obrentu. Calix cum summa tractetur munditia, quando de loco ad locum defertur, non super librum aut vestimentum: sed altè in manu mundissima, vel repositorio portetur: nec extra repositorium ipsum præterquam super altare, vel in alio loco mundissimo teneatur. Missale in loco reponatur honesto: & si nonnunquam illud extra Ecclesiam, vel alias quam ad Missam teneri cōingat, pāno aliquo mundo præter suam camisiam inuoluatur. Denique reuerentiam in ministerio habitus decet, cura munditiæ, & in executione maturitas

Corpora-
lia sint
munda.

Calix re-
uerenter
arrestan-
dus.

arrestan-

attestantur. Reuerentia simul & cautela munditiæ, conamunes corporis vestes prohibent ab altari. Et si in his plurium opponas ineptias, habet æmulos plurimos vitium, rarissimos disciplinæ. Non à pluribus, sed ab honestioribus forma sumenda est. Ad hoc tam celebrans quàm minister, circa officium suum, magnam debent diligentiam adhibere. Sacerdos quidem circa prouisionem dicendorum & agendorum in Missa, ne defectum faciat in dicendis: formam seu modum ordinis in celebrando proponens, aliam auctoritate sua introducat. Oblationi calicis aquâ ipse infundat, quod à nullo sine ipsius iussione est præsumendum. Debet etiam circa custodiam munditiæ manuum & pannorum esse intentus: Manuum, vt eas ad tangendum communia, vel carnem nudam, siue in facie, siue alibi non apponat, nisi eas continuo lauaturus. Pannorum, vt nunquam ad indumenta sacerdotalia, maxime ad infulam nates emungat, vel aliter ea quoquo modo deturpet. Ministris verò diligentia debet esse circa ea quæ necessaria sunt celebranti, & circa munditiæ custodiam, ac conseruationis vasorum & pannorum pertinentium ad altare. Ministrorum est, vt prænduti celebraturum cum diligentia præparent, eiusque indumenta post officium plicent: & quæ ipsi sacrum ministerium exequenti oportuna fuerint, hora, tempore & loco congruis offerant. Nunquam ad Missam priyatam, legédi vel orandi gratia, solo vel sedibus se totaliter prosternant, nec latitent post cortinas: sed palam coram altari, non tamen à latere celebrantis assistant, versus eum, circa quem tunc oculus debet esse, aspectum quasi continue directuri: non tamen in faciem eius, maxime post Canonis inceptionem, intendant. Nec ei præsertim à parte libri

Infula filamentum sacerdotis, quod nobis dicitur amictus. Ministrorum officium.

nimis appropient, aut circa ipsum aliquem tu-
 multum faciant. Summa quietis tranquillitas
 est necessaria celebranti. Vasa & pannos mun-
 de tractent apud eos & teneant. Si pannus ca-
 licis ad terram ceciderit, nullo modo antequam
 foris fuerit, iterum calici apponatur. Circa fi-
 nem Missæ calicem plicaturi, ipsum cum aqua
 post vinum *recensiant; ne pannos inficiat ad-
 hærentes. Nunquam super altare vinum &
 aquam ad mundationem, vel aliàs si vitare po-
 tuerint, ministrent. Si tamen ob incuriam sacer-
 dotis oporteat, subtrahere ampullas, quæ vinum &
 aquam continent, manum ad retinendum gut-
 tas, ne super altaris pannos cadere possint, ap-
 ponant super quos etiam pannos nec ipsæ re-
 ponendæ sunt ampullæ. Ad hoc debet qui mi-
 nistrat ad Missam superpellicium si habuerit
 cõseruare, ne cum eo aliquatenus nares emun-
 gat, vel sudores à facie vel aliàs vnicuique de-
 tergat: nec ipsius manicas maximè ad puluere
 super ligna, lapides vel super terram exponat.
 Quod tamen si nonnunquam per aliquorum
 negligentiam accidit, cauere debent ne corpo-
 ralia, calicem aut pannos eius cum ipsius su-
 perpellicij manicis tangant. De aliis indumen-
 tis quoties ea plicant, sollicitè caueant, ne vi-
 quam manica terram tangant, vel vsque ad
 ipsorum vestimentorum simbrias descendere
 permittantur: sed siue tunica lineæ, siue quæ-
 cunque alia indumenta plicantur, manicæ sem-
 per longè à simbriis collocentur. Debent ite-
 rum ministri altaris propter vasorū & vestium
 (vt dictum est) conseruationem attendere, ne
 calicem quando reponunt stricte ligent: quia
 sæpe per hoc deterioratur non modicum, &
 paulatim obrutus conquassatur. Vasa quoque
 altaris & utensilia in locis suis diligenter vt con-
 uenit, præparata reponant. Vestimenta etiam

*abluit.

in
 alio
 loco
 non
 debet
 poni
 nisi
 in
 loco
 sancto
 et
 in
 loco
 sancto

plic
 cele
 hor
 en
 cial
 min
 nes
 Reg
 min
 mul
 cerd
 yest
 turi
 stun
 bili
 ri, q
 tem
 quon
 nus
 do se
 vt vi
 dece
 spos
 tion
 nem
 indu
 re re
 oran
 man
 Cali
 quan
 succu
 ad co
 tion
 host
 in pr
 man
 cien

plicare non negligent & aptare, nisi pro aliquo celebraturo ea quis dimittere requirat. Sed quid horum expressionibus immoror? In omnibus enim quæ ministerium Dei contingunt, speciali nimirum diligentia opus est. Si agendis ministeriis terreni regis studiosissimam homines curam impendunt: quantam putas æterni Regis ministeriis impendendam? Cæterum si ministri altaris intendere debent honestati, multo amplius tamen per omnem modum sacerdotes qui celebrant. Postquam ergo fuerint vestibus sacris induti, cum magna debent maturitate incedere: & præcipuè cum altari assistunt, gravitatem in motu & gestibus, laudabili curiositate servare. Nunquam genuflexuri, quam diu sacerdotali casula sunt induti: nisi temporibus ab Ecclesia institutis. Super altare quoque se non appodient in honestè: nec manus suas hac & illac inordinatè deducât. Quando se vident ad populum, non erigant oculos, ut videant assistentes. Denique circumspectos decet eos esse, specialiter circa corporalium dispositionem & custodiam: circa calicis collocationem, circa Dominici corporis consecrationem, sanguinis susceptionem, & mundationis industriâ. Circa corporalia, ut ipsis super altare replicatis, usque ad anteriorem ipsius altaris oram, sit spatium competens: ne super eadem manus suas aut manicas indumenti teneant. Calicem ante oblationem super corporalia nunquam ponant, sicut post oblationem fieri consuevit: sed ipsum usque ad oblationis tempus, ad corporalium teneant latus. Circa consecrationem inter cetera solerter provideât, ut cum hostia fuerit consecranda, ita parum & cautè in principio eam leuent, quasi scutum sibi de manibus (depresso aliquantulum pollice) facientes: ut si fieri potest, ante consecrationem

Corporalia quomodo explicanda.

Iam ob-
servantur
rubricæ
missalis
Romani
noui.

a circumstantibus videri non possit; ne a simplici-
 bus adoretur: qui quanto citius eam vide-
 rint in manibus sacerdotis, incautè nondum
 consecratam adorant. Cum autem consecratio
 fuerit consummata, hostiā sine mora notabili
 duabus manibus quantum expedit, vt ab ho-
 minibus possit videri, cum omni reuerentia
 eleuantes, tam in eleuando quā in reponen-
 do, debitam maturitatem seruent: nec post vel
 ante eleuationem osculentur eandem. Si super
 altare viaticum celebrant, consecrationem fa-
 cturi, manum cum hostia consecranda super
 ipsius altaris viatici lapidem teneant: ne fiat
 consecratio iuxta, & non supra ipsum. Circa
 sumptionem calicis caueant, ne ipsum sumen-
 do, vel calicem exguttando per nimiam extra-
 ctionem, tumultum quendam vel sibilum cum
 labiis faciat, aut post sumptionem digitos lam-
 bant. Erit etiam tutum, si dum sanguinem su-
 munt, calicem tenentes cum dextera decenter,
 & patenā cum sinistra supponant, sanguinem;
 si quid effundi contingeret, recepturam. Super
 quam si frangi corpus Dominicum aut reponi
 contingat, ipsa denique vino & aqua, vel altero
 illorum sufficienter debet infundi. In cōgruum
 & indignum, vt patena post Christi corpus san-
 ctissimum, communi tactui pateat non mun-
 data, & rebus quibuscumque licet mūdis, sine dif-
 ferentia exponatur. Si sentis aliter, credo vt
 post patenā vel calicis aut corporaliū tactum,
 non sunt manus comunicandæ communibus,
 ante factam post tactum huiusmodi lotionem.
 Si calicis petatur mūdatio pro infirmis, primā
 nullatenus aut secundā perfusionē exponant:
 sed prius semper mūdationibus solitis perse-
 ctis, aliud de nouo vinum calici apponatur pe-
 gentibus indulgendum.

De

De disciplina circa ea quæ ad corpus sunt.

CAP. XVIII.

HABITO de disciplina circa spiritualia, sequitur de ipsa circa corporalia. Et primò circa ea, quæ in nobis sunt: Secundò circa ea, quæ extra nos sunt. Respectu eorum quæ in nobis sunt: primò videndum est de disciplina respectu totius corporis, quantum ad gestum: secundò respectu partium corporis, quantum ad actum. Et primò, respectu linguæ, quantum ad duo opera naturæ, in quibus congruit officium linguæ, scilicet quatum ad loquelam & gustum. Secundò, respectu manuum, vt in exercitio manuali. Tertio, respectu pedum, vt in incessu. Quartò, respectu membrorum omnium, quantum ad aliqua ipsorum officia. Deinde circa ea, quæ extra nos sunt. Primò quantum ad ea quæ de propè, vt est vestis & habitus. Secundò quantum ad ea quæ de longè, vt sunt officinæ.

De disciplina in gestu.

CAP. XIX.

CIRCA disciplinam in gestu (qui modus & figuratio membrorum & corporis dicitur) duplex est custodia adhibenda. Prima est, vt vnum membrum alterius officium nō usurpet, aut eius ministerium sui admixtione confundat. Si os loquitur, caput non agitur, manus non moueatur, & sic de aliis: vt dum alterum membrum operatur, alterum quietum omnino permaneat: aut si opera eius necessaria illi esse cognoscitur, ad operandum ordinatè moueatur. Secunda disciplinæ custodia

Ex Hugone de S.
Dist. 10.2.
instit. mon.
ad nouit.
c. 12. sub
finem.
Gestus religiosorum
quales esse
debeant.

est in gestu, vt quodlibet membrum in eo quod facit, debitum modum teneat, nec temperantia limitem, aut honestatis formam excedat: hoc est, vt in paucis exemplis probemus, ridere sine apertione dentium, videre sine deflexione oculorum, loqui sine extensione manuum, sine contusione labiorum, sine agitatione capitis, sine eleuatione superciliorum: incedere sine modulatione gressuum, sine ventilatione brachiorum, sine gesticalatione scapularum: iacere sine deflexione membrorum: sedere sine alterutra superiectione pedum, & sine alterutra accubatione laterum, sine diuicatione seu dilatactione crurium, sine extensione vel agitatione tibiae, nempe honestum & humilem fratrem seu ori suam imponere, vel pedes palam cancellare non decet: arcendi sicut in publico, ita & in secreto sunt gestus inepri. Gestus denique religiosi debet esse humilis, severus & grauis, est enim reprehensibilis gestus, si superbiam, si molliciem, quae nunc per lasciuam hilaritatem, nunc per nimiam deiectionem infatuat, aut si etiam leuitatem praetendat. Turpis in humilitatis professore superbia. Foeda prorsus in humili habitu gesticalatio fistuosa, sic non est viri muliebrem habere molliciem, puerili leuitate. Grauitatis modestia, multam affert seruati moribus honestatem, neglecta maculam & contemptum, mortificata secundum Apostolum superterram membra, gestus debeat mortificatos habere.

Col. 305

De

De disciplina in modo loquendi.

CAP. XX.

DISCIPLINA loquendi tam in modo & prouida (quando loquendum sit) discretione, quàm in verborum religioſitate attenditur. Modus, in geſtu & ſono conſiderari poteſt. Loquentis geſtus, debet eſſe modeſtus & humilis: ſonus demiſſus & ſuauis. Modeſtiam debet habere geſtus loquentis, vt nec inordinatè, nec turbulètè inter loquendū membra moueat.] nec oculorum nutibus, labiorum contractione, vel altero non decenti alterationis modo, vultus honeſtatem deſormet, aut faciem ipſam mollitiæ quadam reſoluat humilitatis oſtentu: ſed in eadem vultus conſtantia ſemper permanēs, ſeueritatem benignam & conſtantem, & quodam modo rigidam benignitatem præſtendat. In facie ſiquidem hominis ſpeculum diſciplinæ relucet: cui tanto maior cuſtodia eſt adhibenda, quanto minus quod in ea fuerit peccatum celari poteſt.] Verat quoque loquentem geſtus modeſtia, ne ſe hominibus notabili quadam ſupplicationum profunditate incuruet, aut eius cui loquitur vultui nimis inſtet: ne inhoneſtè quidem in eius faciem, halitus aſpiratione inſuſſet, aut halitu ipſo poſt vinum potatum, ſenſum maximè narium offendant. Loquentis halitus vultui auditoris & naribus, vitioſè proriſus ingeritur. Debet etiam geſtus humilitatem, modeſtiam, ac vultus hilaritatem prætere. Sonitus debet eſſe demiſſus pariter & ſuauis: quia clamoſitas & verborum aſperitas, locutionem religioſi plurimum quidem & dedecet & deturpat. Diſcretio præterea quando loquendum ſit, neceſſaria eſt: quia ex ore fatui etiam parabola reprobat, quia nō dicit eam

Ex Hugonē
de S. Viſit.
t. 2. inſtit.
monaſt. c. 17.
in princip.
Sermo ſit
modeſtus
& humilis.

Hugo à S.
Viſit. 10. 2.
inſtit. mon.
ad nouit. c.
12. in modeſt.

Eccleſ. 20.
22.

Parò lo-
quendum.

Eccli. 32.
20.

Psalm. 38.3.
Neced. 283.

Eccli. 37.
20.

Sermo
verus.
Eccli. 37.
20.

in tempore suo. Sapiens quando loquendum
& quando tacendum sit, prudenter considerat.
Est autem iunioribus fratribus ferè semper
inter seniores usque ad interrogationem ta-
cendum. Adolescens, ait scriptura, loquere in
tua causa vix cum necesse fuerit. Si bis interro-
gatus fueris, habeat caput responsum tuum.]
Silet etiam à bonis Propheta. Ergo quamuis
de bonis, sanctis; & ædificationu eloquiis per-
fectis discipulis rara cõceditur loquendi licen-
tia. Nam loqui & docere, magistrum con-
decet: tacere & audire discipulo convenit.]
Loquente alio nunquam loquantur: aut ver-
ba loquentium quouis pacto interrompere
præsumant. Nec mordaci vel importuno in-
sultu, sociorum locutionem impugnent. Stul-
torum enim hæc sunt, qui nec linguæ parcere
neq sociis deferre nouerunt. Si qui etiam mu-
tua se collatione impetunt, per impositionem
silentij, & aliam poenam condignam merito
reprimuntur. Religiositas debet in locutione
seruari; vt sit sermo veridicus & purus, sit dul-
cis & honestus. De veritate sermonis Sapiens
dicit, Ante omnia verbum verax præcedat te.]
Non solum igitur mendacia, & quæ crimino-
sa sunt, verum etiam locutiones hyperbolicas
& aliqua duplicitate notabiles, penitus vitent.
Loquentes de dubiis aut futuris, nunquam ab-
solutè loquantur: sed in huiusmodi omnibus
semper conditionem apponant. Precisa enim
de indifferentibus verba, religio non consen-
tit. Non est alicuius viuentis arbitrio, de con-
tingentibus negare vel asserere absolutè. Non
facile de auditis sententient: licet veritatem
sentire se putent. Sint ad responsionem tardi:
ne per inconsiderationem falsum aliquod vel
indisciplinatum proferant verbum. Debent
etiam purè loqui: vt in eorum verbis nec ia-
ctantia,

Etan-
vanit
de sci
scant
posse
dictu
muru
sa, in
tione
quas
toris
ligios
expon
illius
quibu
verò,
dica,
quide
Nuga
res su
blasph
tassis,
illicitu
cachin
sce à v
religio
pram
inani
deas al
Famil
uenire
tum.
bes, ta
queris
tas ori
put, i
Chris
non)

stantia, nec detractio, vel malitiæ alicuius, aut
 vanitatis admixtio valeat inueniri. Nunquam
 de scientia, vel sæculi statu se iactent. Erube-
 scant dicere de absente, quod cum charitate nõ
 possent dicere coram ipso. Vnde sanctus Bene-
 dictus, Murmurare aut conqueri nesciant: nec
 murmurationis malum, pro qualicunque cau-
 sa, in aliquo qualicunque verbo vel signifi-
 catione appareat. [In verbis suis aut literis, si
 quas aliquando dirigunt, puerilibus vel adula-
 toriis non vtantur blanditiis: sed tanquam re-
 ligiosi, suam breuiter & veraciter intentionem
 exponant. Honestatem habet locutio, si &
 illius qui loquitur, & illorum quibus vel de
 quibus sit sermo, conueniat dignitati. Otiosa
 verò, ioculatoria, iuratoria, contentiosa, male-
 dica, vel alia sæcularia verba, nec pura sunt
 quidem, nec religiosæ conueniunt dignitati.
 Nugæ, vt ait sanctus Bernardus, inter sæcula-
 res sunt nugæ: in ore sacerdotis aut religiosi
 blasphemix. Interdum si incidant, ferendæ for-
 tassit, referendæ nunquam. Ostalibus aperire
 illicitum, assuescere sacrilegium est: forde ad
 cachinnum moueris, fœdius moues.] Dissue-
 sce à vaniloquio linguam, qui ad profectum
 religionis aspiras. Processurus in publicum,
 præmuni teipsum: & animo statue à verbis
 inanibus abstinere. Prouide tibi antequam pro-
 deas aliquid, vnde si expedierit sermo texatur.
 Familiare, prudenti, cõsideratione omnia præ-
 uenire, confert ad singula fuisse præmuni-
 tum. Si dignum quippiam relatione non ha-
 bes, tace. Tutiùs & humiliùs audis, quàm lo-
 queris. Non affabilitas oportuna, sed loquaci-
 tas otiosa damnatur. Iurare verò nunc per ca-
 put, nunc per sanctos, vel alio quouis modo,
 Christi (qui ait, Sit sermo vester est est, non
 non) discipulo minime congruit. Rursus indi-

Reg. c. 34

Sermo re-
ligiosi gra-
uis esse
debet.l. 2. de con-
sider. ad
Eug. in sup.Tutiùs
audire
quàm lo-
qui.

Matt. 5, 37

Conten-
dere non
debet reli-
giosos.
1^a Pet. 20, 3

1. Cor. 6, 10

Aug. En-
chir. c. 79.

Mat. 5, 23

Rumige-
ruli non
sint.

2. Cor. 8, 12

Sermo dul-
cis.

Tit. 3, 2

gnam penitus seruis Dei, muliercularum mo-
re contendere. Si resistentiæ incidant verba,
cedendum continuo resistenti. Honor est ho-
mini qui separat se à contentionibus.] Nun-
quam discendi, vt dicitur, gratia, liget sci-
entes ad se verborum contentiones nullo modo
deinceps pertinere. Non potest esse, quin con-
tentio aliquid quod contra conscientiam dica-
tur, extorqueat. Ergo inter Dei seruos collatio,
non altercatio debet esse. Peruersum est, ma-
ximè si ausu damnabili ad iniuriosa vel male-
dica verba, quæ secundum Apostolum à Dei
regno excludunt, os religiosi laxetur: aut dia-
boli nomen ad iniectionem assumat, vel in
communi locutione frequenter. Sunt quædam
quæ leuissima putarentur, si non in Scripturis
demonstrarentur opinionem grauiora. Quis
enim dicentem satue fratri suo, reum gehennæ
putaret, nisi hoc veritas expressisset? Pessi-
mum hunc loquendi vsum, quasi pro affabili-
tatis solatio, salutis aduersarius introduxit: vt
per eum modicæ occasionis accessu stultis illu-
dens, eos frequenter in gravis lapsum offensæ
impulsu leniori præcipitet, & status dignita-
tem colluuii sordidationis vilificet. Pudeat eos
rumigerulos esse, aut verborum sæcularium
delatores. Nihil inter socios seminent, quod
infirmos animos dissoluere valeat aut turbare.
Reus est Deo & ordini, qui temerario diffi-
dentiæ verbo conscientiam percutit infirmo-
rum. Præterea siue fratri, siue extraneo, siue
magno, siue paruo loquantur, semper in ore
verbi dulcedinem habeant, omnem ad omnes,
secundum Apostolum, mansuetudinem osten-
dentes. Nunquam suæ prætextu cōstantiæ vel
zeli cum communis iniuria, in verba con-
tumeliosa prorumpant. Sæpè enim meritum
immoderata lingua confundit: turpisque de-
fensio,

ensio, quæ iniuriis vitur. Habet fastus pro constantia impetum, pro ratione iniurias: sed *Ecli. 6. 5.* lingua eucharis in bono homine abundabit.]

De disciplina circa comestionem.

CAP. XXI.

DE B E N T etiam cum timore Dei comedere, disciplinam semper tam in modo se habendi, quàm in cibo seruantes: vitantes nihilominus quasdam minus decentes secularium consuetudines super mensam. Placet vel pauca de singulis exempla subnectere, quæ ad similitum considerationem transmittant. Honestè se debent habere, vt dum comedunt aut bibunt, sedent; bibentes cum duabus manibus scyphum teneant: membrorum agitationem, & quarundam anhelationum vel labiorum tumultum, quæ animi notant in temperantiam, vitent: oculos à circumspeditione, linguam à locutione cohibeant. Oculorū custodia inter epulas propterea necessaria est: quia nō decet ibi præcipuè vt vagos habeant oculos, neque curiosè & (vt amplius dicam) impudenter, quæ apud alios aguntur circumlustrando prospiciant: sed vt potius pudicè demissis luminibus, ea tantum quæ sibi anteposita sunt attendant.] Loqui verò seu mussitare ad mensam, vbi silentium est seruandum, turpe vitium est. Declinanda mussitatoris societas: qui licet legis honestate prohibitus, linguæ tamen volubrum non valet retinere. Si quando etiam extraordinariè bibunt, siue ad sint siue nō ad sint extranei, quamdiu bibitur, sileant. Culpanda nimis verborum multiplicatio iuxta potum. In cibo, tam in qualitate quàm in quantitate ipsius, quàm etiam in modo, mora quæ ac frequentia,

Hugo à S.
Viti. co. 2.
milit. mors
ad nouit.
cap. 18.
Oculi custodiendi
in mensa.

Silentium
seruandū.

quentia, comedendi disciplinam seruent. In qualitate, vt nunquam pretiosa, vel delicata, nunquam ciborum aut præparationum diuersitates affectent. Promptum ad delicata palatum, curiositas quædam, honestatis postpositiua declarat. vt verbi gratia: Si quis ex vitio meliora de communi, eligat portione, vt quod in pane sapidius, vel in aliis viderit melius, ipse sibi accipiat: si maiora panis fragmenta sumat, minoribus si adsunt licet minus delicatis, sine rationabili causa dimissis, cum panis vel res alia quantomagis ad integritatem accedit, tanto ad mensam ipsam valeat honestius reportari. Si ad maiorem saporis delectationem in pane inueniendam, ipsum inordinatè frangendo, circumcidendo, vel micatenus excrustando, deformet: Si vinum cum aqua temperare non curet: Si longum & interpolatum faciat haustum: Si salsam communem, panis appositione consumat; aut eam incongruè totam, vase transuerso vel circulari venatione vendiderit, cum sit magis in medio intingendum. Si cux enim apud honestos quosdam in sæculo imputatur, si corrosionibus ossium curiosius insistas, aut carnes per magnos notabiliter bonos, præter exigentiam scindas vel edas, aut dum scindis, scissum immediatè morsellum; antequam in communi loco posueris, *percipias, à meta communi iuxta vulgare proverbum nõ curando discrepas; aut tactu more palponis, electum post tactu relinquant, vel simile quippiam actites: sic religiosus est indecens; si in his quæ sibi pro tempore conveniunt cibis, notam gulositatis non vident. Si quando eos ieiunij tempore, vino confecto vel simplici, ante comestionem vel post, herbis seu speciebus infirmitas vti coegerit, occultè huiusmodi si potuerint sumant: ne simplices idem sibi ipsis absque

et præ-
pess. 1012
liberatus

absque
ad so-
plo. E
parat
le app
& aq
requi
cialia
igitor
nia;
potest
nentu
cõmu
curen
dò fer
solèr
brieq
ment
in cibi
vt cras
hil sic
crapul
qualit
peratè
trahit
manu
cultell
nondū
ingerit
in capi
ad pro
sam ip
Mund
ne in p
aliquic
rum re
Nunq
quolib

absque sufficienti necessitate licere putantes,
ad soluendum ieiunium suo incitetur exem-
plo. Est insuper diuersitas respectu cibi & præ-
parationum vitanda. Nihil ad mensam specia-
le apportent, vel in mensa requirant, præter sal
& aquam, quæ possunt semper cum honestate
requiri. Priuandus communibus est, qui spe-
cialia in communitate vsurpat. Communibus
igitur discant esse contenti. Os suum ad om-
nia, quæ alij comedunt, affuecant: vt si fieri
potest, nullum omnino repudient seu abomi-
nentur cibum. Grande vitium si potagium &
cõmunia respuas, vt in specialibus lautius pro-
cures. Porro modò mollia, modò dura, mo-
dò frigida, modò fixa, modò elixa prægnates
solent appetere mulieres.] prouideret autẽ so-
briusque conuersant, satis est ad omne condi-
mentum sal cum pane. Debent etiam excessum
in cibis, & maximè porus quantitatem vitare:
vt crapula vel satietas nimia non subrepat. Ni-
hil sic contrarium omni Christiano, quomodo
crapula, ait sanctus Benedictus. Amplius quoque
qualiter, hoc est, quàm decenter, mundè ac tẽ-
peratè sit comedendũ attendant. Decentiæ de-
trahit, qui cibum in ore habens, vel scyphũ in
manu detinens, loquitur: qui manu armata
cultellum habente, cibum ori ministrat, vel ei
non dum expedito à cibo, potum nihilominus
ingerit, aut dum bibit vel comedit, caput tenet
in capitis profundarum. Munditiã debent
ad proprium & sociorum cibum, & ad men-
sam ipsam super quam comeditur, obseruare.
Munditiæ simul ac decentiæ gratia caueant,
ne in paropside, scypho vel ouo, præmorsum
aliquid iterum comesturi reponant. Fœdè tuo-
rum reliquias dentium alicui cibo immisces.
Nunquam scyphum digitis potagio vel alio
quolibet madidatis accipiant, aut pollicem po-
culo

Specialia
in mensa
non sunt
quarenda.

Hugo à S.
Vici. to. 2.
instit. mon.
ad nouis.
cap. 19.
Bernard.
ep. 1 ad Ro-
bertum ne-
potem, in fia.

Reg. 39. 19

ut quod

et quod

et quod

et quod

et quod

et quod

et quod

62 S. BON. SPEC. DISCIP.

culo immergant: nec super potum, in scypho
vel super cibum quemlibet sufflent. Indecenter
agitur si digitos quis immittit potagio, & offas
vel olera nudis articulis coctearis vice piscatur.
Si superfluitates pisciū & similia, ex ore proli-
cit super mēsam, vel nuces alij quā sibi fran-
git cum dentibus. Si quis iussit aut stenuit,
non auersa facie a mensa. Rarò enim hoc fit,
sine qualicunque emissione reliquiarum oris.
Si nudam manum in mēsa naribus emungen-
dis, vel carni nudæ scalpēdæ apponit, vel ma-
num ipsam ad vestimenta detergit. Cauendum
quoque, ne quis ante faciem circumstantium
fratrum, pro sale & aliis necessariis, quæ a fra-
tribus tradi possunt, manum extendat super
mēsam, & eorum cibum cum manicis seu
habitu suo tangat. Sciendus etiam panis, pe-
ctori seu vesti communi non est sine interpo-
sitione tobalix applicandus. Munditia mensæ
requirit, vt mensale nequaquam frequenti vel
superflua detersione cultelli vel manuum de-
turpetur, purgandis maximè dentibus nulla-
tenus exponēdum. Fœdum enim & vile, map-
pas & manutergia fratrum communia, den-
tium fricatione fœdate. Qui conuentualia de-
honestat, committit vtique in conuentum,
Temperantiam manducandi, ait Hugo, intel-
ligimus in eo, si homo tractim, & non cum ni-
mia festinatione comedat.] Festinatio in in-
choatione & prosecutione comestionis atten-
ditur, quando videlicet in initio mēstæ statim
absque orationis alicuius præambulo, ad ci-
bum manus extenditur; aut cum quadam vo-
racitate comeditur: Si prius ori cibum mini-
stras, quā alio sumpto fueris expeditus. Cæ-
terum per morosam comestionem, congrega-
tionem detinere ad mēsam, aut si quando ex-
tra conuentū bibit, iuxta potum morā con-
trahere,

Mapparū
rius.

Hugo à S.
vid. to. 2.
instit. mon.
ad nouit.
c. 21.
Sine festi-
natione
edendum.

trahere, non est decens. Hinc per Sapientem sobrio dicitur: Cessa prior causa disciplinæ.]

Eccli. 31, 20

In comedēdi & bibendi frequētia, seruāda est diligenter temperantiæ disciplina. Sanē post refectionem ad potum redire, aut per diem in domo ex vitiosa consuetudine, aut quod turpius est, post completorium bibere, non mediocris vitij notam habet. Honestius ad mensam quantum indiges bibis, quā bibendo per diem meribuli morē geris. Fructus vel aliud quodcumque extraordinariē secularium more comedere, patens est gulosis indicium. Si quidem extra duas vices in die, nisi necessitate cogente, in domo vel extra comedere, puerorum imō pecudum est. Senex legem in vicibus comedendi non seruans, fertur per angelum a sino comparatus. Ad collationem tempore ieiunij faciendam, duabus tantum vel tribus (si indiges) bibere vicibus, temperantiæ congruit & honestati. Studet sobrius quādam temperantiæ legē, in ipsis etiam necessariis obseruare. Denique quorundam secularium in faciendis coinuitationibus, in poculis, in fragmentis, & huiusmodi consuetudines vitent ad mensam. Non se inuicem faciliē coinuient: sed comedat vel bibat vnusquisque pro suæ arbitrio voluntatis, quantum necessitati suæ melius sibi notæ quā alij, viderit expedire. Congruē tamen senior verēcundantes fortē, vel nimium abstinentes iuniores iuuat. Sapor & potagium preguſtata, vilium quoque seu quorumlibet ciborum reliquiæ, vt ouum vnum, tantillumve pitantiæ, si ventre iam satiato superſit, indecenter commensalibus maximē senioribus ingeruntur. Encenia per mēſam non mittant. A fragmentis & reliquiis caueant: sed de pane & aliis ita sibi prouideant mensuratē, vt coram se vix micæ relinquant. In potagio

Post Cō.
pletorium
nō bibē-
dum.

In colla-
tione bis
vel ter bi-
bendum.

Fragmenta
non faciē-
da aut re-
liquia.

tamen

tamen aliquid interdum honestè relinquunt, id sibi pauperum & temperantiæ gratia subtrahentes. Verùm & si quid fortè relinquere, nõ tamen vt paterfamiliàs ad erogandum congerere permittuntur. Pro sociis aut vix aut nunquam, maximè circa finè refectionis, panem vel aliud scindant, aut potum in scypho ponant: nisi saltem quantum ipsi soli comedere vel bibere valeant, si alij quibus hæc offerunt, nõ acceptant. Nunquam pro buccella, vt dicitur, panem tunc integrum scindant, præsertim si apud socios fractum inueniant. Si scyphum communem habuerint, qui voluerit bibere, nõ ampliùs de potu apponat, quàm possit bibere vna vice. Inter reliquias quæ aliquando sunt, inutile aliquid vel nocium, vt quæ de nucce, ouo, castanea quæ proiciamus, alia quæ huiusmodi nullo modo relinquunt. Murellos vel aues ad mensam non pascant: cum nec in refectorio debent sustineri. Possunt cum dictis & similia circa comestionem attendi. Veruntamen sunt nonnulla, quæ licet communiter vitiosa putentur, interdum tamen inter domesticos in spiritu charitatis sine vitio excusantur.

Feles non
permittantur
in refectorio.

De disciplina in opere manuali.

CAP. XXII.

AD disciplinam circa exercitiũ operis manualis, quod manuali opere corporaliter exercetur seruandam, necessaria est discretio, diligentia & honestas. Est habenda discretio circa opus, vt quod faciendum est, discretè fiat. Discernendum est primò, vt vtili operi necessarium, bono quoque melius, & meliori optimum præferatur. Luare fratrem cum indiget, multum vtique operi peculiari præponderat.

derat. Rursum celebrare volenti iuuamen subtrahere, maiorem pluribus aliis offensam esse, quis ambigit? Est enim discernendum quod opus quo tempore fiat. Nonnulla siquidem in festis diebus non fierent, quæ in profestis bene fieri possunt. Videtur in operibus distinguendum. Sunt enim exercitia quædam, quæ necessitati quotidianæ inseruiunt: vt est ciborum preparatio necessariorum ad diem, utensilium coquinæ ablutio, & consimilia quæ omni tempore fieri solent. Sunt quædam alia, quæ in diem alteram differri possunt, vt est scribere in quaterno, tunicam virgis excutere, caput abluere: cætera quæ alia à quibus est diebus Dominicis & festis præcipuis abstinendum, ob sacri reuerentiæ temporis. Festi nam quæ dies, per honestum quietis otium, alij vero dies per laboris debiti exercitium honorantur. De quo Hugo: Quantum, inquit, addit decoris diebus festiuis quies vacationis, tantum ornamenti confert cæteris diebus studium boni operis: ita vt in illis quisquis noluerit esse quietus, index sit suæ vanitatis; & in istis qui non fuerit laboriosus, testis pigritiæ. Carnales siquidem mentes ne vel in illis diebus quiescant, vanitas exagitat: ne vel in istis in bono opere se exerceant, pigritia ligat. Deinde quasi concludens subiungit: Quapropter non negligenter habenda est in bono opere discretio temporum: quia sicut malum opus nullo tempore laudabile est, ita etiam bonum opus quodammodo reprehensione dignum indicatur, si tempore opportuno factum non est. Diligentia in opere ex promptitudine operantis, & deuota fidelique operandi executione dinoscitur. Diligentia huiusmodi promptitudo, non in opere manuum tantum, sed in conuertiuali quolibet maximè locum habet. Quicquid pertinet ad conuerti, id præcipue

Festi dicere
vt sint
agendi.

Hugo à 8.
Vist. 10. 2.
instit. mon.
ad nouit.
cap. 4.

Reg. c. 43.

Ben. reg.
cap. 43.Cito ac-
currendū
ad com-
munitatē.Lib. 2. dia-
log. c. 4.

cipuæ diligentia studio est agendum. Sint ergo præcipuè ad cōuentualia exequenda prop-
tissimi. Nunquam tardè ad opus Dei vel ad
mensam occurrant. Vnde sanctus Benedictus:
Ad horam diuini officij, mox vt auditum fue-
rit signum, relictis omnibus quæ in manibus
fuerint, summa cū festinatione curratur: cum
grauitate tamen, vt non seurrilitas inueniat
fomitē. Ergo nihil operi Dei præponatur.]
Ad mensam autem qui per negligentiam non
occurrerit ante versum, vt simul omnes dicant
versum & orent, & sub vno omnes ad mensam
accedāt, qui per negligentiam aut vitium non oc-
currerit, & sic vsq; ad secundam vicē correptus
emendare neglexerit, iuxta ipsius sancti decretū
a communis est mensæ participatione arcen-
dus: vt solus a communis consortio sequestra-
tus reficiatur, sua ei de vino si fuerit habiturus
portione sublata.] Dignè quidē a cōmuni re-
fectione repellitur, qui se per vitium a cōmuni
oratione secludit. Absit a seruis Dei vitiose
huius cōsuetudinis turpitudine: vt conuentuale
aliquod diuinū præsertim officiū alterius præ-
textu cuiuslibet, tardo accessu vel citiore abs-
cessu, propter opera dehonestent. Vt enim tar-
dus accessus, sic ante horam recessus, sine graui
præsumptus necessitate arguitur. Impatientis
& vani signum est hominis, in communibus
anticipare recessum: nec opus Dei posse in cho-
ro vsque ad finem expectare. Si monachum,
sancto narrante Gregorio, post completum of-
ficiū continuè recedētem visus est dæmon
ab oratorio retrahere, quid de his, qui nec ip-
sius explorationem officiij præstolantur? Haud
dubium conuentualis vbiuslibet decorem in-
gritatis negligere, inexcusabile prorsus remis-
sionis est vitium: ad vitium autem vix occasio
deest, si quilibet admittatur. Omnes denique

fra-

fratres, labores non ex sola consuetudine, vt vi-
 tula Effraim docta diligere tritutam, sed ex
 animi deuotione sectentur: vt in communi-
 bus sit feruoris affectio specialis. Conuentua-
 lem vitam vt sanctissimam imò angelicam, ro-
 to affectu animi amplexantes, et tam conti-
 nua quàm deuota prosecutione adhaereant.
 Quantum ad officium, mensam & alia, vix nisi
 coacti à conuentus congregatione recedant.
 Tantam Deus conuentui efficaciam contulit
 bonitatis, vt ibi augmentum suscipiat boni bo-
 nus, aut veniam mali malus. Multa in cōuen-
 tu bona presentibus conferuntur, absentibus
 subtrahuntur. Saul ad conuentum psallentium
 prophetarum accedens, propheta efficitur: ex-
 tra conuentum factus, peruertitur. Thomas
 discipulorum absens conuentui, visionis Do-
 minicæ consolatione fraudatur, quam ad col-
 legium reuersus assequitur. Discipuli pariter
 congregari Spiritum sanctum accipiunt. In
 conuentu Dominus habitat & requiescit. Ibi
 deuotos quoque vberioris gratiæ pabulo refo-
 cillat: ibi quàm plures negligentia personales,
 in diuino maximè officio subrepentes, con-
 gregationis communionem suppleunt: ibi quod
 suis quisque non potest, aliorum meritis obtine-
 re meretur. Caterum licet ad maiora domus
 officia, videlicet hospitalariæ, refectorij, infir-
 mariæ, lectionis ad mensam, & huiusmodi prin-
 cipaliter & cōtinuè fieda, nouitios fratres assu-
 mere prouida religionis consuetudo non ha-
 bet; si tamen quando contingat eis aliquod
 huiusmodi officiorum vel ad heram commit-
 ti, magna debent deuotione suscipere: & ad
 faciendum ea mansuere, volenter acceptabili-
 ter, integrè ac circumspectè, magnam debent
 diligentiam adhibere. Mansuere, hoc est, sine
 murmure & displicentiæ signo. Fili (ait Sa-
 piens)

Vita con-
 uentualis
 angelica
 est.

1. Reg. 19.
 10.

1. Cor. 20.
 24.

Act. 2.
 In conue-
 tu Dns re-
 quiescit.

Eccli. 31, 27
Operandū velociter.
Rom. 15, 36
 piens) in mansuetudine opera tua perface.] Est
 in opere bono necessaria strenua velocitas: de
 qua Sapiēs dicit, In operibus tuis esto velox.]
 Velocitas ac maturitas non remouet grauita-
 tem, sed vitium tarditatis excludit. Est etiam
 acceptabiliter operandum, vt quibus ministra-
 tur, prout honeste fieri poterit, satisfiat. Opta-
 bat Apostolus & orari rogabat, vt oblatio sua
 fieret acceptabilis in Ierusalem sanctis. Mag-
 nus profectus est ei, cuius ministerio multi la-
 ti facti Deum laudant. Integritas in opere bo-
 no requiritur, vt non diminutē, non ad euasio-
 nem, vel quasi ad oculum, sed perfecte vt res
 exigit fiat. Circumspectio in obsequiis, prout
 officiorum requirit varietas, est habenda: quod
 per exemplum in vno officio melius pater. Si
 quando resectorarij vicem gerant, quæ mini-
 stranda fuerint tempore congruo & modo de-
 bito preparata ministrent, & religiosè distri-
 buant: ne in mensa defectus vel circa ministe-
 rium suum minus expediens aliquod accidat,
 prout suri, Ministrentur itaque necessaria rem-
 pestinē. Turpe est si propter vnius defectum,
 tota congregatio expectet. Sicut igitur omnia
 siue fructus, siue sapores, sic & alia comedēri-
 bus congruē apponenda, priusquam fratres ad
 mensam intrauerint, prouide apponantur. Cō-
 ferendorum collatio successiua, conuentum se-
 pius derinet: & id quidem impurandum negli-
 gentiæ ministrorum. Ad mensam verò quic-
 quid apponitur, præparatum vt decet reficien-
 tibus offeratur. Nuces si dandæ fuerint, prius
 frangantur. Herbæ crudæ si apponendæ fue-
 rint, mudentur: & sic de aliis obseruetur. De
 omnibus quæ apponuntur, sua cuiuslibet, si fieri
 potest, portio singulariter tribuatur. Sunt ruti-
 genæ qui nec à Prælatiis discreti, vel à seniori-
 bus aut extraneis forte distinguant. Commu-
 nia

Portio sua
 cuique
 apponatur.

nia m
 quæ i
 Aqua
 sepē p
 quogu
 cum d
 nem i
 ventri
 rilego
 arane
 refici
 diens
 vel ali
 sint in
 dilige
 erit D
 timor
 Hone
 agunt
 dam e
 niatur
 me d

D
 confis
 vt no
 leant
 ctore
 pite,
 omni
 missi
 etiam
 rum
 Prop

nia maximè ut sal & aqua mensæ non desint, quæ in primis providus ministrator apponit. Aqua non solum pro temperando vino, imò sepè pro aliis necessaria est in mēsa. Cochlearia quoque sunt ad omne potagium oportuna, ne cum digito piscari oporteat: & ne iuxta Hugo-^{To. 2. in p. sit. mon. ad novit. cap. 22.} nem in eodem iure & manus ablutionem, & ventris refectionem videatur quærere.] Mu-
 rilegos vel aues, quæ tenentur alicubi contra araneas nullaten⁹ esse in refectorio dū fratres reficiuntur patiantur: nec enim hoc est expediens vel bene factum. Sic & in aliis circa istud vel aliud quodcūque sibi impositum officium, sint intenti. Scriptum est enim, Cuncta cum diligentia facite. Et iterum, Agite diligēter, & erit Dominus vobiscum in bonis. Sic agētis in timore Domini, fideliter & corde perfecto.]
 Honestas in operatione servatur, si omnia quæ aguntur cum maturitate ac religioſitate quadam exerceantur, & in omnibus nitor inueniatur munditiæ: hoc enim religiosum maximè decet.

De disciplina in incessu.

CAP. XXIII.

DISCIPLINAM circa incessum, penes modum & discretionem in ambulando considerent. Honēstus enim modus requirit, ut non impetuosus & fractis gressibus ambulant: nec erecta ceruice, non prominenti pectore, seu etiam inclinato super humerum capite, aut vagabundè pendētibz manibus: quæ omnia vel leuitatem, vel superbiam, vel remissionem, vel hypocrisim sapiunt. Debent etiam in eundo discretionē habere, ne de illorum numero censeantur, de quibus dicitur per Prophetā, Non est iudicium in gressibus eorū.

Non va-
gandū per
conuentū.

In eorum gressibus non inuenitur iudicium, qui eundo necessitatem vel ordinem non attendunt. Necessitas discursum inutilem, ordo inordinationis confusionem excludit. Discursus igitur per domū, per hortum & extra domum, qui magnum est instabilis mentis iudicium, cautē vitent. In domo, ne scilicet per officinas de loco ad locum, de fratre ad fratrem inutiliter euagentur, aut loca rumoribus audiendis vel collocationibus apta frequentent: sed in locis sibi concessis, vt sunt Ecclesia, cella, capitulum si extranei affuerint, vel aliis locis, si qua sibi fuerint specialiter deputata, cum silentio residentes. Officinis priuatis, puta vbi cibaria præparantur, infirmi vel hospites recreantur, aut fratrum congregationi, vel comedentibus & bibentibus se nullatenus ingerant non vocati. Erubescant præcipuē ad resicientium mēsam accedere, vel eis nisi pro euidenti ministerij necessitate assistere. Effrontis est hominis, non erubescere comedentes. Veruntamen si quando eos loca sibi non concessa, necessitas adire compulerit, ad ostium pulsare aliquantulum possunt, vt aliquis egredia-
tur ad eos, vel vt ipsi vocati securius & honestius intrent. In hortum nō eant absque licentia, nisi eos vel ab aliquo professo mitti contingerit aut vocari: ad loca sua postquam ab eo recesserint vel eius negotium fecerint quāmcitius reuersuri. Verū tamen eorum instructor iuxta superioris dispositionem nunc hos nunc illos, aut etiam omnes simul ad spatiandum in horto, causa recreationis vel alicuius bonæ collationis, poterit per se vel per alium fratrem professum, cum expedire viderit vocare. Tempore probationis domum exire, propinquos suos visitare non curent: nec enim inter cognatos & notos Dominus inuenitur, vnde Bernardus,

nardus, Quomodo te bone Iesu inter meos *Bernard. ep. 107. in fin.*
 cognatos inueniam, qui inter tuos minime es
 inuentus? Si quando domum, quamuis de su-
 perioris licentia exeunt, nihilominus tamen
 id ipsum significant suo instructori: quod &
 de suis aliis notabilibus factis obseruent. Ordo
 circa incesum est religioso in cōuentu specia-
 liter seruandus: vt in processionibus fratrem
 sibi collateralem attendat, vt chori sui partem
 in refectorio & in clauistro, cum pro gratiis ad
 Ecclesiam itur, in omni teneat loco: nec se ad
 chorum alium vel in refectorio vel in clauistro
 seui alibi transferat, nisi causa rationabili per-
 urgente. In Ecclesia verò inter pulpitum in
 medio chori positum & altare, dum maxime
 ibi aliquid dicitur, non facile transeat; nisi for-
 tē alibi liber non pateat transitus: & tunc ab
 ipso pulpito transiens, & inclinans ne pulpi-
 tum videatur venerari, non ante ipsum dire-
 ctē, sed à latere decentius inclinabit. Est & or-
 do reuerentiæ & decentiæ in incesu, vt non
 passim seniore iunior antecedit; aut quando
 vitari facile potest, frequentes & nimis propin-
 quos ei transitus faciat ante ipsum. In Ecclesia
 quoque inter ministros altaris, subdiaconum
 videlicet, diaconum & sacerdotem in officio
 suo solenniter celebrantes, nec non & ante fra-
 tres infra deambulatorium sedilium, & forma-
 rum minus honestē prater necessitatem transi-
 titur. Sed illud deambulatoriū intraturi, ad va-
 cua debent sedilia per introitum sedilibus ipsis
 propinquiores accedere, nisi ob aliquam per-
 sonarum reuerentiam, si fortē intermedia
 fuerint, sit aliter faciendum.

De disciplina in gestu membrorum.

CAP. XXIIII.

Oculorū
custodia.

Prov. 17, 24

ibidē 21, 4

Psal 120, 1

Ioan 6, 9

Ex bern. r.

gradibus

humilita-

tis, ubi de

curiositate.

Gen. 14, 1

ibidem 3, 6

Risus reli-
giosus.

EST in aliis membrorum corporis, siue ocu-
lorum, siue oris, siue brachiorū manuum-
que officiis, disciplinæ studendum: de quibus
adhuc aliqua breuiter supponentur. Amatores
igitur honestatis; oculos ab inordinata eua-
garione & exaltatione in mensa & in choro
præcipuè diligenter custodiāt. Scriptū est enim,
Oculi stultorum in sinibus terræ: Et, Dilatatio
cordis exaltatio oculorum. Leuat quidem Pro-
pheta oculos vt perat auxilium: Dominus vt
impēdat. Tu quoque si locum, causam & tem-
pus cōsiderans, tua vel fratris necessitate ocu-
los leuas, non solum non culpo, sed plurimum
laudo; hoc enim excusat miseria, illud com-
mendat misericordia. Sin aliās, non Prophe-
tæ, non Domini, sed Dinæ aut Eux, imò pec-
tiūs satanæ te imitatore dixerim.] Non
sint in risu faciles, nec in voce clamosi. Cachin-
nus præcipuè grauitatem religiosi plurimum
dehonestat. Vile prorsus est religiosum virum,
vt puerum cachinnare. Non licet religiosum
virum dissolutis labiis risum proferre: sed hi-
lari vultu cordis hilaritatem prætere. In
datione pacis labia semper claudant; quibus
apertis turpiter exhibetur. Nares non in alio-
rum aspectu, sed ad partem cum duorum tan-
tū aut trium appositione digitorum emun-
gant. Seorsum etiam spuendum est, maximè
in conuentu fratrum; ne loca publica, siue in
choro siue alibi sputo fœdentur, & adstantium
oculi offendantur. Patet quosdam in ipso cho-
ri deambulatorio, ad pedes suos palam fratri-
bus spueri, nec pudere. A notabilibus corporis
seu membrorum extensionibus, quæ cum osci-

tatio-

tationibus vel alijs, non sine quadam inbonestate fieri solent, omnino abstineant. Tunc enim sunt corpus & brachia comprimenda, necum huiusmodi pigritia extendantur. Honestum incongruum viro, pigra membra distensione resoluit. Dissolutiones fugiant manuales: grandia namque causant pericula, soletque luctus ludo accidere corporali. Et post comestionem præcipue se à iocositate notabili & multiloquio studeant tēperare. Siquidem licet omni tempore dissolutionis leuitas sit vitanda, post refectionem tamen, vel alijs cum solo fratre & iterum coram conuentu turpius agitur. Turpissima est dissolutio in conuentu. Ad hæc alium quempiam præter necessitatem ad cingulum vel manum accipere, flores, fructus, vel baculum in manu otiose gestare, cingulum inter digitos voluendo rotare, honestati non consonat, imò lasciuie signum quodammodo præterdit. In lotionē manuum, quando de vase manuali aqua recipitur, vas ipsum nūquam à parte superiori, præcipue manibus distillantibus, sed per ansam potius, vel à latere, vel à fundo accipiant, ne guttis manuum aqua residua sordidetur. In lecto se honestissime iacendo componant: nec resupini iaceant, nec genua lenando, calcaneos iungat ad tibias. Hæc & similia non sunt vt minima temerè aspernanda. Clara nonnunquam conuersationis insignia, quædam in minimis obfuscant ineptiæ. Plerūque modicis paulatim per incuriam subrepentibus maculis, tora morum congeries inquinatur.

E

De

De disciplina circa habitum seruanda.

CAP. XXV.

Disciplina in habitu potest tã circa pãnum quã circa formationẽ, coaptationẽ, vsus eius continuationẽ, & mūditię conseruationẽ attedi. Circa pãnum: vt nō sit pretiositate, mollietate, vel subtilitate notabilis. Vestis pretiosita-

2. Pet. 3. 4

Mat. 11. 8

Bernar. de
concordãtia
statutum re-
ligiosor post
mcl.

Luc. 16. 29

tem etiam mulieribus Petrus interdicit. Porro qui molliibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Inter diuites palatij & pauperes claustrij, debet esse differentia. Molliia vestimenta animi mollietatem indicant. Molles (ait quidam) molliia quærunt. Subtilitas & nitor, reprehenditur in bysso diuitis epulantis. Nimia panni subtilitas, & si nō pretiosa, nihilominus tamẽ in proposito pœnitentię vitiosa. Sit curæ nouitris pannorum pretiositatem, subtilitatem, & incongruam religioni mollietatem non curare. Vereantur & renitantur vt possunt, mutari ipsorum sanctorum de vestium vilitate censuram, & vitiosam consuetudinem induci. In signum sunt panni tui Domine Iesu, sed in signũ cui à multis vsque hodie conradicitur. J.

Luc. 2. 12

Bern. ser. 4.
de parali
Domini in
principio.

Honesta exigit vestimentorum formatio, vt non sint nimis lata vel stricta. Amplitudo vel longitudo vestimenti superflua, siue in manicis siue in capitis, siue in collario capitijs est admodum fugienda. Sed nec aperturis quibusdam circa cingulum vel alibi, aut curiositatibus aliis quibuscunque est habitus deformandus. Coaptatio quãdam religioso est decens, quãdam indecens. Indecens est, si prater morem religionis fuerit curiosa: vt verbi gratia si capitijs collarium, quãdam in gyro replicatione iuxta mundanorum consuetudinem coaptetur, aut curiosẽ ipsum replicetur capitium

circa

circa genas. Decens est, quando non curiositati sed honestati deseruit, ut videlicet vestis honestè portetur, & honestè pro loco & tempore disponatur: ut honestè portetur succingenda est æqualiter & decenter. Si enim ex vna parte notabiliter pendere permittatur, vel in aliis præparatio debita omittatur, fatuitatem vel negligentiam vel hypocrisim sapit. Aptanda est vestis maximè circa pectus per applicationem ad collum, ne collum ipsum vsque ad pectus vel interiores panni hominum aspectui exponantur, quod irreligiosum est valde. Cauendum est circa portandi modum, ne quis pereffluat: ut si os sub capitis vel mentum abscondat: Si dominatum more tunicam à lateribus tenendo incedat, aut manum in sinu tenens tunicæ manicam exterius pendere permittat. Quando enim manum in sinu vel ad oram ponere cogit necessitas, à manu altera præsumpta tunica cautiùs est tenenda, ne pendeat indecenter, ut manum in sinu teneri vix à proximè astantibus percipi valeat. Ambas autem manus in sinu tenere quàm irreligiosum sit, palam omnibus est: cum vel vnâ diu teneri vix excusat ipsa necessitas. Emortui est corporis, membrorumque officia exequi non valentis, manicas non regere defluentes. Et quidem cum interiùs à sua custodia soluitur mēs, & membra foris ad omnem actum inordinate mouentur, & tam vestibus quàm in aliis disciplinæ cura negligitur, incompositio corporis qualitatem indicat mentis. Sunt & alia circa modos portandi vitanda. Sunt (inquit quidam) ^{Vestis} ^{cōpositio} stulti, qui quodā officioso artificio, vestimenta sua circa se componunt. Alij iactando & ventitando pannos suos, leuitatem mentis suæ, ex ipsa sui habitus mobilitate ostendunt. Alij incedentes suauoso syrinate terram verrunt, & limbis

limbis dependentibus, imò retrò consequentibus candis, in similitudinem vulpium vestigia sua obducunt, & quocunque perrexerint, quasi turbo tempestatis puluerem concitant. Dispositio habitus aliquando ratione operis, aliquando ratione consortij variatur, respectu quorum habenda est consideratio disciplina. Ad exercitium operis tam propter expeditionem quam propter custodiam munditiæ, honesta, prout res exigit, præparatio vestis requiritur: vt scilicet quantum necesse fuerit succingarur. Manicæ verò retrahantur, & prout expeditur componantur, ne super manus vel super rem ipsam quæ tractatur, recidant indecenter: præcipuè ad priuatas custodiendæ sunt manicæ diligenter. Dispositio huiusmodi tolerabilis, imò commendabilis est in priuato, quæ tamen in publico maximè coram extraneis nõ est decens. Quando ergo coram extraneis aut coram conuentu proceditur, quantum res patitur, ad dispositionem communem est habitus, tam in manicis quam in aliis reuocandus. Caput si nudum fuerit, capitis congruit operiri. In omni siquidem publico loco, siue chorus, siue refectorium, siue alius fuerit locus, fratrum congregatione præsentè, & multo magis inter extraneos, operto decenter capite, religiosus incedat, nisi ob reuerentiam alicuius ministerij vel personæ aliter sit agendum. Non est tamen capitium siue coram fratribus siue coram extraneis, nimis in capite sine rationabili causâ profundandũ. Operta sub capitis facies, quãdam hypocrisis notã infert, & aliorũ in se oculos sua singularitate conuertit. Decet ergo caput in publico, non faciem operiri. In lotionè quoque pedum, ille cui pro Christo tale ministeriũ exhibetur, operto si potest commodè capite, humiliter & sine multiloquio debet

De lotionè
pedum.

debet esse, & charitatis obsequium cum timore ac deuotione suscipere. Nec debet quis ibi vel alibi tibias nimis exponere: sed magis tunica circumcingere diligēter. Turpe est enim religiosis personis, carniū nuditate occurrere. Cauet omnis honestus ne eius vnquam appareat caro nuda, nisi quātum compulerit necessitas manifesta. De sancto Antonio legitur, quod cū necesse haberet fluuiū transvadare, rogauit sociū suū vt paululum à suo separaretur aspectu, ne suā inuicem corporis nuditatē vterque conspiceret. Recessit socius: nihilominus tamen ille seipsum cū nudare se veller, erubuit. Ipsum tamen hæc cogitantē, in alterā fluuij ripā virtus diuina transposuit. Hanc haud dubium honestatē Dominus acceptauit. Pannos quoque interiores, & quæ vltra cōmunem seu regulārē formā, siue in vestibus siue in alijs indulgēt, quantum necessitas patitur occultari oportet. Vnde nec almutia palā extra capitium religiosē portantur. Restat de vsu habitus continuatione, & munditiæ in eo conseruatione videre. Vlus habitus, prout habitus pro speciali signo religionis accipitur, cōtinuus debet esse: vt religiosus frater non sit, vel modicum sine ipso, nisi necessitas euident eum cogat. Secularis personæ nuditas, & religiosus sine habitu comparantur. Cavendū etiam ne habitus dūm sedetū aut genuflectitū, aliquā inquinamētī maculam contrahat. Et si quā propter aliquā causā aliquādo cōtraxerit, vel propter sudorē, mundificari citius debet; maxime si in loco fuerit apparenti. Propter hoc immunditia illa quæ in oris capiti circa genas contrahitur ex sudore, debet cū diligentia remoueri. Fœda est religio, quæ innidetur fœditati. culpatur quidē & cultus munditiæ nimis & neglectus.

Refert Athanasius in vita sancti Antonij.

Habitus non deponendus vnquam.

De

De disciplina in officiis inter fratres.

CAP. XXVI.

DENIQUE in officiis, maxime in refectorio, in oratorio, dormitorio, cæterisque quæ consuevit frequentare conuentus, etiam ad latrinas disciplinam se habeant & quietem. Nunquam per susurrium & tumultum, occasione operis alicuius fratres orantes, studentes, aut quiescentes impediunt. In oratorio nemo aliquid agat, nisi ad quod factum est, vade & nomen accipit. Vnde si forte aliquid etiam præter horas staturas, si eis vacat, orare voluerint, non eis sint impedimento, qui ibi aliquid agendum putauerint. Cum per dormitorium fratribus quiescentibus vadunt, non plane, imò quasi furtim incedant. Parando lectum vel alio quouis modo, quiescentes reprehensibiliter inquierant. Surgentes à lecto, ipsum decenter operiant, ne velut irrationabilium cubile remaneat imparatus. De priuatis loqui si cui turpe videtur, turpius nouerit ibi turpe aliquid committi. Ibi non congruit, vt quasi mox gelicidio perituri, amictus accessorij sarcinam deferant. Ibi religiosus cum summo silentio & operto profundè capite debet esse. Ibi confabulari, & præter necessitatem hac & illac capite discooperto respicere, religiosorum esse non dixerim, sed scurrarum. Ibi seruanda in manuum & vestis dispositione honestas. Ibi honestus quisque diligenti opera cauet, ne per ipsum aut per eius incuriam aliquis offendatur. Ibi cauendum est eis, ne stantes vrinent, vel à loco minus honestè recedant. Sed nec per horum est facile vrinandum, vel alibi vbi à sociis aut ab aliis videri possint: quia, vt ait quidam, Multa possunt honestè fieri, quæ non possunt honestè

*Aug. reg.
sep. 7.
Oratorio.*

honestè videri. De singulis ad disciplinam per singulas officinas & loca spectantibus, vix aut nunquam singulariter posset edisseri. Ad multa tamen haberi potest disciplina consideratio ex prædictis. In ostiis aut officinarum, aut vbi fratrum communis est transitus, maximè circa priuatarum introitum, vnde ad necessaria euntes & redeuntes respici possunt, nunquam honesti fratres faciât stationem. Quando etiam intrant & exeunt, officinarum secretiorum ostia post se claudant: ne superuenientes extranei & intrantes, fratres inueniant imparatos. Nunquam extraneos licet familiares ad visitandum officinas inuicent. Si quâdo tamen ad aliquorum instantiam eas ostendere permittantur, domos tantum communiore, non intra per singula loca seu angulos peragrando: sed ab ostiis expedite quantum honestas permiserit ostendentes, quicquid eorum aspectui subtrahere poterunt, subtrahât & fursentur. Nō est religio, vbi omnia omnia patet. In locis cōmunibus vbi fratrum occurrerit frequentia, nullo modo detineant aduentantes. Infirma hæc paruulis exprimens, grandium ocilla non vito: sed vbi proficit paruiducendus est illator.

De modo conuersandi in omni loco secularium.

CAP. XXVII.

Nunc videndum est qualiter in villa, itinere, ecclesia, domo, locutione, & comestione sit nouis fratribus inter extraneos conuersandum. Si quando exeunt domum, habenda est eis custodia disciplina respectu societatis & sui. Societas & solatium & honestas religiosa conuenit dignitati. Propter hoc

Fratres se
non dis-
iungant.

Eccli. 9, 7
Psal. 118,
37.

Eccli. 21,
26.

in villa, præcipuè senioris, cum quo fuerint, vestigiis semper inhaerentes, se ab eo etiam sub vno tecto nullatenus separent: quin ad minus videri semper ab ipso liberè possint. Scipios autem quantum ad circumspectionem, locutionem, habitus & membrorum dispositionem in disciplina contineant. Non circumspeciant in vicis ciuitatis, vt Sapiens docet: auertat oculos suos ne hauriat vanitates. Et à secularium colloctionibus prudenter abstineant. Manus suas religiosè componant. Nunquam inter homines discooperito capite, vel almutiati vel alias indisciplinatè incedant. Sed nec secularium vel religiosorum domos subitè eis ignorantibus introeant: sed vocando ab ostio, vel pulsando, seu alias quoquomodo propositum seu voluntatem ingrediendi pronuncient. Vir eruditus (ait Sapiens) foris stabit. Sed nec sine ductore per secularium domos, vel per religiosorum officinas est vagandum.

De modo conuersandi in itinere constitutis.

CAP. XXVIII.

SI fuerint extra domum in itinere constituti, & quantum ad societatem, & quantum ad seipsoe autè se debent & religiosè habere. Quantum ad societatem, debent sibi à mulieribus, à scurris, & ratione periculi, à personis de maleficio notatis attendere. Talium personarum societas singularis, religiosi viris nisi fortè ad horam, pro salutis animæ causa, non conuenit. Debent se tamen prudenter à consortiis huiusmodi segregare. Ipsi autem fratres in itinere se ab inuicem non debent nimis diiungere, quin ad minus mutuo se videre & audire facili possint. Non est tutum aut decus

celi.

religiosis, quos congruit binos ire, alterum ab altero longius separari: talisque separatio eis in periculum, & occurrētibus cedit in scandalū. Bini incedant.

Quantum ad seiplos debent in factis & verbis disciplinatē se gerere. In factis debet honestas, deuotio & discretio apparere. Propter honestatem dissolutiones tam manuales quā alias; quæ cursitando vel aliter quomodolibet fieri possunt, penitus vitent. Multa enim ex hoc inconuenientia (vt expertum est) possunt sequi, hominibus frequenter, de quibus non aduertitur, videntibus quæ aguntur. Non sunt brachia notabiliter denudanda; nec vestes nimium succingendæ, vel aliter irreligiosè tenendæ. Ecclesiis caput inclinandū. Cæterum ad deuotos pertinet fratres Ecclesiis quando transeunt iuxta ipsas; necnon & crucibus, deuotis inclinationibus reuerentiam exhibere: cœmiteria verò absque oratione pro defunctis nullatenus pertransire. Discretionis est, agenda quæque præuia deliberatione metiri, & non agenda cauere: quia qui de futuro nihil præmeditatur, omnia incautus incidit. Moderandus est per se maioris consilium labor itineris, ne spiritum deuotionis extinguat. Audienda est Missa, sanctæque exhortationis pro populo si affuerit Missa audienda ante omnia, & ab soluendum officium diuinum. sermo fiendus. Et ante omnia semper in primis diuini pensum officij deuotè soluendum, ne fratres se magis cursores quā religiosos exhibeant, & contra religionis propositum de accessorio principale facere conuincantur. In solennioribus festis est ab itineratione cessandum. Cauenda est per vias dormitio, tanquam periculosa & indecens: nec est tardè vel apud infames hospitandum personas. Disciplinam verborum debent attendere tam in materia quā in sono. Si occurrerint homines, debent eos humiliter salutare. Seniorum erit coitine-

rantibus & his cum quibus aliquando loqui
contigerit, aliquid ad ædificationem vel conso-
lationem proponere. Peccantes in eorum præ-
sentia nõ rigidè, sed cum modestia & humili-
tate corripere, & ad bonum per rationes & dul-
cem allocutionem inducere, & quodammodo
omni creaturæ sanctum Euangelium prædi-
care. Sanctus Philippus Eunuchum in itinere
baptizauit. Beatus Martinus latronem secum
itinerantem conuertit. Si verò non affuerint
homines, de Deo verba fratrum conuenit esse:
ipse namque itinerantibus & loquentibus de
se discipulis, iterationis factus est comes.
Tunc exempla patrum, vel alia quæuis bona,
quæ vel accendant affectû, vel saltem instruunt
intellectum, sunt ad laboris alleviationem nar-
randa. Turpissimum est nescire tempus, nisi
frivolis & fabulosis narrationibus detinere. Ve
tacentibus de te Domine; quoniam loquaces
muti sunt.] Solent fratres letanias, psalmos pæ-
nitentiales, canticum graduum & similia, aut
simul aut singulariter frequentare, & maximè
ante tertiam: aut certè in sanctis meditationi-
bus occupari. Denique quoties mutuæ colla-
tionis verba interueniunt, sonum omnino de-
cet esse demissum. Proinde clamorosa locutio-
nem, quæ nõquam decet religiosam personam,
penitus vitent: maximè inter fruteta & nemo-
ra existentes. Siquidem iuxta vulgare prover-
bium, Nemo aures, & campus seu planities
oculos habere dicuntur. Ab omnibus ergo quæ
coram secularibus dicere nolunt, in locis du-
mosis & nemorosis omnino abstineant; nisi
fortè aliquid quasi sub silètio & Latinis verbis
dicere velint. Miserabiles cõfusiones quibul-
dã minùs cautis, pluries ex hoc accidisse feruntur.
Non cantent in itinere, maximè in cantu se-
cularium cantionum aliqua licet bona, cum
laici

Marci 16,
21.
Act. 8, 38
Sulpit. in
vita sancti
Martini,
paulo post
princip.
Luce. 24, 15

August. 1.
Conf. c. 4.
De Deo lo-
quendum
in itinere
& orandû.

Nemo
aures, capi
oculos.
Ber. ep. 4.
meminit
proverb.
ante med.

Non can-
tandum
in itinere.

laici non intelligant nisi sonum. Et præter hæc religiosum non decet in cantu extraordinariè vocem efferre. Si qui fortè dissolutiones aut clamorosas disputationes, verborum altercationes vel alia, quæ offensionis materiam extraneis dare possunt, vitare inter homines negligunt, nequaquam eos timoratos dixerim, aut zelum religionis habere. Qui religionis suæ scandalo non occurrat, honori proprio detrahit & saluti. Qui fidelis religionis est filius, nequaquam eius scandalum parui ducit.

De modo cōuerſandi in ecclesiis seculariū.

CAP. XXIX.

PERVENIENTES ad religiosorum vel secularium loca, cū ad Ecclesiam si in loco fuerit veniunt, in ingressu Ecclesiæ illum secum versiculum memorantes. Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo: Et nudato capite signum crucis super se cum reuerentia facientes, ante altare vel in alio loco orationi congruo, ad quē declinauerit senior, prosternere se humiliter debēt. Vbi quātum Deus dederit deuotē orantes, pariter ab oratione surgētes, procedere poterunt ad ea, quæ necesse habuerint iuxta propositum exequenda. Ecclesiam namque, sicut Evangelici & Ecclesiastici viri, semper prius si commodē possimus visitare debemus: sanctorum Patrum qui nos in ordine præcesserunt, imò ipsius Saluatoris exemplo; quem beatus Euāgelista Matthæus, Hierusalem ciuitatem ingressum, refert templum Domini adiisse. Super quem locum dicit Expositor, quōd ingressus urbem primò templum adiit, dās formam religionis: vt quoquo imus, primū domum orationis, si ibi est, adeamus.] Missarū etiam

Psal. 5, 8

*Ecclesia
omnium
primò
adeunda.*

*Matth. 21, 12
Ioan. 2, 14*

*Glossa ordinaria in
Matth.*

solēniis vel alijs diuino officio cum extraneis
 assistentes, gerant se humiliter & honestē. Non
 stent in sedibus suis velut magnates, aut quasi
 laici lassi, de officio non curantes: sed ad librum
 si necesse fuerit honestē poterunt accedere: of-
 ficiantes; cum maturitate tamen ac modestia
 rā in voce quā in gestibus obseruata, humi-
 liter inuent. Quod si propter euitandū discursus
 ad librū non duxerint accedendū, nihilo-
 minus tamē communia quę nouerint poterūt
 cum alijs honestē sine nimia vocis exaltatione
 cantare. Ad cantandum autem aliquid seque-
 stratum, sicut est alleluia, responsum, vel
 aliud quodlibet, nequaquam cum secularibus
 se conbinent, si vitare poterunt bono modo.
 Tunc etiam nō solum in prædictis, verū etiam
 in honesto se habēdi modo, quantū ad discipli-
 nā aspiciēdi, loquēdi, habitus & vniuersitatis
 honestatisque custodia est habenda. Repre-
 hensibile est ibi vagis circumspicere oculis, aut
 colloctionibus dum Missæ officium celebra-
 tur intendere: quod tunc etiam secularibus
 clericis ius Canonicum interdicit; aut per ali-
 quam rem, habitus secularitatem prætere-
 re. Vnde ibi non decet capitium inter homines
 extrahi, nisi ad Euāgelium, vel ad alia pro quibus
 ex approbata consuetudine communiter
 fieri consuevit. Denique propter vniuersita-
 tem, dum intersunt officio solliciti sint circa
 duo. Vnum est ne diuersitate sua in his quę ab
 honestate non discrepant, alios scandalizent:
 vt videlicet ad Magnificat in vesp̄is, ad Qui-
 cunque vult, in Prima, vel ad alia huiusmodi,
 ceteris cum reuerentia stantibus, ipsi non se-
 deāt, licet illud officiū tūc ipsi nō dicant. Aliud
 est, vt in stando, sedendo, & se prosternendo
 sint inuicem vniuersales, vt pariter stent, se-
 deant & se prosternant. Qui cor vnum & ani-
 mam

nam vnam debent habere, difformes exterius non debent esse. Vniformitas morum, vniformitatem iuvat & indicat animorum. Senioris consuetudini debet se socius humiliter conformare. Religiosorum morem cum eis officiantes seruamus, cum aliis inclinationum ritus ignaris, festiuo tempore ad omnes collectas vultu ad altare verso cum reuerentia stantes: ad B. virginis & sanctorum duntaxat, qui speciali ex more veneratione colitur nomina, inclinamus. In feria verò simus ad omnes orationes prostrati. Ad præfationem semper, & quando dicitur Agnus Dei, moris est stare. Verumtamen si quando apud extraneos duxerint celebrandum, modum ordinis sui in celebrando vniformitatis occasione non variant: nec ipsum dimittant, nisi aliter facere cogat necessitas: ne velut instabiles & modum proprium non habentes, cum variis Ecclesiarum consuetudinibus temerariè varientur. Possunt tamen in benedictionibus post Missam, iuxta morem patriæ faciendis, & in omnibus huiusmodi quæ modo non præiudicant regulari, Ecclesiarum in quibus fuerint, consuetudines obseruare.

Seniori se
conformare
iunior.

De disciplina in hospitio seruanda.

CAP. XXX.

IN hospitij domo cum fuerint, studeant se in omnibus gerere humiliter ac prudenter circa custodiam disciplinæ: humilitatem erga personas in conuersatione ostendant, personis maioribus humiliter deferant, personis humilioribus & pauperibus tanquam confratribus suis, socialiter & benignè loquantur. Conuersatio quoque signum aliquod superbiæ non prætendat. Nunquam ad prima se ingerant lo-

ea, nec tamen ad ea vocati prorsus refugiant. Senioris tamen fratris, quem præponere debet, semper in omnibus honore seruato. Quod honori vel certe deliciis deseruire videtur, humiliter vtique declinatur, & honesta modestia recusatur. Vbi autem senioris aut sociorum accedit instantia, cedere magis quam diutius repugnare oportet. Parendo potius quam obstinatus repugnando, seruatur humilitas. Reprehensibilis difficultas, vbi palam nutui obuiatur senioris. Lectos secularium non ascendat indifferenter per diem: nec familiam hospitij obsequiorum exactione molestet. Decet pauperes paucis esse contentos: ipsique necessitati est pro loco & tempore detrahendum. Nunquam hospitum familiaritas, vel alicuius affinitatis propinquitas præsumptionem inducat: vt in domo præcipere, curiosa quærere, aut de factis domus vel familiæ indagandis vel disponendis se iterum intromittere velint, qui propriæ rei familiaris curam, vt Deo seruirent liberius abiecerunt. Prudentiam quidem necessariam habent, vt sint in sui custodia circumspecti. vnde Apostolus, In sapiëntia, inquit, ambulate ad eos qui foris sunt.] Et Dñs, Caute, inquit, ab hominibus.] Cautè ergo in disciplinæ censura non solum in publico, verum etiam in priuato se habeant. Nullum (ait quidam) putaueris locum sine teste.] Narrabat quidam frater, se in quibusdam secularium domibus, occultas deprehendisse fenestras, per quas ea quæ in domibus illis existentes agebant, ipsis non percipientibus poterant aperte videri. In ætate meridiano tempore dormitionis iacentes, aliquod si possunt super habitum operimentum, saltem vsque ad cingulum habeant: ne quando dormiunt, eos indecenter quidem inter homines discooperiri contingat.

Eru-

Parendo
seruatur
humilitas.

Mat. 10, 26

Col. 4, 4

Mat. 10, 27

Nullus sine teste
locus.

Seneca lib.
de moribus.

Erubescenda nimis quibusdam ex hoc accidisse feruntur. Habenda ubique prudentiæ circumspectio & cautela circa personas, loca, negotia, & res si quas habuerint reponendas. Circa personas, ut se nimis hominibus non committant, quantumcunque familiares fuerint aut propinqui. Attendant sibi in omnibus quæ dicunt aut faciunt. Spiritualis ille qui omnia iudicat & ipse à nemine iudicatur, omne opus suum trina quadam consideratione præueniet. Primum quidem, an quod possit licet: deinde an deceat: postremo an expediat. In omnibus semetipsum sicut Dei ministros exhibeant. Sint in aspectu, gestu & omni actione sua serij, religiosi & modesti sicut decet sanctos. Veruntamen modus quidam est religionis: superstitiosum ideo esse nimis non oportet. Dabit congruum inter homines modum discretio personarum. Status & qualitas hominum differens, differentiam exigit conservari. Habet se prudens cum differentibus differenter, cum omnibus tamen cautè. Erit simplex non stolidus, humilis non deiectus, mansuetus non blandus, hilaris non lascivus, affabilis non vaniloquus aut scurrilis. Quinimo interest sapientis, sic (si res exigat) à rigore interdum remitti, ut modum tamen modestiæ nec in ipsa remissione dimittat. Potest gravitatis censura remitti pro tempore non dimitti. Imputanda tamen remissio, ubi nulla decentiæ vel utilitatis intentio. Prudens Domini servus, utilitatis fructum ex sua novit remissione asferre. Ad hoc quoniam attendenda est honestas congrua personarum honestas, honestioribus semper adhæreant. Mulierum tam propinquarum quam aliarum cautè prout poterunt societatem declinent, earumque familiaritate nimis obsequium & tactura omnino refu-

1. Cor. 3, 13
Confide-
ra an li-
ceat, de-
ceat, ex-
pediat.
Ex Bern. 3.
de conside-
ratione, in
med.
2. Cor. 6, 4

Mulierum
tactus &
obsequia
non admit-
tenda.

giant. Nulla ratione sustineant, quod pedes sibi à muliere lauentur. Nudâ autem manû mulieris tângere, vel ad eius caput vel corpus vbi libet absque necessaria & evidenti causa manum extêdere, ab omni prorsus religionis honestate quis dubitat alienum? Quâdo religiosum cum muliere sedet aut loquitur, manus suas occultare & ad se retrahere debet, quas etiam quodocunque cum personis extraneis loquitur, simul iunctas, & velut inuicem colligatas, vel aliàs religiosè decet haberi. Locutio disciplinam requirit. Nunquam mulierem quantumcunque sibi affinitate coniunctam, siue sororem siue neptem, quantumcunque pueriles, sed nec facillè matrem propriam osculentur. Fugiant omnino feminea oscula milites Christi: cùm osculum etiam viris offerri non debeat: nisi fortè vbi de proprio patre vel aliis honestis personis, moris exactu, sine scandalo vitari non potest. Religionis personam, religionis honestas os indifferenter osculis communicare non patitur. Denique periculo animæ mulierum habetur societas. Igitur (vt docet quidam sanctus) vbique gustanda est cum mulieribus nō continuâda præsentia: sed quasi transeunter feminis exhibêda est accessio quodammodo fugitiua. Turius est non posse perire, quàm iuxta periculum non perisse. Illum autem nec castum dixerim nec honestum, qui mulierem aut tangere, aut tactum eius admittere non abhorret. Quomodo enim tangere licet, quod intueri non licet? Ad custodiendam cordis munditiam, exterior quoque sensuum disciplina est seruanda. Loca igitur quæ periculi vel suspicionis materiâ dare possunt, cautè declinent: nec soli cum muliere in locis huiusmodi vel ad modicum morêtur. Domina quædam (vt fertur) dum duo religiosi ad eius domum

Mulierum
colloquia
vitanda.

vide S. Bonavent. in
hist. sancti
Franc. c. 5.

Sententia
D. Hieron.
s. 1. ep. 47.
paulo post
principiū,
que incipit,
Retulit
mihî, de
vitando
suspecto cō-
ubernio.

causam
et rationem
amissionis
gratie d
shuc

num diuerſiſſent, alterum ſeorſum vocauit in
 cameram, quaſi ſecreto aliquid ſibi locutura:
 quem ingreſſum mox ad turpitudinem prouo-
 cans, aſſeruit firmiter ſe cōtinuò contra ipſum
 quaſi ei violentiam inferentem, niſi ſtatim ſi-
 bi acquieſceret, clamaturam. Tunc doctus à
 Domino frater, antequam mulier in vocē cla-
 moris prorumpere ad fratrem conſocium, qui
 cum pluribus perſonis in atrio domus erat, alta
 voce clamauit, librum ſibi continuò afferri re-
 quirens: ſicque adueniente fratre, neceſſe ha-
 buit mulier ab huiusmodi nefaria ſolicitatione
 ceſſare, & frater hominum conſuſionem
 euasit. Nonnulli ob cauſam ſimilem conſuſi
 turpiter, & verberari grauiter fuiſſe dicuntur.
 Qui aut̃ cauet laqueos, ſecurus erit: qui autē
 nō cauet, eſt aut ſtultiſſimus aut perueſus: nec
 eſt eius excuſatio admittenda. De nocte ſi per
 domos hoſpitem ad neceſſaria exeunt, ſimul
 quidem & cum lumine vt ſilij lucis cant. Ca-
 terum de mundanis ſecularium negotiis ex-
 pediendis, reſigioſus temerariè ſe non debet
 intromittere. Si de animæ negotio agitur, ap-
 ponendum eſt quidem & petendum cōſilium
 ab his qui habent officium & peritiam conſu-
 lendi. Aliàs non eſt militantis Deo, ſe iterum
 occasione propinquorum vel amicorum ſecu-
 laribus implicare negotiis, quæ mundo moriēs
 abdicauit. Impius eſt qui animæ ſuæ pro pa-
 rentibus ſuis eſt crudelis. Sed nec ſecularium
 literarū ad portandum vel præſentandum alicui
 accipi debent: niſi de ipſarum tenore opus for-
 ſitan aliquod pietatis habente conſtiterit. Nec
 veris religioſis expedit, quòd verborum etiam
 ſine literis pro negotiis huiusmodi baiuli ſiant
 vel internuntij. Sed ſi ſupertalibus requiran-
 tur: hoc per alios quos deceat fieri replicent.
 Circa rerum cuſtodiam, ſiue libros ſiue alia ſe-

Nota.
 Simile
 quid con-
 tigit S.
 Bernardus
 no Seneca.

Prov. 28.
 15.

*Impius eſt
 qui pro-
 pter parē-
 tes crude-
 lis eſt ani-
 mæ ſuæ.
 Præter nō
 ſunt nuntij
 aut litera-
 rū baiuli.*

cum detulerint, nequaquam negligentes existant: sed omnia, libros precipue, antequam illa deponant de manibus vel de sinu, certæ fidelique personæ commendent, quæ à suis & canibus qui libros ut experientia docuit destruant, & coopertura non obstante corrodūt, custodiat diligēter. Ipsæ quoque personæ quibus res huiusmodi committuntur, sunt super his instruendæ. Noctibus tamen cōsultius propter pericula, in loco certo & propinquo habentur. Nam quidam quos recommendauerat libros, repentinio superueniente incendio perdidit.

De disciplina verborum inter seculares.

CAP. XXXI.

DISCIPLINA in verbo est iunioribus & nouis, præcipue inter extraneos obseruanda: ut tardè, cautè, ac demissa voce loquantur. Tardè, ut vsque ad ininterrogationē taceant, interrogati responsionem seniori relinquunt: nisi fortè in speciali super leuibus, maximè ad propriam necessitatem spectantibus, ut de cibo & potu & similibus requirantur. De talibus potest quisque pro se, non tamen pro socio sine ipsius assensu respondere. Communem requirit assensum responsio, quæ de communi necessitate profertur. Cautè, ut cū præmeditatione loquantur: ut primò bis ad limam, quàm semel ad linguam veniat sermo: maximè si seniore fortè occupato, de ordine, de personis absentibus, de rumoribus vel de notabilibus aliis requirantur. De factis ordinis, ut de modo ieiunandi, de silentio, vel de aliis requisitis se nouos in ordine dicant, senioreni requirendum prætendant, ne fortè dum sapiēter & bene respondere se putant, stultum aliquid & quod omnino dici non oporteat dicant. Secreta ordinis quan-

Bis ad limam antequam ad linguam sermo veniat.
Bernar. in speculo magister.

quantumcunque religioso vel familiari nō reuelent: nec statutum aliquod publicent, nisi quod forrē commodē celari non potest. Idipsum autem non statutum, non praeceptum, sed tantū ordinis intra domum consuetudinem vocent, vt per eorum responsū tentionis debitū excludatur extra domum: ne seculares si quando contrarium viderint, reputent fratres sui ordinis transgressores: cum tamē multa possint licitē ex ordinis vel superiorum dispensatione mutari: ordinem nostrum nunquā ad particularia descendendo, sed si necesse fuerit in generali solum, absq; aliorum ordinū collatione vel obreſtatione commendent. Pessimus laudandi modus, seipsam cum aliorum iniuria praedicare. Pessima vitij corruptela detractio, quae animam maculat, Deum offendit, proximum scandalizat. Et quia vt scriptum est, Sermo obscurus in vacuum non ibit. Sap. 1, 20 & tumultus murmurationum non abscondetur his coram quibus detrahitur, scandalum excitatur. Constat autem vbi veritas & veritas necessaria in causa nō est: nec licitē scandalum quodlibet posse à quolibet committi, nec in se praecipui, nec innoxie consentiri.] Si de personis absentibus praesertim religious finistre aliquid suggeratur: semper pro absentium parte loquentes, nullo modo ad fauendum detractoribus inclinentur. Accidit aliquando quosdam magis ad tentandum, quā ex animo de his obloqui. Narrabat, vt fertur, senior quidam fide dignissimus, ad se quandoque secularem venisse, qui aduersus quosdam religiosos plurimū inuehi videbatur. Cui frater viriliter se opponēs, cum quoties aduenit, eadem semper constantia repulit, & inculpato pro viribus excusauit. Miratus oblocutor beneuolam senioris constantiam, aperuit tandem se id ad probandum

Secreta
ordinis nō
reuelanda.

Sap. 1, 20

bern. ep. 7.
quae est ad
Adam monachum is
med.

Absentes
semper
excusandi.

bandum de mutua illorum ordinum charitate fecisse: adiiciens se ordini seniotis istius, qui pro aliis aduocabat, cum quodam prius incusati ordinis fratre ob causam similem oblocutionum fuisse. Fratrem autem illum oblocutionis verba, in primis aliquantulum, deinde verò remissiùs resellentem tandè obloquenti cessisse: super quo idem secularis nō modicū offensus, apud illos non esse charitatis veritatē asseruit, qui ad inuicē detractiōnem admittere nō curassent. Denique religiosus non est, qui detractiōibus pascit, aut pascitur alienis. Caueant etiā ne sint rumorū licet bonorū & verisimiliū delatores. Religiosos viros passim rumigeros esse nō decet. Falsitas quę frequētiſsimē rumoribus inest, vel quę per secundarios relatores apponitur, primis earum auctoribus imputatur. Hinc est, *Rumores fuge, ne incipias nouis au-*

tor haberi. Sint in locutione honesti & serij, nec se in secularibus & ad risum mouētibz verbis seculares ostendant. Seruum Dei, de Deolo-

1. Pet. 4, 11

et q. 11

et q. 11

Mat. 12, 34

et q. 11

et q. 11

Susp. c. 20.

in princip.

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

et q. 11

inuid

sem-

semper in quibus poterint, ac si essent in fratrum collegio cum silentij sui obseruatione permanebunt.

De disciplina comedendi inter seculares.

CAP. XXXII.

PRAECIPUE decet, vt cum extraneis comedentes honestè se habeant: vt nec in cibo nec in modo comedendi vel mora, aut in alijs quæ disconueniunt super mensam, vt est verborum multiplicatio: aut exterior corporis vel habitus dispositio inhonesta, possint de irregularitate notari. Circa cibum attendant, quòd propter quantitatem vel qualitatem, de gulæ vitio iudicari non possint. De primo Sapiens ait, Vtere quasi homo frugi his, quæ tibi apponuntur: ne, dum multum māducas, odio habearis. Vnde inter seculares nō expedit appositam semper portionem totam comedere, aut penitus euacuare scutellam; ne fortè magis id homines voracitati quàm necessitati attribuant. Inter cætera est habēda semper temperantia circa potum. Turpissimum enim est, si de nimia potatione notētur, Religionis quibus insignia præferens, meribuli nomē ignominiosè sortitur. Hoc vitium hominem coram Deo & hominibus vilem reddit. Ad notam huius vitij fugiendam, cauere debent, ne post refectionem, etiam si vinum sæpius offeratur, frequenter bibāt: aut postquam in communi potatum est, seorsim sine vrgente necessitate potum in privato requirant: nec omnino quòd potus vbi dormitur remaneat pariantur, post cænam non sunt ad verba & pocula vigiliæ protrahendæ. Vigilare ad ignem, sitim prouocat, & bibitare compellit: grauat corpus, exhaurit spiritum, tempus in verbis penè imperceptibili subductione consumit, tempestiuè

Eccli. 32, 19

Potus sit
parcus.

Produce-
re vigilan-
tes de hore-
tatur.

ad

ad orationem surgere, officij debitum deuotè
 vt expedit soluere non permittit. Et qui serò
 sobrietatis nō obseruat sententiam, manè fre-
 quenter suspenditur à diuinis. Vñtatum est
 hosti, homines ad prunas seducere. Ad prunas,
 Dominum spreuit rex Ioacim, negauit Pe-
 trus. Et ne nobis de nocturna prædicatione ad
 prunas, propter fructum vel interrogaciones
 hominum blādiamur, ad prunas Ioacim qui-
 dem audit sermones Domini, sed contemnit
 ad prunas Petrus de Christo interrogatus
 offendit. O quories est serotinis necessaria
 verbis correptio matutina! Manè prædicant
 docti, serò concionantur indocti. Et in his om-
 nibus honestiūs alibi quàm ad ignē & pocula,
 prædicatur. Si hominū instet deuotio pro ex-
 emplis, senioris intererit providere, vt narratione
 vna, paucis vel aliis si expedit verbis, instantiæ
 satisfiat. Verū tamen mutat interdum causa
 consiliū, nec lex imponitur vnctioni. Vitā-
 da tamen vigilia, quæ occasionem verbis aut
 potationi ministrat. Qui vitium cauere desi-
 derat, virij occasionem præcaueat. Studeant
 ergo in cibo & potu sobrietatem seruare, sicut
 serui Dei & religiosè viuētes. Sicut omnes
 cupiditates carnis abstinētia refecantur: ita
 omnes virtutes edacitatis vitio destruuntur.]
 Immundi spiritus se ibi iniiciunt, vbi amplius
 vident cibum & potum.] Circa secundū mul-
 tum attendere sibi debent: ne videlicet cibos
 appetant delicatos. Qui vinum & pingua di-
 liget, nunquam in virtutum possessione ditabi-
 tur. Horū quidem permittitur vsus, abusus &
 concupiscentia prohibetur. Semper itaq; pla-
 ceat eis laurioribus parcere cibis. De grossiori-
 bus cibis, & facili vel valde temperato potu,
 necessitati vñcunque satisfieri potest: quanquā
 & ipsa necessitas inter homines sit arctanda.

Qui

Jerem. 36.
 22.
 2p. 18, 12

Isidor. li. 2.
 de sum. bo.
 6. 42. sen. 10

Isidor. vbi
 sup. c. 44.
 sent. 3.

Prov. 21. 17

Cibi deli-
 catiores
 non appe-
 sendi.

Qui de religione censetur, modestiam deber religionis habere: vt sit in temperantia speculum aliorum. Spectaculum facti sumus ^{1. Cor. 4, 9} mundo & angelis & hominibus. Felix abstinentia, quæ palato imperat delicato. Debet vas celesti gratiæ mancipatū, à seculi illecebris abstinere. Non erubescat aquam pro vino petere, si habuerint, temperando: quin potius erubescere debent si vinum biberint nimis forte. Aquam requirere & minus limphato vino, vel modicum semper pro bibentis necessitate apponere, Deo placet, proximum edificat, religionem honestat, animæ simul & corpori est salubre. Verum, quàm turpe sit pauperibus hominibus cibaria quætere lautiora, & appositis non esse contentos, de modo præparandi cibum disponere, aut quomodo præparetur requirere, potum vel cibum aliquem in speciali laudare, vt de eisdem amplius apponatur, aut suas inter extraneos medicinas ostendere, quis sanæ mentis ignorat? Modus quoque honestus est in comedendo habendus: vt non ardentem aut cum nimia festinatione comedatur vel aliàs indecenter. Moram in mensa facere, religiosum non est. Caveant ne aliis à comestione cessantibus, ipsi comedendo vel loquendo mensam detineant: cum non sit hominum, sed magis pecudum, super mensam ruminando diutius immorari. Possunt tamen qui necesse habent cautè cum modestia sibi in principio mensæ aliis communiter comedentibus providere. Ad hoc vbiq(ue) (vt ait sanctus) signanda est lingua præceptis, maxime in conuiuiis: ne scilicet ad loquendum superflue vel indiseretè relaxetur. Taciturnitas, ait Hugo, inter epulas idcirco necessaria est: quoniam lingua, quæ in omni tempore ad peccatum prona labitur, periculosius tamè cum per erapulam inflammata fuerit,

In mensa
non diu
morandū.

Bern. 4. de
Consider. in
fine.

Taciturni-
tas in me-
sa. 10. 2. in-
sit mon. ad
nouit. 4, 18.

rit, ad loquendum relaxatur.] Discretionem quoque in verbis, eadem ibi ratio persuadet. Super mensam autem cum socio loqui, aut coram illiteratis Latinis ibidem vel alibi verbis vitare; dominum quoque domus, vel alios quoscunque ad comedendum vel bibendum frequentius invitare non decet. Subit animo quòd quædam matrona cuidam frequenter invitanti dixisse fertur: Fuisi, inquit, asinarius ruralium & imperitorum, qui sæpe asinos prouocare nonissent? esse proprium inuicem his, qui invitationes personis discretionem habentibus inculcare solent. Oportet etiam disciplinam in corporis & habitus dispositione seruare: ut comedentes se non appodient super mensam, vel accubitando vel alio quocumque modo inordinato se gerant. Dū comedūt, caput in capitis nulla ratione profundēt, sed aperta comedant facie. Ceterum religiosos & pauperes de mensa aliena viuentes, de portione sibi apposta encania familiæ faciendo, patrisfamilias in domo gerere vices, canes vel murilegos de mensa pascere benedicta, à quo nonnulli etiam abstinent seculares, non congruit. Principalis hucusque incisio nil his notæ impingens, qui sub institutionibus aliis militant, aut pro diuersis locis, & diuersitate causarum, diuersa ordinant instituta. Honesta quidem & sancta omnis traditio, quæ per prudentiam seniorum in timore Dei communiter traditur, communiter observatur, profectò ex communi surgit institutione religio, honestas ex ordinatione causatur. Omne ordinatum decorum esse necessesse est.

*Explicit prima pars Speculi
discipline.*

S. B O-

97
S. BONAVENTURÆ

EPISCOPI CARDINALIS
ALBANENSIS, QVONDAM
totius Ordinis Minorum Generalis
Ministri, Seraphici Doctoris Eccle-
siæ, Speculi disciplinæ ad Nouitios,

PARS SECVNDA.

PRINCIPALI huius opu-
sculi particula expedita, Secūda-
ria hæc pauca epilogat, & sup-
plet quedam, vt qualiter noui di-
scipuli Christi ad Deum, ad se,
ad proximum, & ad res etiam quas aliquando
seruare vel tractare contingit, se habeant: qui-
bus differentiarum indiciis de sua conuersione
discernant, qualiter denique ipsi ad professio-
nem recepti se gerere debeant, vel breuiter in
aliquibus instruantur.

De ordinatione respectu Dei.

CAP. I.

ANTE omnia cor suū per puram
confessionem mudatum, dignum
Deo habitaculum præparent: illud
excolant, illud exornent: nihil ibi
fordidum vel obscurum; nihil ibi vel ad ho-
ram residere, quod dilecti sui oculos offendere
valeat, patiantur. Tentationes & cogitationes
malas humiliter & purè confiteri non differāt.
Veretur hostis consilium suum ingerere non
celanti. Prouidendum est eis, vt qui iam sunt
superni Regis milites annotati, secum omni-
no firment & statuunt, se vsque in finem ei fi-
deliter

Pura con-
fessio cor-
mundum
Deo faciat
habitacu-
lum.

Psalm. 118.
206.

In omni-
bus prospe-
ris & ad-
uersis De⁹
laudādus.

Intentio
actionum
omnium
feratur in
Deum.

Recolle-
ctio non
omittenda.

Mat. 6, 6
Psalm. 50, 19

Psalm. 5, 4
Prov. 8, 17

Mat. 16, 9
Psalm. 130, 9

decliter seruituros: nec ullis ab eo tērationibus,
tribulationibus & angustiiis deinceps recessu-
ros. Iuraui, ait Propheta, & statui, custodire
iudicia iustitiæ tuæ. Religionem sanctam, ad
quam eos Dominus sua miseratione vocauit,
seruentissimo ac fidelissimo studeant amore
diligere: & ei tanquam speciosissimæ ac Deo
dilectissimæ sponsæ fide inuiolabili adherere.
Quæcunque sibi siue prospera siue aduersa
contigerint, Deum semper deuotis efferant
laudibus, vt siue cespitēt siue cadāt, siue aliam
quamcunque molestiam seu læsionem incur-
rāt, semper in ipsorum ore resonet diuina laus,
semper vel Benedict⁹ Deus, vel Ave Maria, vel
aliquid quod ad laudē Dei pertineat, dicant. Et
hoc in consuetudinem ducere studeant, nulla
vnquam negligentia omittendum. Quidquid
speciositatis vel delectabilitatis in creaturis in-
uenerint, quidquid circa statum humanæ con-
ditionis vel dispositionis acciderit, totū sem-
per assumant in materiam laudis Dei: & de
omnibus quæ occurrerint, deuotē studeant co-
gitare. In ipso suarum omniū operationum
initio Dominum innocare, & suam ad ipsum
intentionem dirigere assuescant. Instent ora-
tioni frequenter, quæ nouam in horto Do-
mini plantulam fouet, prouehit & confirmat.
Discant ergo vna saltem diei vel noctis hora,
tempus & orium vendicare: quando ad se re-
uerſi, mentisquæ cubiculum introgressi, orent
in abscondito Patrem suum, & in corde con-
trito & humiliato vniuersorum Domino fa-
miliatiter adstent. Manē autem adstabat Pro-
pheta Domino: quia qui manē vigilauerit ad
Deum, inueniet eum. Subripienda erit carni,
& si fortē non semper, sæpe tamen somni re-
quies maturini: cum illa hora Christus resur-
rexit. Tunc est tempus allidendis ad petram
par-

parulis, mortificandæ carni, & recreando spi-
ritui opportunum. Tunc spirituales auiculæ
dulcem Deo in cordis organo exhibent melo-
diam. Ad hæc & aliæ temporis & quietis opor-
tunitates quæ occurrunt, minimè negligendæ
sunt. Post horas Canonicas non statim orato-
rium exeant: sed in oratione aliquantulum
subsistētes, qualiter opus Dei peregerint cogi-
tent, an tepidè vel seruēt: & defectus si quos
ibi commiserint tunc emendēt, gratiæ quæ de-
uotionis se offerant infundendæ, quam si Do-
minus dederit non repellant. Hoc autem in
omni oratione obseruent, vt quod orantes di-
cunt, ex animo semper dicant: non enim voci-
bus, sed rebus agitur apud Deum. Porro qui ad
orationem est negligens, suæ nimirum ingra-
titudinis & tepiditatis est testis. Frustra profe-
ctus virtutum sine oratione speratur. Ad ea
igitur quæ ad cultum Dei pertinent, magno &
prompto corde accingantur. Ad diuinum offi-
cium audito signo, statim omnibus occupa-
tionibus omissis accelerēt. Si in lectis fuerint,
statim surgant, nec vltimum aliquatenus sig-
num expectent. Oratione namque aliqua vti-
liter præuenitur officium. Qui sic ex studio
præuenit, in benedictionibus meretur dulce-
dinis maioris deuotionis & gratiæ ad ipsius
executionem præueniri. Ecclesiam intraturi,
manus (si necesse habuerint) lauent. Vestes
maximè in die, religiosè componant: ne irre-
uerenter aut indecenter introeant aulam Dei.
In Ecclesia Deo psallentes, Creatorē suū totis
viribus cum reuerētia debita laudent. Officiū
suum in choro & extra, non perfunctoriè qui-
dem, simiaticis vt aiunt labiis, sed deuotè sem-
per & integrè dicere studeant; nec aliam ei oc-
cupationem admisceant. Cessent manus, ocu-
lorum euagatio reprimatur: vt mens ab exte-

*Amb. serm. 2
43. & li. 5.
hexam. e.
12. proponit
auiculas
imitandas
manè sum-
mo, & ve-
spere ante
somnia
cancellan-
tes.*

*Orandum
ex animo,*

*ad orandum
signo
in oratione*

*Officiū
diuinum
quā de-
uotissimè
perfoluē-
dum;*

riori cura penitus libera, soli valeat Deo vacare. Dies vel hora quæ negligentè officia pertransierit, nequaquam ulterius poterit reuocari: cum præsertim temporis sequentis officium suam nihilominus diligentiam & deuotionem requirat. Nec sibi de gratuitis orationibus blandiatur, si circa necessarias quæ primo loco habendæ sunt, desidiosi extiterint. Denique iuxta sancti verbum, purè ad semper strenuè debent laudibus diuinis intendere. Purè quidem, ut dum psallunt, nihil aliud cogitènt quàm quod psallunt. Strenuè verò, ut sicut reuerenter, ita & alacriter Deo assistant. Non pigriter, non somnolenti, non oscitantes, non parcentes vocibus, non præscindètes verba dimidia, non integra transilientes: nō fractis & remissis vocibus muliebre quiddam, balba de nare sonantes, sed virili (ut dignum est) sonitu & affectu voces sancti Spiritus deponentes. Reuerentiam in officio honesta corporis dispositione, quæ mentis deuotionem non medio-criter promouet, attestatur. In choro non stent in stallis suis molliter, aut quasi fractis renibus resoluti. Quando post psalmum vel hymnum sanctæ Trinitati reuerentia exhibetur, humiliter & decenter inclinent. Tunc enim tardius surgere, segniter ac difformiter inclinare; ut quando corpore quidem sufficienter demisso, vultus tamen indecenter erigitur, oculis erraricè circumlatis: imperfectè quoque ad memoriam Trinitatis, inclinationis venerationem exsoluere, quasi sit honoris differentia in personis, irreuerentiæ arguit & teporis. Etiam extra chorum stent ad officium, præterquam ad lectiones & officium mortuorum. Specialiter tamen lectionibus planè dictis (de Dominantibus exceptis) irreuerentes & pigros senoueri, si debitas Deo laudes sedendo vel iacent.

Reuerentia
est opus in
officio di-
uino.

facendo exsoluant, nisi necessitas euidens cogat. Si quando per viam officium dixerint, etsi non vacat continuè dum illud dicunt ab itinératione quiescere, saltem ad collectâ præcedentium collectuam, quando omnino tota est in Deum intentio colligenda, in vno sistât loco: imò si tempus exegerit & locus permiserit, cum reuerentia genu flectant, vt in oratione communi totum officium venerentur. Dispositio corporalis honesta, deuotionis prouocat affectum & designat. Non frustra sanctus Martinus, oculis ac manibus in cælum semper intentus orasse describitur. Intrinsecos motus gestus exterior attestatur. Quamuis extra conuentum, conuentualis in omnibus disciplina non seruetur distinctio: in omnibus tamen religiosi operibus, religionis debet vestigium relucere. Debent ergo ad opus Dei corpus honestè disponere: ad collectâ & Trinitatis memoriam vel modicum inclinare, ordinem in prosequendo seruare, occupationem & interruptionem vitare. Ad Missas postpositis omnibus, tanto maiori promptitudine ac deuotione ministrent, quanto Deo ibi familiarius seruitur. Calicem & corporalia si tetigerint, reuerenter & mundissimè tractent: manusque post tactum huiusmodi antequam apponant communibus, lauent. Corpus Dominicum recepturi, antè, vt decet, ampliori confessionis, orationis, & tam à cibis quàm verbis temperantiæ studio, acceptum Deo satagant hospitium præparare. Infusam autem ob tanti hostis gratiam, reuerentiâ in gratiarum actione attendant: *Non minor est virtus, quàm querere*

*Sulpic. ep.
3. ad Bassin.
tam sub fin.*

parta tueri. *Gen. 3. beatus De*

De ordinatione respectu sui.

CAP. II.

CAETERVM feruorem sanctum, & quandam debent magnanimitatem assumere: vt ad virtutum exercitia strenui ac deuoti, opera bona frequenter supererogare contendāt. Tūc enim vitia fideliter extirpata discedunt, si virtutibus cedant. Alioquin vel subsident ad tempus eiecta, vel redeunt; nisi virtutes in locis vitiorum quæ fuerint depulsa, successerint.] Non proderit omnia reliquisse, nisi virtutum passibus tota Christum intentione sequamur. Quid iuuat expeditum esse ad cursum, nec currere? exisse ad opus, & operis obliuisci? Non intrātibz vineam, sed operantibus merces datur. Et cū in vsu virtutum omnium perfecti esse non valent, in aliqua saltem se studeant specialiter exercere, & illam quanta possunt perfectione obseruare. Feruorem nouitiorum non decent illæ misericordes in seipsis discretiones, & discretionum dispensationes faciles: quia indulgentiæ suo iudicio non sunt admittendæ, nec tamen recusandæ sunt alieno. A seipso in seipsum, rigida debet esse censura & districta seueritas. Ad regentem vel consulentem, lenis & obediens in omnibus humilitas. Si alterum desit, vel in deside & tepido, non spero cursus perseverantiam, vel in præcipitio timeo ruinam. Sint occultatores virtutū, sicut alij vitiorū.] Non tamē in principio ardua siue multa præsumāt, nec sine licentia aliquid notabile attentēt: sed à minoribus virtutibus paulatim ad maiores ascendāt. Hæreditas ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit.] Cōmunem ordinis obseruantiam sequantur: perfectioni

*Prosp. li. 1.
de vita cō-
temp. c. 3.*

Mat. 20, 8

*In seipsum
rigidum,
in alios
lenem esse
oportet.*

*Seneca lib.
de virtutib.
& cōmuniā*

Prosp. 20, 2

in

AD NOVITIOS, PARS II. 103

in silentio, & in aliis institutis plenius obtrundis insistant; à qua nec exemplari leuius, vel negligentium aliquorum dissolutione diuertant. Optima religiosi perfectio, perfectè communia quæque conuentualia seruare. Porro hic religionem offendit, qui religionis violat instituta. Turpis omnis pars, vniuerso suo non congruens. Cauet vir constans & honestus, ne consuetudinū ordinis temerarius violator existat. In victu & moribus, nouitatis nota, & singularitatis erit diuersitas fugienda. Ante omnia caueant, ne pro inchoato iam bono subrepat superbia, vt se aliis præferant & se aliquid esse putent. Perit omne quod agitur, si non sollicitè in humilitate custoditur. Exteriorū gestuū, disciplinam non negligent. Disciplina ceruicem submittit, ponit supercilia, componit vultum, ligat oculos, cachinnos cohibet, moderatur linguam, frænatur gulam, iram sedat, format incessum.] Sit ergo aspectus verecūdus & simplex, risus sine cachinno, vox sine clamore, incessus sine tumultu. Erecto vel discooperato passim capite, manibus dissolutis vel habitu non incedant. Sit eis grata non scurrilitas seu curiosa urbanitas, sed sancta quædam rusticitas, salua semper modestia honestatis. Sint ad loquendum tardi, & in voce demissi, & in congregationibus aut seniorum præsentia, vix nisi pro præsentī necessitate vel interrogati loquantur. Non sint disputatores, nec facilè de auditis præsertim seniore præsentē sententient. Stulti sicut sunt in sensu leues, & in verbo præcipientes. Infra tempus probationis cum extraneis, siue religiosi siue alij fuerint, absque licentia & dato sibi socio non loquantur. Religionis initium est linguæ frenum. Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, huius yana est religio. Rem aliquam, licet par-

Perfectio
summa re-
ligiosi, co-
munia per-
fectè ob-
seruare.
Aug. lib. 3.
confess. c. 9.

Superbia
summo pe-
rè fugi-
enda
nouitijs.

Eccl. ep. 129.
ad sapientis
virginis.

Religio-
nis initium
linguæ
frenum.
Iacobi 1, 26

Extra com-
munem
refectionē
nihil su-
mendū.

Otiādum
nunquam.

Bea. de vita
solitaria ad
fratres de
monte Dei,
c. 1. m. 1.

nam, sicut acum, siue aliud, occultè, hoc est, si-
ne licentia recipere vel habere, quasi furtum
abhorreant. Superfluitatem in cibis & vesti-
bus, & in aliis quibuscunque constanter despi-
ciant: paupertatem & paritatem quandam in
omnibus quæ ad corpus pertinent amplextan-
tes. Vitiosa consuetudini viriliter & feruenter
resistant: nec eam in his quæ gulæ vitium sa-
piunt, succrescere patiantur. Extra commu-
nem refectionem, ad comedendum & biben-
dum vix eos inflectat ipsa necessitas. Sæpe
quod necessitatis esse videtur, est vitij. Ultra
duas vices in die, puerorum seu pecudum mo-
re comedere, potum extraordinariè frequen-
tare, religionis temperantiâ & decorē euidenter
offendit. Quæ rogo religio, quæ paupertas, si
mox ut esuris, mox ut sitis voluto pares, sanas
appetitū, nec eum vsq; ad statutam horâ scias
cōpescere? Si quando tamē extra horâ exactus
necessitate quis bibat, sedendo & socio præsen-
te id faciat. Non deest ut stando, aut sine teste
bibas. Si plures fuerint, omnes dum bibitur si-
leant: statimquē ut biberint surgant cum ali-
qua laude Dei. Reprehēibilis admodum con-
fabulatio vel mora superflua iuxta potū. Nun-
quam otio torpeant: sed semper aut lectioni,
aut orationi vel officio addiscēdo; aut aliis non
quæ ipsi elegerint, sed quæ iniuncta fuerint
facienda intendant. Spiritum tamen deuotio-
nis, exteriores non exhauriant actiones. Deuo-
tus frater nunquam totus comedat, totus dor-
miat, aut totus in exterioribus occupetur. Sed
siue comedat, siue aliud faciat, sanctū in ani-
mo aliquid semper voluat, vnde spiritus te-
creetur. In somnum quoque iturus, semper
aliquid in memoria secum deferat, in quo pla-
cidè quidem obdormiat: quodd nonnunquam
iuuat somniare, & vigilantem excipiens, in
statum

statum hesternæ intentionis restituat.] Lectum intraturus pro diuinis offensis orationem semper aliquam faciat, veniam petat, peccatis percutiat; crucisq[ue] munitus signaculo, suum Deo spiritum humiliter recommendet, qui à somno surgēs, cū aliquanta se denuo laude cōsignet. Quod si fortē eum luxuriæ pōpa con-
 eusserit, recorderetur dilectum suum positum super lectum doloris, & vniuersum stratum eius in carnis infirmitate versatum, hæc dicens in corde suo: Dominus meus pendet in patibulo, & ego voluptati operam dabo? Sicq[ue] inuocato nomine Salvatoris, & sæpius geminando nomen salutis, cessabit quassatio.]

Ber. in formula honesta vitæ, in fine.

Psalm. 40.

De ordinatione circa proximum.

CAP. III.

AD hæc qualiter se habere ad proximum debeāt, Hugo docet: Superioribus, inquit, obedientiam, timorem, obsequium & venerationem exhibere debemus: cum æqualibus pacem & concordiam custodire, inuicem obsequio, beneficio & honore præuenire. In omni actione & verbo, superiorem eis locum tribuere: & si quādo fortassis in aliquo negotio præfere eos cogatur, cum omni humilitate & reuerentia, quæ facienda sunt non præcipere sed demonstrare: & si eos præcedere cōtingat cum alacritate & deuotione, quasi ex necessitate subiecti, obedire. Inferioribus semper beneficium & auxilium impendere, venerationem nō exigere, societatem atque æqualitatem amare. Maioribus, ait, debemus per timorem subdi, æqualibus per charitatem obsequi, minoribus per æqualitatem cōæquari.] Igitur deuoti
 fratres seniores suos reuerentur vt dominos, diligant vt parentes. Qui præsunt in domino,
 sunt

Te. 2. in ista monast. ad nouit. c. 5. in initio.

Seniores honorandi.

1. Tim. 5.

17.

Hugo à S.
Victor. ubi
sup. in prin-
cipio cap.
Bened. v. 60.
62 p. 63.

Leuit. 19.

32.

Quidquid
precipitur
quasi di-
uinitu im-
peratum
seruatur.
Bern. de vi-
ta solitaria
ad fratres
de monte
Dei, ante
med.

1. Cor. 3. 18.

Mieron. t. 1.
ep. 4. ad Ru-
ficum mo-
nachum, in
med.

sunt (secundum Apostolum) amplius in cari-
tate habendi. Sanè (iuxta Hugonem) reueren-
tia sine amore seruilis est: & amor sine reue-
rentia, puerilis iudicari debet.] Propterea do-
cet sanctus, vt transeunte maiore minor surgat
& det ei locum sedendi. Nō præsumar (inquit)
minor cōsidere, nisi præcipiat ei senior suus.]
Prior hīc ponit conuersio, vel gradus officij
seniorem: quanquam & ætas sit iuxta legem
Domini honorāda. Sic enim scriptum est, Co-
ram cāno capite consurge: & honora personam
senis.] Discretio tamen cautè pro loco & tem-
pore, ac sine reuerentiæ congruæ detrimento,
venerationem modificat. Habendus est mo-
dus in omnibus: nec vitiosam quidem super-
stitionem admittens, nec superstitionis eui-
tandæ prætextu, humilitatis aut morum sap-
tationem euacuans. Obedientiæ se totos subii-
ciant. Sit homo interior totus Deo, sit exterior
totus Prelato subiectus. Quidquid superior eis
vel præpositus vel instructor iniunxerit, quasi
diuinitus imperatum, statim vt veri obedien-
tiæ filij deuotè adimpleant. Quidquid statue-
rit, inuiolabiliter seruent; scientesque aliquid
transgredi sacrilegium putent: & salutare cre-
dant quidquid ille præceperit. Perfecta obe-
dientia est in incipiente maximè indiscreta, id
est, nō discernere quid vel quare præcipiatur:
sed tantū ad hoc niti, vt fideliter & humiliter
fiat quod à maiore præcipitur. Nouitium pru-
dentem incipientem & sapientem, in cella diu
posse consistere, & in congregatione durare,
est impossibile. Stultus igitur fiat vt sit sapiēs.]
Securè per omnia obeditur, vbi contra Deum
nihil præcipitur. Discant ergo voluntates pro-
prias frāgere, alienoq; iudicio & imperio am-
bulare. Nulla ars, ait sanctus, absq; magistro di-
scitur. Ad illud (inquit) tēdit oratio, vt tuo do-
ceam

ceam te arbitrio non viuendum, sed viuere de-
 bere in monasterio sub vnius disciplina patris
 consortioque multorum: vt ab alio discas hu-
 militatem, ab alio patientiam: hic te silentium
 doceat, ille mansuetudinem. Non facias quod
 vis: subiciaris cui non vis. Lassus ad stratum
 venias, ambulāsque dormites: & necdū exple-
 to somno surgere compellaris.] Nihil absque
 instructoris cōscientia faciant, vel quocunque
 eant, cui ab aliis etiam superioribus demanda-
 ta sibi significant. In quibus sufficit ipse, sem-
 per eius licentia sint contenti; pro his quæ in-
 ferioris sunt, non passim recurritur ad maio-
 rem. Fratres omnes & seinuicem honore &
 obsequio præuenire, & eorum defectum in of-
 ficiis humilioribus implere, contendant. Se-
 niores fratres versiculos dicere, de lumine ser-
 uire, librum ad officium tenere, vel huiusmo-
 di humilia in choro & extra, quātum in se fue-
 rit non permittant. Omnibus se subiicientes
 humiliter propter Deum. Non quod sibi vile
 putant; sed quod aliis, amplexantes, omnibus
 libenter obediant, omnibus satisfaciant prout
 possunt: vt in omnibus quibus vtitur transito-
 ria necessitas, superemineat quæ permanet
 charitas.] Quidquid agunt fidelissimè cum
 diligentia faciant, & tanquam Deo, non quasi
 hominibus seruientes. Nō aestiment alios fra-
 tres, qui diūtius in ordine laborauerunt, secum
 ex æquo laboribus occupandos: præsertim cum
 de se humiliter sentientes, piè debeant crede-
 re, quòd sancti viri plus Deo placeāt quiescen-
 tes, quàm ipsi quantumlibet laborantes. Eru-
 bescant se nescire, quod in obsequiis religiosè
 est sciendum. Quod igitur nesciunt, statim ex-
 ercizio magistrante addiscant. Sint præcipuè
 ad seruendum communitati promptissimi. Si
 lumen in ecclesia vel in officinis, aut aqua in
 fra-

Sine con-
 scientia in-
 structoris
 nihil age-
 dum.

Aug. in v
 gula 634

Patres ho-
spites cū
caritate
accipiedi.

non erit
in auctori
sinebat
magis

Facem cū
omnibus
habere li-
beralis ani-
mi & bo-
næ con-
scientiæ
indiciū.

Orandum
mox pro
illis qui
preces ef-
flagitaue-
runt.

fratrum lauatorio desit; continuo de his, & si-
milibus necessitati provideant. Ad obsequium
aduenientium fratrum, qui sicut Angeli, imò
sicut Christus in eis veniens, sunt suscipien-
di, cum omni deuotione festinent. Et quia
fratribus hospitibus, secundum quod religio-
nis honestas & consuetudo requirit, prius
orandum est, quàm fratribus socientur in pa-
ce, quàm citò ab oratione surrexerint ad eorū
deosculandas manus, maxime si fuerint
sacerdotes, deuotè occurrant & humiliter ge-
nuflectant. Nullum fratrem puro appellent
nomine: nec nisi fuerit patriæ cōsuetudo tui-
sent. Nulli prorsus, quantum in eis est, mate-
riam præstet molestiæ alicuius: sed omnia quæ
necessaria & vtilia æstimant, bono pietatis &
charitatis componant. Quid pace honestius?
quid vnitatis iucundius? aut com modius socia-
litate? quid charitate melius aut pretiosius in-
uenitur? Gloriosissimū quidem & potissimum
liberalis animæ & conscientiæ bonæ indicium,
pacem proximi custodire: omnem quantum
possibile est fratrum scandali occasionem vita-
re, verecundari si socium vel per surreptionem
offendis. Si quem aduersum se fratrem mo-
tum vel leuiter senserint, quiescere nesciunt
quousque ipsum humili studuerint satisfac-
tione placare. Ad extraneos si quando proce-
dunt, in verbis eorum, in cessa & habitu, mode-
stia fulgeat disciplinæ: breuiter & pauca lo-
quantur, caput decenter operiant, manus abs-
condant, molieris omnino quantumlibet pro-
pinquæ osculum, & nudæ manus contactum
penitus vitent. Pro personis quæ in domo vel
in via fratrum se orationibus recommendant,
statim post earum abscessum orationem faciāt
specialem. Defunctis fratribus, audito eorum
transitu, quàm citius possunt subueniant: &
de-

debitum saltem obsequium soluere nulla occasione postponant. Talia siquidem non absque pertimescenda offensa periculo negliguntur.

De rerum custodia.

CAP. IIII.

Res quas tenent, præcipue libros, mundè teneant & honestè. A tactu libri nudam cohibeant manum: quæ licet munda, quia tamen porosa, ipsum faciliè inficit & deturpat. Turpe est nudos paginarum marginibus imprimere digitos, vel ipsos, vel centè lateram super librum legendo deducere. Semper pñus, si adsit, digito supponatur. Alioquin ita cautè tangant & leniter, vt tangentés quasi non tangere videantur. Librum superflue apertum non teneant, vel incautè relinquunt. Fir-
macula, libro paululum stricto, si violentia laxentur, apponent: violentiam sonitus probat. Indignus est libro, qui negligit custodire. Solent incurij quidam, libros digitis, & vestes præcipue in manicis mundè seruandas, sordibus & pulueribus, vel rebus quas tractant penè indifferenter exponere: ipsas verò extremæ frequenter vilitati expositas, vix valent à sordiorum cibo, vix ab altari, vix ab ipsis calicibus mappulis prohibere. Qui ipsis placere sordibus cupiunt, custodiæ curam curiositatis condemnant infamia: suæ quæ vitium incuriæ, virtutis specie colorare nituntur. Grauius hæc homini erudito. Qui munditia gaudet, honestatis pulchritudine delectatur.

Libri
ca-
riosè ser-
uandi

De

De profectu & defectu novitiorum, sive de
differentia conuersorum.

CAP. V.

Honorum
acutiorum
signa.Nota.
Bern. ep. 90.
in med.

Prov. 10, 1

Psal. 33, 9

Ezeli. 22, 3

Improbe-
rum indi-
cicia.

ACCEDIT hinc Neophytorum con-
uersio differens in uicibus. Sunt enim qui-
dam tractabiles, simplices, deuoti, timorosi,
qui nihil sibi Christo charius aestimantes, vo-
luntates proprias ei sacrificant, uoluntarie prom-
pti ad nutum, nunc citius obedire. Ad difficilia
qualibet propter Christum æquanimiter per-
ferenda parati: suæ quoque integritatis solici-
ti, cor suum per puram confessionem & assi-
duam orationem mundare non negligunt.
Sunt in exteriori conuersatione disciplinati &
humiles; student se in omnibus officiosos &
amabiles exhibere. Siquidem studere propter
Deum amari, charitati seruire est. Hi uero
sunt Altissimi filij, fideles sanctæ religionis
propagines, fratrum lætitia, consociorum sola-
tium, sui gloria instructoris: Nam gloria pa-
tris est filius sapiens. Sunt & alij duræ ceruicis,
disciplinæ insusceptibiles, mansuescere ne-
scientes, tepidi, curiosi, superbi: qui quàm sua-
uis est Dominus, non gustantes, seculari dun-
taxat, deposito habitu non affectu: quoniam
adhuc in moribus, in uerbis, in gestibus, &
propriarum pertinacia uoluntatum, seculo fi-
dem seruant: ut monstro mirabilius sub reli-
giola ueste, hominem videas secularem. Hi
sunt filij dissidentiae, adulterina plantatio, fru-
ctus inutiles & acerbi, sociorum onus & scan-
dalum, sui afflictio & confusio instructoris.
Iuxta illud, Ira patris filius stultus: & confusio
patris de filio indisciplinato. Ponenda sunt
pauca torporis, curiositatis & superbiæ, prædi-
ctorum indicia, ut cogita deuitentur. Cau-
tior

stor in bonis ambulas, si & mala non lateant.] Tepidus in conuersione otiosa verba, & vanas
 cogitationes noxias esse non conspicit.] Vita-
 tis grandibus, reliqua omnia vix reputat im-
 puranda: hebetati cordis ipse ad conscientiam
 de offensis, vt timoris filialis ignatus, timora-
 tos & conscientiae puritatem amantes, fatuos
 & superstitiosos sententiat. Quod si à torpore
 mentis euigilauerit: ea quae leuia existimabat,
 quasi horrida atque atrocia pertimescit.] Va-
 cuus gratia & tepidus, quod est gratiae, seu mi-
 nus necessariae retentionis, quod disciplinae, quod
 morum, quod virtutis perfectio conciliat, ne-
 gligens: illud difficile, vel certe superfluum ar-
 bitratur, aegreque doctrinam ad talia paritor,
 doctorem nimis perfectum ironica irrisione
 pronuncians. Nempe stultus sui patris disci-
 plinam irridet: vt pateat quod iuxta Sapien-
 tem dicitur: Compedes in pedibus stulto do-
 ctrina. Animalis homo non percipit quae sunt
 spiritus Dei.] Tepidus in conuersione remis-
 sus, publicos mores & doctoris monita negli-
 git, ea quae Dei sunt languide operatur. Si quod
 inchoat bonum, vix perficit, tardè ad diuinum
 officium, & quaeque conuentualia occurrit.
 Otio gaudet, labore vel modico laeditur: &
 facile se infirmum vel ad modicum se fatiga-
 tum praeendit: sed & amore privato se diligit,
 quae carnis sunt sapit & prosequitur ex affe-
 ctu. Aliorum quoque defectibus, non virtuti-
 bus haerens. Si quid minus vel negligerter
 actum inspexerit, illud in exemplum ad suae
 velamen tepiditatis assumit. Ficta ei & inde-
 uota confessio: rara & brevis compunctio. In-
 sipida & sine attentione oratio, incircumspecta
 & sine ædificatione lectio: obedientiae moro-
 sa & sine deuotionis affectu vix aliqualis im-
 pletio. Multos enim remissa conuersio in pri-
 stinos

Bern. 2 de
 consider. poss.
 med.

Isidor. de
 sum. bon. li.
 2. c. 10. sens.
 2. & Berno
 ad sororem
 de modo
 bene viuē-
 di. c. 6.
 Isidor. ubi
 sup. & Berno
 ubi sup.

Pron. 15, 5

Eccli. 21, 22
 1. Cor. 2, 14

Isidor. li. 2.
 de sum. bon.
 c. 10. sens. 3o

stinos errores reducit; ac viuendi torpore resoluit:] vt nonnunquam ex ore Domini euomantur. Curiosus non curanda curat, necessaria negligit: & sui oblitus aliena considerat, notat, & explorat. Si quod insonuerit verbum, anhelat sollicitus ad sciendū: & honestate postposita id ab iouitis & celare forsan volentibus, inuerecundè requirit. Locis sibi non concessis, congregationi, & collocutionibus frarum se ingerit non vocatus. Cū cum abesse putaueris, adest impudens lateri, adest auri: vt nec secretum valeas occultare sermonem. Obseruat angulos, vagis circumspicit oculis, hæret ad singula quæ occurrunt. Cōmunes obsidet transitus. Superuenientium & forensium gaudet occurso. Rumoribus & secularibus verbis hauriendis & referendis intendit. Res sibi non deputatas curiosè reuoluere non quiescit. Literas etiam alienas si casu apertas inueniat, inspicere non veretur: quas tamen licet apertas quomodolibet inuentas, vix aliquis nisi superior licitè inspicit, vel aliis inspiciendas exponit. Rerum quoque apparatus, cura superflua, curiositatis vitium clamat. Signa verò superbiæ Prosper enumerans, Hos (inquit) dolendos enuncio, quos iam conuersos superbia occultè captiuat. Hi, ait, seniorum suorum non obseruant imperata, sed iudicant de suis negligentis. Obiurgati aut rebellant insolenter, aut murmurant. Simpliciter spiritualium fratrum irridenter exagitant, præferri se etiā melioribus impudenter affectāt. Obsequia delata fastidiunt, negata pertinaciter quarunt. Natales moribus anteponunt: iuniores suos elati despiciunt, conferri sibi aliquos non credunt. Non seruant in obsequio reuerentiam, in sermone modestiam, in moribus disciplinam: habent in intentione pertinaciam, in corde duritiam,

Litteræ
alienæ nō
legendæ.

Prosper l. 3.
de vita cō-
temp. c. 8.
Signa su-
perbiæ.

ritiam, in sermocinatione iactantiam. Sunt in humilitate fallaces, in iocatione mordaces, subiectionis impatientes, temerarii in audiendo, clamorosi in loquendo, fastidiosi in aduerendo, præsumptuosi in docendo, effrenati deformiter in cachinnando: hæc sunt (infert) superbiæ grassantis indicia.] Superbus se ad omnes propriæ voluntatis impulsus accommodat: nec se aliis, sed alios sibi applicare contendit: facillè sibi fieri contumeliam iudicat, ad quam irroganda est validus, ad tolerandam infirmus. Et se grande aliquid esse putans, deferre sociis dedignatur. Legibus subditi, & propriam recognoscere culpam erubescit. Et licet iuxta ordinis mores se regere nesciat, in suis oculis tamen sapiens & perfectus. Ad aliorum instructionem, suæ præsertim opinioni contrariam, stomachatur. Reprehensus offenditur. Nunc causam vt insufficientem vel frivolum, nunc monitoris modum calumnians: vt si persuadere aliquid velis, instabit quòd modus artem, monitio studium exigat: quo fit vt huiusmodi allegationum obsitus spinis, sicut ericius vel irrefragabili ratione vel auctoritate non capiatur. Fit igitur ad obtemperandum difficilis, & ad correctionem impatiens, adeò interdum, vt se discipulum abnuens, ipsum etiam deputatum sibi refugiat instructorem. Hæc omnia serui Dei quasi pestem mortiferam detestantes, perfectè ad Dominum convertantur: iuxta illud Deuteronomij: Perfectus eris & sine macula cum Domino Deo tuo. Væ duplici corde, & peccatori terrâ ingredienti duabus viis.] Si quis verò sufficièter expectatus & monitus, mores corrigere, ac religionis formam induere negligit; præsertim si rebellis aut contentiosus exstiterit: non est proficientium numero aggregandus. Infidelis si discedit, dis-

Deut. 18.

Eccli. 3, 16.

I. Cor. 7, 27.

114 S. BON. SPEC. DISCIP. A
cedat, ne vna ovis morbida, cōragione morri-
fera totum gregem contaminet. Perverfus &
insolens, non nisi in onus religionis & dissolu-
tionem admittitur.

De nouiter professis in ordine.

CAP. VI.

AD professionem admissis sit quàm maxi-
ma cura, ne defluât. Perfecti quique ma-
gna se discretionis subtilitate conspiciant, ne
ad deteriora vnquam vel in opere, vel in cogi-
tatione delabantur. Si curare parua negligi-
mus, sensibiliter seducti audenter etiam ma-
iora perpetramus. Susceptam etiam examinis
tempore disciplinam, prudens non abiicit, sed
nec suum continuò quasi iam sibi sufficiens
deserit instructorem. Eget rectore nouitius,
eget nouus direttore professus. Vanus & fi-
ctus vt instructoris curam euaserit, insolescit,
assumit cornua, fit præsumptuosus & audax,
& quasi vacca lasciuiens à prima informatione
declinat. Cessat oratio, tepet deuotio, confessio
peccatorum negligitur: vt putes eum aut sui
oblitum, aut non habere peccatum. Facit qui-
dem dilata confessio vt negligens mundus ap-
pareat, licet non existat; dum culpas absorbet
obliuio, absoluit. Multiplicantur dum non cu-
rantur offensæ: multiplicatæ ne discernantur
& corrigantur impediunt. Multitudo peccato-
rum impedit ne videantur. Vnde piger tunc
est maximè viriosus, cum vitia non agnoscit.
Sic filia fatua in deminoratione erit: lusto-
rum autem semita quasi lux splendens proce-
dit & crescit vsque ad perfectam diem. Pro-
fessi ergo profiteantur profectum, præsump-
tionem præscribât, Dabit ad hoc, humilitatis

Greg. hom.
8. in Ezech.

Rara con-
fessio quid
efficiat.

Ezech. 22, 3
Prou. 4, 18

& paupertatis constantia perseverans affectum; & curarum abiectio terrenarum, exercitatio charitatis, & quæ complectitur omnia considerationis attentio. Summa religiosi virtus humilitas, quæ ipsum curat, perficit, & cōservat. Sine humilitate nulla virtus, nulla perfectio aut acquiritur aut servatur. Virtutum siquidem bonum quoddam ac stabile fundamentum est humilitas. Nempe si nuter illa, virtutū aggregatio non est nisi ruina. Et quoniam ad humilitatem humiliatio via est: non erubescant humilia, nec humilitatis officia facile respuant; nec imposita recommendent. Omnis ab eis præsumptionis audacia proscribatur. Antiquioribus fratribus in ordine deferantur ac semper eorum respectu se iuniores & novitios reputent. Ad exteriora, vel honoris alicuius officia, prouehi non affectent. Multos propterea nimis promotio, à virtutum iam profectu per vitium elationis deiecit. Qui mundum deserunt (ait sanctus) ad exteriora officia vehi non debent, nisi per humilitatem diutius in eiusdem mundi contemptu solidentur. Et quia novorum & iuniorum tentatio solet esse facile superbire; nescire modum humilitatis servare; & si forè in aliquo præsent, officij metas excedere; ac de minimis grandia iactare: attendant sibi super his vigilanter. Non potest intimo conscientiae testimonio gloriari veraciter, nisi qui extrinsecas gloriolas perfectè respuerit. Paupertas in omnibus placeat, ne iterum siue in libris siue in aliis rerum se velint sarcinulis onustare. Perfecta rerum abiectio, à cura expedit mentem, ab infectione affectum. Nemo in Christi expeditione liberior nil habente. Si aliquibus egeant, studeant parcitati. Super omnes diuitias, diuitem facit paupertas. Hæc quoque in victu, & in his quæ carnis

Humilitas
summa virtus
religiosa.

ber. ep. 27.
in fine.

Propterea
promotio
à virtutibus
deicit profectum.
Gregor. l. 2.
moral. c. 33.
in princip.
Iuniorum
tentatio est
superbia.

ber. ep. 42.
ante med.

Paupertas
commendatur.

sunt maximè amplectenda. Non est euangelici pauperis gaudere superfluis, luxibus indulgere: & quod nec diuites possunt, semper velle in omnibus abundare, nec penuriam scire pati. Familiaritates superfluas fugiant. Etto (ait quidam) omnibus benignus; nemini blandus, paucis familiaris, omnibus æquus. Et sanctus, Tria (inquit) religiosum quemlibet decente pauca loqui, paucos habere familiares, & multum orare. Vbi multi familiares: ibi multæ locutiones, & sibi singulares. Si familiarem admittis, sit quem ætas, mores, discretio, & honestas insignit & commendat. Familiaritas si fuerit ordinata, non erit blanda, improba, puerilis. Est modesta quædam in sancta familiaritate severitas, est & iustitiæ rectitudo: vt nulloatenus vitium foueatur, nec pro amico proximus offendatur. Noli (ait Sapiens) pro amico inimicus fieri proximo.] Secularium denique familiaritas indiscreta, religiosi quietem multipliciter inquietat. Nullius gratiam munusculis comparent. Si quid forrè alicui vel causa exacti necessaria (prius religionis lege licentia præobtentâ) obtulerint; honestas rei & vilitas pretij, religiosorum & pauperum xenium esse probent. Non frequentent propinquos, nec exterioribus se implent curis: sed salutis propriæ memores, agendæ potiùs penitentia vacent. Non cadat à mente professio: sed semper ad quid venerint cogitent. Pensent quod de quibusdam ait sanctus Gregorius: Sæpè (inquit) nonnulli apertæ prauitatis vias deserunt, sanctitatis habitum sumunt: sed mox vt prima limina bene viuendi contigerint, obliti quid fuerint, affligi iam per penitentiam de consummaris nequitis nolunt. Laudari de inchoata iustitia appetunt: præestitiam cæteris melioribus concupiscunt. Et

Phil. 4. 12

Seneca lib.
de 4. virtutibus, cap.
Continentia.
Obserua
tria quæ
religiosos
deceat.

Relig. 6. 1

Munuscu-
lis nullius
gratia cõ-
paranda.

Lib. 8. me-
ral. c. 32. in
fine.

post pauca: In rebus (ait) multiplicibus occupati, atque ipsa occupatione confusi: nō solum perpetrata minime deplorant; sed adhuc quæ deplorentur exaggerant. J secundum Apostolum: Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat cui se probavit. J De sancto legitur, quod quanto magis se ab humanis curis & colloquiis sequestrabat, tanto illi vicinior & propinquior Deus erat. Vitanda maxime colloquia mulierum. Non potest toto corde habitare cum Domino, qui mulierum accessibus cōpuletur. Charitatis obsequia libenter impendant. Charitas semper reddita, semper detinet debitorem. Hæc autem quomodo negetur amicis, quæ etiam debetur inimicis? Postquam vel orationi vacauerint, vel ad studium se dederint, ad servendum fratribus surgant & si necesse fuerit, officiales nunc hunc nunc illum, discretè tamen & prout oportuerit iuvent, ut secundum Apostolicam doctrinam & vitam, manibus suis laborantes quod bonum est, aliorum fratrum etiam corporaliter, si fieri potest, participantes laboribus, in charitatis semper exercentur operibus, & cibum corporis, non absque labore comedant corporali: ut hæc sancta consuetudo ipsos in humilitate custodiat, in fraternâ dilectione & omni perfectione cōfirmet. Qui communibus instant, suisque obsequiis alios portant, sunt corporali simul & spiritali suffragio supportadi. Merito singuli pro his orant, qui pro communitate laborant. In spiritalibus bonis Martha partecipet cum Maria, quæ utique sunt sorores, & æqua sit pars descendens ad prælium & permanentis ad læticias, & æqualiter diuidat. Qui nobis corporaliter obsequuntur, iuste sortem in necessariis spiritaliter assequuntur. Rursum communitatis ope-

1. Tim. 2, 4

2. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

1. Tim. 2, 4

4. Cor. 13. 5

Aug. 175.
cap. 24.Finis pro-
fessionis
nostræ
Deus, ad
quem ve-
nitur mē-
tis purita-
te.origen. leg.
Qui si cō-
temptum
mundi,
eorde si-
xum.

1. Cor. 13. 5

Puritas
mentis
studiosè
sectanda.

ribus, familiaria nemo præponat. Charitas (de qua scriptum est) non quærit quæ sua sunt: sic intelligitur, quæ communia propriis, nō propria communibus anteponit.] Considerationi denique ante omnia & in omnibus vigilandū, quæ ad finem & directionem attendit. Finis ad quem nostra tendit professio, regnum Dei vel potius ipse Deus. Directio qua illic tenditur, mentis est puritas, ad ipsum principaliter directiua. Herendum iugiter his duobus. Necessesse est enim mentem considerare quò recurrat, cuique principaliter inhæreat. Non herentem enim per singulas horas atque momenta pro incursum varietate mutari, atque ex his quæ extrinsecus accidunt in illum statum reformari, qui primus occurrerit necesse est. Hinc est, quòd multos pro Christi amore maxima contemnentes, pristinum tamen affectum in minimis retinentes pro graphio videmus, ac vel calamo commoueri. Irascuntur mobiliter & instantur, velut qui non habent Apostolicam charitatem. Qui si contemplationem mundi cordis fixam tenerent; nunquam pro paruis rebus admitterent, quod ne pro magnis ac pretiosis incurrerent opibus, eandem penitus abiicere maluerunt. Vnde liquet perfectionem non statim facultatum seu dignitatū abiectiōe contingi, vbi non fuerit charitas illa, cuius Apostolus mēbra describit, quæ in sola cordis puritate consistit. Nam quid est non æmulari, non inflari, non irritari, & reliqua: nisi cor perfectum atque mundissimum Deo offerre & intactum à cunctis perturbationibus custodire? Quidquid ergo nos ad hanc puritatem potest dirigere, tota virtute sectandum est. Quicquid autem ab hac potest terrahere, quamuis necessariū & vile videatur, vt perniciosum & noxium deuitandum. Sine

Sine via tendentibus, labor est itineris nō profectus. Operantur & seruant quā maximē puritatē, perfecta humilitas & expeditio mentis à terrenis. Erit denique vt purus animus pura Deū oratione frequenter, frequentando guster, gustando probet quā suavis est Dominus. Erit denique vt diuino inebriatus amore, totam in Deum considerationem inflectat: toto in ipsum desiderio pergat: nil ei sit dulcius, nihil iucundius in hac vita, quā vacare & videre quoniam ipse est Deus, quod est in patribus considerationis potissimum. Affecta sic anima comprehendit, complectitur & stringit, & tenet, dicēs: Tenui eum, nec dimittam. Puritas itaque via est regia, per quam ad sponsi amplexus, per quam tādē ad patriam peruenitur. Per hanc tandem veri Israëlita de virtute in virtutem donec videatur Deus decorum in Sion, desiderij gressu indeclinabili gradiuntur: Christum super omnia diligunt: nihil eius amori præponunt in via, quem habituri sunt mercedem in patria. Et nunc ego, qui licet admodum imperfectus & rudis, per obedientiam tamē erudiendis simplicibus aliqua hæc documēta congeffi, pulchrū depingēs hominem, pictor fœdus: eos supplex per Dominum obsecro, vt me sibi & si min⁹ proficuum, tamen beneuolum attendentes, in orationibus suis mei meminerint peccatoris: quatenus eis orationibus meorum veniam peccatorum affecutus, in potentias Domini, vnā cum eis merear introire, ipso misericordiarum Domino id præstante, cui est honor & gloria in secula seculorum. Amen.

Explicit Speculum disciplina ad novitios S. Bonaventura.

S. BONAVENTURÆ

EPISCOPI CARDINALIS
ALBANENSIS, QUONDAM
totius Ordinis Minorum Generalis
Ministri, Seraphici Doctoris Eccle-
siæ Epistola, continens xxv. memo-
rabilia, omnibus Christo viuere stu-
dentibus vtilissima.

N Christo suo dilecto N. Qua-
licūque homine veteri iam exu-
to, Christo viuere, & mori mū-
do cupienti, Frater Bonauentu-
ra de Balneo Regio cōfrater eius
in Domino, Salutem. Quoniam dilecte mi
Frater in Domino, adhuc me in præsentia tibi
posito instantissime supplicasti, vt te in poste-
rum aliquibus literis exhortationis visitarem.
Noui frater quòd hæc dicens, ardentibus prunas
congeris super caput meum. Veruntamen
affectuosè instando duritiæ meæ superbiam
supplici humilitate vicisti: intantum vt ipse
iam promitterem quod optabas; quamuis ma-
gis dignum foret hæc me à te suscipere, quàm
me tibi huiusmodi destinare. Quia tamen in-
stantia tuæ deuotionis me compellit stultum
feri in parte ista, sicut potero qualitercunque
experiar quod hortaris. Non tamen tibi alia
specialia scribens, nisi ea quæ rudia & simplici-
a mihi ipsi colligere proponebam: ex quibus
iam plurima bene nosti. Sed interim alloquēs
dilectionem tuam charissime; cū nullus, si-
cut experientia certa docet, perfectè Deo ser-
uire possit, nisi dissoluere omnino se procuret
à mu-
a mu-

Nemo
Deo serui-
re potest,
nisi liber à
mundo.

à mundo: oportet, si sequi volumus Dominum
 Salvatorem, voci nos prophetica obedire, *vi Isa. 58, 8*
 scilicet peccatorum colligationibus dissolutis,
 dissoluamus fasciculos deprimentes: quatenus
 à terrenis actibus dissoluti, sequamur liberis
 gressibus Redemptorem: quia iuxta Apostoli
 testimonium, Nemo militans Deo, debet se *2. Tim. 2, 4.*
 negotiis secularibus implicare. Nūquam ergo
 de aliqua re creata, nisi in quantum nostrum
 excitet divini amoris & dilectionis affectum,
 cor nostrum esse sollicitum permittamus: quia
 multiplex rerum labentium varietas plus de-
 bito ruminata, non solum animam distrahen-
 do, pacata mentis gratiam interrumpit quie-
 tem; verumetiam in animo gignendo phan-
 tasia, turbulente quassationis molestia, impor-
 tune impellit eandem: sed potius affectionis
 omnium terrenorum sarcina onerosa deposi-
 ta, absque retardationis grauedine, curramus
 ad illum qui nos salubriter inquit, in quo est
 animarum opulenta refectio, & pax summa *Philip. 4, 7*
 quæ exaperat omnem sensum. Venite ad me, *Mat. 11, 28*
 inquit, omnes qui laboratis & onerati estis: &
 ego reficiam vos.] O Domine quo indiges?
 quare vocas? quid tibi commune nobiscum?
 O veræ pietatis vox! Venite ad me, inquit, &
 ego reficiam vos. O Dei nostri dignatio admi-
 rabilis! O charitas ineffabilis! Quis enim as-
 quando fecit talia? quis unquam audiuit? quis
 ve conspexit similia? Ecce invitat inimicos,
 hortatur reos, allicit ingratos. Venite, inquit,
 ad me omnes. Et discite à me. Tollite iugum
 meum super vos: & invenientis requiem ani-
 mabus vestris. O verba dulcia, verba Deifica,
 & penetrabiliora omni gladio ancipiti, intima
 præcordiorum eviscerantia: nimiaque repleta
 dulcedine usque ad divisionem animæ pertin-
 gentia! Expergiscere nunc o anima Christia-

na ad tantæ benignitatis amorem, dulcedinis tantæ saporem, & ad tantæ suauitatis odorem. Certè qui ista non sentit, infirmus est, alienatus est, iam proximat morti. Inardescet quæso ô anima mea, pinguesce amore, dulcesce sapore: nemo te prohibeat intrare, tenere, gustare. Quid ampliùs quærimus? quid vltra expectamus? quid desideramus in hac vita? Habemus in Christo omnia bona. Sed heu ô infania nostra mirabilis! O infirmitas miserabilis! O vesania detestabilis! Nam vocamur ad requiem, & sequimur laborem: Inuitamur ad solatium, & quærimus dolorem: Promittitur gaudium, & appetimus mœrorem. Mirabilis prorsus infirmitas, miseraque peruersitas. Iam omnes insensibiles facti sumus, & quasi deteriores simulachris, habentes oculos, & non videntes, aures & non audientes, rationē & non discernentes, amarum dulce, & dulce amarum ponentes. O Deus, vnde nobis tantæ peruersitatis correctio? vnde nobis tantæ offensionis satisfactio? Certè nihil tale inuenitur in nobis, nisi tuo munere tribuatur. Tu enim solus potes nos corrigere: tu solus pro nostris delictis satisfacere, qui solus nostri figmentum nostrum, salus & redēptio nostra: qui solū illis hoc facis, qui se miseros conspicientes in imis, à te solū releuari confidunt. Leuemus ergo ad Deum mentis nostræ oculos in directo, & videamus vbi nunc prostrati sumus: quoniam qui proprium casum ignorat, surgere minus curat. Cognoscentes verò clamemus in fortitudine ad Deum de profundis, vt nobis adiutricem porrigat misericordiæ suæ manum, quæ abbreviari nunquam poterit ad saluandum. Non quæso confidentiam amittamus, magnam remunerationem habentem. Adeamus thronum gratiæ eius cum fiducia, fructum nostræ

Psalm. 117.

2^a 1^a, 5, 20

Heb. 10, 33

2^a 1^a, 4, 6

nostræ fidei reportantes, salutem scilicet animarum nostrarum. Nulla nobis insit cunctatio. Iam enim vita nos vocat, salus expectat, tribulatio compellit intrare. Quid ergo facimus? quid pigritamur? quid moras contrahimus? Festinemus ingredi in illam requiem *Heb. 3, 22* iucunditatis æternæ, ubi sunt magna & inscrutabilia quorum non est numerus. Ascendat quæso *Ier. 51, 50* Ierusalem super cor nostrum: suspiremus ad patriam nostram, tendamus sursum ad matrem nostram. Introeamus in potentiam Domini, *Psal. 70, 2* & intueamur nostrum Regem in ea regnantem, & liquecant in miserationibus eius corda nostra. Agamus illi gratias toto corde: qui defectum nostræ ingratitude non considerans, suæ non abstulit à nobis misericordiæ pietatem: desiderium nobis tribuens, ipsius viam currere mandatorum, quam sine desiderio nullus currere potest: quod quidē mundus nō est vilipendendum; sed gratiæ reputandum, cum hoc Prophetarum ille eximius se asserat concupiisse qui ait: Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Sed quia hoc ipsum desiderium aliquando nimia tepeditate nostræ incuriæ & negligentiae lassessit; cogitavi quædam incitationis huius memorialia annotare, in quibus fugienda pateant & sequenda, quæ quidē cum affectu affectuosè speculantes, pristino vigore resumpto, tam diu infatigabiliter virtutibus & gratis in charitate; diuina crescamus, quo ad usque perfectum veniat desiderium collum æternorum. Ponuntur autem memorialium prædictorum prius quædam generalia, postmodum specialibus subsequētibz.

Memo-

Memorialia generalia.

Sunt ergo quedam virtutes probatæ in iu-
 uenibus, & scala salutis, per quas sine dubio ad
 perfectionem virtutum, & culmen gloriæ pos-
 sunt ascendere fideliter exercitati per eas: vide-
 licet sancta verecundia in cunctis rebus & acti-
 bus, scilicet tarditas loquendi, promptitudo
 obediendi, frequeratio orationis, fugere otium
 & dissolutiones, purè & frequenter confiteri,
 libenter seruire, & infructuosum consortium
 deuitare. Hæ namque sunt margaritæ fulgen-
 tes, quæ possessorem suum Deo & Angelis fa-
 ciunt gratiosum. Dum autem ei placuerit qui
 te segregauit ex utero matris tuæ, vocauitque
 per gratiam suam ut in te reuelaret imaginem
 filij sui, de miserabili seruitute Aegyptiaca
 transferens te in libertatē filiorum Dei; iamque
 in viam noui hominis inceperis pedem pone-
 re; quæ inter timorem & amorem humilitatis
 est semita constituta; tunc per eandem humi-
 litatis viam ad eminentiora conscendens, po-
 teris te in altioribus exercere: ex quibus certa
 memorialia subscribuntur.

De concupiscentiis mortificandis.

Primum oportet ergo ante omnia re-
 cupientem vestigia Saluatoris sequi: ut spem
 tuam totā fixam in Domino habeas, de om-
 nibus huius mundi consolationibus penitus
 desperans.

De vitiiis extirpandis.

Secundum est, ut ab omnibus vitiiis & con-
 cupiscentiis malis, in quantum sustinet hu-
 mana cōditio, te ipsum studeas penitus emun-
 dare; ut fermento veteri totius malitiæ & ne-
 quitiae expurgato, ambules in nouitate vitæ
 post Christum: quia nisi prius huiusmodi ca-
 tenas

tenas iniquitatis confregeris, anima tua in tenebris aggrauata ad caelestia non poterit eleuari.

De colligationibus refecandis.

Tertium est, ut à seipso dissoluas omnem colligationem extrinsecam, ut sana & pure mente possis Deo colligari.

De tribulationibus cum patientia tollerandis.

Quartum est, ut amore Altissimi & spiritui Christi, omnes mundi huius persecutiones æquanimiter feras: imò si possibile est, pro voto suscipiens, solum in Christi passionibus delecteris; renuensque omnem temporalem lætitiā in ipsis tribulationibus hilaresceas; omnes reputans tibi ad purgationem peccaminū, & lucrum animæ tuæ præparatas.

Ut de nulla re conqueraris.

Quintum, ut cum Creatorem tuum & Dominum te sentias offendisse, ratioque tibi fieri non possas ab aliqua creatura.

De paupertate suipsius.

Sextum, ut habeas despectui temetipsum, cupiens ab omnibus despici: zelansque sacratissimam paupertatem in omnibus quæ ad te spectant, asperitatem, vilitatem & paritatem habeas quantum potes: non tamen in aliis requiras; sed potius lætus & gaudens de omni consolatione fraterna, eis sicut oportet obsequendo & ministrando assistas. omnis consolationis eos reputans esse dignos: nisi (quod absit) ita tibi in aliquo pateret diuina offensa, quod omni excusatione careret: de qua compatiendo & timendo ex intimo corde doleas quantum potes.

De

De honoribus fugiendis.

Septimum est, ut omni tempore in timore stans, blanditias huius seculi, honores, glorias vel fauores, aurasque vanæ gloriæ, quali mortiferas pestes omnino fugias toto posse: stantque continuo in teipso omni hora habeas te suspectum: quia si tuipsum victoriam fueris affecutus, nullus hostis interius vel exterius tibi nocebit.

De humilitate vera.

Octauum est, ut amore illius qui cum sit Dominus omnium cælestium, terrestrium & infernorum, pro nobis assumpsit vilissimam serui formam, in ea subiiciens se voluntariè hominum potestati; humiliando teipsum, omnem hominem reputes tuum dominum, & te verissimè reputes seruum omnium, & in omnibus circa hominem te reputes sicut seruum. Sic enim tranquillitatem & pacem cum omnibus perpetuam obtinens, scandalum penitus ignorabis.

De pace anima, & quomodo habetur.

Nonum, ut nihil eorum tangas, quæ te spiritali utilitate non tangunt: hoc est, de nulla te cares vel implices te in aliquo exterius vel interius quoquomodo, ubi non inuenis animæ tuæ lucrum. nec in huiusmodi te ab aliquo implicari permittas.

De custodia sensuum.

Decimum, ut visui atque omnibus corporis sensibus omnimodam custodiam ponas: ita ut nihil prorsus velis videre vel audire aut tangere, nisi vilia animæ tuæ. Linguam etiam diligentissimè restringas; ut nihil loquaris, nisi interrogatus, vel necessitate vel utilitate euidenti

coactus. Et tunc cum reuerentia animi & timoris dulcedine, breuiter & submisſe ſi potes, ſemper deuitans prolixitatem verborum, eorum occaſiones iuxta poſſe præſcindens.

De ſolitudine & vigiliis.

Vndecimum, vt gratiam ſanctamque ſolitudinem deſiderans, omni tempore operationem vigiliarum habeas pretioſam, in iſtis ſemper offerens Deo orationes tuas cum attentione verborum, deuotionis ſeruore, & humilitate profunda.

De diuino officio.

Duodecimum, vt cum debes diuinum officium celebrare, ita factus in teipſo quieſcis obliuiſcaris omnium terrenorum; quatenus fixa mente cæleſtibus inſiſtens myſteriis, cum tanta illud deuotione, reuerentia, gaudio, ac timore perſoluas, quaſi inter Angelorum agmina conſtitutus, diuino conſpectui laudes præſentialiter offeras cum eiſdem.

Quòd ſuper omnia habeas in deuotione Virginem glorioſam.

Tertiumdecimum, vt glorioſam Reginam Domini noſtri matrem benediſtam in ſummo habeas omni tempore venerationis affectu: & in cunctis ad eam neceſſitatibus, periculis & preſſuris, tanquam ad reſugium tutiſſimum te conuerſas, ipſius tutelæ præſidium ſagitando; eamque in tuam ſuſcipiens aduocatam, deuotiſſimè ac ſecurè tuam ei cauſam committas: quia mater eſt miſericordiæ, quotidie ſtudens ei ſpèciale & ſingularem reuerentiam exhibere. Et vt tua deuotio ſit ei accepta & reuerentia grata, ipſius puritatem & mundiciam omni virtute, mente & corpore, illibatè in teipſo ſeruando, toto conatu nita-

ris, humilitate & mansuetudine eius vestigia
imitari.

*Quomodo fugienda sunt consortia
mulierum.*

Quartumdecimum, ut ubicunque mulieres
& virgines & iuvenes quoscunque, præter ne-
cessitatis vel manifestæ utilitatis causam de-
uites. Et vnum ubicunque fueris elige tibi pa-
trem, virum quidem sanctum, discretum &
pium, doctum potius experientia operis quam
sublimitate sermonis, qui te verbis & exem-
plis efficacibus & probatis ad diuinum amo-
rem instruat & inflammer; ad quem in cun-
ctis necessitatibus tuis possis habere recursum
& spirituale solamen.

Vnus dux
pietatis
eligendus.

De fuga acedia & tristitia.

Quintumdecimum, ut omnem frigidita-
tem acediae & tristitiae, in qua lateret via confu-
sionis, quæ ducit ad mortem, à teipso summo
studio depellens, interiùs exteriùsque serenus
semper & tranquillus existas: nulli vllò modo
contradicās vel resistas in aliquo; sed potius
omni modo, per omnia omnibus acquiescens,
dummodo diuinæ laudi vel salutis animæ non
obstat.

*Quod de omnibus habeas bonum
exemplum.*

Sextumdecimum, ut omnes affectiones
tuas ac voluntates conformes diuinæ volun-
tati. Omnia te ædificent; neque te deædificet
aliquid in hoc mundo, puritatis & innocentiae
gratia diuini tibi muneris elargitæ: nec alio-
rum plus debito defectibus perturbatus; ini-
quitati addendo iniquitatem, alienis sordibus
polluaris; ne, dum cupis alios de pelago libera-
re, deterius ipse corruas in profundum. Potius
igitur

igitur omnia quibus non potes sine detrimento prodesse; operiens charitate benigna, illis summa sapientia derelinquas, quæ nouit bona de malis eligere quibuscunque, siquæ in bonis operibus pariter atque malis, spiritualium Domino concedente poteris reperire profectum.

De custodia cordis.

Septimumdecimum, ut cor tuum seruans omni custodia, solisque spiritualibus exercitiis deditum, nullæ ibi rerum visibilium imprimantur concupiscentiæ: ut creaturis omnibus alienum libere possit vacare omnium creatori.

De charitate ad proximos.

Octauumdecimum, ut imaginem ac similitudinem maiestatis diuinæ considerans in cunctis hominibus, ita omnes diligas intima charitatis affectu, omniumque & maximè infirmorum, & quorumcunque indigentium curam geras; dummodo circa spiritualia tibi non fiat nociua distractio: sicut bona mater diligit atque curat vnicum filium prædilectum.

De orationibus cum operibus sanctis.

Nonumdecimum, ut continuè mentem tuam ita habeas ordinatam cum Deo, quod omne opus tuum atque exercitium tam mentis quam corporis sit oratio: omniaque seruitia, & maximè humiliora cum tanto facias charitatis seruire, ac si ea Christo corporaliter exhiberes. Quod certè debes & potes veraciter cogitare: quoniam ipse dixit in Euangelio, Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Mat. 25. 40.

De obedientia sancta.

Vicesimum, ut honorem & reuerentiam

omnibus tam debitā quam deuorā sanctissimæ obedientiæ normam, non solum magnis verumetiam minimis, quasi pupillam studeas semper seruare illāsam. Obediens quidem nedum maioribus vt prælatis: verumetiam omnibus te subiiciens quibuscunque, abnegando teipsum pro Christo. In bonis & indifferentibus semper alterius studeas facere voluntatem. In nullo præbens te alicui onerosum: sed potius in charitate Christi diligens vniuersos, teipsum communiter omnibus gratum reddens: affabiles, amicitias, & familiaritates fugias singulares. Summoperè caueas ne vquam verbo vel facto, vel gestu alicuius rancoris, odij, clamoris, iniuriæ, turbationis, murmurationis, detractiōis, scandali & adulationis, & quorumcunque similium aliqua ratione vel modo per te vel alium causa vel occasio fias.

Quod tribulationes & consolationes occultè teneas.

Vicesimumprimum, vt virtutes vel gratias spirituales, quas in te vel per te diuina misericordia operari dignetur. tribulationes & prælia, virtutisque propositum, vel similia ab omnibus abscondere studeas quantum potes. His tamen exceptis quæ proprio sacerdoti in propria debent accusatione detegi: nisi fortè alicui tuo speciali. & probato amico ea spiritualis vtilitatis gratia reuelares; cuius consilium vel doctrinam in huiusmodi credas tibi posse valere: sollicitus semper furari tempus ubique; vt possis solitæ orationi & meditationi sanctè vacare, vt sedendo solitarius eleuatus sis desiderio ad superna.

Quod

*Quod Deum semper & ubique habeas
in memoria.*

Vicissimum secundum, ut solutus ab omni-
bus creaturis, tanto mentis conatu, desideriiq;
feruore, circa teum Creatorem intendas; ut
quasi omnium inferiorum oblitus, quicquid
agas, & ubicunque steteris, & quibuscunque
negotiis impliceris, die ac nocte & omni mo-
mento & hora Deum semper habeas in me-
moria: credens & cogitans te esse verissime co-
ram eo, & ipsum cogitans undique te aspicere.
Hæc autem cogita cum magna reuerentia ac
timore pariter & amore, & cū magna discre-
tione: nunc ante pedes immensæ maiestatis
eius prostratus, corde amarissimo peccatorum
veniam postulando: Nunc sacratissimæ pas-
sionis filij Dei, gladio compassionis coram
eius cruce vulneratus, cum eo lachrymosus &
flebilis apparendo: Nunc totius vitæ illius de-
cursū obliquitati tuæ velut rectitudinis lineā
proponendo: Nunc inenarrabilia & immensā
Dei beneficia mente pertractans, gratiarum
actionibus insistendo: Nunc stimulis ipsius
amoris ardentissime punctus, ipsum in crea-
turis omnibus intuendo: Nunc potentiam,
nunc sapientiam, nunc bonitatem & clemen-
tiam eius attendens, cum deuotissime in cun-
ctis operibus suis collaudādo: Nunc desiderio
patriæ celestis attractus, ad ipsum gembun-
dis suspiriis anhelando: Nunc circa nos visce-
ra inæstimabilis charitatis eius aspiciens, læ-
tabunda quadam & excessiua admiratione,
corde & animo in ipso deficiendo: Nunc te
præcipientem, Nunc te fugientem, Nunc te
ruentem, Nunc Deum te tenentem, subleuan-
tem, retinentem & attrahentem, Nunc Deum
te iugratum per omnia conseruantem con-

Materia
copiosissi-
ma medi-
tationis
beneficio
rum Dei.

fiderans, ineffabilibus diuinæ misericordiae
visceribus tibi patefactis, nimio in eo charita-
tis ardore te conferens, totum te fletibus re-
soluendo: Nunc, verò occultissima, profundis-
sima & summè arcana, nimiumque stupenda
iudicia iustitiæ eius diligenter attendens, cum
in omnibus fidelis & constans, cum summo
amore, ingenti quoque timore ac tremore, dis-
cretus supplex & humilis venerando. Præ
omnibus autem continuam & viuam memo-
riam ipsius sacratissimæ passionis in animo &
corde tuo ferens, ei, quantum potes, studeas
conformari.

De sollicita custodia suūpni.

Vicesimum tertium, ut super custodia tua
vigilans, omni tēpore ab antiqui hostis frau-
dibus & qui sæpe se in angelum lucis transfi-
gurans, omni tēpore & omni via homini la-
queum tēdit & tēta, ut animas nostras valeat
captivare) sollicitudine te tutissima tuearis, ve-
nantium laqueos fugiens sicut passer, tantæ-
que puritatis humilitatē sancta in oculis tuis
fias, ut ne subtilissima eius retia te valeant
continere: à quibus sanè tunc poteris liberari
illæsus, cum effectus fueris Israel, continue
mentalibus oculis videns Deum, qui nō dor-
mitabit neque dormiet eius custos.

De pura confessione peccatorum.

Vicesimum quartum, ut tenens indefessum
instituti sancti rigorem, sacris ardoribus calis-
tium desideriorum succensus, mentis & cor-
poris munditiæ pulchritudinem, innocentia
puritatem, confecturæq; teneritudinem con-
servans, cura diligentissima caueas, ne vquam
tēpendo in aliquo resipiscas. Ad quod quidem
diligentiùs & puriùs conservandum, quoridia-
na discussione, septies in die examines vitam
tuam.

9. Cor. 11,
24.

Psalm. 120, 4

Conscien-
tia quoti-
diana dis-
cussio.

tuam. Semper autē vel immediate postquam
 liber horam Canoniam, considerans & dis-
 cutiens attentissime, qualiter de hora in ho-
 ram ambulaveris dignē coram Deo, sine ma-
 cula in iustitiā semita. Et quia nemo est qui
 sic disciplinam & iustitiam obseruet, ut nihil
 penitus negligat vel omittat: ideo necessa-
 rium est, ut ad poenitentiae lavacrum recur-
 rens cum dolore & gemitu, sapissime tuā ac-
 cusationi insistas. In qua quidem accusatione
 seu confessione, integrē, veraciter & purē, si-
 ne omni velamine, excusationis vel occulta-
 tionis seu palliationis, per ordinē omnes tuos
 retexendo defectus, sacerdoti proprio tan-
 quam Deo debes intimare, narrando prius
 omissiones quas in his quae sunt ad Deum fe-
 cisti; & maximē in oratione quantum ad du-
 plicem eius partem, mentalem scilicet & vo-
 calem. Deinde defectus in observatione iusti-
 tiā quo ad proximum: post, commissiones
 quas egisti ex mala custodia sensuum, & sen-
 sibus adiacentium affectionum & cogitatio-
 num. Hanc autem confessionem semper de-
 bet contritio & satisfactio comitari: ut doceas
 videlicet de omnibus offensis, non solum de
 magnis, sed etiam de modicis: & dolendo ca-
 veas iterare culpam; semper studens causas &
 occasiones peccati praescindere, quantumcun-
 que per amorem videantur tibi coniunctae:
 quia tunc iuxta Salvatoris sententiam eruen-
 dus est oculus scandalizans, id est, occasiones
 peccati vitandae, quae quidem apparent nobis
 delectabiles nimium, etiam si multum nobis
 displiceant earum effectus. Unde fortissimum
 est in hac pugna bellum: & ideo oportet se-
 cundum Dei praeceptum esse caecum, sordum,
 & mutum, & insensibilem ad omnia, in qui-
 bus non invenit animal lucrum. Ut autem di-

Confiteā
 praxis ele-
 gans.

Mat. 5. 2

Mat. 23. 2

vinorum præceptorum, eiusque disciplinæ cælestis observantiam, in supradictis & cæteris aliis sollicitius intendas, ac ferventiùs accendas; studeas hæc quinque semel ad minus inter diem & noctem affectuosè & morosè omni tempore sincera mente tractare: quàm scilicet sit brevis vita nostra, quàm lubrica via, quàm mors incerta, quæ præmia iustis, quæ supplicia parantur iniustis: ut nō sit servitium sine timore, nec gaudium sine tremore.

Quinque
meditanda
quotidie.

Quales esse debemus in nostra reputatione quamvis perfecti.

Vicesimumquintum & ultimum: ut cum diuina gratia largiente omnia benefeceris, te servum inutilem & peccatorem recognoscens; omni beneficio Dei reputes te indignum: semper robustissimam fidem tenens, repletus charitate diuina, fiducia magna, sperans ab ipso misericordissimo Patre misericordiæ tibi viscera aperiri: ut dum in fossam profundæ humilitatis firmissima ieceris fidei fundamenta, erexerisque lucidissimos parietes continuæ ac feruidæ charitatis, decoratos omnium virtutum picturis, tectumque desideratæ spei beatissimæ posueris gloriosum; tandem omnibus ordinatè dispositis, summus ille cælestis inhabitator, dulcisque hospes fidelium animarum, cuius deliciæ sunt esse cum filiis hominum; tamdiu tecum dignetur inhabitare per gratiam in præsentī seculo vel exilio, quousque post terminum vitæ huius, in cælestis beatitudinis patriæ, gloriosa stola perpetuæ immortalitatis indutus, claritatem vultus eius, cum omnibus sanctis cernere merearis in iubilō: ubi erit summa felicitas & æterna beatitudo,

XXV. MEMORABILIA. 135
tudo, finis & complementum omnium deli-
deriorum nostrorum.

Conclusio epistola huius.

Hoc veruntamen adhuc scias charissime
frater indubitanter, quod nisi perfectè abne-
gaueris temetipsum, sequi non poteris vesti-
gia Saluatoris: & sine sollicitudine continua
& labore, eius gratiam adipisci nequibis. Et,
nisi assidue pulsaueris portas eius, ingredi non
poteris ad pacem mentis. Et nisi te instanter Ecclesi. 27. 4.
in timore Dei tenueris, citò domus tua cor-
ruet in profundum. Et si fideliter & constan-
ter te tenueris, & exercitatus fueris in prædi-
ctis: spero in misericordia Saluatoris, quod te
gratia sua dignum faciet in præsentem, secum-
que poteris gloria in futuro: quod ipse tibi
concedat qui est trinus & vnus in secula secu-
lorum benedictus, Amen.

Hæc autem charissime non ideo tibi scri-
psi, quia te crederem talibus indigere: sed quia
antè collegeram pro meipso, cernensque meæ
inconstantia pronitatem, seu constantia par-
nitatem, cogitavi ea tibi tanquam coadiutori
fidei communicare: vt quod mea pusillani-
mitate negligentiaque teporis omittitur, tua
magnanimitate feruorisque sollicitudine re-
staureretur; maximè cum te concordem quasi
omnibus votis meis in huiusmodi simplicio-
ribus plurimum delectari cognoscam. Qua-
propter charissime in Christo, hæc ea rogo
charitate suscipias, qua illa tibi me scio affe-
ctione misisse: vt videlicet his omnibus su-
pradiectis, quorum quidem disciplina non vi-
deretur esse gaudij sed mœroris, ita per cele-
stium studiorum exercitia studeas te manci-

pare: ut pacatissimum iustitiæ fructum afferant in futuro, & expectationis eius dulcis memoria etiam in præsentī, anima tua gustu deuotionis, adipe & pinguedine repleatur, in Christo Iesu Domino nostro, cui me aridum & verbum potius quàm deuotum, deuotis tuis orationibus commendabis: Cui est honor & gloria, decus & imperium per infinita secula seculorum. Amen.

S. BO-

137
S. BONAVENTURÆ

EPISCOPI CARDINALIS
ALBANENSIS, QVONDA M
totius Ordinis Minorum Generalis
Ministri, Seraphici Doctoris Eccle-
siæ, in libros de profectu Religio-
forum

PROLOGVS.

COLLATIONES *meas*,
quas pro exhortatione ad no-
uitios nostros, vel ad alios re-
ligiosos aliquando facere so-
lebam, simul pro aliqua parte collegi: &
in vnã cõtinuam materiam, quasi pro-
fectus spiritualis formulam ordinavi tri-
bus de causis. Vna, vt eisdem nouitijs no-
stris, quibus priorem formulam scripse-
ram de exterioris hominis compositione,
tam intra domum quàm extra, etiam de
interioris hominis reformatione aliqua-
lem notitiam ostenderem ad profectum:
quæ reformatio consistit in vitiorum ex-
pugnatione, & virtutum assuefactione:
vt & mores & omnes affectus & sensus
interiores, prout est possibile, Deo confor-
mentur. Altera causa est, vt ea quæ re-
ligiosis predicare solebam, simul collecta
promptius si quãdo indiguerim, sub com-

Causas
explicat
huius opus-
culi.

pendio inuenirem. Propter quod etiam per plures particulas istam diuisi formulam, & per capitula singulas particulas distinxī, vt facilius inuenirem quæ quærerem. Tertia, vt interim dum ista scriberem vel legerem, tempus nō inutiliter expenderem, memoriam spiritualibus cogitationibus occuparem, intellectum ad videndum clariùs interna spiritualis studij secreta dilatarem, affectum ad virtutis profectum & deuotionis feruorem accenderem, corpus ab euagationis discursu restringerem, negligentias & peccata me huiusmodi labore purgarem: & vt quæ meditandò inueni, scripta legerem, ne obliuio aboleret. Et quia non potui in otio & quiete ista colligere, sed vagando per diuersas terras, vix vel rarò propter multas occupationes habui oportunitatem scribendi modicum, ideo multa nō ibi posui ut volui: quia distractus animus ad plura, non valet subito se ad vnum plenè colligere. qui etiam cū iam aliquantulum se cœperit congregare, statim cogitur iterum ad illa foras egredi, & se relicto ea quæ vix videre inceperat obliuisci. sicut qui de foris veniens internam cellam ingreditur, si diutiùs ibi moratur, incipit clariùs

clariùs videre quæ priùs non vidit: si autem citiùs exeat, iterum ad ea vidēda cæcatur. Quidquid igitur ibi reprehensibile videatur, ignoscatur imperitia mea, excusetur præsumptio: cū hoc non tantū pro aliis, sed etiam pro me principaliter & pro nouitiis & rudibus in via Dei, meique similibus intenderim inchoare.

ALIVS PROLOGVS.

N priori formula nouiti-
rum, quam quibusdam noui-
tiis nostris scripsi de exterioris hominis compositione, aliquam formam eis proposui, secundū quam se regerent tā in domo quā extra. Nunc de interioris hominis, id est, mentis reformatione, ad quam omnis vera religio ordinari debet, aliqua eisdem, sicut promisi, tradere dispono, verbis indoctis & materia inordinata. Est autē ratio quare corporalis exercitatio præcedit spiritua-
lem: quia homo ab intimis & summis cadens per peccatum, in hæc exteriora & v-
sibilia dilapsus est. Et quia iam non in-
telligit nisi corporalia, ideo ibi primò ni-
titur resurgere ubi iacuit, & paulatim
erigere

erigere se ad spiritualia & diuina, ad quae conditus fuit. Ideo quam diu religiosus nondum inceperit intelligere & sapere quae sunt Spiritus Dei, sed in exterioribus obseruatiis adhuc putat totum consistere quod ad veram religionem pertinet: nouitius est, etiam si pluribus annis stetit in habitu religionis: imò iuxta Apostolum animalis dicitur, qui nodum percipit ea quae sunt Spiritus Dei. Stultitia enim est illi, & non potest intelligere: quia spiritualiter examinatur.] Ex hoc perpende, duos esse nouitiatu in religione. Vnus terminatur, quando completo tempore probationis promittit obedientiam & stabilitatem in ordine per verba. Alter durat quousque religiosus statum bene viuendi in consuetudinem conuertit: quod tunc fit, cum tam verbis quam factis promittit se stabilem in ordine permanurum. Quamdiu enim fluctuat mente, & nondum stabiliter apprehendit viam studij spiritualis, & modo vult hoc, modo illud, nesciens quid potius eligat, incipiens est & nondum proficiens. Stet tamen constanter in bona voluntate, & attēdat quare venerit, & ad quid: & opus iungat voluntati, & cum incipiet videre viam quam pergat ad Deum.

1. Cor. 2.
14.

Nouitia-
tus duo.

S. BONAVENTURÆ
EPISCOPI CARDINALIS
ALBANENSIS, QVONDAM
totus Ordinis Minorum Generalis
Ministri, Seraphici Doctoris Eccle-
siæ, de profectu religiosorum

LIBER PRIMVS.

De quatuor cautelis nouitiorum.

CAP. I.

QUATUOR autem sunt in qui-
bus noui & incipientes cauti de-
bent esse, si volunt proficere.
Primum, vt ab illa volūtate quā
ad religionem venerūt, & a pri-
mo nouitatus feruore non tepescant: sicut
quidam in Apoc. impropertur: Habeo aduer-
sum te pauca, quod charitatem primam reli-
quisti: quā propter pœnitētiā agē, & primā
opera faci. Charitatē primam reliquisti, qui
cum primō sint feruentes & deuoti ad omnia;
postea tepidi effecti & desides, tradunt sele-
uitatibus: & vitia quæ expugnare venerant,
permittunt sibi dominari, seruientes Deo pro
suo libitu, non pro eius beneplacito voluntatis.
Vnde Dominus filiis Israël præcepit: Me-
mentore diei huius, in qua egressi estis de
Aegypto. Dies quā de Aegypto egredimur,
est bonā volūtas quā educimur de seculo. Hu-
ius semper meminisse debemus: vt à feruore
illius nunquam retrocedamus. Vnde quidam
volens religionem ingredi de seculo, quæsiuit
à quodam sancto Patre quomodo viuere de-
beret.

Prima cau-
tela, vt
primus no-
uitiorum
feruor nō
extingua-
tur.

Apoc. 2, 4

Exod. 23, 3

Agatonis
Abbatis cō-
siliū, l. 4.
Vitas patrū
parte 10.
cap. 3.

beret. At ille dixit ei: Vide qualis primo die fueris, & sic semper vive. Hoc est, considera statum voluntatis tuæ in prima die, qua religionem intrare disposuisti: quàm humilis tunc fueris, quàm paratus tunc obedire ad omnia tam aspera quàm despecta: quàm patiens ad correctiones & penurias & labores, quàm verecūdus & timoratus, quàm sollicitus vt emēdares vitam tuam, & etiam dies quos in seculo perdidisti recuperares: quàm parum curas rumores seculi quætere vel referre: nec distractionibus intentus, nec aliquibus curiositatibus occupatus: & quomodo fugisti & abiicisti omnes carnales affectus & effectus: & totum obtulisti Domino holocaustū viuum, vt nihil deinceps in te viuat de vita peccati: sed tota mactetur & immoletur Domino obedientiæ ferro per sacerdotis ministerium, id est, prælati tui. Secundum hanc formam semper postmodū stude vivere, ne aliter in schola religionis dediscere & retrocedere magis quàm proficere videaris. Sicut illi qui vadunt ad studium literarum, & tempus vanè consumentes redeunt domum, expēsas solam computant cōsumptas, quia quid profecerint non appareat: sic & nos quando tempus in religione expensum computamus, & profectus virtutum exiguus est, cum fortè in nouitiatu deuotiores & feruentiores fuerimus, quàm post plures annos. Hoc enim est verendum & valde nociuum *ad Heb. 5.* Cum deberetis magistri esse virtutum propter tempus, quo diu in religione fuistis, rursus indigetis vt vos doceamini, quæ sunt elementa exordij sermonum Dei: & necesse habetis doceri sicut rudes nouitij, quomodo incipiendum esset seruire Deo, & facti estis qui lacte opus habetis, non solido cibo: & tales estis qui mollibus blandi-

mentis

et peni-
tenciam.

Simile.

mentis puerilium cōsolationum & carnalium
foueri indigeatis, & fortia exercitia virtutum
pati non valeatis, in duris reprehensionibus &
contumeliis, in necessitatibus, in persecutioni-
bus pro Christo. Omnis enim qui lactis est

Heb. 5. 13

particeps, expers est sermonis iustitiæ; paru-
lus enim est tā meritis quā virtute. Secundū
est, à quo incipiens debet esse cautus, ne mo-
ueatur malis exemplis repidorum ad imitan-
dum ea: sicut quidam infirmi spiritu videntes
alios apud se desides in seruitio Dei, otiosos
& verbosos, elatos & rebelles, ambitiosos &
& aliis modis vitiosos, dicūt apud semetipso:

Secunda
cautela
ne quē per
moucant
mala ex-
empla.

Si aliis hoc licet, quare non & mihi? Et pro-
niores ad malum, exemplum sumunt de his
quos deteriores vident, & gaudent se socios
inuenisse vitiorum, ne soli possint erubescere:
quia si parcitur aliis, volūt & sibi in similibus
parci. Contra hoc deuotus Dei seruus apud se
respondere debet: Ego veni purē pro Deo, non
pro aliquo alio: & ideo nolo aliquem sequi ad
hoc, vt à Deo retrocedam: quia si tantos hic
discolos sciui ssem, nūquam societatem eorum
elegissem. Vnde solos illos imitari debeo qui
ad hoc informāt me, propter quod religionem
intraui, id est, vt apprehendam Deum, & satis-
faciam ei de peccatis meis, vt promerear glo-
riam sempiternam. Pictor & artifex, notabile
opus volens facere, quærit non alia quā me-
liora exemplaria quæ potest habere: & viator
non quærit viam ab ignorantibus, sed à scien-
tibus eam: ideo noli imitari malum, sed bo-
num. Tertium est quod cauere debet, ne iudi-
cet temerē facta aliorum, maximē vbi nescit
qua de causa vel intentione fiant. Sicut enim
non videmus aliorum cogitationes, ita nec
intentiones eorum quare hoc vel hoc fiat. Vnde
quidquid aliquo modo potest excusari, semper

Simile.

Tertia cau-
tela nemi-
nem iudi-
dicare.

ad

ad meliorem partem interpretemur, si volu-
 must tranquillum cor nobiscū habere, & cum
 aliis, & alios non turbare, & Deum nō offen-
 dere: quia sapē iudicamus malum esse quod
 in se non est malum, & peccamus per temeri-
 tatem vsupando nobis iudicia Dei de occultis
 cordium? Magistri nostri vice Dei aliquando
 id possunt iudicare per coniecturas circūstan-
 tes: alios non expedit per nos esse iudicandos,
 donec plenē eruditi in omnibus per donum
 discretionis spirituum, & vetē spirituales effec-
 ti omnia diiudicemus, & nos a nemine iudi-
 cemur: sicut clarē videns cæcum videt, nectamē
 a cæco videtur, cū cæcus nō videat se
 ipsum. *Ad Rom. 14.* Tu quis es qui iudicas alic-
 num seruum? suo domino stat aut cadit.] Sæpē
 enim merentur temerarij iudices aliorum, vt
 aut in similibus atq; grauioribus excessibus ca-
 dere permittantur: vt discant ex sua infirmi-
 tate compati alienæ. *Luc. 6.* Nolite iudicare, &
 non iudicabimini, &c.] Est tamen differen-
 tia inter timorē & suspensionem, temerarium
 iudicium & iustum. Timor est secūdum istam
 acceptionem, quando nihil mali suspicor de
 aliquo, timeo tamen quod malum quod non-
 dū euenit, possit euenire nisi caueatur. Sicut
 cū obsirmanur seris monasteria, & iuuenes
 prohibentur ab incautis familiaritatibus: non
 quia malum iam velle facere præsumantur;
 sed timeretur mali occasio si non præcaueatur.
 Suspicio est, quando sine rationabili præsum-
 ptione reputo aliquod factum esse malum, vel
 aliquem velle malè facere; & non est ita, hoc
 vitium est etiam sapē peccatum. Iudicium te-
 merarium est, quando credo aliquid factum
 mala intentione, quod potuit & alia fieri in-
 tentione, cū actio sit in se indifferens. Et hoc
 vitium est, quia cordis intentio iudicatur, quæ
 soli

Timor.

Suspicio
quid.

Iudicium
temerariū.

soli Deo est manifesta. *Ier. 17.* Ego Dominus scrutans corda & probans renes. Iustum iudicium est, quando inexcusabilibus coniecturis aliquid discernitur esse malum, vel quando ipse actus est in se malus & illicitus: ut cum video aliquem hominem occidere iniuste: vel tales conatus ad peccatum, qui semper sunt illiciti & incongrui. Quartum in quo cauti debent esse nouitij est, ut non frangantur aduersitate vel tentatione, sed cogitent quia ad hoc venerunt, ut omnia quę eis in hac vita possunt accidere, sustineant propter Deum: sicut qui intrat bellum, scit quod non quietem & delicias, sed laborem & vulnera oportet eum expectare. Vnde & in Ecclesiastico *cap. 1.* Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore; & prępara animam tuam ad tentationem. deprime cor tuum & sustine. *Act. 14, 21.* Oportet nos per multas tribulationes intrare in regnum Dei. *Luc. 26.* Oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam. Ergo aduersitas est via ad regnum Dei. & qui recusat viam, recusat ad regnum peruenire.

Iudiciu
iustum.

Quarta
cautela nō
frangi ali-
qua aduersi-
tate.

De quatuor tentationibus.

CAP. II.

TENTATIO autem quadruplex est, quasi quatuor venti à quatuor plagis flantes, qui mouent tempestates in hoc mari huius seculi, & nauem cordis quassant & iactant fluctibus. A carne, à mundo, à diabolo, & Deo procedunt tentationes. Primò à carne tentamur, quando naturalibus vitiorum motibus ad peccandum sollicitamur: ut cum luxuria vel gula nos tentat. Item à carne tentamur, quando delicata caro nostra horrēdo labores retrahit nos, ne in studiis spiritualibus & virtutum

Tentatio à
carne.

K

cona-

conatibus sicut expedit exerceamur. Et sic dupliciter impugnat nos caro, dum aut appetit mala, aut retardat ad bona. Licet autem ira & invidia & inanis gloria non videantur esse in carne, sed in spiritu, tamen à carnis corruptione trahitur corruptio spiritualium affectionum. Et licet dicatur quòd dæmones huiusmodi vitia suggerant hominibus; tamen nos habemus tentationum materiam intra nos: ut etiam si non adessent dæmones, ipsa tamen concupiscentia nostra pareret peccatum si ei consentiretur. In nobis est omne quo peccamus. Cogitationes enim & mētis affectiones, & voluntates, & membra corporis nostri, illa sunt quibus meremur & demeremur. Ista dedit nobis Creator quasi quædam instrumenta virtutum, quibus bona opera faceremus, & mansiones nobis in cælo ædificaremus, & ipsi Creatori nostro militando per ea quasi armis muniti hostem nostrum diabolum impugnaremus. Ipse verò diabolus contra nos inermis est: & solis astutis suggestionibus nos impugnat, suadendo ut peccemus, non cogendo. Benignus enim Conditor noster non dedit hosti nostro posse nos vi ad peccatum impellere: quia nimis fortis esset contra nos fragiles, & vix possemus sine peccato subsistere: sed tantum permittit eum nobis mala suadere. In nostro autem arbitrio est, si velimus ei consentire. Insuper præmunit nos ponens inimicitias implacabiles inter serpētem & hominem: ut quicquid suaderet nobis, non reciperemus quasi vile, scientes quòd nunquam dabit nobis fidele consilium tam crudelis inimicus noster, cui nihil sufficit de nobis citra æternam damnationem nostram. Cum ergo suadet nobis peccatum, quodammodo exigit à nobis ut præstemus ei arma nostra quibus nos occidat: vel

In nobis
est omne
quo pec-
camus.

Hostis no-
ster inermis
est, &
nos cogere
æsequi.

Gen. 3, 15

vel ut ipsa arma si ei præstemus, hebetet & re-
tundat, ut nobis minus apta fiant & vtilia, &
minus acuta & efficacia ad ipsum per ea im-
pugnandum. *Verbi gratia:* Cum immittit nobis
cogitationes peruersas, & suadet ut malum fa-
ciamus vel loquamur, nonne quasi aperte
videtur homini dicere, Inermis sum ego cōtra
te, non habeo vnde te ledere possum. nisi tu
præstes mihi arma tua ut te vulnerem & occi-
dam? Præsta ergo mihi cor tuum ad prauas af-
fectiones vel cogitationes malas, linguam ad
loquendum iniqua, & manus & alia membra
ad actiones & opera praua, quibus lethale vul-
nus in anima accipias, & gratiā Domini Dei
tui perdas, & gloriā cælestis merito spolieris.
Ad Rom. 6. Neque exhibeatis membra vestra
arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos
Deo tanquam ex mortuis viuentes, & mem-
bra vestra arma iustitiæ Deo. Stultus verò est
qui ei consentit ad hæc damna sua: & sibi met
imputet potius quàm inimico suadenti, qui
more hostis hostiliter secum agit. Mundus
etiam dupliciter tentat nos: siue offerendo no-
bis ea quibus ad se alliciat, scilicet honores, di-
uitias, voluptates, curiositates, adulationes &
huiusmodi: siue quibus nos terreat, ut persecu-
tiones, contumelias & similia. Vtroque modo
multos retrahit à Deo, quos aut amore sui aut
malo timore retinet in peccato. Diabolus ve-
rò licet in omnibus tentationibus incensor so-
leat esse, tamē specialiter duabus tētationibus
infestat nos, & maximē magis probatos in ser-
uitio Dei; cum aut fidem veram conatur no-
bis auferre, & spiritu blasphemix subuertere.
Et huiusmodi cogitationibus nos infestat quas
naturaliter abhorremus, ut desperatione, vel
nostri occisione & similibus: licet quandoque
& aliis ex causis ista proueniant: aut cum

Tentatio à
mundo.

Tentatio à
diabolo.

Nota:

Isa. 90, 6
2. Cor. 11,
54.

Tentatio
Deo.

1. Tim. 2, 4

Gen. 22, 1

Rem. 4, 20

Tentatio-
nes quo-
modo vin-
cenda.

mala sub specie boni persuadet: quo improvi-
dos, quos aliter nō potest decipere, calldē sup-
planter, & à bono deiciat. Et hoc est quod in
Psalmo dicitur, Dæmonium meridianum, vel
iuxta Apostolum, Angelus satanæ qui trans-
formatur in Angelū lucis. quia cū sit prin-
ceps tenebrarum: & auctor malorum, vt astute
noceat simulat se bona docere & quasi lumen
ostendere; vt ad tenebras peccati perducatur.
Deus autem nunquā tentat in malo, quia non
lætatur in perditione nostra, qui omnes homi-
nes vult saluos fieri. Sed tamen dicitur quan-
doque tentare aliquos, cū aut flagellat eos in
præsenti ad profectum eorum, & aliorum ex-
emplum; sicut Iob & Tobiam: aut cū pro-
bat eos aliquibus arduis virtutum exercitiis; si-
cut tentauit Abraham, iubens eum immolare
vnigenitum suum, heredem diuinę re-promis-
sionis: vt ostenderetur magna deuotio obe-
dientiæ Abraham, & fidei ad Deum: quia nec
hoc modo hæsitauit de eius promissione, quin
impleret etiā de occiso, sicut pollicitus erat ei.
Harum tētationum oportet nos quasdam maxi-
mē resistendo superare: vt spiritalia vitia, sci-
licet iram, acediam, superbiam, & inuidiam:
quasdam verō fugiendo melius euadimus
quā pugnando: vt luxuriam, gulam, auari-
tiam: licet etiam pugna contra eas sit necessa-
ria. Sed tamen non est tutum diu cohabitare
serpenti: nam multo tutior est castitas longē à
mulierum frequentia semota, quā in medio
earum. Facilius etiam abstinemus à delicatis
cibis & potu vel ab eorum superfluitate quan-
do non videmus nec habemus, quā cum eis
abundamus: & qui omnia reliquit propter
Christum, & voluntariam paupertatem elegit,
minus infestatur à curis auaritiæ, quā qui
ætinet diuitias seculi, semper anxius quo-
modo

modo eas augeat & seruet. Spiritualia autem vitia etsi quandoque ex fuga videantur quasi remissiùs & rariùs infestare, dum deest occasio impugnandi: tamen postea orta occasione durius ferire solent; sicut leo diu catenatus amplius fremit cum fuerit emissus. Tentationes verò contra fidem & de spiritu blasphemix & similes, nec fugere possumus, nec repugnando vincere: quia quanto plus indignamur nobismetipsis & disputamus cum eis, tanto magis refricatur earum rabies & accenditur. Sed nec curandæ sunt nec timendæ: tantummodo non consentiatur eis, & patienter earum infestatio quasi quoddam diabolicum susurrum superportetur, quod aliter compesci nō potest. Non solent bonis periculosa esse tales tentationes, sed sunt sæpe prælagia futuræ amplioris gratiæ & consolationis, & vitiorum purgatrices, & magni meriti operatrices. Diuinæ verò castigationes humiliter & parièter tolerandæ sunt, & iussionibus eius deuotè obtemperandum est: ut & fortes simus in fide, & à mandatis eius nunquam declinemus. Possent etiam plures tentationum species inueniri à studiosis, sed ad præsens ista sufficiant. Sunt tamen quidam qui sibi mer texūt laqueos tentationū priusquā tentator accedat, & quodammodo procurant sibi vnde tententur: ut qui spontè cogitationes prauas versant in corde. Et hæ sunt intantum validæ, quod postmodum in delectationem versæ & roboratæ difficulter expelluntur. Item illi qui familiaritates incautas feminarum admittunt, quarum affectus ita imprimitur cordi, ut vix postea euellatur: & ita de similibus. Aliqui sibi mer assumunt materiam vnde postea occasionaliter oritur eisturbatio & tentatio periculosa. Quidam verò non habentes

Tentationes blasphemix non curandæ.

Suspicionis generationes.

somniat libimet tentationis procellam. & hoc fit aliquando inter imperfectè bonos, inter quos fit turbatio & contentio; non de radice malitiæ, sed ex sola vana suspicione, dum uterque nullius odij sibi conscius est aduersus alterum, nec intendit eum in aliquo lædere: sed suspicatur alterum erga se inuidia stimulum incedere, & ei insidiari, cum tamē hoc in nullo recolat se erga eum meruisse. Ille verò e contrā nihil sibi conscius de his cōqueritur, quod iste sibi iniuriatur sine causa: & incipit etiam ipse facta alterius ponderare quasi aduersarij sui: & sic uterque inflammatur odio contra alterum, cum neuter voluerit lædere: sed tantum suspicatus sit, & vanè, quod alter alterum voluerit lædere sine causa. Et ita quandoque grauis turbatio oritur de modica scintilla, diabolo eam ad magnum ignem rancoris & odij confluente. Qui ideo imperfectè boni dicuntur: quia in eo sunt aliquatenus boni, quod non intendunt proximo suo malum facere: & in eo à bonitate deficiunt, quod nimis proni sunt de alio malum suspicari sine causa sufficiente: & in eo efficiuntur minimè boni, quod ex quacunque causa ad odium contra fratrem & proximum prouocantur.

De tribus generibus religiosorum.

CAP. III.

TRIA sunt autem genera religiosorum. Primi boni, secundi meliores, tertij optimi. Hi signantur per tres familias Leuitarum, Gersonitas, Meraritas, Caathitas, qui præ cæteris filiis Israël deputati erant ad cultum sanctuarij, sicut religiosi præ cæteris fidelibus in Ecclesia specialius videntur diuino cultui mancipati, differentes tamen habentes donationes

tiones secundum gratiam quæ data est eis, & secundum quod quilibet studuerit proficere ad virtutes. Nam secundum quod quisque se humiliat aut habilitat ad gratiam per studium virtutum, iuxta hoc infunditur ei spiritus gratiæ in præsentî, & gloria in futuro dabitur ei. Si summos in virtutibus fueris imitatus, cum summis in gloria collocaberis: si medios, cum eisdem locaberis: si infimos, etiam cum infimis ponèris. Omnes alta desideramus præmia: sed pauci perseveranter studēt ad alta virtutum exercitia. Gregorius, Ad magna præmia perveniri non potest, nisi per magnos labores. Nota quod non dicit per graves labores, sed per magnos, id est, ad virtutes magnas promouentes, vel magnæ utilitatis, & si non semper magnæ austeritatis. Gustata namque utilitas & suauitas virtutis, lenit pondus laboris. Primi religiosi designati sunt per Gersonitas, qui in professione castrorum portabant cortinas, & tectum tabernaculi, & vela, & quæque tactu mollia, & in erectione castrorum ad occidentem post tabernaculum castrametabantur. Tabernaculum est vita Iesu Christi, & morum eius conuersatio, quam nemo penè in hac vita valet imitando portare: cum ipse non ad mensuram acceperit spiritum sanctitatis & sapientiæ: sed omnem plenitudinem, de qua nos omnes accepimus, particulariter secundum mensuram donationis Christi, alius quidem sic, alius verò sic: dum vnus imitatur eum in hoc dono, alius in alio, donec omnes in patria occurramus in virum perfectum & mensuram ætatis plenitudinis Christi: vbi quisque lætabitur in cælesti mansione secundum meritum suum & studium, quo hic vitam Iesu Christi fuerit imitatus. Primi igitur religiosi fugiunt ardua & austerà studia sanctitatis, sed leuia

Greg. hom.
37. in Eua-
gel.

Gersonitas
quos desi-
gnent reli-
giosos.

Ioan. 3. 34

Ioan. 1. 16

Ephes. 4. 7

exercitia assumunt, & laxam vitam seruantes quo ad corporis comoda, quantum licet salua salute: quibus sufficit quod tantummodo caueant a peccatis mortalibus. Et tales proeliues magis sunt ad lapsum peccati: quia sicut dicit beatus Gregorius, [Illi soli in illicita non cadunt, qui se etiam a licitis restringunt.] Arcta est via quae ducit ad vitam & alta: & qui incaute & minus trepide per eam incedit, cito pedem in praecipitium ponit. Solent tamen ut religiosi videantur, aliquando sibi ipsis magnam vim facere, & diligentiam habere in exterioribus obseruantis, & traditionibus humanis, & honestatibus forinsecis, inclinationibus, & pulsationibus, in amplis cucullis, manicis & huiusmodi, quibus specie religiositatis exterius representantur. Vnde Gersonita, qui interpretatur aduenae, extrema tabernaculi portabant, scilicet tectum, cortinas, & funiculos: quia noui in religione pro magno habent praedictas obseruantias studiosè obseruare, quamdiu meliora virtutum studia non cognoscunt. Haec autem (secundum Domini sententiam loquentis ad

Pharisaeos de minutis talibus ceremonialibus obseruantis) oportuit facere, sed illa meliora non omittere. In erectione tabernaculi isti Gersonita ad occidentalem plagam, post tabernaculum castrametabantur: quia qui hic extrema in exercitiis virtutum seruare contenti sunt, in futuro cum postremis & quasi in occasu solis in humiliori gloriae splendore locabuntur. Secundi religiosi designati sunt per Meraritas, qui interpretantur amari: & portabant tabulas tabernaculi, & columnas & vestes, & illa maxime quae dura erant, & media inter cortinas & sanctuarium. Hi sunt, qui duram vitam in corporali exercitatione seruant, affligentes corpora sua ieiuniis, vigiliis, & aliis labo-

Greg. lib. 5.
moral. c. 6.
Mat. 7, 14

Mat. 23, 23

Merarita
quos designat.

laboribus corporalibus; & putat hoc summum in religionis obseruantia esse, interioris dulcedinis ignari, de veris virtutum studiis, quæ in spiritu & mente sunt, parum curant. Hi quia in se sibi sunt, & aliis in iudicando seueri esse solent, bene amari seu amaricâtes dici possunt. Et quia medium hic inter extremum & optimum in studio virtutum; statum habuerunt, in erectione sanctuarij non post ipsum, sed ex latere ad aquilonem locum mansionis sortiuntur, vbi minor calor solis & lux quàm in australi parte sentitur: vt quantum defuit eis de perfecto virtutum studio, tantum illic desit eis in fulgore gloriæ & diuinæ fruitionis ardore. Tertij religiosi qui & optimi, designari possunt per Caathitas, qui portabant ipsum sanctuarium, id est, arcam & altare, & mensam propositionis cum vasis suis, inuolata tamen & cooperta. Hi sunt, qui student interiori hominem suum, in quo Christus inhabitat per fidem, componere, & ad veras virtutes se exercere, & vitia carnis & spiritus extirpare: iram, inuidiam, auariciam, acediam, superbiam, gulam, luxuriam viriliter expugnare: & his contrarias virtutes cordi inferere, humilitatem, charitatem, mansuetudinem, deuotionem, largitatem, sobrietatem, castitatem. Istæ enim virtutes sunt verum sanctuarium, & qui habet eas, sanctus est. Vnde Caathitæ interpretantur patientes vel componentes: quia per patientiam (quæ teste Iacobo opus perfectum habet) componunt se & ordinant ad Deum & ad proximum in virtutibus, sicut debent. Prioribus duabus familiis iussit Dominus dari plaustra: hi verò qui seruiunt in sanctuario, onera propriis portabât humeris: quia tam in humanis ordinationibus quàm in castigatione corporis permittitur aliqua remissio vel

Caathitæ
quos significat.

Ephes. 3, 19

Iacobi 2, 4

Rom. 12.1

etiam intermissio, imò iubetur, ut in talibus sit rationabile obsequium nostrum pro loco & tempore, ne corpus deficiat sub onere laboris: sed in virtutum studiis nulla remissio datur, quia nunquam indulgetur nobis ut simus inuirtuosi, elati, immites, inuidi, acediosi, avari, gulosi vel non casti. Et hæc onera propriis debemus portare humeris, id est, non confidere de alienis virtutibus, nisi & nos pro posse studeamus, ut eas in nobis in ipsis habeamus: sicut quidam qui desiderant ideo esse cum pacificis, non ut exemplo eorum laborent fieri patientes, sed ut ab eis ad impatientiam non prouocentur. Quid prodest sanctorum contubernium habere, si nolumus eos in studio sanctitatis imitari? Onera Caathitarum secundum materiam dura erant, sed pretiosa & sancta & interiora sunt: quia studia spiritualium virtutū laboriosa sunt imperfectis adhuc, sed nobilia honestatis dignitate, & sancta, quia sanctificant: & interiora quia in spiritu mentis, id est, in interiori homine. Velata tamen portabant ea: quia dum hic per fidem ambulamus, & non per speciem, non dū videmus virtutum decorem purē sicut est. In exteriorum operum exercitiis necesse est nos ea involuere, tam pro nostro exercitio, quam pro exemplo aliorum, qui mentem nostram non vidēt, nisi per vestigia exteriorum operum & morum. De hac tamen familia descenderunt sacerdotes per Amram, qui vigilans gratiæ interpretatur: qui sanctuarium reuelatum videre & contrectare ex officio debebant, & Leuitis portandum disponere, singulis prout eis congruebat. Ipsi verò sacerdotes non portabāt, sed in erectione eius ante tabernaculum ad orientem excubabant. Sicut per Caathitas, virtuosos, ita per sacerdotes contemplatiui figurantur.

1 Cor. 5.7

Exod. 6.20

rantur. Soli virtuosi ad contemplationis gratiam proficiunt, qui pro remuneratione studij spiritualis vnctione sancti Spiritus intus percipiunt: vt illuminati cælestia secreta videant quæ aliis sunt velata. Tales iam non laborant in studio virtutum, quod per laborem portandi significatur: quia per suauitatem internæ sapientiæ versus est eis labor in delectationem, ex amore conditoris. Ipsi verò disponunt onera singulorum deportant in: quia intus intelligendo cognoscunt rationes quarumlibet obseruariarum in vita religiosa: quæ quia rudes & imperfecti nondum valent capere, inuoluunt ea corporalibus actionibus & exterioribus exercitiis, & tradunt cuique obseruanda quæ statui eius viderint conuenire. Vide igitur de qua familia esse velis, vel cuius spiritus sis: & secundum hoc suscipe onus tibi deputatum, id est, serua regulam & viam, qua ad perfectionem illius status valeas peruenire. Impossibile namque est quemquam aliquam artem plenè addiscere, qui regulas eius non vult attendere vel tenere: nec spiritualis fieri poterit, qui non vult spiritu ambulare.

De triptici statu religionum.

CAP. IIII.

BEATVS Bernardus in epistola ad fratres ^{paulo post principiu.} Je monte Dei describit tres status religionum: scilicet incipientium, proficientium, & perfectorum. Primum vocat animale, quasi ^{Animalis.} rudem, qui nondum percipit quæ sunt Spiritus Dei: & circa corporis compositionem adhuc maximè occupari necessarium habet, vt illud domet & castiget ne rebellet spiritui sicut priùs in peccato, quando caro spiritui dominabatur. Secundum vocat rationale: vbi ratio ^{Rationalis.} quæ

que dignior pars hominis est, & per quam discernitur a cæteris animalibus irrationabilibus, quasi nobilior omnibus creaturis mundi, & Dominus omnium, subiugata carne & in servitutem spiritus redacta, seipsam studet agnoscere, purgare, & reformare in pristinam dignitatem & pulchritudinem, quam per peccati foeditatem amiserat. Tertium vocat spirituales, ubi spiritus ad imaginem Dei conditus, gratia Spiritus sancti adiutus, supra se ascendit, & intendit in eum cuius est imago, ut ei imprimatur & conformetur per cognitionem intellectus, per affectum amoris & fruitionis iucunditatem. Per primum pervenitur ad secundum, per secundum ad tertium. Exemplum *Ezechielis* 41, 7. Et platea erat in rotundum ascendens sursum per cochleam, & in cænaculum templi deferebat per gyrum. Idcirco latius erat templum in superioribus: & sic de inferioribus ad superiora ascendebatur * per medium.] Rationalis autem spiritus est imago summe Trinitatis: & sicut Deus est trinus & vnus, ita anima, cum sit vna, habet tres potentias, quibus capax est Dei: scilicet rationem, memoriam, & voluntatem. Per rationem potens est capere sapientiam Dei: per memoriam potens est capere virtutem æternitatis Dei, ut in æternum nunquam posset separari ab eo: per voluntatem potens est capere bonitatem Dei. Ne igitur otiosa sit in anima tanta similitudo ad Deum, per quam capax eius est, toto nisu studeat eum apprehendere, ut eum tenendo beatificetur: quia citra Deum nihil potest animæ sufficere. Et eo habito non est quod ultra requirat, cum habeat omne quo ad æternam felicitatem indiget, quo nihil melius esse potest, & in quo nullus defectus est omnis boni. Cum ergo summa dignitas animæ sit, quod est

Spiritua-
lis.

* alias, in.

Anima
imago:
Dei, cape-
re potest
Deum.

est capax summi boni, & summa vilitas eius sit Deum in se habere, & cum ipso omne bonum, nec dignius aliquid quærat nec vilius inuenit: per hæc omnibus viribus suis & omni diligentia & toto desiderio debet eum quærere, & omnia facere quæ promouent eam ad inuouationem eius, & omnia vitare ac fugere quæ elongant eam à Deo, etiam si bona putentur. Quia sicut ille stultus esset, qui haberet horrulum qui esset fertilis balsami, sed neglecto eo plantaret ibi mêtam & cuminum, quæ licet bona sint, tamen in comparatione balsami sunt vilissima: in infinitum stultior est ille, qui cum possit summum bonum comprehendere, eo neglecto occupat se circa caduca & vilia, sordida & amara. Hoc autem intelligo de secularibus, qui mundana præponunt cælestibus, & transitoria æternis bonis. Similiter ille stultus est, qui cum habeat viam compendiosam duarum vel trium dietarum, ad locum quò tendit, dimissa ea quærat viam dispendiosam & difficiliorem ac periculosiorem, itinere trium annorum & amplius. Sic etiam religiosi quidam minùs sapienter videntur incedere, qui cum possent in paucis annis ad magnam Dei notitiã & familiarem amicitiam, per compendiosum studium virtutis, & deuotionis, & puritatis pertingere, relicto eo, occupant se aliis minùs fructuosis & valde dispendiosis ad id quò tendunt, scilicet ad Dei cognitionem & notitiam veritatis; & ad studium perfectionis: cum Dominus ipse promittat, Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem. Si enim sciret aliquis plura artificia, quorum vnum præ aliis esset tam nobile & quæstuosum, vt per illud in breui posset ditari & sublimari vsque ad nomen magnorum qui sunt in terra: imprudens esset nimis, si neglecto

Simile
elegant.

Aliud
mle.

108. 16, 22

lecto eo exerceret aliud vilius & ignobilius, & tanti laboris, per quod possit vix tenuem victum & porum acquirere. Ita est de homine maxime religioso magna imprudentia, si relicto directo studio virtutum, in quo est maximum meritum & maxima perfectio sanctitatis & sapientiae, maxima etiam delectatio & securitas, occupat se circa alia minus utilia & curiosa, & turbatur circa plurima, quando unum solum bonum & summum est petendum & requirendum, quod valet ad omnia. Ipsa enim corporalis exercitatio ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis, promissionem habens vitae quae nunc est & futurae. Pietas huius cultus Dei est, quo studemus agnoscere Deum, & amare, & habere, & ipsi placere. Corporalis autem exercitatio utilis est, sed ad modicum: quia non propter se, sed propter pietatem appetenda est, quae per eam obtinetur si ordinate exercetur. Sicut artifex per instrumentum artis suae operatur: ita virtus per corporalia exercitia adipiscitur, & in habitum vertitur. & quanto plus appetit instrumenta aptiora, & dum ipse ea habuerit si bene eis utitur, tantocius & melius perficit opus quod desiderat consummare. Omnia autem quae ad religionis observantiam exterius videmus, ad interioris hominis reformationem Spiritus sancti inspiratione ordinata sunt. Quod qui nondum intelligit, ipsa instrumenta pro arte reputat. Interior reformatio in spiritu mentis consistit: quia interior homo & imago Dei est mens rationalis. Exterior homo, est corpus quod ex defectu corruptionis, quae ex peccato provenit, languescit, moritur, & incineratur: interior autem homo in bonis de die in diem renouatur, & proficit in similitudinem eius, ad cuius imaginem creatus est. Ratio reformationis haec

Zut. 10, 42

1. Tim. 4, 8

Pietas Dei
cultus.

Simile.

Externa
religiosorum
ad reformationem
interioris
hominis
ordinantur.

2. Cor. 4, 16

hæc est: Anima tres habet potentias sicut dictum est, rationem, memoriam & voluntatem. Ratio data erat ei, vt Deum agnosceret: voluntas, vt eum amaret: memoria, vt in eo quiesceret. Sed per peccatum ratio cæca facta est, voluntas curua & scæda, memoria instabilis & vaga. Ratio sæpius recipit falsum pro vero: voluntas eligit deterius pro bono: memoria occupat se illis quibus semper inquietatur: quia vnum & summum bonum deseruit, in quo omnia bona poterat habere. Conuersa verò ad Deum incipit quærere quod perdidit: & vidēs se deformatā ab eo quodd facta fuerat à Deo, laborat vt ad pristinum statum reparetur, & ad decorem quem amiserat reformatur: quia non est ei accessus ad Deum propter dissimilitudinem in se factam. Sed quia non potest repente ad summum peruenire, studet paulatim accedere de infimo ad medium, de medio ad summum.

Potentia
animæ pec-
cato vitia-
ta.

De reformatione rationis.

CAP. V.

INITIUM ergo reformationis rationis, est, fidem Catholicā firmiter credere. Nam quia ratio nostra lippa facta est, & intellectus obscuratus per peccatum, quod non possumus veritatem per nos inuenire, Deus condescendit nobis, ne in errore essemus, deditque nobis notitiā veritatis in scripturis, quibus voluit nos credere: vbi omnia quæ nobis ad salutem sunt necessaria sufficienter & veraciter inueniremus: vt in eis sensum nostrum non sequamur, sed regulis fidei sensum nostrum humiliter subiiciamus, si non volumus deuiare. *Eccles. vlt.* Quæ per magistrorum seu doctorum fidei consilium data sunt à pastore, vno
scilicet

scilicet Deo, his amplius fili mi ne requiras.]
 Profectus rationis est, ex illuminatione diuina rationes fidei aliquatenus intelligere. Quia etsi fides supra rationem sit, ita quod eam per se non valet comprehendere, illuminata tamen diuinitus ratio, videt nihil rationabilius esse, quam fides est Christiana, cui omnis natura attestatur, omnis mundi sapientia famulatur. Perfectio rationis in hac vita est, per mentis excessum supra se rapi, & non per ænimata corporearum similitudinum, nec per ratiocinationum argumēta: sed purissima mentis intelligentia Deum in contemplatione videre.

De reformatione voluntatis.

CAP. VI.

INITIUM reformationis voluntatis est, Lex bonæ voluntatis assensu vitii resistere, & operibus virtutum fideliter instare propter Deum. Quia enim curua & distorta fuit auersa à Deo, necesse habet vt conuersa cogat se concordare cum Deo, & motus rebelles per studium boni operis ad rectitudinem reflectere diuinæ voluntatis. Profectus eius est, omnes affectiones habere ordinatas, & in virtutes formatas sine rebellionem vel coactionem: vt iam non libeat nisi quod est secundum voluntatem Dei. Perfectio voluntatis est, vnum eum Deo esse in spiritu per amorem: vt iam non possit velle nisi Deum, & eius suauitatis dulcedine inebriari.

De

De reformatione memoriae.

CAP. VII.

IN I T I V M reformationis memoriae est, Imenē ab euagatione sua ad memoriam Dei cum labore reducere, orando, legendo, recolendo, vel saltem superficialiter cogitando. Profectus memoriae est, bonis meditationibus & orationibus sine importuna euagatione posse intentum esse: & in latitudine cordis sui secum deambulare. Perfectio eius est, ita in Deum esse absorptum per mentis excessum, ut etiam sui ipsius & omnium quæ sunt obliuiscatur homo, & in solo Deo absque omni strepitu volubiliū cogitationum & imaginationum suauiter quiescat. Isti sunt fines humanæ perfectionis, & profectus, & initia, ad quæ omne spirituale studium debet ordinari. Si quis ista via non ambulat, est sicut qui nescit quò vadit, vagus & errabundus ad incertum finem tendens. Initia cuiuslibet istarum trium potentiarum sunt omnibus communia, qui sunt in statu salutis, nec sine eis est salus. Perfectio cuiuslibet harum trium est solummodo perfectorum, quando sunt in summa perfectione, id est, in raptu contemplationis. Medius status earum est perfectē proficientium, & singulariter respicit statum probatorum religiosorum, qui inter statum bonorum secularium & statum perfectorum sanctorū, quasi medium adhuc tenent iter. Non quia semper in eodem statu permanere valeant; quod etiam sanctissimis vix est possibile: sed quia media via illorum trium statuum sic distinguitur ab inchoatione & perfectione eorum, de quorum profectionibus aliquanto latius est considerandum. Et primò de reforma-

Perfectio-
nis huma-
næ fines.

tione voluntatis: quia virtus & vitium & meritum dependēt ab ea, & affectiones, quæ tam ad vitia quàm ad virtutes inclinant: postea de memoria, ratione, & intellectu. Voluntas est in anima quasi imperans, ratio verò quasi docēs, memoria quasi ministrans utrique, illi quid iubeat, isti vnde doceat.

Quomodo naturales vires animæ & motus affectionum deformati sunt.

CAP. VIII.

NUNC ergo breuiter intelligere oportet, quomodo naturales vires animæ, & motus affectionum in vitia deformati sunt, & ad quid dati sunt homini: postea aliqua remedia singulorum vitiorum subiungenda sunt, & virtutum ordo. Voluntas nulli debuit esse subiecta nisi Deo: nec tamē hoc coactē, sed sponte; vt possit ei ad meritum reputari. & ita poterat peccare & non peccare: non ad hoc vt peccaret cum posset, sed ad hoc, vt si non peccaret eum posset, ex hoc laudabilis fieret, & digna præmio apud Deum: vel si sponte peccaret, esset digna confusione & suppliciis: cum sciret quod nō deberet peccare, & posset vitare. Item cum facta esset anima quod capax esset summæ beatitudinis, in qua haberet summam gloriam & summam delectationem in Deo, qui est summa & vera beatitudo, datus fuit animæ duplex appetitus naturaliter ad hoc, vt ista consideraret & studeret obtinere: & cum obtinisset, tanto iucundius possideret, quanto ardentius concupisceret. Datus fuit ei appetitus gloriæ talis, vt nulla sufficeret ei præter summam gloriam: & appetitus delectationis talis, vt nō satiaret eam aliqua nisi summa.

Appetitus
concupi-
scibilis cur
homini
datus.

ma delectatio: & vtraque est in solo Deo: & ira
 nihil sufficit animæ præter Deum, & iste ap-
 petitus vocatur concupiscibilitas. Item ex hac
 orta est alia vis in anima: quia cum tantum
 concupisceret bonum summum docēte vi ra-
 tionali, per quod beatificanda erat, naturaliter
 horrebat & detestabatur & repellebat omne
 quod ad hanc obtinendam contrariabatur ei:
 & quidquid ad eā obtinendam prodesset & cō-
 seruandam, fortiter apprehendebat & tenebat.
 Et hæc vis vocatur irascibilitas, iuxta iræ simi-
 litudinem, quæ fortiter indignatur contrariis,
 & fortiter tenet quod cupit. Per vim rationa-
 lem cognoscit bonum, & melius, & optimum.
 Per concupiscibilem, appetit bonum, & me-
 lus bonum amplius, & optimum bonum ma-
 ximè. Per vim irascibilem, tenet & inhæret
 bono: & quæ ad hoc prodesse poterāt, ^{*al. firmiter.} feruide
 apprehendit: & quæ ei obesse poterant, indig-
 nanter repellit & fugit. Sed cum homo diabo-
 lo suadenti sponte ad peccatum consensit cō-
 tra Dei prohibitionem, tunc omnes vires ani-
 mæ & potentiæ quæ datæ ei fuerant ad sum-
 mum bonum agnoscendum, appetendum, &
 fruendum, deordinatæ sunt, & quasi subuersæ.
 non autem subtractæ, sed fœdatæ & peruerso
 modo se habentes, sicut organum musicum,
 quod quādo integrum & bene ordinatum est,
 dulcem reddit melodiam, quando verò con-
 fractum fuerit & deordinatum, horrendum
 stridorem pro cantu emittit. Quia enim ho-
 mo amore visibilium ab inuisibilium amore
 cecidit, sola iam visibilia ex peccati pœna cog-
 noscit, sola ea diligit, solis eis inhæret, & inui-
 sibilia quasi non sunt postponit, imò & nescit:
 ita quod pauci induci possunt ad credendum
 si sit aliquid extra ea quæ videmus & corpore
 sentimus. Et ita ratio cæca est in anima, quod

Appetitus
 irascibilis.

*al. firmiter.

Peccata
 debilitant
 potentias
 animæ.

nec cognoscit seipsam, cum ipsa sit ex iis quæ oculis carnis videri non possunt. & sic non solum cæca est, sed etiam stulta: quia cæcus credit multa, quæ non videt, & in hoc etiam est infidelis. Inde factum est ut non appetat nisi terrena & vilia & fœda, & illis per amorem inhæreat, & pro magno reputet si ea potuerit adipisci. Appetitus honoris datus ei fuerat ut altissimum honorem desideraret, scilicet Deo placere & amicus Dei esse, & filius & hæres: & Deo similari & ei conregnare, non ex æqualitate potentia, sed ex imitatione bonitatis: & vnus cum Deo fieri spiritus, & æqualis angelis, & nulli subesse nisi soli summo Domino omnium. Item ut se tantæ dignitatis agnosceret, eo quod imaginem Dei in se haberet, ut nulli indigniori se dignaretur subicere, soli omnium Domino subiectus & obediens: ei ex amore adhærens, & reliqua sub Deo pro cuiuscunque dignitate æstimans, vtens ministerio creaturæ pro sua vtilitate & Domini voluntate. Hæc erat sancta superbia, omne indecens despiceret, & solum bona appetere & diligere. E conuerso, modò appetit hominibus placere, gloriam ex hominibus querere, quæ fallax est & vana: & aliquid magni existimans se homo cum nihil sit, seipsum seducit cum sit miser & vacuus omnis boni: & alios in comparatione sui spernit, & subicere cupit sibi, qui fortè meliores sunt: & gloriatur in diuitiis, quæ sunt terra & lutum: iactat se de vanis & malis, sicut fatui qui gloriantur quando inuoluti sunt in luto. Et sic homines mutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum: quia omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni: exaruit fœnum, & flos eius decidit. Ita sancta superbia degenerata est in vitiosam.

Appetitus
honoris,

Isa. 40, 6.
20.

Isa. 40, 6.

De

De triplici superbia.

CAP. IX.

EST autem triplex superbia. Prima, sibi
 Emetipſi nimis placere, & maiorem repu-
 tare ſe quàm ſit in veritate. & hoc eſt initium
 omnis peccati. Secunda eſt, appetere & ſtude-
 re aliis placere, & maior velle ab eis credi
 quàm ſit iuſtum. hæc eſt inanis gloria. Tertia
 eſt, ambire alios præire, & ſub ſe velle eos eſſe.
 Sic decepta eſt ſuperbia, & vult alios ſecum
 decipi, dùm cupit ſe maiorem putari quàm ſit;
 ſicut magus decipit garſionem, vt putet ſe in
 equo ſedere, & ſedet tanquam ſtultus ſuper fa-
 ſciculum paleæ. In hoc autem contrariatur
 Deo: quia cùm omnia ſubiecta ſunt ei, ipſa
 vult eſſe ſui iuris, & ſpoliat eum debito honore
 ſuo, id eſt, vniuerſali dominio quantum eſt in
 ſe; & ingrata eſt ei de beneficiis quæ accepit,
 de quibus propriam gloriam quærit non Dei,
 à quo habetur omne bonum. Deramiſ autem
 ſuperbiæ, qui de ipſa pullulant, prætereo, quia
 alibi frequentiùs reperiuntur, ſi quis quærat,
 præcipuè in ſumma vitiſorum. Periculoſior
 autè ſæpe illa eſt, quæ extollitur de bonis gra-
 tiæ, quàm de bonis naturæ vel fortunæ. Bona
 gratiæ ſunt virtutes, ſcientiæ, & opera de gene-
 re bonorum, vt prædicare, ieiunare. Bona na-
 turæ ſunt, quæ natura contulit: vt nobilitas,
 pulchritudo, fortitudo, ingenium: Bona fortu-
 næ ſunt, dignitates, diuitiæ, honores, &c. quæ
 ex quadam fortuna plus quandoque dantur
 illis, qui natura & virtutibus inferiores ſunt
 aliis, tamen non ſine aliqua Dei providentia,
 licet ſæpe cedit eis ad malum ex merito ſuo.
 Superbia etiam ira excæcat mentem, vt cùm
 plus habetur, ſæpe minùs agnoſcatur. Hoc vi-

Bona gra-
 tiæ, natu-
 ra, fortu-
 næ.

Superbia
præpedit
bona ma-
jora.

Isab. 4.6

Gloria
vmbra.

tium præcipuè impedit nos, ne maiora bona à Deo accipiamus (cùm ipse sit largissimus & desiderat multum communicare nobis de bonis suis, quia valde diligit nos) dum aut indignos nos reddit superbiæ reatus, gratia Dei: aut si plus daret nobis, extolleremur, aut ingrati efficeremur, aut non dignè in gratia operaremur, & sic gratioris peccati rei efficeremur. Vnde sæpe magis est clementiæ parcentis Domini, negare ampliora gratiæ dona quàm irascantis. Deus superbis resistit, quasi suæ potentiae rebellibus, humilibus autem dat gratiam, à quibus per tumorem elationis non defluit gratia, quam eis infundit. Superbia etiam perdit in nobis merita bonorum operum, quæ pro humano favore fecimus. Et sæpe superbia sumit pallium humilitatis æmulæ suæ, ut sub nomine eius gloriam callidè acquirat: ut quia captatio gloriæ non habet gloriam, saltem fugiendo eam assequatur, quæ sicut vmbra sequitur fugientem & fugit insequentem.

Quando bona nostra & mala ostendere debemus vel occultare.

CAP. X.

NOTA, quòd bona debemus quandoque hominibus ostendere, & aliquando occultare: similiter mala nostra aliquando aperire, aliquando celare. Bona nostra ad quæ tenemur ex præcepto Dei vel Ecclesiæ, vel ad quæ ex manifesto voto astringimur, debemus omnibus ostendere, ut fidem, charitatem, iustitiam, veritatem, castitatem, obedientiam, & contemptum mundanorum. Quæ si homines in nobis non viderent, cùm sciant nos ad ea teneri, scandalizarentur & reputarent nos præ-

uari-

uariatores voti nostri. De huiusmodi dicitur: Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona; & glorificent Patrem vestrum qui in caelis est. Aliquādo verò nostra bona occultare debemus, quæ specialiter accepimus, ut gratiam internæ deuotionis, vel quæ possunt nobis singularem laudem parere, ut singularis abstinencia, & vigiliæ, & orationes, & eleemosynæ, ad quæ non tenemur. De quibus Dominus docet in sermone habito in monte. Similiter mala nostra quandoque abscondere debemus, ne quis scandalizetur de nobis, vel sumat malum exemplum imitandi in similibus. Vnde dupliciter peccant qui aperire peccant: quia & Deum offendunt, & proximo fediunt foueam quam incidat per malum exemplum. Si autem sine culpa nostra vel specie mala, aliquis ex sua malitia suspicatur mala de nobis, & non vult recipere excusationem nostram, tunc habeamus patientiam, sicut Christus tacuit, de multis in passione sua ex inuidia accusatus. Dixit enim: Si vobis dixero, non credetis mihi. Aliquando mala nostra aperire nudè debemus, scilicet in confessione priuata de priuatis, & in manifesta de manifestis, ut in visitationibus & redargutionibus. Imperfectiones quoque nostras non debemus erubescere confiteri, & defectus virtutum; ne quis existimet nos supra id quod videt in nobis. Si autem in bono opere vana gloria pulsat nos, non acquiescamus ei, nec tamen bonum opus dimittamus, maximè si sit utile & necessarium. Sæpè etiam putamus nos laudari pro aliquo dicto vel facto, quod fortè alij non aduertunt: quia sicut nos non omnia pensamus quæ circa eos sunt, ita nec ipsi omnia attendunt quæ nos facimus. Aliquando verò despiciunt nos potius quàm laudant, maximè

Mat. 5. 17

Mat. 5. 17
simon leuiDupli-
ter peccat,
qui publi-
cè peccatEuc. 22.
67.Bonum
propter va-
nam glo-
riam non
omitten-
dum.

si in aliquoprehendūt nos appetere laudem
pro his quæ fecimus. Et si fortē adulentur nobis
in facie, sicut est consuetudo leuibus homi-
nibus ad placitum cuique loqui, tum contra
tales sagittas vanæ gloriæ non tam indigemus
fortiter pugnare, quàm prudenter eas manu
consilij abigere, sicut muscas leues flagello re-
mouemus. Appetitus etiam commodi vel de-
lectationis datus fuit homini vt desideraret
summam delectationem quæ est in Deo: &
summam beatitudinem, & quietem, & impas-
sibilitatē: & vt delectaretur in habitis, vt felici-
or esset: quia onerosæ sunt deliciae sine de-
lectatione. & quanto delectatio auidior est, tan-
to deliciae iucundiores sunt. Nunc autem ap-
petitus ille deliciarum spiritualium ex pecca-
to mutatus est in carnales delicias, vt apparet
ea in quibus sensualitas delectatur, quæ est
concupiscentia carnis, concupiscentia oculo-
rum, & superbia vitæ. Concupiscentia carnis
diffundit se in luxuriam, & molitiæ vestium,
& quietem carnis, & somnolentiam; quæ om-
nia spectant ad sensum tactus. Item ad gulam,
quæ est delectatio gustus, item ad aliorum sen-
suum delectationes, vt audire carnaliter delectan-
tia & odorari. Concupiscentia oculorum
quærit videre pulchra, & habere pretiosa: & ita
generatur auaritia ex omnibus his. Ex super-
bia vitæ generatur auaritia: quia ad hoc qua-
rit ditari vt amplius honoretur. Ex concupi-
scentia carnis generatur auaritia: quia ad hoc
vult ditari vt voluptuosius epuletur & luxu-
rietur, ac commodius viuat absque sollicitudi-
ne defectus. *Prime loan. 1.* Omne quod est in
mundo, concupiscentia carnis est, & concupi-
scentia oculorum, & superbia vitæ. Ex concu-
piscentia oculorum etiam auaritia generatur,
quia vt videat pulchra, & habeat ad libitum in
qui-

Appetitus
delecta-
tionis quor-
sum homi-
ni datus.

pl. 10. 2. 16

Auaritia
vnde in
nobis ge-
neratur.

quibus delectetur, desiderat aurum, argētum,
gemmas, vestes, agros, terras, familias, specta-
cula, & similia. Dederat tamen homini corpus
Deus & spiritū rationālē, & cōcesserat ei de-
lectari etiā in sensibilibus, sed ordinatē, modē-
ratē & honestē: vt per sensuum delectationem
sursum moueretur, & promoueretur ad spiri-
tualium cognitionum delectationē & fruitionē:
vt appeteret coitū honestē & sine vitiosa libi-
dine, congruo tempore ad generandum filios,
qui æternæ beatitudinis participes essent. vt
appeteret cibū & potum pro sustentatione na-
turæ, & alia quibus indigebat. Sed dissipato
ordine conditæ naturæ à Deo, per peccatum
omnia modo peruersa sunt, & ad insuales de-
lectationes dilapsa: quas cū timet perdere, tri-
statur & irascitur; quas cū non habet pro li-
bitu, tædio afficitur: & illos quos credit sibi fo-
re impedimento ne adipiscatur quæ cupit, vel
per quos timet se amittere quæ diligit, odit: &
illis quos videt habere quæ cupit, inuidet: quo-
quamdiu alius habet, oportet eum catere. Et
sic oritur inuidia, cui annexum est odium vi-
tiosum. Ita etiam oritur ira, sic etiam oritur
aecidia, habens ex vno latere annexam tristi-
tiam, ex altero torporem dissolutionis & pi-
gritiae. Omnia verò vitia & peccata ex vno
fonte oriuntur, id est, superbia: & ex duobus
riuulis deriuantur, scilicet malo amore & ma-
lo timore: & triplex fomentum accendit ea, sci-
licet concupiscentia carnis, concupiscentia ocu-
lorum, & superbia vitæ. Ista sunt quasi mate-
ria & occasio homini ad tentationem, quæ
mundus proponit nobis: scilicet honores, di-
uitiæ, & voluptates.

Peccati
origo.

De quadruplici defectu.

CAP. XI.

Ex pecca-
to origina-
li 4. defe-
ctus.

IN nobis autem quadruplex defectus est vnde ad malum proni sumus: ignorantia, concupiscentia, malitia, & infirmitas. Ignorantia excaecat ne verum agnoscamus, & erremus in iudicio boni & mali. Concupiscentia emollit ad appetendum & diligendum visibilia, & delectabilia carni. Malitia exasperat & amaricat cor ad iram, tristitiam, invidiam, & odium. Infirmitas debilitat ad resistendum malo, & adhaerendum bono. Hæc quatuor incidimus ex poena primi peccati. & ea originaliter contrahimus ex peccato, ex quo nascimur filij ire. Ex his procedunt septem vitia capitalia, de quibus quasi de maioribus ramis cætera vitia pullulant. Hæc sunt septem capita Draconis in Apocalypsi: & septem dæmonia in Marco, de Maria Magdalena per Christum eiecta. Item septem gentes, quæ terram promissionis occupauerant, ne filij Israël in ea pacifice habitarent: quia arcant nos hæc vitia ab introitu regni cælestis, nisi ea studeamus expugnare & subiugare. Docet autem verus traditio apud Græcos, sicut & Clemēs testatur, quod istæ gentes primò expulerant filios Sem de terra illa, de cuius stirpe descenderant Abraham & Israël. Vnde cum Dominus præcepit filiis Israël gentes Chanaanæorum expugnare, & terram eorum possidere, videntur secundum hoc non alienam terram violenter usurpasse, sed Domino vniuersorum obedisse, vt terram suam recuperarent, expulsis his quicam iniuste detinebant. Hæc autem in figura facta sunt nostri, vt per vires animæ, & affectiones, quæ à Creatore factæ sunt, & ad bonum vsum ho-

mini

Apoc. 12.

Mar. 16, 9
Luc. 1, 2

Exod. 34, 11
Deut. 7, 1

DE PROF. RELIG. LIB. I. 171
mini insitæ, æterna & vilia quæramus: & quæ
ex peccato in vitium mutata sunt, studeamus
reformare & in virtutes mutare, expulsi cor-
ruptionibus vitiorum.

Descriptio septem vitiorum capitalium.

CAP. XII.

SUPERBIA est amor propriæ excellen- ^{Superbia}
tiæ, qua homo alta cupit, seipsum altum re-
putat, & ab aliis vult reputari, & alios præcel-
lere. **Invidia** est odium alienæ prosperitatis, ^{Invidia}
qua homo dolet alium sibi æquari vel præfer-
ri: & cupit ei malum, & de bonis eius dolet. ^{Fraus}
Fraus est indignantis animi turbulenta commotio,
qua quodammodo furit & æstuat, quando ali-
quid occurrit ei, quod est contrarium volunta-
ti suæ. **Acedia** est tedium boni ex animi tor- ^{Acedia}
pore, dum aut irrationabiliter tristitia men-
tem aggrauat, aut dissolutio cordis ad vana
aliqua magis inclinat. **Auaritia** cupiditas est, ^{Auaritia}
plusquam necessarium sit habendi tempora-
lia. **Gula** est inordinatus vel immoderatus ali- ^{Gula}
menti appetitus. **Luxuria** est illicitus ardor li- ^{Luxuria}
bidinis, vel illicita expletio libidinosæ delecta-
tionis in actu siue in morosa cogitatione. Et
licet hæc omnia vitia & peccata sint, hoc tan-
tum est ex culpa hominis & pœna peccati: in
quantum tamen Deus ea dedit homini, sunt
naturales affectus, & motus appetituum ad bo-
num, & ad motus virtutum: quia Deus nihil
mali fecit, sed omnia valde bona. Expugnatio
ergo omnium vitiorum non est aliud nisi re-
formatio naturalium affectionum, & moruum
ad statum à conditore dispositum: ut supra ali-
quantulum dictum est de appetitu sublimitatis. ^{Cap. XII}
qui datus est homini ut appetat cælestia & ^{sunt}
diuina, & spernet terrena & vilia, quasi indi-
gniora

gnota sc. Hinc modò dilapsus est ad infima,
vt appetat terrenos honores & vanos & falsos.

De affectu invidia.

CAP. XIII.

INVIDIAE affectus naturaliter hominĩ
insitus est, non vt inuideat proximo de bo-
no quod habere potest, nec vt cupiat alicui
malum aut faciat: sed vt odiat vitia & peccata
in se & in alijs. Inuideat diabolo, quòd tor ani-
mas auferit Deo, & alijs adiutoribus eius, imò
vicarijs eius, scilicet hæreticis & subuersoribus
animarum, qui spoliant animas æterna beati-
tudine, & quantum in ipsis est, spoliant ipsum
celum maiori gaudio, quod ibi esset si plures
illuc venirent: cùm singuli qui ibi sunt, mul-
tam lætitiā faciant omnibus ciuibz cæli.
salua tamen æternæ prædestinationis ratione,
quæ nullum ibi defectum suspicari permittit.
Isti sunt hostes nostri, & odio habēdi inquan-
tum tales sunt, qui nos perdere æternaliter
querunt: non illi qui sperātur adhuc conciuēs
nostri futuri in gloria celesti, etiam si adhuc
videantur inimici.

De affectu ira.

CAP. XIII.

IRAE affectus datus est homini, vt irascatur
vitij & malis suggestionibus, & ex indigna-
tione non patiatur se trahi in consensum
peccati, & reprimat malos motus in se & in
alijs, vbi oportune potest, & vlciscatur Dei in-
iurias & transgressionēs iustitiæ. Et tunc dicitur
zelus iustitiæ, sic legitur Christus iratus
fuisse pluries Phariseis & alijs non recte agen-
tibus, & alij sancti viri. Nunc ira in vitium de-
forma-

formata est, & contra rationem in furorem versa est, & quasi insaniam: ut more phrenetici irrationabiliter moueatur homo contra hominem, contra amicum & proximum, contra seipsum: aliquando etiam contra sanctos & contra Deum, & contra insensibilia & irrationabilia, quæ nec malè nec bene faciunt, nisi sicut natura impellit ea. Etiam ubi cognoscimus nos iniuste moveri, non possumus quandoque imperum iracundiæ cohibere.

De affectu tristitiæ.

CAP. XV.

SIMILITER affectus tristitiæ datus est homini, ut doleat de peccatis suis & alienis: & ut moestus sit de dilatione patriæ, & timeat inferni supplicia, doleat de imperfectione sua, & comparatur alienæ afflictioni: ut per maturitatem utilis luctus, excludat leuitatem vanæ latitiæ, quæ est nutritrix dissolutionis. Sed hæc bona & secundum Deum tristitia peruersa facta, mutata est in tristitiam sæculi quæ mortem operatur, in desperationem, diffidentiam, & irrationabilem mœrorem.

De affectu gaudij.

CAP. XVI.

AFFECTVS gaudij datus est homini, ut gauderet in Deo & in spe æternorum bonorum, & in intuitu beneficiorum Dei, & congauderet proximo in bonis eius, & delectaretur in laude Dei, & in bonis operibus, & fastidiret omnia vana & inutilia & iucundaretur in operibus diuinis, & ex hoc efficeretur alacer & agilis ad seruitutem Dei. Sed modò peruersus est per dissolutionem & vanitatem, ut ho-

mo gaudeat de insaniis falsis, & de affluentia temporalium rerum & honorum, & voluptatum in risu & derisu & fabulis & turpibus ludis, & fastidiat omnia quæ Dei sunt, & insipida sint ei, & tædeat cum interest diuinis: & ex hoc pigrescit ad studia deuotionis & virtutis, & euagetur cor circa inutilia & vana & immunda, & grauiore labores corporis libenter sustineret in aliis occupationibus & negotiis, quàm vt insisteret spiritualibus & diuinis: vnde accelerat ab eis absolui quanto citius potest: & negligenter facit illud quod facit, nisi fortè lucrum vel laudem inde speret consequi, vel aliud commodum temporale. Ex inordinata autem tristitia gignitur tædiū boni, dum nil liber facere boni vel cogitare vel loqui. Similiter ex dissolutione tedium boni nascitur, dum tantum intenti sumus vanis leuitatibus, quòd tædet nos spiritualibus studiis intendere, & quasi anxiamur cum debemus auelli ab otio & iocis secularibus, & seriosis exercitiis occupari. Vnde quasi ligati catuli ad stipitem renitenti animo cogimur esse in diuinis, & hoc est acedix vitium & tædiū boni. In hoc multi religiosi laborant, & pauci superant.

De affectu auaritiæ.

CAP. XVII.

AFFECTVS autem auaritiæ datus fuit homini, vt esset cupidus magni meriti apud Deum, & magnarum virtutum & multorum bonorum operum, & vt multas animas lucraretur Deo, docendo, orando, bonum exemplum dando, & iuuando ad profectum salutis, & vt non esset homo contentus bono quod iam haberet, nisi laboraret vt multiplicet augetur ei, & gratia, & opera virtutum.

Sed nunc delapsa est ad cupiditatem temporalium rerum, pecuniæ, possessionum, & quarumlibet rerum etiam vilium, quæ colligit quasi homo semper debeat viuere, & mundus perire: vt congreget quātum valet, ne pereunte mundo non inueniat vnde viuat. sicut Noe ^{Gen. 6.21} imminēte diluuiū comparauit arcas, quas haberet, quando omnia diluuiū perissent. Et quanto magis homo morti appropinquat, tanto studiosius congregat & custodit: vt ex hoc ostendatur quā sit irrationabilis auaritia, eo magis colligere quo minū indiget. sicut qui ^{Similes} multum viatici fert pro breui via, & qui sumptuosam domum construit pro vnius noctis hospitio. Ideo autem Deus voluit nos semper incertos esse de hora mortis, vt parum de temporalibus cogitemus: sed omni hora timeremus multa perdere de æternis, ad quæ semper sine intermissione properare debemus.

De appetitu victualium.

CAP. XVIII.

APPETITVS victualium datus est nobis pro corpore, vt sustentemus naturam, & possimus durare in seruitio Dei, & multum mereri. Etenim moderatus & parcus victus vniformis, diutius conseruat naturam, dum non opprimit vires eius, sed reficit & sanitatem conseruat vniformis dieta: quia natura contemperat se ei & non turbatur semper ex nouis & ignotis escis. Vnde quidam claustrales diutissimè viuunt sani: Sed appetitus ille naturalis modò effusus est in voluptates & in superfluitates, vt non simus contenti vnde sustentetur natura, sed vnde palatum oblectetur. & cū talibus assueti fuerimus, & natura se eis cōtemperauerit, cū aliquādo tenuiori victu

victu deberemus esse contenti, natura remurmurat propter disuetudinem. Vnde statim putamus nos adeo debiles & infirmos, quod victu paupere non possumus vivere, & quasi sub discretionis velamine delicata importunè & inuerecundè incipimus quærere: nolentes experiri quod natura sicut per consuetudinem ad delicata dilapsa est, ita per contrariam assuetudinem possit reduci ad competens moderamè victus parcioris. sicut videmus in maxima parte mundi quàm parcè viuunt Gentiles, Iudæi, pauperes Christiani, quorum quidam depauperati modò tam sani sunt, sicut olim in deliciis fuerât. De spiritualibus autem deliciis & gustu internæ dulcedinis, quæ sine comparatione omnes mûdi delicias superant, sicut mel finum, vix est iam mentio vel efficaæ desiderium aut studium, etiam inter illos qui sibi alti videntur in religione: imò despicitur & deridetur inebriatio talis desiderij seu dulcedinis, & quasi stultitia & abominatio iam habetur, & ab aliis religiosis persecutionem ob hoc patiuntur, & dæmoniâci reputantur & hæretici dicuntur, quamuis spirituales ipsi sint. Quàm verò despicabiles Christo sint, qui deuotionis gratiam sic despiciunt & persequuntur, ab Apostolo discant qui animales eos appellat, qui non intelligunt ea quæ sunt Spiritus Dei, quia & stultitia est illis. Non tamè laudo vel approbo deceptores & deceptos, qui spiritum suum vel alienum pro Spiritu Dei sequuntur & seducuntur: sed probandi sunt spiritus, & sic iudicandi.

R. Cor. 2, 14

De

De affectu dilectionis.

С А Р. X I X.

AFFECTVS dilectionis etiam datus fuit homini, vt diligeret Deum super omnia, & se & proximum suum propter Deum & secundum Deum: & omnia opera Dei diligeret propter factorem, quodlibet iuxta suam dignitatē, & vteretur ministerio creaturę ad Dei voluntatem & suam æternam salutem, & horum omnium delectationem & vsum referret ad Creatoris dilectionem & cognitionem, donec ad ipsum perueniret in quo viuunt omnia secundum æternam rationem. Sed ille affectus quasi extinctus est, & dilapsus ad amorem carnis & turpis dilectionis: vt iam non diligat nisi pro sua temporali vilitate, & carnali delectatione, & turpi voluptate. Licet verò vsus carnalis concubitus datus fuerit homini, & mandatus ad prolis propagationem Deo educandę, & æternam beatitudinem cum Deo & Angelis possessurę: tamen modò non proles, sed delectatio in hoc opere quæritur, vel pro hæreditatis terrenę successionē, vel honoris augmento, vt plures amici habeantur in terra. Vnde dolent quando paruuli decedunt, qui multo tutiùs moriuntur post baptismum, antequam per mortale peccatum perdant vitam æternam, quam postea in ætate adulta propter dubium quales futuri sint, & propter multiplices laqueos peccati, quos valde pauci euadunt.

SPES data est homini qua confidat de boni-
tate Dei, ut speret à Deo gratiam consequi
in presenti, & gloriam in futuro, peccatorum
veniam si poeniteat: & temporalem sustenta-
tionem, sicut sibi expedit, & liberationem à
malo, conseruationem in bono. Sed spes modò
confusa est, ut aut minus sperent homines
quàm debent, aut plus quàm iustum est. Tan-
tum confidunt quidam de bonitate Dei, quòd
etiam saluet eos in peccatis contra iustitiam &
veritatem suam, & immundos colloct in cæ-
locum Angelis mundissimis. Et rursus tan-
tum distindunt Deo, quòd si conuertantur non
velit eis dare perseuerantiam in spiritu, vel
sustentationē pro corpore: quasi Deus propi-
tius sit inimicis suis, dum in peccato manent;
& non propitius amicis suis iustis & poeniten-
tibus & conuertētibz se ad ipsum, ut peccato-
res pascat liberaliter & saluet, conuerfos dese-
rat & fame perire sinat. Non affliget Dominus
fame animam iusti. Vnde Propheta dicit, Iu-
nior fui, etenim senui: & non vidi iustū derg-
lictum, &c.

Wron. 10, 1
E/d. 36, 25

De timore.

CAP. XXI.

TIMOR etiam datus fuit homini, ut ti-
meret Deum, & timeret ab eo separari, &
eum offendere, & puniri ab ipso & damnari.
Modò timet tantum temporalem aduersita-
tem & incommodum corporis, & detrimen-
tum honoris. Futura & æterna mala non ti-
met, quasi tantummodo minæ sint sine effe-
ctu, quod dicitur de futuro iudicio & æternis
suppliciis, vel quòd facilius euadet ea quàm
dici-

dicatur. Timet etiam hominem magis vel bestiam, vel rem insensibilem, quàm Deum omnipotentem quem offendit, cum tamen horrendum sit incidere in manus Dei viventis. *Heb. 10, 31*

De pudore.

CAP. XXII.

PUDOR etiã datus est homini, vt pudeat indigna agere vel egisse genere suo, hoc est peccasse & seruum peccati factũ esse, & mancipium diaboli, & omnis turpitudinis vel inhonestatis & segniciei & vilitatis. Modò autem pudet nos seruitutis Dei, cui omnia feruiunt vel voluntate vel necessitate. Pudet nos imitari Deum in humilitate, patientia, paupertate, religione, obedientia, & despectione, & contumeliis, & confusione: cum non sit Deus dignus qui cum erubescit coram hominibus confiteri, vel etiam imitari, cum gloria magna sit seruo sequi dominum suum. Eodem modo sciẽdum de omnibus quæ à Deo suscepimus, de intellectu mentis, de ingenio, & de corpore & membris eius, & de substantia temporali & honore & potestate, & de tempore quo viuimus, & omnibus quæ in mundo seruiunt homini. Omnia hæc data sunt nobis, vt inde seruiamus Creatori nostro, & nobis vitam mereamur æternam, & proximos nobiscum trahamus ad vitam. Sed econtrà nos omnia quæ ad vsum vitæ vel meritum gloriæ accepimus, ad vsum conuertimus culpe: ideo cuncta nobis ad vsum vertuntur ultionis, siue per pœnam, siue per pœnitentiã. Per pœnam videlicet vt cum caro tentat nos vel affectus carnalis, & appetitus inordinati affligunt nos, vel substantia exterior auferitur nobis, vel aëris intemperies vel terræ sterilitas vel corporis infirmitas

imperio, & despiciat cæteros & deprimat. Des-
cipitur autem quadrupliciter: vel putans se ha-
bere quod non habet, vel plus habere quàm
habet, aut singulariter præ cæteris habere, aut
ex se, vel pro meritis suis habere.

De tribus quæ expellant vitia.

CAP. XXIII.

TRIA sunt autem quæ vitia à nobis ex-
pellunt, & virtutes operantur: scilicet gra-
tia Dei, industria propria, & necessitas. Gratia
Dei infundit virtutes: industria cooperatur
gratiæ ex libero arbitrio: & necessitas conuer-
tit in virtutem. Sine necessitate sæpe, sed sine
gratia nunquam potest esse virtus, & sine libe-
ri arbitrij cōsensu. Quibusdam infundit gra-
tia virtutes cum modico vel nullo labore indu-
stria propria: licet non sine consensu volun-
tatis, cum sine consensu voluntatis nullum sit
meritum: sicut illis quos præuenit Deus in be-
nedictionibus dulcedinis suæ. Qui de luce, id
est, diluculo incipientis ætatis, capacis intelli-
gentiæ vigilauerit ad illam, nō laborabit: assi-
stentem enim foribus suis inueniet illā, id est,
gratiam sapientiæ & virtutis. Sic Apostolos &
alios quandoque, maximè in primitiua eccle-
sia legimus repente Spiritu sancto repletos, ad
virtutes & dona & diuersa charismata Spiritus
sancti attigisse. Gratia excitat voluntatem, &
instruit & roborat, vt industria agat ad profe-
ctum salutis. Necessitas autem, alia est, cui se
homo voluntariè subicit: vt qui obligat se vo-
to ad obedientiam, castitatem, paupertatem
& similia: vel vt vadant ad infideles prædicare:
si illis postea euenit aliquid agere vel pati quod
libenter euaderent, videntur necessitate cogi,
quæ tamen voluntaria est, quia ad hoc sponte

Gratia vñ
expellat
vitia.

Sap. 6, 15

Necessitas
vitia su-
git.

se obrulerunt, & potius pati volunt quàm à proposito resilire. Alia est coacta, quam homo inuitus tolerat, nec tamen potest effugere: vt paupertas seculi, infirmitas corporis, despectio, persecutio, tentationes, vel aliarum tribulationes diuersae: quas licet primò homo inuoluntariè toleret & cum murmure, tamè postea cum videat eas esse inuitabiles, incipit quandoque voluntatè flectere & facere de necessitate virtutem, & tunc incipit mereri: & cooperatur illa necessitas ad magnum profectum virtutum, ad quas vix aliter perueniret. Et hoc est quod dicitur de quibusdam, Compelle intrare. Et illud quod orat Ecclesia Deum, Et ad te nostras etiam rebelles compelle propitius voluntates: fac de inuoluntariis voluntarios, ad ea quae scis nobis expedire: etiam per aduersa, cum nolumus te in prosperis sequi. Industria in tribus consistit, in prouida consideratione, in labore conatus, & in perseueranti diligentia. Per ista tria, adiuuante gratia, vitia subiungantur & virtutes obtineantur. Sed gratia quosdam ita prauehit, vt aut multa facilitate, imò cum multa suauitate faciant bonum, & declinent à malo: aut ita accendit voluntatem, vt cum magno seruiore quaeque facièda promptè aggrediantur, quamuis dura ac difficilia. Quosdam verò ita sibi quodam modo relinquit, vt quicquid boni agere debent, necesse habent se stimulis & calcaribus pungere quasi pigrum animal: vt grauior sit eis difficultas superandi torporem cordis, quàm laborem actionis sustinendi. Isti etsi non habent desiderium feruens ad currendum post Dominum, habent tamen desiderium desiderij, orantes se trahi cum sponsa; quasi qui agilitatem currendi non habent. iuxta illud: Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Vo-

lunta-

Lm. 14, 23

Industria
quoque
subiungan-
tur vitia.

Cant. 1, 4

Psal. 118,
29.

luntatem bonam habent, sed pigram & tepidam, non feruentem. Primum felicius est, secundum laboriosius. Quod autem horum maioris sit meriti, puto neminem perfectè aestimare posse, nisi eum qui *statuum ponderator^{al. spirituum.} est, scilicet Deum. Quia secundum si feliciter luctando vincunt seiplos, ut per cōsuetudinem sui potentes fiant, magnæ virtutis est. Primi maiori indigent cautela ne seducantur: quia diuitiæ faciliter acquisitæ prodigalius solent effundi, quàm quæ paulatim & cum difficultate elaborantur. Secundi antequam perfectè vineant difficultatis tentationem, sæpe quasi lassati vel territi ex labore desperant de victoria, & de peruentione ad finem quò tendunt, & remittunt studium perfectionis: & ad alias occupationes se conuertunt, quasi diffidentes Deo, quod velit eos introducere in terrâ promissionis, per quam significatur perfectio puritatis. Sicut filij Israël in deserto tædio laboris & difficultatis de superâdis hostibus detraxerunt terræ promissionis: & mortui sunt in deserto præter paucissimos, hoc est, præter Caleb & Iosue, qui designant eos qui cautè & viriliter per tentationes pertranscunt usque in finem perseuerando. Ideo inter tot de seculo quasi de Aegypto egressos, tam pauci perueniunt ad consummatam perfectionem: quia aut seducti callidis deceptionibus inimici, aut tædio laboris & difficultatis fracti, viam perfectionis deserunt, vel aggredi nō præsumunt.

De generalibus remediis contra vitia.

CAP. XXV.

QUAE DAM etiam sunt generalia remedia contra vitia expugnanda & virtutes obrinendas, quædam specialia, aliqua singularia;

Efficacissi-
ma reme-
dia contra
vitia.

laria; vt contra luxuriam, fugere feminas, vi-
ros, & similia, quādam autem sunt quæ citò
& perfectè ducunt hominem ad sanitatem
mentis, quēdam tardiùs & imperfectiùs. Effi-
caciōra remedia contra omnia vitia sunt ista.
Primum paupertas; vt in omnibus penuriam
patiaris, non solum in his quæ desideras, quia
illa est omnium etiā diuissimorum qui plus
cupiunt quā habent; sed etiā in his quibus
necessariō indiges, in victu, vestitu, hospitio,
ministris & similibus. Secundum est despe-
ctio hominum; vt sis cōtempus, vt vilipenda-
ris, & non cūreris, & in nullo singulariter ho-
noreris: sed potiùs confundaris, exproberis &
vitupereris. & hoc sæpe ab amicis, donec tu-
mor elationis penitus in te cōprimatur. Non-
ne vides quanta mendici tolerant à diuitibus,
& quā patienter? quod non facerent si habe-
rent diuitias vel honores. Tertium est strē-
num magisterium: vt cogaris facere quod in-
uicissimè faceres, & dimittere quod libenter
faceres: & nihil habere nisi quod tibi datur, ni-
hil agere nisi quod tibi iubetur: nec loqui nec
esse nisi ad nutum alterius: & nihil dissimule-
tur quicquid negligis, quin asperè reprehē-
daris & puniaris, donec curuitas propriæ vo-
luntatis plenè in te ad formam rectitudinis
reflectatur. Quartū est elongatio à consortiō
secularium: quia sicut aqua turbata si ponatur
seorsum à frequentia transeuntium, purifica-
tur magis: ita mens religiosi à seculo sequestra-
ta minùs afficitur circa terrena, & celestia ma-
gis desiderare nititur, & puriùs intelligere &
faciliùs inhærare de eis cogitando. Quintum
est frequens oratio: quia oratio eleuat men-
tem supra se ad Deum, & impetrat ab ipso cu-
rationem languoris vitiorum & sanitatem vir-
tutum. Sextum est quælibet afflictio vel tri-
bula-

Simile
elegans.

bulatio aduersitatis: vt labor, infirmitas, persecutio, tērationes, infamia, & similia. Quia sicut lima purgat & splēdere facit metallum: ita tribulatio & angustia & afflictio abradit rubiginem vitiōrū. vnde Gregorius: Qui dēfiderat plenē vitia vincere, studeat humiliter purgationis suæ flagella tolerare. Si autem primō est amara ad sustinendum aduersitas, per consuetudinem continuam fit de die in diē tolerabilior, quousque iam non curetur vel etiam diligatur propter profectum sanitatis, quæ inde provenire sentitur. Exemplum de cauterio, quod primō acerbū est, sed emortua carne iam non dolet, & superfluos humores educit. Vnde orat Propheta; Proba me Domine & tenta me: vte renes meos & cor meum. Septimum est continua mortis & operum retributionis meditatio, quæ facit vitia timere, & virtutibus insistere. Sicut autem arte medicinæ contraria contrariis curantur, ita vitia contrariis exerciciorum remediis sanantur: vt superbia humiliatione, gula sobrietate, impatientia aduersitate, & sic de cæteris.

Hom. 15. in
Euang.

Psal. 23. 4

De remediis specialibus singulorum vitiorum.

CAP. XXVI.

N V N c ergo de specialibus remediis singulorum vitiorum videndum est; quæ si non omnia possumus scire vel describere, pauca tamen de pluribus cōsideremus: sicut pauperes qui nō possunt multas medicinarum diuersitates & efficaces habere, conficiunt de vili-
bus herbis vnguenta quibus liniant dolores suos.

M 5

De

De remediis superbia:

CAP. XXVII.

Nosse se-
ipsum, effi-
cax reme-
dium consi-
deratio super-
bia.

PRIMUM Superbiae remedium est, con-
sideratio propriae vilitatis tam in corpore
quàm in anima: tam illius quæ nobis cum cæ-
teris communis est, quàm illius quàm in nobis
singulariter agnoscimus in occulto vel in aper-
to, siue sit naturalis siue accidentalis. Consi-
dera vilitates & infirmitates corporis: quid
fuimus, quomodo concepti sumus, quomodo
in utero nutriti & nati: quid sumus. intrinse-
cus sub cute, quæ sordes ebulliunt per apertu-
ras, quàm facile deperit quicquid in nobis
pulchrum est, & validum apparet; quod mors
semper propinquat, & quales post mortem eri-
mus. Item quod exteriores honores non sunt
nostri naturaliter. Diuitiæ terra sunt, & de
terra tolluntur: vt pecuniæ, possessiones: & ho-
nores non impenduntur homini pro se, sed
pro questu qui inde speratur. Sicut vultures &
canes accurrunt ad cadaver quàm diu sperant
inde satiari: sed cum totum corroserint quod
nisi sicca ossa remanent, tunc relinquunt ca-
daver. Item bona mentis nostræ non sunt no-
stra, sed dona Dei: & rationem inde reddituri
sumus districtè: vt sunt scientia, ingenium,
virtutes. Mala nostra purè mala sunt, & ex
pluribus circumstantiis grauias, & grauibas sup-
pliciis digna. Bona nostra non purè bona sunt,
sed multipliciter imperfecta: vt pigritia, desi-
dia, vana gloria, hypocrisis, tepiditas, & vanæ
cogitationes, & imperseuerantia, & cætera vi-
tia sæpe vitiant bona opera nostra quæ faci-
mus, & maculant sacrificium nostrum tam
actionum quàm orationum, vt minus sit Deo
acceptum, & minus nobis meritorium. Item
expo-

expositi sumus pluribus periculis & æternæ
dânationi: & pluribus vitiis & peccatis onera-
ti & miseris subiecti. Vnde ergo superbit ter-
ra & cinis homo tam vilis? Secundum est ex-
ercere se in humilibus operibus, vitiis & de-
spectis officiis, & rusticanis laboribus: humili
habitu incedere, humiles mores & verba ha-
bere, locum nouissimum eligere, nihil iactan-
tiæ & ostentationis prætere. Hæc & his si-
milia cum in consuetudinem versa fuerint,
mentem ad humilitatem inclinant. Si autem
vana gloria vel superbia pulsât mentem, pro
huiusmodi humiliatione, hoc est, ex nouitate
vel raritate huius humiliationis iâ per longum
vsum ista vanitas euanesceat, ut legitur in Psal.
In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum
deducet inimicos nostros. Tertium est quod
superiores & meliores se debent attendere tam
homines, quàm ipsum Iesum Christum Deum
& hominem, ut eorum comparatione sibi met
vilescat homo, qui se aliquid esse putat, sicut
locusta ad gigantem; calculus ad motem, gut-
ta ad flumen: & hoc tam in faciendo bona
quàm patiando aduersa. Pannosus garsio vile-
scit inter purpuratos: sic nos debiles in virtu-
tibus respectu maiorum & sanctorum, siue
ante nos fuerint siue nobiscum.

Eccli. 10, 9
Humilia
exercitia
vsum pade-

Psal. 59, 2

De triplici inuidia.

CAP. XXVIII.

INVIDIA triplex est. Prima, non gaudere de bonis alterius, & non dolere de malis eius. Et hoc est contra charitatem proximi, quem tenemur diligere sicut nosmetipsos: cum nemo de proprio bono non gaudeat, vel de malo non doleat. Secunda est dolere & torqueri in bonis alterius, & gaudere & optare ma-
lum

lum eius ex odio personæ. Nam qui dolet de prosperitate temporali alicuius, vel gaudet de aduersitate eius, quia videt eidē expedire vel communi vtilitati aliorum, non ex odio personæ: non est inuidiæ deputandum. Sicut iustus iudex destruit malefactores, ne vel ipsi grauius damnentur si diutius in malis prosperentur, vel per eos pax communis turbetur. Tertia est, insuper promouere malum alterius verbis & factis, & bonum impedire vel deprimere. Grauis inuidia est, malum pro malo reddere: Grauior autem odire illum qui nihil noceat tibi: Grauiissima autem, malum pro bono restituere, vel odio habere aliquem quia bonus est, sicut Iudæi Christum. Item malum est aliquem lædere in rebus, vel honoribus, peius in corpore, pessimum autem imò diabolicum lædere & nocere alicui in anima quo ad salutem æternam. Item negare indigenti beneficium, peccatum est, licet sit inimicus: non impedire autem malum eius cum posset, grauius. Perfectorum est bonum inimici diligere, & promouere etiam ex affectu. Quidam putant se innocentes si negant illis quos non diligunt salutationem suam: sed examinent se quomodo esurienti inimico cibum ministrarent, si salutationem quam sine damno dare possunt, negant, maximè si desideret & affectet. Ideo autem inuidia vel odium Deo contraria sunt: quia singulariter charitati, quæ Deus est, opposita sunt; & commune bonum quod Dei largitas omnibus æqualiter creauit, inuidet: & eos odit quos Deus creauit & redemit & diligit, de quibus spes est quod ad vitam æternam perueniant.

De

De remediis inuidia.

CAP. XXIX.

PRIMUM remedium cōtra inuidiam est, quod etiam summum est, nihil amare & cupere corū quæ mūdus amat, id est, diuitias, honores, voluptates. Téporalia enim quo pluries diuidūtur; eo partes minores fiunt: & qui ea appetit, inuidet aliis ea habentibus, dum necesse est alium carere quod alter habet. Cælestia autem & diuina, quo plures participant, eo magis dilatantur & abundant: vt virtutes & sapientia, & dona Spiritus sancti, & similia, quæ participatione non minuuntur. Secundum est, cogitare quòd si alius non haberet illud vnde ei inuides, tamen tu non haberes: vnde nec inuideas alteri, quod sine dāno tuo habet, ne frustra de aliena felicitate torquearis. Remedium contra odium est, timere vindictam Dei, qui non remittit homini peccata sua quā diu ipse tenet odium ad proximum suum. Tertium est, cogitare quòd quandoque oportet cum proximo reconciliari, si vult saluari. Vnde melius est hoc citò fieri quā tardius, ne homo sit in periculo damnationis, & perdat bona quæ interim operatur. Futuri enim domestici in domo Patris cælestis, hīc debēt æternæ pacis fœdus inchoare: quia quāto hic feruentior dilectio, tāto illic erit iucundior fruitio æternæ pacis. Quartum est, vt studeas illi qui magis est tibi contrarius, obsequentior esse & affabilior. Per hoc enim lenis cor eius si est intelligens, vel saltem cor tuum, Noli vinci à malo: sed vince in bono malum. *Rom. 12. 21* Quid prodest homini diu meminisse iniuriarum, nisi vt amplius inquietet & affligat semetipsam? Sufficit dici malitia sua. Tanta *Mat. 6. 34* enim

enim sunt nobis molesta, quantumcūque studeamus in nobis esse pacifici: quod si super hæc volumus ea nobis aggrauare per odij & rancoris conseruationem, citius obruemur quàm omnia resistendo vincamus. Porius iuxta Apostolum dare locum iræ debemus, & cedere, & non resistere malo, malum pro malo reddendo. Quia si velimus omnes opprimere quos aduersarios patimur, iterum alij insurgent, & nos prius succumbemus quàm omnes eliminemus. Qui seipsum per patientiam vincit, omnes aduersarios superat. Bellabunt aduersum te, sed non præualebunt. Exemplum in sanctis martyribus. Odium aliquando generatur ex ira diu retenta.

De ira.

CAP. XXX.

IRÆ triplex est qualitas. Prima subito & ex facili causa moueri, vt ex leui facto vel verbo vel etiam ex vana suspitione. Aliquando etiam contra insensata commouemur, & irascimur brutis & lapidi & ligno vel calamo, & huiusmodi sine ratione. Secūda est vehementer inflammari. Aliquādo enim ira tantum in corde accenditur, quod etiam facies inflammatur & deformatur. Aliquando etiam gestus & mores mobilitate quadam notabili agitantur, ex qua interior animi commotio demonstratur: vt sternutatio narium, pallor vel rubor vultus, depressio palpebrarum, tremor labiorum, inquietudo totius corporis. Aliquando per verba erumpit vel clamores, per conuitia, contumelias, maledicta, & minas, periuria, & blasphemias. Aliquando quasi febris concutit corpus, vel quasi phrenesis mentē in furorem vertit. Aliquando manus mouet ad lacerandum alium

alium vel seipsum : ita ut sibi mer aliquando manus iniiciat , vel ea quæ parauerat , abiiciat vel destruat . Aliquando non sinit admittere quæ sibi vtilia sunt , ut cibum vel aliud commodum . Et multa huiusmodi ira operatur , & pacem cordis turbat , & rationem obnubilat , & memoriam cõfundit . Et sicut fumus hospitem de domo expellit : ita ira Spiritum sanctum qui super quietum quiescere tantummodo quærit , de cordis habitaculo excludit . Tertia qualitas iræ est , diuturna commotio , quæ aliquando rancorem fouet . Quidam habent de prima qualitate magis , & minus de secunda & tertia , quidam de secunda magis , quidam de tertia : quidam abundant duabus ipsarum : quidam verò omnibus tribus , & hi pessimi sunt . Ira contrariatur virtuti mansuetudinis , patientiæ , & mititatis , & dehonestat disciplinã morum : & facit inconsideratum , quia nec Deum timet nec hominem veretur . Ira etiam non habet misericordiam , nec humilitatem præterdit , & excæcat intellectum : & sicut fumus nocet oculis , sic ira cordi .

Similis

De remediis iræ.

CAP. XXXI.

REMEDIA iræ . Primum prouida præmeditatio illorum quæ possunt occurrere , tam verborum quàm factorum cõtrariorum : ut ante pugnam se homo ad patientiam præparet , & hostem quasi in insidiis paratus expectet : ut eo minus perturbent venientia quo fuerint antè præuisa . Qui enim debent in bello pugnare , ante pugnam solent artem pugnandi exercitãdo addiscere : ut ictus aduersarij sciãt scuto excipere , ne improuidi vulnerentur & superentur . Nam qui tunc primò vult armari

quando

quando iam hostes irruunt super eum, nec spatium dabitur ei ad muniendum se, nec etiam praestupore consilium inueniet quod euadat. Secundum est, os comprimere tacendo, & accensam flammam irae in corde suffocare: ne si euaporare permittatur, increseat & alios incendat, sicut de igne materiali saepius experimur. Ad hoc enim duo ostia Deus linguae dedit, dentes & labia: ne facile prosiliat ad nocendum, maxime cum intrus accensa fuerit igne furoris. Facito ostia ori tuo. Et, Pone Domine ori meo custodiam, ut non delinquam, &c. Tertium est conuertere se ad alia negotia quibus cor occupetur, loquendo vel alia tractando, ut sic obliuiscatur commotionis suae: sicut qui vult extinguere ignem, subtrahit stipites ardentem, ut sic diuisus deficiat materia per partes ei subtrahita. Cum defecerint ligna, extinguetur ignis. Quartum remedium est, verecundia, qua homo modestus erubescit disciplinae suae detrimentum incurrere, & alios scandalizare: & vim facit sibi met reprimendo iram vel etiam alios inordinatos motus, ne honestatis suae dispendia patiat. sic etiam timor reprimat iram. Sicut videmus in seruis, qui a dominis suis saepe dure castigantur, nec audet leuiter e contra murmurare, ne forte peiora eis inferatur. Si hoc potest timor humanus, quanto magis timor Dei si verè insit menti, & maxime amor ipsius boni. Tam potens est quisque malo resistere, quantum amor boni in cordis eius affectu conualuerit. Quintum est, assuefacere se statim (cum sentitur commotio) admittere consilia prudentiae, perpendendo quam nocua sit iracundia, quae laedit conscientiam, confundit famam, alios scandalizat, cor inquietat, Spiritum sanctum effugit, tormenta meretur: & etiam quod illud pro quo irascimur, iam

Linguae
duo ostia.

Eccli. 28.
Psal. 140. 3

psal. 26,

Malo resisti,
si
bonum diligatur.

iam inevitabile est, si factum est: & quod nihil
 proficimus, irascendo, nisi quod malum dupli-
 camus. Tanta enim in hoc seculo occurrunt
 adversa, quod si etiam omnem diligentiam
 apponimus, qualiter ea nobismet mitigemus
 leuiter patiendo; tamē vix omnia porrabimus:
 quanto magis si voluerimus, ea nobis exagge-
 rare per impatientiam, & retinere in corde per
 rancorem: si ea nolumus expellere, vt euane-
 scant sicut fumus, antē obruemur & suffoca-
 bimur quā possimus omnia resistendo su-
 perare: sicut illi qui continuum fluxum reu-
 matis non excreant, suffocantur. Ad quid vo-
 lumus verba contumeliosa contra nos prolata
 retinere, quæ iam cum aura transierunt? quæ
 nihil nocuerunt nobis quantum fuit in eis;
 nec in rebus, nec in corpore; nec gratiam Dei
 à nobis auferunt, nec honores apud homines,
 si nos per impatientiam non offendimus nos-
 metipsos. Imò magis grati sumus Deo & ho-
 minibus, si contumelias patimur, quā si ni-
 hil pateremur aduersi. Sic æstimemus verba
 maledicorum & detractorum, sicut latratus can-
 um vel clamores anserum, quos contra nos
 audimus & non curamus. Qui alterum con-
 tumeliosè vituperat, seipsum magis quā il-
 lum dehonestat. Ecce aliquando in itinere in-
 temperies aëris affligit nos; & cum euaserimus
 lætamur, & tristitiæ prioris obliuiscimur, nec
 adiicimus vt iteratò cōtristemus nos de priori
 incommodo, quod præterijt: sic etiā debemus
 præteritarum obliuisci iniuriarum ac si non
 fuerint, & gaudere quod sustinuiamus. quia
 cum tribulatio pertransierit, meritum eius ad-
 huc manet. Cogitare etiam debemus, quod
 nemo in hac vita sine aduersitate viuit: & qui
 seculo seruiunt, sapius grauiora tolerant. Item
 quanta sancti sustinuerūt, & martyres, maxi-

Verba ma-
 ledicorū,
 latratus
 canum.

me & super omnes ipse Dominus noster Iesus Christus. Et si ipse tanta passus est pro nobis, non est indignum si nos aliqua toleramus pro ipso, & pro magna gloria nostra, & pro merito peccatorum nostrorum, pro quibus vtilius hic modica pati debemus, quam in futuro plurima & acerbiora. Hæc & his similia prudenter & sæpe cogitando, impetum iracundiæ & impatientiæ facilius superamus.

De acedia.

CAP. XXXII.

ACEDIAE vitium tres habet species. Prima est quædam amaritudo mentis, qua nihil lætum vel salubre libet, tædio pascitur, fastidit hominum consortium. Hæc est quam Apostolus seculi tristitiam appellat, quæ mortem operatur, proclivis in desperationem & dissidentiam, prova ad suspiciones: quæ parientem aliquando instigat ad necem sui ipsius, luctu irrationabili oppressa. Hæc aliquando nascitur ex præcedenti impatientia, aliquando ex retardato & impedito desiderio cupitæ rei, aliquando ex prædominâibus melancholicis humoribus: & tunc medicorum est adhibere remedium potius quam religiosorum vel Theologorum. Secunda est tepor quidam pigredinis qui somnum amat, & omnia commoda corporis: horret labores, fugit aspera quæque, vitat operationem, otio delectatur. Hæc est propriè pigritia. Tertia est quæ solum fastidit ea quæ Dei sunt: & ad omnia alia agilis est & alacris. Oratio est ei insipida & à laudibus Dei se absentat, ubi cautè potest & audet, festinat implere velociter orationes debitas: & ne nimis afficiatur tædio earum, assumit interim alias cogitationes vel occupationes qui-

2. S. 7, 10

Nota

quibus intendat donec perficiat horas vel orationes consuetas: rumoribus pascitur, ludis delectatur, excogitat negotia quibus occupetur. Nihil magis est ei onerosum quam Deo intendere, & his quæ spectant ad studium & perfectum spirituale. Cella ei carcer est, euagari autem tam corpore quam mente extra claustrum diligit, & quaerit multifarias occasiones. Omnis rigor disciplinæ spiritualis grauis est ei, & murmurat & conqueritur de duritia prælatorum & disciplina zelantium. Hoc *acedia* ^{Notum} vitium, signum est ingratitude: quia tanta beneficia contulit nobis Dominus & confert quotidie, quod fidelem seruum eius deceret nunquam ab eius laude cessare, nunquam eius obsequium fastidire. Item spoliatur nos multis meritis & præmiis in celo. Tantam enim gloriam omni hora negligimus, quanta bona interim facere possemus, si otiosè eam transigimus: & nulla vel modica hora præterit, qua non mereamur vel demereamur. Cum in multis offendimus Deum, conueniens est ut tempus quod adhuc restat nobis ad viuendum, tanto melius expendamus, & redimamus tempus quod malè amisimus.

De remediis *acediae*.

CAP. XXXIII.

REMEDIA *acediae*. Primum & efficacius, cogere se ad ea spiritualia studia quæ maximè fastidit homo, & præcipuè ad orationem & celebrationem diuinorum, tam diu quousque per Dei gratiam veretur nobis in oblationem. Si autem differatur talis gratia, nilominus de labore luctaminis meritum accrescit & virtus roboratur, & per consuetudinem magis ac magis tedium minuitur. Deus enim

non requirit à nobis quod non dedit, scilicet gratiam deuotionis: sed hoc vult vt eam quaramus, & cum dederit referuamus, & gratias ei agamus. Possibile est enim, aliquem multo plus mereri in * pœna laboris pro obrinenda deuotione etiam si nō proficit, quàm si multæ deuotionis foret sine labore: quia de isto posset fortitan extolli, & meritum diminui: de illo autem cor humiliatur, & meritum conseruatur. Contra tristitiam autem maximè valet frequens memoria benignitatis Dei & intuitus beneficiorum eius: cōtra cuius bonitatem peccata omnium nostrum sunt velut gutta ad mare. Item esse libèter cum bona societate: maximè vbi de Deo sæpe loquuntur deuorè. Item illud Iacobi, Tristatur aliquis in vobis, oret æquo animo & psallat. sic enim cor hilarescit, & spiritus tristitiæ effugatur: sicut psallente David, spiritus malus à Saul cecedebat. Occupatio etiam prodest tristibus, vt obliuiscantur tristitiæ. Pigris utilis est laboris exercitatio, & consuetudo incommodi, cogente strenuo magisterio, ne possint remissè agere præ tædio laboris, nisi debilitas sit in causa. Item contra tædiū cordis, valet varietas actionis, vt ab vno transeat ad aliud opus bonum. Seruus Dei in his quatuor exercitiis debet versari vt Deo intendat, orando, psallendo, meditando, studendo deuotioni: aut de Deo tractet legendo, studendo, secum conferendo, discendo, docendo: aut pro Deo laboret operando, seruiendo, corpus castigando, & virtutibus studendo: aut corporis refectioni moderatè indulgendo; quiescendo, dormiendo, cibum vel potum sumendo, ad hoc vt corpus possit spiritui seruire. Panis & disciplina & opus serui-
tionem, opus ad exercitationē. Asinus indi-

get

2. ad pugna

Iacobi 5, 13

1. Reg. 16, 23

2. ad pugna

2. ad pugna

Exercitia
Religioso-
rum qua-
tuor.

Iacobi 33, 25

get pabulo. ne deficiat; onere, ne lasciuat orio-
sus: virga eget qua impellatur, ne pigre ambu-
let vel deuict. Grauis acedia est, negligenter
persoluerè ea ad quæ quis tenetur; grauior
prætermittete omnino ex tædio; grauissima
alios impedire, & à bono retrahere, nec posse
aliorum bona studia æquo animo sustinere.

De auaritia.

CAP. XXXIIII.

AVARITIA tres habet species. Prima
est anxia cupido habendi vel acquirendi
temporalia, siue sequatur effectus, siue non: &
sic potest auarus etiam esse pauper, qui modi-
cum habet, vel etiam nihil. Secunda renacitas
conseruandi habita, quæ non permittit ea ero-
gari in pias causas, vel in vsus necessarios con-
gruè expendi, nisi cum animi dolore. Tertia
est augere diuitias, & vndecunque acquirere,
etiam de iniusto & turpi quæstu, vt furto, rapi-
na, fraude, vsura & aliis inhonestis modis.
Quidam laborant in prima specie, quidam in
secunda, quidam in tertia, quidam in duabus,
quidam in omnibus. Hoc vitium videtur spe-
cialiter contra naturam esse, & ex sola praua
consuetudine vel corrupta volûtate inolitum.
Quod ex hoc probatur, quia mundus multo
tempore caruit hoc vitio: & aliquæ gentes ad-
huc putantur ab eo immunes esse vel fuisse, si-
cut Gymnosophistæ. Item quia multi seculo
perfectè renuntiantes, cum ab aliis vitiis sæ-
pius impugnentur, ab hoc nunquam deinceps
pulsantur, nisi fortè propria misera voluntate
se ei subiiciant. Qui autem semel eius laqueo
se alligari permiserit, vix vnquam de cætero
ab eius cõpede liber erit. Vnde videmus Reli-
giosos quosdam post primam seculi abrenun-

Auaritia
contra na-
turam est.

tionem, qua ab eius laqueis crepti fuerant, rursus inuolui avaritiæ reibus, & insatiabiliter sitire res alienas, qui prius proprias contempserant propter Deum. Sic Iudas omnibus suis renuntiaverat; postea fur factus est, & loculos habens, Dominum maiestatis vendidit, & laqueo se suspendit.

IOAN. 12, 6

MAL. 27, 3

De remediis avaritiæ.

CAP. XXXV.

REMEDIA avaritiæ. Primum, omnia pro Christo relinquere, & sub alterius regimine vivere, & si qua habuerit, ei plenè resignare: & in nullo sui iuris esse, sicut in primitiua Ecclesia fideles sub Apostolis erant, & in monasteriis bene ordinatis claustrales. hoc est efficacius avaritiæ remedium: sicut Dominus docuit, Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, nō potest meus esse discipulus. Item, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Secundum est, considerare omnes perplexitates diuitiarum, & laqueos avaritiæ, & paupertatis libertatem & utilitatem. Diuitiæ enim periculose acquiruntur; & cum labore & cum multa sollicitudine conseruantur: quia multorum inuidiæ patent, furum, raptorum, potentum, fraudulentorum. Vbi multæ sunt opes, ibi multi qui comedunt eas, tam consumētium quàm subtrahentium: à nullo securus diues, nec ab extraneis, nec à proximis. Sic est diues in medio cupidorum, sicut carnifex in medio canum famelicorum. Diuitiæ diu colliguntur, citò amittuntur. Multiplicatæ non minuunt, sed augment sitim avaritiæ, sicut potus hydropico. Quid ergo quæris unde plus crucieris? Affligunt nōdum habitæ, etiam habitæ & amissæ. Pauca sufficiunt necessari-

MAT. 2, 43

MAT. 19, 21

ZUC. 14, 33

MAT. 19, 21

Eccles. 5, 10

cessitari. Mors citò rapit ab eis. Panes eternas
 amatoribus suis lucrantur. Ab his omni-
 bus libera est paupertas. Rapinas nolite con- *psal. 61, 18*
 cupiscere: diuitiæ si affluant, nolite cor appo-
 nere. Fructus diuitiarum est largitas eleemo-
 synarum: sine qua infructuosæ sunt & pericu-
 losæ. Diuitiæ conseruata, in malum domini *Eccl. 5, 12*
 sui cedent. Semen accumulatum putrescit, se-
 minatum fructificat. Tertium remedium est,
 confidentia de Deo, qui non derelinquit spe-
 rantes in se. iuxta promissum ipsius: Nolite *Mat. 6, 32*
 solliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut
 quid bibemus, aut quo operiemur? hæc enim
 omnia Gentes inquirunt: scit enim Pater ve-
 ster celestis quia his omnibus indigetis. Qui
 enim sic fecit hominem vt alimētis indigeat,
 non patietur eum perire per necessarium
 subtractionē, si eius curæ se cōmittat. Quare *Mat. 6, 33*
 primum regnum Dei & iustitiā eius, & omnia
 necessaria corporis adiciētur vobis. Nam qui
 libenter vult homini dare celestia & maxima,
 quomodo neget ei minima, id est, terrestria?
 Si enim mali & crudeles homines, imò bestiae
 & bruta, filios suos nutriūt, multo magis opri-
 mus & verus Dominus filios suos non dese-
 ret: qui etiam benignus est super ingratos &
 malos, quanto magis super bonos qui omnem
 sollicitudinē suam in eum proiciunt? Non *psa. 36, 25*
 vidi iustum derelictum, neque semē eius quæ-
 rens panem. Vnum de tribus a Deo speran- *Obserua*
 dum est avaritiā prolicentibus pro Deo:
 quia aut procurabit homini necessaria, aut cū
 parco victu & penuria dabit homini vires,
 quas in abundantia posset habere: & hoc est
 iucundius de modico esse magis fortem: aut
 quod subtrahit corpori, refundet mētī in con-
 solatione spirituali: vt libenter careat corpora-
 li abundantia, quæ spiritualibus deliciis feli-
 cius

200 S. BONAVENTURAE
cuius recompensatur. Insuper magnam glo-
riam in cælo meretur patienter tolerata pro
Christo temporalis penuria: quia, Beati pau-
peres spiritu, &c.

De gula.

CAP. XXXVI.

Cassian. lib.
5. de Spiri-
tu Gastri-
margia.
c. 23.

GULA quatuor sunt species. Prima, ante
debitum tempus, vel sæpius quàm deceat
comedere, præter necessitatē, more pecudum.
Secunda, cum nimia aviditate & impetu quo-
dam vorare, sicut lupi & canes famelici. Ter-
tia, nimis se implere, potius quàm reficere, &
plus sumere quàm sit necesse ex inconsidera-
tione vel delectatione. Quarta, nimis lauta vel
exquisita quærere. Hæc nutrit avaritiam, si-
cut prior pigritiam vel acediam. Qui delicata
quærit, cupit diuitias, ut possit habere quæ ap-
petit. Nimia verò ciborum repletio pigram
reddit: quia vas plenum ponderosum efficitur.
Hebetat etiam intellectum, & affectum devo-
tionis obruit & refrigerat, & agilitas retarda-
tur, & in somnum ducit superflua ciborum
repletio.

De remediis gula.

CAP. XXXVII.

REMEDIA gulæ. Contra ptimam spe-
ciem sufficit bona voluntas, ut nolit plus
vel sæpius comedere quàm sit conveniens.
Infirmitas autem non est lex posita. Iuvenes ve-
rò & laborantes sicut exigit necessitas, discretè
refici possunt, quando consuetudo vel ecclesia-
stica institutio non repugnat. Contra secundā
utilis est disciplina verecundiæ, ut modestè se
habeat, & impetum refrænet. Item considera-
tio: quia inordinata & nimis festinata refectio
naturam grauat & minus nutrit, & plus æquo
vult.

vult. Eadem etiam consideratio valet contra tertiam speciem, qua nimis sumitur; & quia verè impedit à bono opere sicut supra dictum est. Efficacius tamen remedium est contra tertiam & quartam speciem, nō habere unde possit gulæ satisfacere. Vnde quanto quis pauperior fuerit, tanto minùs in hac parte peccabit. Hæc est secundùm traditionem seniorum prima pugna, quā devincere nos oportet: & quā tominùs superata fuerit, tanto validiora sunt cætera vitia contra nos, & nos debiliores sumus contra ea. Per gulæ peccatum mors intravit in orbē. Vnde & Christū diabolus primitus per gulam tentavit, quasi per ianuā aliorū vitiorū aditum querēs ad vltiora. Contra quā prout etiā cōtra alias voluptates vitiosas cōsiderare debemus, quā citò pertransit, quā breuiter durat: & quādo trāsacta fuerit, sic est quasi nunquā fuerit. Vnde cū delectamenta mūdi & carnis appetis, pone in corde tuo ac si iam habueris & satiatus sis, & hora præterierit: quia voluptas præterita est quasi somniū noctis trāsactum, imò contemptibilior: quia malam conscientiam facit perpetrata voluptas, euitata verò lætam & securam. Valet etiam contra omnes aduersitatum turbationes, si ponas in corde tuo iam durante aduersitate, quòd ira debeat esse, & aliter esse non possit: & quòd voluntas Dei sit quòd ita est, & disposuerit, vt ita eueniret. Quòd enim sponte quisque disponit, inde minùs turbatur si euenierit. Cū autem turbaris quòd non euenit quod optaueras vel speraueras, cogita quòd multa alia non eueniunt quæ prospera fuissent si euenissent, & tamen non turbaris quòd non euenierunt: quia de quibus cor hominis non disponit sibi gaudium si eueniant, de his etiam non tristatur si non eueniant. verbi gratia: Si speras crastino

Vide Cas-
sian. li. 5. de
Spiritu Ga-
strimargia.
6. 13. & 14.

Mat. 4. 3

In aduer-
sis & pro-
speris quo-
modo phi-
losophan-
dum.

habiturum bonum prandium, latus: sed si forte spes tua frustretur, turbaris, quia lætitia spei subtracta est. Sed si nihil speras, non tristaris si non euenit: quia vidēris tibi nihil perdidisse, cum nihil habueris amittendum. Homo enim virtutis, sic debet omnē spem suam

In consolatione terrena non figendus animus.

& solatium in Deum ponere, ut nunquam ex toto figat animam in terrena consolatione: & quasi suspensum habeat desiderium ad omnia exteriora non fixum: sicut qui super glaciem incedit, leuiter ponit pedem tentando si crepiteret, ut retrahat pedem ne submergatur. Cum ergo perdis aliquid quod diligis, pone in animo tuo quasi nūquam habueris, & quasi somnium fuerit quod videris habuisse, quod tunc more suo euauerit & in nihilum redactum sit. Hoc orat. Propheta cum affectu sibi inspirari, dicens: Velut somnium surgentium Domine in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.] Hoc est, redige memoriam istorum terrefactorum in corde meo, quod est ciuitas habitationis tue, ad nihilum: ut nihil reputem esse vel fuisse quod pertransierit, sicut somnium de stratu surgentium obliuioni traditum, nō curatur. Somnium est hæc vita

Somnium vita humana.

malis & stultis, qui putant se esse quod non sunt, id est, felices, & habere quod non habent. Et non sunt vera bona: quia falsa sunt quæ habentur. Istæ considerationes non sunt phantasticę dicendæ, sed veræ & sapientes: quia faciūt mentem tranquillam, & stabilem inter mundanæ prosperitatis & aduersitatis varietates. Cum ergo desideras quod nō habes, cogita quasi habueris & iam fraudatus inde fueris, & modò pertransierit. Cum autem habes quod diligis, noli nimis inniti ei per delectationis affectū: sed cogita quod citò pertransiet ista lætitia, & nihil post se relinquit, nisi vestigia dolorum, & debi-

debitum suppliciorum. Cum ergo amittis
quod amasti, ætterna quasi nunquam habueris
illud verè, sed tantum quasi in somno videris:
vel in cogitatione imaginatus sis te talia ha-
buisse: sicut imaginatur mihi quoddam Rex
Franciæ, & magnam gloriam & pompam &
delicias & diuitias habeam: & post medicum
Rex Angliæ debellet me, & capiat & spoliet me
regno & gloria, & inanis remaneam ab omni-
bus. Si ergo peracta tali phantasia, grauiter ves-
tem turbare & tristari de illa regni phantastici
amissione, vel si valde exhilarari voluisssem ex
delectatione huiusmodi gloriæ phantasticæ
habitæ; nonne stulta tristitia vel inanis gloria
esset moueri de his quæ nunquam fuerunt vel
erunt? Takes enim vanas læticias & tristitias
semper habere possemus, imaginando nobis-
cum & fingendo quassibet glorias & delecta-
tiones, & conuerso tristitias & dolores, sicut
solent quidam insani & lunatici quibus-
dam phantasias delusi ex confusione cerebri,
etiam sine apparente causa exteriori, modò ri-
dere modò flere secundum imaginationes in-
terius conceptas, tristes vel lætas. Veruntamen
vniuersa vanitas omnis homo viuens, id est,
viuens secundum hominem, non secundum
Deum. Et quare? Veruntamen in imagine
pertransit homo, velut in quadam imaginaria
delusione, existimans se aliquid esse cum nihil
sit: & ita nedum vanè extollitur, sed etiã fru-
stra conturbatur vanis timoribus & mœtori-
bus deiectus. Thesaurizat, & ignorat cui con-
gregabit ea: quia ipse nescit an eis fruiturus
sit, an alius cui fortè non debentur. Contra
hoc sibi met Propheta consilium inuenerat di-
cens, Et nunc quæ est expectatio mea, nonne
Dominus? & substantia mea apud te est? vbi
iterum perdere non formido. Contra pone in
animo

Psal. 38, 6

Vbi supra.

animo tuo, de futura aduersitate non turbari: quia contingentia ita se habent, quod possunt euenire vel non euenire. Et saepe turbamus nos ante tempus timore illius quod nunquam eueniet: sicut pueri aliquando fiunt recordantes doloris, quē fortē haberent si parētes eorum moriantur, qui adhuc uiui sunt, sani & incolumes. Quod si etiam aduersitas certa futura est, tūc sufficit dici malitia sua, ut non duplicemus nobis dolores praecedente angustia, cum sequens tribulatio per se satis excruciet. Hæc dico de temporali tribulatione, non de æterna, quam expedit nobis prætimere & præcauere. Gregorius, Ante suppliciū de supplicio cogitare.] Iustitiae verò iam tribulatione vel aduersitate, consideranda est utilitas aduersitatis: quomodo peccata purgat, cautos reddit à peccato, & subtrahit occasionem peccandi in multis: & exercet ad virtutes, ad humilitatem, & ad compassionem similia sustinentium, ad confugiendum sollicitius ad diuinum adiutoriū, ad experientiam diuinæ clementiæ, quæ tribulatis corde iuxta esse solet, & ad examinationē propriarum virtutum: quia in aduersitate plenius videmus quantum profecerimus in eis. Item ad maiorem gloriam promerendam & super omnia ad reddendum vicem Christo passo pro nobis. Transacta autem aduersitate gaude: quia euasisti sicut qui de naufragio euadit, vel de tempestate, & de via mala ad bonum hospitium peruēnit: & noli dupliciter te affligere rancore vel odio ex memoria iniuriarum contra illum à quo passus es: cogitans quod si non meruisti apud illum ut te affligeret, tamen fortē meruisti apud Deum, ut puniri te permitteret; & ipse Deus iudex vsus est illo quasi tortore tuo ad iustitiam exequendam circa reum suum. Sic Assur virga furoris Domini

*Mem. 40. in
Euang.*

2a. 20.

mini dicitur : quia eo vltus est quasi virga ad dandam disciplinam seruo suo Israël peccanti. Et sicut virga post correctionem filij in ignem proiicitur, sic & illi vltiores Dei tandem punientur, maximè qui non recto zelo & iustitia proximos persequuntur. His quasi per excessum tactis, qualiter te inter aduersa & prospera immobilem conserues, ne prosperitates te extollant vel aduersa deiciant (quia aduersitas maximè versatur circa carentiã vel amissionem cupiti, & timorẽ vel toleratiã exosi) ad remedia & qualitates vitiorum considerandas redeamus. Non mediocriter autem valet ad morbos vitiorum sanandos, scire æquanimiter carere his quæ caro vel carnalis affectus appetit, & patienter sustinere & non pertimescere quæ horret & odit: sicut in medicina corporali, sanitati propinquat qui bene seruat dietam, & cauet à nocuiis, & constanter recipit & sustinet amarũ poculum confectionis. Gregorius: Qui appetit plenè vitia vincere, studeat humiliter purgationis suæ flagella tolerare.] Scio & abundare & penuriã pati, & esurire & saturari, vbique & in omnibus instructus sum.

De luxuria.

CAP. XXXVIII.

LVXURIA quadruplex est. Prima in corde, quando homo immundas & lubricas cogitationes scienter & voluntariè, causa prauæ delectationis versat in cogitatione, sine repugnantia consensus. Peruersæ cogitationes separant à Deo. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Secunda est cum circa opus generatiuum satiat se libidinosis gestibus, amplexando, osculando, palpando, impudicè respiciendo, loquendo & auscultando turpia, vt sola dele-

Hom. 15. in
Euan..

Philip. 4.
12.

Sap. 1, 3
Mat. 5, 28

delectatione praua, vel aliis meretriciis blanditiis carnali affectioni satisfaciatur. Hæc tanto est grauior prima, quanto longius ad exteriores conatus causa prauæ delectationis est progressa. Si enim sola mens praua rea est in se per consensum malæ concupiscentiæ: quanto magis habentis laxatis ad vltiora libidinis incitamenta, exteriorum sensuum & membrorum ministerio adiuta & prouocata? Si solum concupiscere corde, meretrix à Domino iudicatur: quid ergo ex concupiscentia osculari, palpare, &c. nemo ergo stultè se seducat, ut putet solum tunc se peccasse quando opus generatiuum perficit vel laborat perficere, cum etiam præambula operis damuabilia sint. In ipso enim licito coniugio sæpe excusabilior est simplex concubitus, quam tales inhonestæ blanditiæ actuum indecentium, & spectaculorum, & colloctionum lasciuarum. Si autem aliquis dicat apud se, ex quo non quero opus prauum fornicando perficere, licitè possum morosis blanditiis frui cum dilecta, munda intèntione ad mutuæ & sanctæ dilectionis nutrimentum, ut ignis charitatis magis ac magis in nobis accendatur, cum ex dilectione proximi nutriatur & augeatur amor Dei: sciat quicumque talis est, se sub specie spiritualis amoris, carnali dilectione & delectatione deludi: quia spiritus spiritum diligit, nec corporalibus indiget amplexibus: quia hoc est carnalis amoris indicium, qui quanto plus crescit in corde, tanto magis spiritualis amor minuitur & refrigescit: & econuersò spiritualis amor carnalem reprimat & expellit. Triplicis autem peccati reus efficitur, qui talibus corporalibus blanditiis vti se licitè posse putat, etiam si nullam vltius prauis operis habeat voluntatem. Primum quia incautè se nimis exposuit tentationis peri-

nota.

Graviter
peccat, qui
allegebris
ditiis opera
dari licere
putat.

periculo, cum prout sint sensus hominis & cogitatio in malum: & tentatio quæ non dum fuit occasione & oportunitate noxiæ familiaritatis accepta, potest corrumpere voluntatem, & in peccatum precipitare. sicut sæpe accidit, quod qui munda intentione mutuis ingesserunt se familiaritatis societatibus, mutatis affectibus spiritualibus in carnales, lapsi sunt in peccatum. Tali ergo periculo se ingerere est contra Domini præceptum, Non tentabis Dominum Deum tuum: sicut qui super tenuem glaciem ex stulta curiositate incederet, si mergeretur reus esset in seipso, imò ipsum stultè tentare grauis culpa esset, etiam si mors non sequeretur. Secundò, quod & si in se nihil tentationis sentiret, tamen alteri daret occasionem tentationis & peccati, cum alteri fodit foueam ut incidat in eam. Qui alteri poculum mortis propinat, non ideo erit innocens quia ipse non bibit. Halitus eius, scilicet diaboli, prunas ardere facit. Igneus enim flatus ex igne gehennali cum duos carbones compositos inuenerit etiam semi uiuos, sufflat indefessè, donec eos incendat, nec curat moras si tandem aliquando perficiat, cum omni tempore ad nihil aliud vacet, nec aliis curis intendat, nisi animas seducere. Tertiò, efficitur reus propter malum exemplum, ex quo alij grauer scandalizantur, non carentes praua suspitione de familiaritate tali noxia: & iudicantes esse malum, indignantur, murmurant, detrahunt, & irridunt innocentes eorum collegas, quasi & illi similia faciant. Et vilipenditur religionis reuerentia ex talibus, & plurima mala fiunt. Alij verò eorum exemplo audaciùs similia faciunt, putantes sibi licere quod istos facere arbitrantur: & discunt ab eis vel audent exemplo eorum quod antè non audebant: imò & ipsi peccatores temerarij

Gen. 6, 5, 8.
21.

Deut. 6, 16

IUDIC. 11
AN. 1111
11111111

Iob. 41, 10

merarij fiunt, & quasi iustificanc se in peccato, comparatione istorum corruptentium religionis puritatem. Et hæc omnia redundant in iniuriam Dei & offensam, & in honoris eius detrimentum; cum insolentia familiæ, patrisfamilias dedecus videatur. Tertia species luxuriæ, est naturalis concubitus viri & feminae sine coniugij honestate. Hæc subdividitur in multas species, vt est simplex fornicatio, adulterium, sacrilegium, incestus, stuprum, raptus, &c. quæ non prosequor nec distinguo.

Peccatum
contra na-
turam.

Rom. 1, 26

Quarta est peccatū innaturale. Cum enim natura omnibus rebus nomina propria dederit quæ naturæ subiacent, hoc peccatum quasi extra vel contra naturam sine speciali nomine reliquit: eo quod indignum sit nomine quod ipsam naturam destruit, & humanam naturam maculat & infamat. dicitur tamē aliquando passio ignominia vel immunditia, vel mollicies. Licet Apostolus de isto peccato plurima & grania describat primò ad Rom. tamen ad præsens nec nominari expedit, ne & ipse aër inficiatur, vel ne ex usu tractandi minus horrendum vel abominabile fiat audientibus: vel ne detur simplicibus materia inde cogitandi, & curiosis occasio mali. Quocunque autem studio vigilans voluntarie delectationis consensu se prouocat ad pollutionis immunditiā, vel etiam aliunde hoc pati consensit, vel cooperatur alteri præter naturæ usum, ad quartam luxuriæ speciem debet pertinere. De illusione somniorum prætermitto: quia sicut dormiens non est compos rationis, sic etiam non potest interim facere vnde damnetur. Nam si vigilans fortè dedisset occasionem vnde dormiens illuderetur, cogitando, agendo, loquendo, vel etiam post somnium voluntariè delectando in memoria illusionis nocturnæ, hoc potius esset culpa

culpa vigilantis quàm dormientis: cùm dormienti illusio sit poena tantùm culpæ præcedentis, vel occasio subsequēntis in vigilante.

De remediis contra luxuriam.

CAP. XXXIX.

REMEDIA contra luxuriam sunt septem, quæ ad præsens memoriæ occurrunt, sine quibus continentia non diu esse potest tuta. Primum est, ut vir feminarum, & femina virorum continuam familiaritatem deuitet. A vestimento procedit tineæ: & à muliere iniquitas viri. Gregorius, Qui corpus suum continentię dedicant, habitare cum feminis non præsumant.] Nam quàm diu vitalis calor viuit in corpore, nemo præsumat ignē concupiscentiæ in se penitus extinctum esse. Ensa pe carbo videretur extinctus modica fauilla opertus: sed si tangitur, comburit. Diabolus verò cùm duos carbonēs coadunauerit, afflat donec eos incendat. Halitus eius prunas ardere facit. Ignitus est enim igne gehennali. Carbo si solus relinquitur, extinguitur: si componitur alteri, ex mutuo calore incenduntur ambo. Et saepe spiritu amor inceptus, consumatur carne. Bernardus: Cum femina semper esse, & feminam non cognoscere, hoc ego maius reputo quàm mortuos suscitare. Qui ergo quod minus est non potes, quod maius est, quomodo credam tibi? Astutus etiam diabolus, in principio incautiæ familiaritatis occultat laqueos tentationis carnalis, reputas quòd desisterent à mutua dilectione, si sentirent inde stimulos peccati, donec per longam familiaritatem & incautam securitatem affectus amborum ita conflati & conglutinati fuerint in amore, quòd etià si sentiant sibi inde immine-

Eccli. 42, 13

Lib. 3. diaboli

cap. 7

Job 41, 12

Serm. 63. in

Cant.

2. 1. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1. 1.

2. 1. 1. 1. 1.

nere tentationis periculum nesciant resilire,
nec ab inuicem separari, viribus spiritualibus
ira debilitatis in eis, quod neuter eorum valeat
sibi vim facere tantam, ut euellat se de la-
queo: imò timet alterum in tantum contri-
stare, quod etiam reputat se perfidum si dese-
rat eum vel eam: & sic captus cōsentit alterius
voluntati & propriæ infirmitati in omne pec-
catum. Sic Samson fortissimus qui multas sæ-
pe hostiū acies strauerat, & aliquoties de vin-
culis eruperat, confidens de viribus suis, lique-
factus est amore Dalile: & defecit anima eius,
& usque ad mortem lassata est, dum nullam da-
ret ei requiem, quousque plenè cor suum ei
exposuisset: & sic deceptus hostibus aditum
aperuit capiuandi se, & ligandi, & cæcandi, &
molam vertendi, & in ludum se hostibus ex-
hibendi tandem peruenit. Hæc autem omnia
in figura facta sunt nostri, & scripta ad cor-
reptionem nostram. Secundum est vitare
societatem & contubernium luxuriosorum,
ne eorum exemplo ad similia trahantur. Qui
se iungit fornicariis, erit nequam. Item, Ami-
cus stultorum efficitur similis illis. Proni sunt
sensus hominis & cogitatio in malum: & ideo
facilius trahitur aliorū exemplo ad illud quod
appetit eius sensus carnalis, dum non erube-
scit vitiosus videri, habens secum socios mise-
riæ suæ, quorū non solum exemplis, sed etiam
persuasionibus & irrisiōibus trahitur ad pec-
catum, & laudatur peccator in desideriis ani-
mæ suæ. Et hæc est iam quasi præcipua causa,
quare ita multiplicata sunt mala in Ecclesia: &
quod in religione studia spiritualia defecerūt,
& ad exteriora studia & negotia plurimi deflu-
xerūt, scilicet mala cōformitas: dū quilibet vult
alios imitari, siue quia aliud nescit quàm quod
videt in aliis; siue quia non audet aliter viuere
quàm

Rud. 16, 5.

Ecclesi. 19, 3

Pro. 13, 20

Gen. 6, 8

Psalm. 9, 5

Cur tot

scādala in

Ecclesia.

quàm illicum quibus versatur, ex malo pudore timens aliis videri dissimilis; siue etià quòd prauus tepor & carnalis libertas gaudet se habere occasionem, & quandam excusationem apud homines agendi quod libet, etiam si non licet. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum, scilicet eum qui multitudine posita studet vni Domino placere & seruire, vnam petens à Domino, & hanc requirens, vt inhabitet in domo Domini mente & confortare, quod solū est necessarium. Vnde proverbium apud homines est, Coullulare lapis debet qui commanet illis. Tertium est, corpus non delicate nutrire. Terra enim corporis non stri, quæ ex prima maledictione spinas & tribulos vltro satis germinat, si super hoc fuerit impinguata deliciis, tanta erit spinarum densitas, quòd semen verbi veritatis in nobis penitus suffocabitur. Qui delicate nutrit seruū in iuuentute sua, postea sentiet illum contumacem. Bernardus: Sufficit diei malitia sua, scilicet concupiscētiæ naturali: quæ si cœperit accipere irritamenta ab his qui perpetuum suscepere bellum aduersus eius oblectamenta, fiunt duo contra vnu: & ideo periclitatur continentia, quia duo resistunt vni, scilicet continentia, innara concupiscētia carnis, & provocatrix ipsa voluptas deliciarum. Vnde Apostolus, Vidua quæ in deliciis est, viuēs mortua est per peccatum. Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, satuitas panis & otium. E contra Apostolus, Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Hostem suum armat qui carnem suam fouet deliciis vltra necessitatem debite sustentationis. Quod autem hosti præstas, inde tibi nocet. Quantum est,

al. m. h. d. d.
m. h. d. d.
d. d. d. d.
d. d. d. d.
d. d. d. d.
d. d. d. d.

psal. 38

psal. 38
psal. 38
psal. 38
psal. 38
psal. 38
psal. 38

Caro non
delicate
nutricanda

psal. 38

1. Tim. 5, 6

Ezec. 16, 49

1. Cor. 9, 27

Orium su-
giendum.
Ecli 33, 26
Prov. 13.
Secundum
70.

Bern. ep. ad
fratres de
monte Dei
ante med.
4. 10. 10.

Hieron. 16.
1. ep. 22. ad
Eustoch. de
custodia
virginita-
tis, sub fin.

otium fugere, quod præcipuum est animæ
contrarium. Multam enim malitiam docuit
otiositas. In desideriis est omnis otiosus. Oc-
cupatus enim ab vno dæmone impugnatur,
otiosus autē ab innumeris demonib' vastatur,
quia quot cogitationes & desideria mala in
corde versat, tot inimicorum iaculis patet.
Bernardus : Omnium enim tentationum &
malarum cogitationum sentina est otium.]
Sicut per rimam sentinæ aqua latenter intrat,
& crescit donec navis mergatur: ita ex otio co-
gitationes & concupiscentiæ multiplicantur,
donec navis cordis eis succumbens in peccato
periclitetur. Unde & in monasteriis regionum
nostrarum nostris temporibus pauci stabiles
religiosi sunt respectu antiquorum in Aegy-
pto, in qua quandoque sub vno gubernatore
simul tria vel quinque milia morabatur, quie-
tē viuētes magis, quā nunc apud nos pos-
sint decem vel pauciores obediēter & con-
corditer gubernari : quia de labore manuum
sustentati, lata prædia & redditus amplos non
requebant, & erant tantum operando colli-
gentes victum, quantum consumentes; nec
superflua desiderantes, nec euagantes mendi-
cando vel adulando pro aliorum donatione,
sed de propriis laboribus se & multos debiles
& pauperes sustentabant, & labori manuum
intenti, rumoribus & rixis & variis desideriis
non permittēbantur intendere. Nec quilibet
in peram suam reposuit acquisita & elaborata,
sed sicut semetipsum pro Christo abnegauerāt,
& alterius imperio se subiecerant, ita & omnia
quæ habebant. Et quia hoc non strepitu cla-
moris, non secundum propriæ voluntatis ar-
bitrium agebant, sed in summo silentio &
quietē ad nutum Abbatis & gubernatorū suo-
rum: ideo à spiritu deuotionis non solum non
impe-

impediebantur per operis instantiam; sed & plurimum promouebantur, cum peracto quotidiano statuto labore operis, reliquum temporis in lectione vel oratione solebant expendere. Et ideo stabiles & perfecti in omni virtute erant, qui omne tempus in bonis operibus & virtutum studiis impendebant, nihil otiosè & curiosè transeuntes: nec pro voluntate sua viuentes, sed superioris, secundum regulas sanctis patribus, instinctu sancti Spiritus institutas, ad vitia extirpanda & virtutes visitandas. Vnde Poëta, *Otia si tollas, periëre cupidinis arcus*. Nec solum vitandum est otium, sed etiam otiosa. Otiosum est, quod nullam habet utilitatem vel utilitatis intentionem. Et pro vitando otio, otiosa sectari ridiculum est. Quid autem sit agendum, require de remediis accedat. Item ut omni hora consideret homo, qualiter instans tempus possit utiliùs expendere, vel illud opus quod tunc ei incumbit, optimo modo perficere, siue orando, siue laborando, vel refectioni corporis intendendo, vel aliud faciendo. Quintum est exteriores sensus ab illicitis custodire; qui sunt quasi fenestræ animæ, per quas mors peccati intrat, quasi fur vel corruptor castitatis nostræ, dum non custodiuntur. David non respexit uxorem Uriæ, quod prius eam concupierit: sed ideo concupivit, quia incautè respexit. Sic Eva vidit lignum quod esset pulchrum visu aspectuque delectabile, & concupivit & gustavit. Gregorius: Non expedit intruere, quod nō licet concupisci. Sic aures, sic manus, & alij sensus & membra coercenda sunt, ne hauriamus per ea mortiferum corruptionis. Dina quoque curiositatis causa egressa videre mulieres regionis illius, corrupta est. Oculus meus de prædatus est animam meam in cunctis filiabus virbis

Otiosa quoque vitanda. Bern. epist. fratres de monte Dei, ante med.

1er. 9, 28

2. Reg. 17, 2

Gen. 3, 6

1i 21. Mo. val. cap. 20

Gen 34, 2

Thien 15

34

Iob 31, 4

meæ. Econtrà Iob ait: Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarẽ quidẽ de virgine. Sic boni religiosi recludũt se in cellis & monasteriis, quasi in sepulchris, ne vel ipsi cõcupiscant mundum vel concupiscantur. Quanto enim rariũs vides vel audis quæ mundi sunt, tanto affectus tuus ad ea concupiscẽda frigidior erit, & minũs cogitabis ea. Et econuerso quãto frequentius cum secularibus conuersaris, eo magis puluere seculi respergeris; quò insensibiliter paulatim interiũs tenebrescis, & affectus tuus fit crudus & mores insuaues. In molen-dino non puluerulẽtum fieri vix possibile est. Sextum est interiũs reprimere cogitationes prauas & affectiones carnales: quia isti sunt domestici hominis inimici, quorũ fraude vrbis mentis inimicis traditur si non bene caueatur. Peruersæ enim cogitationes separant à Deo.

Sep. 1, 3

Mat. 21,

39.

De corde enim exeũt cogitationes malę, adulteria, homicidia, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemia. Hęc sunt quæ coinquinant hominem. Nulla exterior munitio sufficit ad custodiendum vrbis claustra, vbi domestici perfidi fuerint: ita nulla custodia forinsecæ castitatem conseruat sine custodia interna cogitationum & affectionum. Omni custodia

Pren. 4, 23

serua cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit. Castis & honestis matronis nõ solum praua opera, sed etiam suspecta susurria fugienda sunt, per quæ tentari vel infamari potuerit earum castitas & honestas, & maritus prouocari in furorem, & zelotypię spiritu inflammati. Sic anima religiosi quæ Christo desponsata est per fidem & votum castitatis, susurria prauarum suggestionum non recipiat vel retineat in corde, quod Dominus semper intuetur. Vtque quo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Septimum est frequens studium orationis &

Hier. 4, 14

nis &

nis & deuotionis. Vt sciui quia aliter non pos-
 sim esse continens, nisi Deus det, adij ad Do-
 minum & orau, & dixi ex totis precordiis
 meis, &c. Et Psal. Nisi Dñs custodierit ciuita-
 tem, frustra vigilat qui custodit eam. Et ideo
 semper est orandum, quia sine ipsius auxilio
 possumus facere nihil: vt rore gratiæ suæ ex-
 tinguat in nobis ignem concupiscentiæ. Ipsa
 etiam orationis virtus, quia eleuat mētem su-
 pra se ad Deum, purificat eius affectiones,
 & desideria castificat, & intellectum illu-
 minat, & Dei amorem infundit, ex quo gene-
 ratur quidam horror peccati & detestatio car-
 nalis voluptatis, volūtas roboratur contra ten-
 tationes, & ipsæ tentationes debilitantur vt
 facilius deuincantur. Vnde cū Moyses in
 monte orans manus eleuaret ad Dominum,
 vincebat Israel: cū verò remitteret eas & de-
 poneret, vincebat Amalech. Moyses est reli-
 giosus de aquis seculi abstractus, Amalech
 verò tentatio carnis. Manus verò Moyli sunt
 affectus & memoria. Quando istas eleuamus
 ad Deum, hostis tentationis succumbit: quādo
 ad terrena eas demittimus, hostis roboratur.

Sap. 3, 28

Psal. 126, 1

Exod. 17,

11

Explicit liber primus.

Q 4 S. B O

S. BONAVENTURÆ
EPISCOPI CARDINALIS
ALBANENSIS, QVONDAM
totius Ordinis Minorum Generalis
Ministri, Seraphici Doctoris Eccle-
siæ, de profectu religiosorum

LIBER SECVNDVS.

Quod profectus religiosi septem processibus distinguuntur.

CAP. I.

PROFECTVS religiosi septem
processibus distinguuntur, licet
non ab omnibus attinguntur.

Primus
processus
feruor est
aouitionu.

Primus est in feruore nouitia-
tus, quo conuersus quodam im-
petu bonæ voluntatis calet; ad omnia paratus
in quibus se credit Deo placere; siue ex mag-
na peccatorum contritione & dolore, siue ex
desiderio satisfaciendi Deo; siue recuperandi
amissum tempus, & neglectum præmium per
peccatum: sicut viator qui diu manet dormiens
postea cum festinatione & impetu laborat tem-
pus neglectum currendo recompensare, & so-
cios qui se præcesserunt insequens inuenire.

Secundus
cōstitit in
exercitio
corporali.

Secundus processus est in labore corporalis
exercitationis: quia cum sit pauper, nondum
inuenire valet pretiosa munera, quæ in opus
sanctuarij Domino offerat: facit tamen quod
potest, & pilos caprarum & pelles arietum offe-
rens, exhibet corpus suum hostiam viuentem,
sanctam, Deo placentem; licet quandoque mi-
nus

Exod. 25, 5

Ram. 12, 1

nus rationabile sit eius obsequium, propter
indiscretam corporis castigationem, qua cor-
pus destruitur & vires deficiunt, & sensus amit-
titur, & spiritus extinguitur, & totus profectus
spiritualis dissipatur. In omni oblatione tua
offerēs sal, scilicet discretionis: vt nec ad dexte-
ram per nimium laborem, nec ad sinistram per
nimium teporem à via regia declines. Anima
enim est immortalis, & non potest deficere: &
ideo corpus corruptibile & vas fictile non po-
test æqualiter contendere cum ea currendo, &
tantum ferre laboris quantum illa potest cape-
re feruida voluntatis. Ebrius quandoque agi-
tat equum cui sedet celeriter, non considerans
quod cum ipse æstuet vino, eius rude animal
non sit satiatum fœno: & ita dum supra posse
laborare cogitur, sub se siccitate cadens tardius eum
ad locum quod tedit peruenire facit, quàm si mo-
rosius cursitaret. Rationabile sit obsequium
vestrum. Glosa, id est, cum discretionem, ne quid
minus vel nimis fiat, sed cum temperatâ cor-
pora vestra castigetis, vt non naturæ defectu
cogantur dissolui, sed vitiis mori. Oportet car-
nem restringere non extinguere, id est, reprimere
non opprimere, vt seruiat, non lasciuiat;
ancilletur, non dominetur. Terra fertilis si diu
inculta fuerit, si uelcit; si nimis cogitur fructi-
ficare, fit macra: sed si medium tenetur, ferti-
lis perseverat. Sic etiam de agro corporis est
agendum: vt nec de nimio otio vel deliciis las-
ciuiat, nec inedia vel labore deficiat. Corpo-
ralis exercitatio in duobus consistit, in subtra-
ctione delectabilium secundum carnem, & in
assuefactione asperitatum & laborum. Ab hac
lege infirmi sunt excepti: quia nec suauia de-
lectant propter amaritudinem doloris, & ipsa
infirmetas acerbior est quàm labores sanorum
& validorum. Valet autem afflictio corporis

Leuit. 2. 7. Discretio omnibus adhibenda

Similitudo elegans

Rom. 12. 1

Corporalis exercitatio in duobus consistit

O s ad

Tertius est
in conso-
latione
spirituali.

Conso-
lacio vera
spiritualis
in quo co-
nsistat.

Tres po-
tentie ani-
mae quo-
modo à
Deo deco-
sentur.

ad peccatorum purgationem, ad vitiorum re-
pressionem, ad augmentum virtutis, ad spiri-
tualis consolationis expressionem, sicut in tor-
culari vinum exprimitur, ad proximi ædifica-
tionem & meritum gloriæ. Tertius processus
est in spiritualis consolationis infusione: quia
Deus cum sit benignus & largus, remunerat
hominem, qui fideliter offert ei totum quod
habet & potest, id est, voluntatis fervorem &
corporis servitutem. Vera autem consolatio
spiritualis consistit in duobus, in naturalium
animæ potentiarum decoratione, & carnis ad
spiritum quietæ concordatione. Tunc enim
homo verè spiritualis est, cum spiritus totus
est ad Deum erectus, & ei coordinatus, & Deo
plenus, & corpus spiritui nō resistit in his quæ
Dei sunt, sed pro modo suo promptè spiritui
obtemperat, nec concupiscendo mala, nec hor-
rendo dura, vel fastidiendo bona. Potentiæ
animæ in quibus imaginem summæ Trinita-
tis præfert, sunt tres: ratio, voluntas & memo-
ria, quæ tamen in seipsis inanes sunt & vacuæ
bonis, & indigent ornari & repleti ab illo, & de
illo qui fecit illas, hoc est à Deo. Ratio illumi-
natur ad cognitionem veri: voluntas accendi-
tur ad amorem boni: memoria tranquillatur
ad inhaerendum & fruendum vero bono. Nul-
la istarum valet esse vel perfici sine aliis. Si ra-
tio non videret, voluntas non amaret: quia nec
sciret quid esset amandum: si non amaret, non
delectaretur in bono. Itē si non memoraretur
boni, quomodo posset agnoscere vel illud ama-
re? Summum autem bonum Deus est, & ideo
etiam summè verum, quia ab ipso fluunt om-
nia, ut sint & ut bona sint. Sicut Deus machi-
nam huius mundi ex nihilo creavit, postea di-
stinxit & ornavit: ita hominem format secun-
dum corpus in ytero, deinde animam rationa-
lem

sem infundit: deinde per intervalla ætatum,
 intellectus secundum actionem crescit, & vo-
 luntas mouetur, & memoria viger quasi requi-
 rens ornatum sibi competentem. *Rationis or-
 natus.* Rationis or-
 natus est lucida intelligentia de Deo, & de his
 quæ de Deo sunt & ad Deum conducunt: vt
 intellectus sacræ scripturæ, & rationes fidei &
 operum Dei: & intelligere quid sit beneplaci-
 tum Dei, & inter vitia & virtutes discernere,
 & naturas eorum cognoscere & remedia vi-
 tiorum, & vias virtutum: in operibus Dei ad-
 mirari potentiam, sapientiam, & benignita-
 tem ipsius. Et breuiter dicendo, ornatus ratio-
 nis sunt sapientia & scientia quæ de Deo est.
 Ornatus voluntatis sunt sanctæ affectiones & *Voluntatis
 ornatus.* Voluntatis
 deuotio ad Deum, feruor fidei, fiducia spei,
 dulcedo charitatis, & bonæ volūtatis alacritas,
 spes de remissione peccatorum, deuotio circa
 Christi humanitatem & passionem, necnon
 circa eius diuinitatem, & desiderium regni
 celestis, & confidentia de exauditione oratio-
 nis, & affectus diuinæ familiaritatis & simi-
 lia, quæ efficiunt hominem ad Deum & amo-
 rem virtutum, & ad odium vitiorum, & ad di-
 lectionem proximorum, & ad studium bono-
 rum operum. Ornatus memoriæ est, sacrarum *Memoriæ
 ornatus.* Memoriæ
 copia cogitationum, & affluētia viliū medi-
 tationum, & stabilis memoria Dei, & exclusio
 euagationis mentis, & trāquilla adhæsiō Dei,
 & corporalium imaginationum repressio, &
 perfecta obliuio omnium mundanorum, &
 vnus spiritus esse cum Deo. Quia verò cor-
 pus datum est ad seruendum spiritui, debet ei
 obedire sicut Domino in omnibus bonis, &
 non recalcitrare vel remurmurare, sicut con-
 tumax seruus vel piger. Et spiritus sicut pru-
 dens dominus debet ei providere sicut seruo
 in tribus, vt operetur vtiliter, ne otio torpeat:

ut castigetur discretè, si in aliquo offenderit: ut sustentetur temperatè, ne lasciniat vel deficiat sub onere. Quanto plùs quisque secundum has regulas ordinatus est; tanto spiritualior est. Ista habere, est spiritualibus consolationibus foueri. Nam aliæ consolationes sicut non sunt necessariæ salutis, sic etiam suspectæ sunt & sæpe falsæ & fictæ & deceptorix: ut visiones, reuelationes, prophetiæ, sensuales oblectationes, miraculorum operationes, maximè modernis temporibus, licet quandoque reperiantur veræ, sed in paucis. Datur autem spiritualis consolationis nouis religiosiis quandoque, ut videant quàm largè Deus remunerat sibi seruientes, & quàm bonum est seruire tam dulci Domino.

Consolatio
spiritualis
cur subin-
de detur
negitilis.

Item ad confirmationem fidei, ad robur spei, ad charitatis accèssionem, ad desiderij inflammationem & eruditionem, ut videant quò pergendum sit: sicut in tenebris lumen ostenditur, ut videatur quò sit eundum & ubi cauendum: item ad muniendum contra futuras tentationes. Quartus processus est, tentationis & pugnæ & tribulationis, quibus probatur homo & purgatur & exercitatur, eruditur & humiliatur. Qui cerrat in agone, non coronabitur, nisi legitimè certauerit. Quidquid diu debet durare, solet probari si durable sit: & omne nobile & carum probatur si valeat sicut debet. Ita virtus hominis quæ nobilissima est & quæ in perpetuum durare debet, in tempore tentationis probatur si constans sit: & Deus probat amicos suos aduersitate, si fideliter in ipsa perseuerent. Vasa figuli probat fornax: & homines iustos tentatio tribulationis. Quia acceptus eras Deo, necesse erat ut tentatio probaret te. Purgatur etiam homo à peccatis per tribulationem tentationis, ut dignus fiat gloriæ cælestis celeri introitu, ne post mortem indigeat.

Quartus
pugnæ &
tentatio-
nis est.

2. Tim. 2, 5

Eccli. 27, 6

Tob. 12, 13

Tentatio
probat &
purgat, &
erudit.

digeat grauius & diutius purgari. Purgatur
 etiam vt maioris gratiæ capax fiat: sicut vi-
 trum obscurum tergitur, vt luminis amplius sit
 capax. Exercitatur item vt agilior & prom-
 ptior fiat ad opera iustitiæ & virtutum exerci-
 tia: quia in statu consolationis sola quies men-
 tis & studium deuotionis videbatur ei suffice-
 re ad summam perfectionem: quæ ideo ei ad
 tempus subtrahitur, vt discat & in aliis virtu-
 tū studijs se exercere. Sicut enim mercator nō
 in vno foro vel apotheca omnia simul inuenit
 quæ desiderat, sed in diuersis diuersa: ita reli-
 giosus nō tantum in quiete deuotionis & dul-
 cedine consolationis spiritualis, sed etiam in
 labore certaminis & exercitio bonæ actionis,
 debet querere studium perfectionis & meren-
 di occasionem. Scio & abundare & penuriam
 pati: vbique & in omnibus instructus sum. Per
 arma iustitiæ à dextris & à sinistris. Eruditur
 etiam homo tentationibus, quando discit quæ
 sit utilitas tentationis, & profectus ex eis pro-
 ueniens: quia ex hoc leuior fit ei tentatio, cum
 intelligit quare sic Deus permiserit; & quis si-
 bi fructus inde accrescit. Fidelis autem Deus
 qui non patietur vos tentari supra id quod po-
 testis: sed faciet cum tēratione etiam proven-
 tum, vt possitis sustinere. Eruditur etiā quod
 non tantum innitatur experientiis consolatio-
 num, quantum in fiducia ad Deum, vel fidei
 certitudine. Sicut quidam rudes in via Dei, qui
 statim cum subtrahi sibi sentiunt consolatio-
 nis experientiam, animo concidunt credentes
 Deum à se esse auersum: vel etiam in fide ti-
 rubare incipiunt, an vera sint quæ de Deo sen-
 serunt. Vult autem Dominus erudire nos per
 subtractionem consolationis, & inniti verita-
 ti scripturæ & fidei potius quàm nostræ quali-
 cunque experientiæ: quia fides non haberes

Consola-
 tio spiri-
 tualis cur-
 aliquando
 auferatur

Phil. 4. 12.
 2. Cor. 6. 7.

1. Cor. 10.

2. Cor. 13.

meri-

meritum, si in sola experientia consisteret: spes
 quæ iam teneretur experientia, spes non esset.
 Per patientiam autem & consolationem scri-
 pturarum, potius quam experientiam, spem
 habeamus, credentes nunquam Deum auerti
 à nobis, quam diu voluntas nostra à Deo non
 est auersa per consensum peccati, vel torporem
 negligentiae. Mandasti iustitiam testimonia
 tua, & veritatem tuam nimis. Hæc sunt vera
 testimonia gratiæ Dei: iustitia in voluntate &
 operatione, & veritas Dei secundum promif-
 siones sacræ scripturæ, quæ promittit nobis vi-
 tam æternam, si mandata eius obseruemus.
 Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. Noli
 ergo diffidere cum consolatio internæ dulce-
 dinis tibi subtrahitur, quasi Deus dereliquerit
 te, & bona opera tua non sint ei accepta: sed
 recurre ad illa vera testimonia, & consolare in
 ipsis, scilicet ut confidas veritati Dei, quod
 quam diu tu non decedas ab eo per consen-
 sum præuaricationis mandatorum eius, quod
 ipse non derelinquet te per propitiationem suam.
 Non enim nos elegimus eum, sed ipse elegit
 nos, & prius dilexit nos, & non deseris se non
 deserentes: qui etiam dilexit nos nondum exis-
 stentes, vel etiam resistentes ei per peccatum.
 Unde dilexit nos & elegit nos, non propter nos,
 sed propter seipsum ex sola bonitate sua: pro-
 pter hoc etiam seruabit nos. Humiliat etiam
 nos Deus per tentationum tribulationes, ut
 agnoscamus quid sumus ex nobis, ne extolla-
 mur ex eo quod à Deo accepimus vel accepisse
 se putamus. In igne probatur argenti & au-
 rum: homines vero receptibiles in camino hu-
 miliationis. Quicquid scoriarum vel falsitatis in-
 tus laruit, ignis tentationis prodit. De ipsis
 etiam bonis humiliamur, videntes quod no-
 stra non sunt, sed Dei: qui quando & quantum
 voluit,

Rom. 15, 4

Psalm. 122, 3

Job 13, 15

Job 15, 16

Tentatio
humiliat.

Ecclesi. 2, 5

voluit, dedit nobis ex gratia sua, non ex meritis nostris. Si cōsolatio spiritalis homini non subtraheretur aliquando, extolleretur, & gratiam perderet, & periret. Subtrahitur ergo ei ne amittat, perdit ne perdat: sicut pater paruulo suo nummos negat, ne ludat & perdat, donec proficit in prudentia & sciat providē conseruare. Videmus quosdam pueros gratiosos nimis sibi inde placere & gloriam humanam quærere, & tandem euauerunt coram Deo, & hominibus viluerunt. Qui delicate nutrit seruum suum ab adolescentia sua, postea illum sentiet contumacē. Benignus Deus, cuius deliciae sunt esse cum filiis hominum, libenter impartitur has delicias seruis suis fidelibus ab adolescentia, id est, à nouitate conuersionis: sed heu postea quosdam eorum sentie contumaces, quando ex consolatione spiritali elati ceteros despiciunt, & in elationem uersidum famam laudis desiderant, iactantiæ vitio deprauati, hypochritæ fiunt: & dum meliores videri laborant quàm sunt, Deo se opponunt, gloriam Dei sibi temerē vsurpantes. Bonus autē Dominus sciēs quàm uilis est homini tentatio & tribulatio, prius ostendit ei consolationes dulcedinis; quibus postmodum in tentatione confortetur ne deficiat, & alliciatur, ut semper eas desideret, & non desistat eas acquirere, donec denuò recuperet quod amisit. Sic laborantibus in via, prius copiosa paratur refectio, ne in labore deficiant. Sic columbæ longius emittendæ, prius nutriuntur tritico cum melle: ut quantumcunque longè emissæ fuerint, semper illuc redire contendant, ubi delicate se pastas esse meminerint. Sic Petrus prius in montē excelsum seorsum ducitur, ubi gloriam transfigurationis Christi videat: ut postea à Satana expetitus, ut cribraret eum, in

PRON. 29, 28

PRON. 8, 28

MAT. 27, 6

LUC. 22, 33

tentat-

temptatione recoleret priorum dulcedinē quam expertus erat, & rediret ad Dominum quem tam amabilem senserat, ne diffidens & desiciens desperaret. Sic filiis Israël prius manna in deserto datur, & postea longo itinere & certamine fatigantur.

De speciebus temptationum.

CAP. II.

Tentatio
a privatio-
ne conso-
lationis.
psal. 117, 7

psal. 26, 3

Consola-
tionis spi-
ritualis
subtractio
ne virtu-
tes pro-
bantur.

Rom. 4, 18

MULTAE autem sunt temptationum species. Vna est subtractio & inopia devotionis. Aliæ tentationes, sine ista nullam vel minorem virtutem habent, cum ipsa sit quasi domus refugij ab omni tribulatione. Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos. Item, Si consistent adversum me castra, non timebit cor meum. Subtracto ergo tam singulari refugio, homo quodammodo inermis expositus est hostibus temptationū: & ideo pauidus efficitur & pusillanimis, nisi fidei & spei firmitate se muniat, & patientia & humilitate se defendat, quæ tunc maximè habent locum exercendi se, & magnam gloriam promerendi. Fides autem probatur, si credit vera esse quæ iam desit per gustum dulcedinis experiri. Dulcia nimis sunt omnia, quæ de Deo credimus: sed gustus eorum ideo subtrahitur bonis, ut fides magis innitatur auctoritati scripturarum quàm experientiæ propriæ, & magis ex hoc meritorea sit. Spes autem probatur, si confidat Deum sibi esse propitium, etiam dum flagellat: & ira studiosè studeat ei servire & placere in omnibus, ac si sentiat & videat eum sibi esse placatum. Vnde Abraham laudatur quòd contra spem in spem credidit divinæ promissioni, & non hæsitavit diffidentia: certissime sciens quòd quæcūque promisit Deus, potens

potens est & facere. Patientia probatur, si non murmuret contra Deum, quasi sua duricia hominem tribulet ut desoleretur: & si longanimitate sustineat beneplacitum Dei, & non deficiat in aduersis. Humilitas probatur, si cogitet se dignè puniri; qui quasi indignus sit consolatione spirituali: & si iustificet Deum, quod iuste iudicauerit puniēdo reum, & ingratum priuando beneficio consolationis internæ. Tantum debet nobis Deus placere, & tantum debemus eum diligere, quando nos punit ut purget, ac si blandiatur ut consoletur. Quis enim filius quem non corripit pater? Ego quos amo, arguo & castigo. Quidam etiam tentantur ex difficultate bene operandi, & habent aliquam bonam voluntatem, sed non fortem: & ex difficultate obstaculum inueniunt, quasi qui graue saxum uolunt, & inde affliguntur, tam ex remorsu conscientie quæ accusat eos torporis, quam ex dolore tardi profectus, & desiderio uitæ sanctioris. Quidam enim uellent habere bona opera, & non valent ad ea exequenda seipso vincere. Iuxta illud Apostoli, Velle mihi adiacet; perficere autem non inuenio. Aliqua uero possent, sed ita uidetur eis arida & parua quod diffidunt ea placere Deo, vel alicuius meriti fore: sic utrobique neglecti sunt, & incidunt in quandam tristitiam: sicut dicit de talibus Bernardus: Sunt qui in studiis spiritualibus fatigati, & uersi in torpore ambulantes tristes in uis Domini: longos dies & longas conuerunt noctes, frequenter murmurant, arido corde ad quælibet iniuncta accedunt, &c.] Quidam enim horror terret eos, cum cogitant de profectu spirituali, quasi dicant apud se: Bona est victoria; sed dura est pugna. Dulce præmium, sed labor merendi grauis. Sic exploratores missi in terrâ promissionis, reuersi com-

Heb. 12, 7

Apor. 3, 19

Tentatio à difficultate bene operandi.

Rom. 7, 15

Serm. 32.
in Cant.
ante med.

Nu. 13, 24

mendabant vbertatem terræ, ostensis fructibus, sed terruerunt populum pro difficultate expugnationis hostium, & proceritate inhabitantium. Ita religiosi quidam explorantes terram per scripturas, magna gaudia cæli prædicant: sed pugnam tentationum & labores spiritualium exercitiorum ita exhorrent, quod potius in deserto mori volunt quam introduci in terram promissionis: hoc est, magis volūt in quodam medio statu manere inter secularem vitam & spiritualem, quasi inter Aegyptum & terram promissionis in deserto aridæ conuersationis, quàm per laborem & tribulationes peruenire ad gratiam perfectionis. Gigantes etiam terræ mirantur, & timent quasi monstrum Enachin, cum magnorum sanctorum virtutes considerant: & de propria paruitate diffidentes illorum perfectionē attingere, non ex humilitate sed ex pauiditate desperant, causantes & murmurantes contra Dominum, quod tam dura seruitia ab homine requirant: sicut illi cum educti essent de Aegypto, ad tales miseras tolerandas. Inde etiam est quod tam pauci ad perfectionem perueniunt: sicut de omnibus supra ad pugnam numeratis tantum duo ad terram promissionis intraverunt: quia soli illi perfecti sunt inter religiosos qui in pugna tentationis & in exercitio virtutis infatigabiliter constantes fuerint in pugna, resistendo malis, & in exercitio insistendo bonis vsque in finem. Ex hoc sequitur alia tentatio, scilicet fastidij, quæ fastidit homo omne bonū, tædet eū orare, legere, meditari: tædet eum audire bona vel loqui vel operari, vel interesse diuinis, etiam quæ sine graui labore facere posset. Et exinde cum ad magna virtutum præmia peruenire diffidit, etiam in minoribus exerceri fastidit. Et quod hæc tentatio

Cur pauci
ad perfectionem
perueniāt.
Eus. 14, 29

Tentatio
fastidij.

tatio ex priori oriatur, ostenditur: quia statim ^{Nr. 21, 5}
post murmur populi pro labore, sequitur mur-
mur pro fastidio mannæ, quod significat spiri-
tualis refectionis alimentum, sicut sunt verba
sacræ scripturæ, & bona opera, quæ pascunt ani-
mam & reficiunt conscientiam. De hoc Pro-
pheta dicit: Omnem escam abominata est ani-
ma eorum: & appropinquauerunt vsque ad ^{Psal. 106}
portas mortis. Ad duo autem trahit ista tenta-
tio, aut ad exteriores consolatiunculas & secu-
lares leuitates: vt qui non habet in spirituali-
bus delectationem; saltem in carnalibus quæ-
rat & secularibus nugis, quo consulat fastidio
quo vexatur. Sic & illi qui manna nauscant, ^{Nr. 12, 5}
carnes concupiscunt, & pepones & porros, &c.
id est, carnalia & terrena gaudia, & sollicitudi-
nes exteriorum negotiorum, quæ sua acredi-
ne quasi porri fastidientem gustum mutando
delectant, sed postea conscientiam amarica-
tam ad fletum compellunt. Aut ad nimiam
tristitiam trahit hæc tētatio fastidij, dum non
habet in spiritualibus delectationem, & in car-
nalibus consolari renuit: & sic nusquam inue-
niens refugium magno mœrore consumitur.
Solum ergo restat, vt instantes clament ad Do-
minum cum tribulantur, vt de necessitatibus ^{Psal. 106}
suis liberentur, & sacrificent sacrificium lau-
dis & annūcient opera eius in exultatione, id
est, recolant beneficia Dei: vt ex illis ad lau-
dem eius in exultatione spiritus prouocentur.
Quæ si statim non successerit, sequitur alia
tentatio grauis impatiētiæ contra Deū, quare
tam durus & immisericors sit tribulatio, quare
tam parcus in dando egeno gratiam, & tam
anxiè petenti, & tam importunè pulsanti. Et
hæc tentatio quandoque tam valida est, quòd
quasi insanit homo, & palpitat ex vehementi
mœrore: quia ibi non inuenit solatium quod

Tentatio
impatiē-
tiæ.

Mat. 7. 8
Job 30. 20

Isa. 63. 15

Abac. 1. 2

Isa. 12. 1

Isa. 45. 23

Isa. 17. 7

Isa. 34. 13

Tentatio
minus mo-
lesta peri-
culosior.

deberet ei esse vnicum refugium, scilicet in oratione & in tāta supplicatione, cum Dominus dicat: Omnis qui quærit, inuenit. Clamo ad te, & non exaudis me: sto, & non respicis me. Mutatus es mihi in crudelem: & in duritia manus tuæ aduersaris mihi. Multitudo viscerum tuorum, & miserationum tuarum, super me continuerunt se. Vsq̃uequo Domine clamabo, & nō exaudies, vociferabor vim patiens, & non saluabis? Vsq̃uequo Domine obliuisceris me in finem, vsq̃uequo auertis faciē tuam a me? Item, Exurge, quare obdormis Domine? exurge & ne repellas in finem. Item illud murmur filiorum Israël: Est ne Deus in nobis an non? Hæc omnia illius tentationis anxietatem exprimunt, quæ non valet melius superari, quā patienter tolerando & humiliter expectando, donec nobis benignitatis suæ vultum dignetur ostendere, & manum largitatis aperire: vt cælum quod super nos quasi æneum sentitur, stillas gratiæ nobis influat: & terra cordis nostri quasi ferrea, emollita pluuiis benignitatis Domini fructum suum, & affectus pios & desiderium deuotionis germinet. Illa autem tentatio magis periculosa est, quæ minus molesta sentitur: quando ex longo vsu subtractionis gratiæ deuotionis, & post anxia multa desideria & labores pro recuperanda gratia homo quasi lassus remittit animum ab intentione quærendi: & sub colore patientiæ desinit oculos attollere ad opes, quas habere se posse non videt: & indignanti humilitate cogitat se indignum tali gratia: quia forsitan aliud de illo præordinauit Dominus, vt ad exteriora cōuersus multis profit, & ideo ab interioribus sit repulsus. Vult etiā sub discretiōis velamine deinceps parcere sibi, ne corpus nimis debilitetur, vel caput irrecuperabiliter

biliter destruatur. Et incipit remissior esse in studio orationis, & ad confabulationes promprior, ad enagandū paratior, ad corporis comoda studiosior, ad inanes iocos promptior, ad exteriores occupationes sub specie redimēdi tempus vtiliter, voluntarius & intentus. Et ita paulatim subtrahitur à primo fervore, & desiderium proficiendi refrigerat, & studium languescit, & subintrant affectiones religiosarum feminarum, & visitationes earum: & omnibus aliis extinctis solum remanet ei ad solatium debile, quod adhuc scit loqui de spiritalibus: per quod vel seipsum præfert multis inexpertis talium experientiarum spiritaliū, vel acquirit sibi nomen apud religiosas feminas, quæ existimant eum loqui ex cordis abundantia, & esse bonum instructorem vitæ spiritalis & deuotionis internæ. In huius tentationis tempestate plurimi fluctuant, & pauci enauigant: quia nec amor Dei afficit, nec desiderium trahit, nec timor stimulat, nec fervor proficiendi vrget: remissi in omnibus, & si quæ bona videntur facere, ex vsu quodam vel ex pudore humano faciunt; vel ex timore, ne deterius eis contingat. Vnde qui hoc superare desiderat, oportet vt vim sibi met faciat tam cordi quàm corpori: sicut pigrū animal quod calcaribus tūditur, flagellis agitatur. Quidam trahuntur impetu fervoris ad bonum. Sicut igitur illi indigent fræno quo retrahantur ne præcipitentur: ita alij indigent flagello impellente, quo ad bonum quasi coacti incitentur. Misericors autē Deus quo difficilius quis in tērationis pugna certauerit, eo maioris perfectionis ei gratiam tribuet in præsentī, & maioris gloriæ præmiū in futuro. Sunt aliæ plurimæ tentationum species, quarum naturam, origines & causas prosequi longum est. Si

Tentatio-
nes graui-
ssimae.

enim nullus medicorum omnes morborum
corporalium varietates & dolores plenè potest
cognoscere; quanto minùs spirituales morbos
tentationum & passionù, quæ subtiliores sunt,
valet aliquis plenè discernere, nisi Spiritu san-
cto plenissimè illustratus. Acerbissimæ tamen
tentationes videntur, hæsitatio in fide Catho-
lica, & desperatio de Dei misericordia, & spi-
ritus blasphemix contra Deum & contra san-
ctos, & tentatio sibimet iniiciendi manus &
se perimendi: & quædam perplexitas queru-
losæ conscientix medicinale consilium non
admittens.

*De remediis contra acerbissimas ten-
tationes.*

CAP. III.

CONTRA tales, ista maximè valent re-
media. Primò, vt consolentur, quòd non
timeant illas tentationes: quia magis proficiat
ad meritum patienti quàm ad detrimentum.
Secundò, quòd patienter tolerant: sicut si Sa-
ranas visibiliter vel sensibiliter aliquem tur-
barer. Tertiò, quòd non curentur, nec ratio-
cinando eis resistatur: quia ex hoc magis quasi
confricata inflammantur, sed ad alia tractan-
da se conuertat homo, quibus abstractus à se
obliuiscatur passionis suæ: sicut corporali pas-
sione laborans, si habet quo occupatus obliui-
scatur sui, leuiùs interim torquetur. Quartò,
vt orationibus suis & aliorum bonorum ho-
minum misericordix diuinæ remedium im-
ploret.

De

De generalissima tentatione.

CAP. IIII.

GENERALISSIMA autem tentatio, qua omnes in hoc mari magno & spatio-
so quassamur, potest ad omnium vitiorum
conflictum referri: in qua sæpe periclitamur
quasi submergendi, & iterum resumptis viri-
bus subleuamur, quasi deinceps ab eorum im-
pugnatione securi. de qua dicitur, Qui descen-
dunt mare in nauibus, facientes operationem ^{Psalm. 106,}
in aquis multis. Mare est vitiorum profun- ^{23.}
dum, naues religiones, quibus enauigatur se-
culi vitiis. Procellæ maris, tentationes sunt vi-
tiorum: vbi videt navigantes opera Domini, &
mirabilia eius in profundo, quando conside-
rant, quanta potentia & pietate custodit cer-
rantes à fluctibus peccatorum, & quanta sa-
pientiæ ratione permittit eos tribulari, & dar-
eis victoriam per varia consilia, & remedia vi-
tiorum. Qui non est tentatus, quid scit? & qui ^{Eccli. 34,}
non est expertus, pauca recognoscit. Vir in ^{11.}
multis expertus cogitabit multa: & qui multa
didicit, enarrabit intellectum. Ascendunt vsq;
ad cælos per fiduciæ securitatem, & rursus
descendunt vsque ad abyssos per timorem suc-
cumbendi in tentatione: vel ascendunt vsque
ad cælos aspiciendo diuinæ pietatis auxilium,
& descendunt vsque ad abyssos, intuen-
do propriæ fragilitatis defectum.

*De utilitate subtractionis spiritualis
consolationis.*

CAP. V.

TRIA autem discimus in subtractione
consolationis internæ, scilicet de minimis
beneficiis gratias agere, & minimas quolibet
culpas & negligentias timere & cauere, & mi-

Amile.

nima quæque aduersa docemur patienter tolerare. De opulenta mensa multę micę, imò aliqua frustra cadunt quandoque, & neglectę vel pro nihilo reputatę perduntur. Sic & homo abundās diuersis consolationum donis, quandoque plurima beneficia Dei, sine debita gratiarum actione præterit, plurimas gratias negligit opere exercere, plurima parua reputat quę magna sunt, plurima nec cognoscit. Sed his omnibus subtrahitis, sicut vir videns paupertatem suam, recolit quanta prius habuit & potuit, quę iam non habet vel potest & sicut mendicus famelicus modicam buccellam gratanter acciperet & studiosę colligeret, qui prius delicata fercula paruipendebat. Colligite quę superauerunt fragmenta, ne pereant. Beneficia Dei nobilia & preciosa sunt ex dignitate dantis, & affectu liberalitatis & charitatis quo dat; qui etiam parua si daret, grata esse deberent. Item ex pretiositate & utilitate doni. Nam quid nobilius spiritu Dei quem dat nobis? Quid utilius eo quo transformamur in Deum & deificamur & beatificamur & hæredes regni eius efficiamur? Vnde, Maxima & preciosa nobis promissa donauit, vt per hæc efficiamur diuinę consortes naturę. Itē ex utilitate eius cui datur. Quid enim Deo cum luto? Lutum enim sumus, viles vitiosi, peccatores ingrati, inopes omnis boni, miseri & mortis rei: & tamen Deus memor esse nostri dignatur. Si Rex dignaretur pauperis tantum habere memoriam, etiam si modicum daret, hoc ipsi pauperi magnū videri deberet. Quid est homo, quod memor es eius: aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minimas etiam culpas cauere docemur: quia timendum nobis est, ne fortē ex culpis nostris & ingratitude, gratia sit nobis subtrahita: vt eam recuperemus cauē-

1oh. 6, 12

Beneficia
Dei etsi
parua vi-
deantur,
pretiosissi-
ma.

a. Pet. 1, 4

Psal. 8, 5

Culpe mi-
nimę etiā
cauendę.

cauendo negligentias, quam amisimus in tanta vbertate vel libertate. Qui spernit modica, paulatim decideret. Augustinus: Vita si grandia, caue ne obruaris arena. Qui timet Deum, nihil negligit. Ex minimis guttis multiplicatis, inundationes aquarum fiunt, quæ quandoque etiam magna mœnia subruunt. Per modicam rimam aqua latenter in nauem influit donec submergatur. Minima etiam aduersa patienter tolerare assuescimus: quia maiora non superat, qui minora tolerare non discit. Multi optant pro Christo mori, qui pro Christo nolunt verbaleuia pati. Sed quem terret sonitus folij volantis, quomodo sustineret ictum gladij terribiliter vibrantis? Discamus ergo omnia peccata pro posse cauere, & pro his quæ commisimus omnia aduersa humiliter pati, & omnibus beneficiis Dei debitam considerationem cum gratiarum actione exhibere semper, & gratiam Dei non in vacuum recipere, & digni erimus vt gratia nobis subtracta etiã augmentata reddatur, & vt ad magnum profectum virtutis peruenire mereamur. Tentatio autem quantum ad præsentem materiam, dici potest quilibet motus vel affectus, vel sensus à vero bono retrahens. Fit autem hoc tribus modis, alliciendo per delectabilia, aut terrendo per contraria & aspera, aut decipiendo per falsa & verisimilia: & sic tres vires animæ corrumpuntur. Concupiscibilitas per delectabilia carni, oculis, & cordi, id est, per voluptates, diuitias, & honores mundanos. Irascibilitas, per timores varios debilitatur, in resistendo vitiis, & insistendo virtutibus. Rationabilitas cæcatur, vt bonum malum iudicet, & malum bonum: & lucem veritatis ponat tenebras, & tenebras falsitatis ponat esse lucem. Cor meum conturbatum est, sicut aqua luto tur-

*Ecl. 10. 1.
In illum*

versum Ps.

39. Multi-

plicati sunt

super capil-

*los. 8.
Eccl. 7. 19
Simile.*

*Aduersa
ferenda.*

*Tentatio
quid sit,
& quomodo
fiat.*

Psal. 37. 24

bata & immundata: dereliquit me virtus mea, qua debui vero bono veraciter & tenaciter inherere: & lumen oculorum meorum & ipsum non est mecum, quo verum à falso discernere debui. Concupiscibilitas dupliciter tentatur: quia delectatio spiritualis ei subtrahitur & inde desolatur: & carnalis concupiscentia ei ingeritur, & inde sordatur. Irascibilitas dupliciter tentatur, dum infirmatur ad bonum, & proclivius est ad malum. Rationabilitas dupliciter tentatur, quia intelligit bonum, & non agnoscit quod bonum sit, & sub specie veri à falsitate deluditur. Diabolus suggerit animæ interiorius prava consilia, mundus exteriorius ingerit malitiam contumeliæ, caro delectatur, mens recipit, & consentit tentationi vel repugnat.

An frivoli-
us tenta-
ri vel non
tentari.

Vtrum autem vilius sit, habere tentationes, vel carere, solus rei exitus probat: quia habere eas & viriliter resistere, magnæ virtutis est; superasse verò & triumphasse de ipsis, gloriosum est. Carere autem eis commodius & securius est: succumbere est periculosum. Appetere eas & sese ingerere incautum est, maxime infirmis & imperfectis. Exercitare tamen se ad pugnam contra spiritualia vitia, videlicet iram, invidiam, & vanam gloriam, &c. aliquando utile est ei, qui inter illos morari elegit, qui eum persequuntur & offendant, ut sic discat patientiam: & ei qui sub districto magistro vivit, qui in omnibus frangit eius voluntatem, ut sic assuescat humiliter esse obediens & promptus: & sic de cæteris vitiis spiritualibus expugnandis. De carnalibus autem vitiis hoc periculosum & stultum est: sed fugiendæ sunt eorum pugne & à memoria excludendæ, & occasiones eorum tollendæ. Vnde Dominus noluit se permittere de luxuria tentari: ut doceret, non debere nos ingerere huic tentationi,

tionij, etiam spe triumphij & præmij. Cum enim hæc tentatio magnam habeat delectationem admixtam, & in hoc vitio omnes concepti simus, & non solum mens sed etiam corpus delectetur; ideo periculosus eius aditus conceditur: sicut hostis qui in vrbe aliquos fauentes sibi habet, si intra portas irruperit, potentius ipsam capit. Fugite fornicationem. *1. Cor. 6, 18*

Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est. Qui autem fornicatur in corpus suum peccat. Tætationibus in quibus delectatio consistit, maximè teneri & infirmi susperantur, in quibus amor mundi nondum extinctus est: & ideo reaccenditur ex concupiscentiis mundi, sicut candela adhuc fumigans citò capit flammam. Tentatio verò impetiosa & quasi violenta fortiores imperit: vt qui mollibus non flectuntur, duris & robustis tentationibus quasi ventis validis euellantur.

Tentationes autem fraudulentæ quæ sub specie boni se palliāt, licet quosque rudes & stultos decipiant, qui nondum cognouerunt altitudinem satanæ, id est astutias eius; tamen singulariter perfectis & bene proficientibus insidiantur. Psalmista, In via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Ipse satanas transfiguratur se in Angelū lucis. Si enim eis in sua figura, quæ turpis est, appareret, horrerent eum & fugerent: si apertè impugnaret, resisterent ei, & auxilio Dei fugarent eum & vincerent: & sic nihil apud eos proficeret. Boni enim quia mundi sunt, detestantur immunda peccata; quia virtuosi sunt, viriliter contra omne malum repugnant, quod malum esse cognoscunt. Venit ergo satanas in specie Angelī boni, quem credit à bonis diligi: vt tanto facilius decipiat eos, quanto bonus nuncius putatur, & qui non soleat nisi bona nūciare & suadere.

Apo. 2, 18

Ps. 141, 6

2. Cor. 11, 14

*Serm. 66. in
Cant. in
initio.*

Is. 9. 4

dere. Bernardus: Bonus nunquam nisi boni simulatione deceptus est. Et ut facilius recipiatur eius persuasio, primò sola bona proponit, postea mixta malis, tandem falsa bona, sed vera mala: postremò cum irretierit eos & illaqueauerit insolubiliter, apertè caput venenatum erigit, & in aperta peccata eos deicit: sicut scorpius qui blandam faciem habet, sed caudam venenosam, qua occidit. Sic Gabao-nitæ, simulato peregrino habitu, deceperunt filios Israël, ut parcerent eis, cum de genere hostium essent. Quanti sub specie spiritualis dilectionis, spirituales feminas frequenterunt, & orationum ipsarum obtentu! Ecce quanta puritas in intentione prima! scilicet charitas & deuotio. Postea sequuntur longæ confabulationes, modò de Deo, modò de ipsorum multo amore & fide, & amorosi aspectus, & munuscula pro memorialibus charitatis. Ecce quomodo mixta sunt iā bona spiritualis consolationis, & fidelis affectionis, cum malis inutilis confabulationis, & incautæ familiaritatis, & inutili occupatione cordis circa dilectā. Tandem sequuntur falsa bona, sed vera mala: scilicet amplexus & oscula, tactus manuum & verbum, & similia: quæ omnia suspecta sunt, & carnalis dilectionis indicia, & turpis operis præludia. Postremò impudica succedunt, quasi fructus præcedentium, scilicet aperta opera iniquitatis. Augustinus: O quam parua & breuis cōcubitus hora, in qua amittitur vita æterna? In hunc modum palliat se sæpe superbia, sæpe inuidia & auaritia, & alia vitia: quæ cum non audeant bonos tentare aperta facie, quos sciunt omne malum odire, assument aliquod virtutis velamen, ne agnoscantur esse quod sunt: sicut qui mentitur se esse amicum, donec admissus dolose & latenter alium interficiat: sicut

*Aug. simile
quid to. 10.
ser. 250. de
temp. c. 3.
Breuis cō-
cubitus
hora per-
dit vitam
æternam.*

sicut Ioab tenuit mentum Amasæ quasi oscu-
laturus eum, ne suspicaretur eum hostem esse,
& non obseruaret gladium eius dolosum, &
ita occidit eum dolo. Sic Iudas osculo Chri-
stum tradidit crucifigendum. In tentatione
raria maximè dolemus: siue ex labore pugnae
& inquietudine cordis quam patimur: siue ex
timore ne fortè superemur & succumbamus,
per tentationis consensum: siue quia time-
mus ne fortè nimis debiliter resistamus, &
propter hoc Deum & propriam conscientiam
offendamus, licet tamen plenè non consen-
tiamus.

2. Reg. 20.

9.

Mat. 26.

48.

*Quibus modis sit resistendum tenta-
tionibus.*

CAP. VI.

OMNIBVS tentationibus, his quatuor
modis resistendum est. Primus est, cogi-
tationes auertere, alias occupationes assumen-
do, quibus obliuiscatur homo impugnationis,
quantum potest. Secundus, materias & occa-
siones tentationis fugere & declinare, maxi-
mè carnales, quæ appropinquantes sibi accen-
dunt vt ignis. Tertius, patienter & humiliter
virgam Domini sustinere: vt & se dignum iu-
dicet afflictione & labore pugnae, & patienter
toleret, confidēs quòd ei proueniet in bonum:
quia sic citius placabilis erit ei Dominus, &
purgabitur à peccatis, & emundabitur à vitiis,
& ditabitur virtutibus, scientia, meritis & glo-
ria. vnde Gregorius, Qui appetit plenè vitia
vincere, studeat humiliter purgationis suæ fla-
gella tolerare. Cum Deo enim non possu-
mus contendere, nec per iustitiam, quia pec-
catores sumus; nec per potentiam, quia infir-
mi & serui eius sumus; nec aufugere ab eo per
astutiam, quia nusquam eum latere possu-
mus,

Patienter
ferenda
virga Do-
mini.

Hom. 15. in
Euang.

Psal. 138. 7
2ad 9. 4

Orationi
gaudendū.

Psal. 49. 35

**al. dile-*
ctionis.
Rom. 8. 28

1i. 2. Dial.
147. 2.

Psal. 93. 39

3a. 14. 2

mus, & domini eius terminos exire. Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Sapiens corde est & fortis robore: quis restitit ei & pacem habuit? Humiliemus ergo nos coram ipso, & sic misericordiam consequemur. Quartus modus est orationi incumbere, & auxilium supernae virtutis per se & aliorum suffragia implorare: quia nec nostris meritis, nec viribus, nec prudentia possumus de tot hostibus triumphare: vel sine lethali vulnere transire, nisi protecti manu Dei, & eius adiutorio confortati. Inuoca me in die tribulationis, erua me & honorificabis me. Ad hoc enim quandoque Deus permittit hominem tentari & tribulari, ut excitetur ad orationis studium, & confugiat ad Dominum, & experiatur eius auxilium, & ad eius exauditionis solatiū amplius in eius amorem inardescat: & sic tam in merito virtutū quàm in fiducia *dignationis eius excreseat. Sic diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, tam prospera quàm aduersa. Solet etiam quandoque Deus fidelem seruum suum postmodum amplius consolari, & purioris perfectionis gratiā cōferre in illis, de quibus aliquādo fuerat in tentationis molestia grauiter tribulatus: sicut de beato Benedicto scribit beatus Gregorius, qui dum carnis tentatione grauiter tentaretur, quia viriliter restitit, ita plenè vicit, ut Dei gratia nunquam postea motus carnalis illecebræ in se sentiret. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Sic etiam in tentationibus cōtra fidem & blasphemiam spiritus, meretur fidelis bellator quandoque in fide clariùs illuminari, & in amore Dei ardentius inflammari. Erunt capientes eos qui se ceperant, & subiciant exactores suos.

Quintus

Quintus processus.

CAP. VII.

QUINTVS modus est, qui etiam quintus ^{Quintus} religionis processus est, singulis ^{processus.} viti-
 orum reformationibus, singularib⁹ remediis mederi. Hic
 potest status curationis vel remediorum spiri-
 tualium dici, quo cura diligens morbis viti-
 orum adhibetur, vt ad statum sanitatis per-
 ueniatur. de quibus remediis, quia in præce-
 dentibus dictum est, hîc non est opus repetere.
 Ea autem diligentia debet quisque studere
 remedia animæ suæ perquirere, & sanandis
 spiritualibus morbis vitiorum inuigilare, quia
 lethali morbo laborans medicum qui eum cu-
 rare posset inquireret. Et tanto diligentius cu-
 ra animabus curandis adhibenda est, quanto
 animarū morbus periculosior est, & cura dif-
 ficilior, & sanitas præstantior animæ quàm
 corporis morituri. In quantum verò plus de
 corporis sanitate sumus quàm de animæ salu-
 te solliciti, in tantum conuincimur illud plus
 diligere, & eius sanitatem amplius desiderare.

Quanta
 cura ægris
 corporib⁹.
 tanta, imò
 maior est
 animis vi-
 tiosis adhi-
 benda.

De sanitate animæ.

CAP. VIII.

SANITAS corporis consistit in integritate
 membrorum & sensuum, & in ordinata
 qualitate humorum, & vigore spirituum. Sa-
 nitas animæ consistit in recta & circumspccta
 actione, in cautæ locutionis obseruatione, in
 rectitudine volūtatis, in ordinatione affectio-
 nis, & vtilitate cogitationis.

De

De actione.

CAP. IX.

Ex omni
actione
tria obser-
uanda.
Illicitum.

ACTIO in tribus debet esse circumscripta, vt sit meritoria. Primo, an liceat. Secundo, an deceat. Tertiò, an expediat. Illicitum est omne quod est contra Dei præcepta, vel ecclesiastica instituta, vel contra voti proprii spon- sionem discretam: vt est votum continentiae, obediëntiae & abdicationis proprietatis, & alio- rum sub voto comprehensorum. Indecens est, quod non bonam speciem prætendit, & colo- rem illiciti habet, etiam si non expressam ha- beat veritatem, vt omne scandalum, & quod alicuius vitij vel peccati notam habere vide- tur, & secundum statum agentis inconvienti- us iudicatur. Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Seruo Dei vitandum est, ne percu- tiant conscientias infirmorum exemplo minus ædificatorio, & Dominum inhonoret: quia indisciplina famulorum, redundat in con- fusionem dominorum suorum. Gloriaris in Deo quasi servus in domino: & per prævaricationem legis Deum inhonoras. Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes. Inex- pediens est, quod caret fructu utilitatis. Va- cuus in cõspectu Domini apparet, cuius actio fructu piæ utilitatis caret: sicut ramus aref- ctus in arbore, & lignum infructuosum in vi- nea vel pomærio. Deus namq; qui omnes lar- gè remunerare desiderat, tot occasiones homi- ni merendi providit, & tot actiones merito- rias ei ostendit, quod stultus & merito pu- niendus est, qui his neglectis inutilia & in- fructuosa sectatur: veluti si quis hortum ple- num nobilibus fructibus ingrediens, sola villia & amara carperet & nociua.

Indecens.

1. Cor. 10,
21.

Rom 2, 23

Inexpe-
diens.

De locutione.

CAP. X.

IN locutione tria sunt similiter obseruanda.

Primum, vt tardus sit homo ad loquendum.

Loquere adolescens in causa tua vix, cum ne-

cesse fuerit. Quanto magis in non tua vel in

non causa: scilicet in leui vanitate? Si bis in-

terrogatus fueris, habeat caput responsum

loquendum: vt vtilitas & oportunitas exigit esse lo-

quendum. Vtilitas necessitate ædificationis,

vitandi euidentis nocuenti, & honoris Dei

promouendi. Oportunitas temporis, loci, cau-

sa, & qualitatibus audientium. Vas quod non ha-

buerit operculum vel ligaturam desuper, im-

mundum erit. Puluis enim incidit, & vermes

& animalia immunda inquinabunt illud. & si

quid pretiosi vel aromatici liquoris in eo re-

conditur, euaporat virtus eius. Sic qui per cen-

suram silentij non ponit ori suo custodiam,

frequenter immundatur sorde illicitorum ver-

borum, mendaciarum, maledictis, detractio-
nibus, & simili-

bus. Si quid etiam deuotionis intus habet

vel occultæ virtutis, citius euaporat & in frigi-

datur & euanescit, sicut sæpius possumus ex-

periri quando post compunctionis gratiam ad

verba otiosa defluimus. mox & sapor minui-

tur & feruor extinguitur, & intelligentia ob-

scuratur, & mentis ad Deum intentio disipa-

tur, & cor à bono quod prius habuerat euacua-

tur. Secundum est, in loquendo circumspectum

esse, vt consideret quid loquatur & qualiter, &

coram quo, disponens sermones suos in iudi-

cio discretionis: ne alicui loquendo noceat, ne

quem indebitè offendat vel scandalizet, ne

quid falsū admisceat quod conscientiam postea

remor-

In locutione tria obseruanda. Eccl. 32, 10.

Silentium obseruandum.

Num. 19, 19.

Simile.

Verbata tinanda antequam dicantur.

Q

De

*Eccli. 21,
29.*

remordeat & dixisse poeniteat. Cor stultorum in ore illorum. Et ideo cum aperiant os, effundunt totum quod habent intus per stultitiam.

Os autem sapientium in corde ipsorum : quia os eorum non profert nisi quod cor eorum prius deliberauit bene esse loquendum. Qui custodit os suum, custodit à periculo animam suam; qui autem inconsideratus est ad loquendum,

Prov. 13, 3

Ment. 12, 36

Verbum
otiosum.

sentiet mala. De omni verbo otioso quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. Gregorius: Otiosum verbum est, quod aut ratione caret iuxta necessitatis, aut intentione pie utilitatis. Si ergo culpa non caret sermo otiosus qui non prodest, quid de pernicioso qui etiam obest? Tertium est, ut breuiter loquantur, & sine utilitate & necessitate non multiplicentur verba. unde, Qui multis utitur

Loquendū
breuiter.

Eccli. 20, 8

Prov. 10, 19

verbis, lædit animam suam. In multiloquio enim peccatum non deerit. Duo enim verba quæ sola nobis permixta sunt inter omnia, citò dicta sunt, id est, quod necessarium est tibi vel alteri, vel utile tibi vel alteri. Necessitas citò insinuata est sapienti. Nam apud insipientem nulla verba sufficiunt. Utilitas si permixta verba se effundit, onerosa erit & fastidiosa. Seneca: Non multis opus est verbis, sed paucis & efficacibus. Sicut urbs patens & absque murorum ambitu; sic vir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum. Gregorius: Quia murum silentij non habet, patet inimici iaculis, ciuitas mentis. Sic cautus & parcus sit homo in verbis, sicut avarus in nummis suis: quia verba quibus meremur gloriam cæli,

Lib. 5. ep.

op. 38.

Prov. 25, 28

Li. 7. Mor.

cap. 25.

Prov. 21, 20

Et avarus

numis, ita

religiosus

parcet ver-

bis.

pretiosiora sunt omni thesauro. Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. Avarus pecuniæ & parcus, profundè & in abscondito recondit eam, nec profert eam largiendo nisi pro urgente necessitate vel utilitate sua, & cauet

cauet

cauet ne vel obolum superflue effundat supra
quam necesse sit. Sic etiam religiosus cordis
sui thesaurum abscondit, raro loquendo, & ni-
si pro necessaria causa vel utili os ad loquen-
dum aperit. & quod cum paucioribus verbis
potest expedire prout sufficit, ad hoc plura su-
perflue non effundat. Quadruplex autem bo-
num ex hoc ei proveniet: quia cauebit pecca-
tum multiloquij vel vaniloquij: intellectus
eius interius magis profundabitur & sublima-
bitur, sicut aqua conclusa, quæ non habet exi-
tum per quem effluat, crescit in altum: item
quod loquitur apud homines magis habetur
autenticum, cum sciant eum cum maturitate
loqui, & non leuiter effundere verba sua: item
singularem gloriam meretur in cælo.

De disciplina morum.

CAP. XI.

MORVM disciplina in religiosis triplici
colore decoratur: si sunt maturi, humi-
les, & benigni. Maturi, ut non sint leues ad cur-
rendum, nec proni ad risum, vel curiosi, vel
verbosi, nec ioculatores. Maturitas intus men-
tem componit, & totum corpus exterius ab
insolentia custodit. Caput regit ne leuiter hinc
inde circumferatur, oculos ne vagentur, aures
ne curiose auscultent quæ minus expediunt,
linguam refrænât ab otiosis & infructuosus ver-
bis, manus ab inutilibus occupationibus: pe-
des à vanis deambulationibus & indecenti-
bus diuinationibus, & totum corpus ab in-
quieto motu cohibet, nisi secundum quod ra-
tio exposcit. Vnde beatus Bernardus scribens
de beato Malachia Episcopo, commendat eum,
quod ita compositus fuit in moribus, quod
nec manum, nec oculum, vel aliquod membrum
leui-

Maturitas
corpus &
mentem
componit.

In vita S.
Malachia,
cap. Ascen-
dit.

leuiter mouebat aliquando, nisi secundum quod ratio vel causa dictabat. vt nil appareret in eo, quod posset offendere intuentes, totū corpus in eo disciplinatum fuit. Humilitas morum deprimat ceruicem, humile format responsum, gestus complanat, vestitum simplicem amat, sese inter nouissimos locat, ostentationis declinat notam, singularitatem fugit, ad aliorum obsequia agilem se facit, ad opprobria tacitum, ad honores oblatos verecundū, promptum ad descendendum, difficilem ad indignandum. Benignitas facit amabilem & compassiū afflicti, tractabilem & exorabilem, & flexibilem ad consilia, communicatiū sui & suorum, in bono hilarem, & modestum & iucundum, fidelem & socialē, nullum spernentem vel temerē iudicantem, gratum, beneficū, omnibus gratiosum. Humilitas temperat grauitatē, ne fastuosa & elata videatur. Benignitas facit, ne austerā & dedignabunda putetur. Ecōtrā, maturitas temperat benignitatē, ne leuis & carnaliter blandiens, vel adulatoriē applaudens aestimetur. Temperat humilitatē ne nimis abiecta, vel affectata reputetur. Humilitas reddit imitabilem, benignitas amabilem, maturitas venerabilem.

De cordis compositione.

CAP. XII.

EXTERIORIBVS ordinatis in actione, locutione, & moribus: vt ad veram & de caelo allatam quadraturam spiritalis normæ, sacrae disciplinæ, tanquam viui lapides & in templo veri Salomonis locandi, disponi valeamus, de cordis dispositione & mentis bonitate aliqua proponamus: quia teste Salomone, *omni custodia seruandum est cor, sicut ex quo*
vita

vita spiritualis quasi ex fonte procedit. San-
tas cordis in tribus consistit. In voluntatis re-
ctitudine, in affectionis sanctitate, & in cogi-
tationis stabili puritate. Voluntas recta est,
quæ bonum tantummodo vult, & propter bo-
num, & plenè vult. Si enim aliquid vellet quod
malum esset & peccatum, non esset bona vo-
luntas. Non potest arbor bona fructus malos

Sanctas
cordis in
tribus con-
sistit.
Voluntas
recta.

facere, &c. Si bonum vellet, sed non propter
bonum, vt bona opera facere pro laude huma-
na, sicut hypocritæ; vel aliqua alia non pura
intentione, similiter bona non esset: cum non
simpliciter bonum propter se vellet, sed pro-
pter aliud non bonum. Illud enim quisque
magis vult, propter quod aliud vult. In fine
namque quiescit: sed id quod ad finem est
tantummodo, transit & relinquit, obtento eo
quod voluit. Si autem vult bonum & propter
bonum, sed non sicut sufficit, licet pro parte re-
cta sit, non tamen plenè: vt qui viam Dei in-
cedere vel docere vult, quàm diu inde nullam
cogitur sustinere aduersitatem: sicut hi qui in
tentationibus & persecutionibus deficiunt: vel
ita volunt bona opera agere, vt tamen ab aliis
illicitis nolint abstinere: vel quocunque modo
nolunt bonum inceptum ad finem perduce-
re: vel etiam plusquam debeant vel expediat
bonis operibus insudare, vt qui indiscretè ca-
stigando se perimunt, vel ad insaniam & de-
structionem sui pertrahunt semetipsos. Ad
Romanos: Rationabile obsequium vestrum.
Ieremias: Quia plus fecit quàm potuit, id-
circo perierunt: quia contriui Moab sicut vas
inutile. Duplex est enim plenitudo. Vna ne-
cessitatis, altera perfectionis. Necessitatis est
illa quæ minus habere non potest ad salutem:
vt obseruantia mandatorum. Matth. Si vis ad
vitam ingredi, serua mandata. Plenitudo per-

Mat. 7, 28

Rom. 12, 1
Ier. 48, 36

Mat. 19, 17

fectionis, est impletio consiliorum. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia, & c. cum reliquis consiliis Euangelicis. Ad hoc non tenetur, nisi qui ea sponte vult: vt religiosi, quibus post votum fiunt necessaria ad salutem.

Deut. 23, 21

Deuteron. Cum votum voueris Domino, non tardabis reddere: quia requireret Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Quod ante votum liberum fuit vouere vel non vouere, & facere & non facere sine peccato, illud post votum iam necessarium est adimplere: & iam non tam est in consilio quam in praecepto. & sicut de praecepti transgressione reus est damnationis aeternae, ita & de voti prauaricatione. Verbi gratia. Sicut secularis damnatur pro fornicatione vel homicidio vel consimili, ita professus regulam, in religione damnatur si est proprietarius vel inobediens, vel facit aliquid quod in regula praeceptorie inhibetur. Iusta verò necessitas vel euidens magna utilitas, admittit dispensationem, sed ab eo qui potest in talibus dispensare.

*Dubia
praecepti
interpretatio
periculosa,
omnes perdit.*

Dubia etiam interpretatio praecepti periculosa est, sicut pons semiputridus aquae praecipitis & profundae, de quo dubium est an sub transiente corruat aut subsistat. Quare vult aliquis qui maiora pro Christo decreuit subire certamina, & omnia dereliquit in hoc seculo, se committere periculo pro modico motu propriae voluntatis, vel pro paruo commodo in incerta opinione sua vel alterius? vt si Deus approbet illam opinionem euadat sine lucro meriti: si autem reprobet eam, damnetur, maxime cum tales opiniones quandoque periculosiores sint quam aperte transgressiones: quia ubi scit se homo delinquere, inde facile corrigitur: ubi autem nescit se peccare, & insuper credit licere, inde nec in morte pure cõteritur, pro-

propter falsam spem, quod fortè sibilauerit, vel minus in eo peccauerit, baculo atundineo & confracto innitens. Voluntas bona, plana via regia & secura debet incedere, & relictis dubietatum diuerticulis, quasi suspectis latronum semitis, apertos & certos iustorum calles ambulare: ne velut pœnitens boni inchoati quærat diuerticula declinandi à via perfectionis, in qua voverat ambulare. Quid enim est vnde omnes damnationem incidimus, nisi talis dubia interpretatio præcepti Dei de ligno vetito, vbi callidus serpens persuasit mulieri, non ita strictè & simpliciter intelligendum præceptum illud, cuius obseruantia potius nocua foret, ne fierent sicut dii scientes bonum & malum, & cuius transgressio nequaquam sicut Deus comminatus fuerat, mortem corporis & animæ mereretur. Credidit ergo insipiens mulier falso interpreti, & consensit suadenti, cui nequaquam consensisset, si consilium eius fallax & inutile credidisset. Non tamen putandum quod conditio religiosorum peior facta sit ex voluntaria altioris voti promissione, eo quod de strictiori ponte facilius & periculosior sit lapsus, quàm de latiori: sed quanto difficilior via, tãto sequetur maior gloria, & quantò laboriosior pugna, tanto gloriosior triumphus. Talem autem timorem altioris perfectionis incutit religioso aut pusillanimitas, aut formidolosa tentatio, aut inueteratus tepor, quo primi feruoris oblitus, & primam charitatem relinquens, horret altam vitam quam aggressus fuerat, stupens præcipitij profundum, & fastidit laborem pugnam non videt præmium: nec sicut debet, desiderat quod sequitur. Vnde prius in probatione debuit deliberasse, si volens ædificare turrim

Gen 3.6

Apo. 2.4

Luc. 14. 28

stantis feruoris ad perficiendum, ut vltima primis respondeant: ne postea cum posuerit fundamentum altæ perfectionis, & non poterit perficere sicut coeperat ex voluntatis torpore, omnes incipiant illudere ei tam homines quam dæmones dicentes, Hic homo cepit ædificare & non potuit cōsummare, sicut structura imperfecta & labefacta ostendit structoris defectum.

De quibusdam communibus exercitiis spiritualibus.

CAP. XIIII.

Sept. exercitia.

AD evitandum ergo apostaticæ prævaricationis opprobrium, & perfectæ sanitatis gratiam obtinendam, & repromissæ beatitudinis gloriam religioso consequendam, quædam communia spiritualia exercitia ponenda videntur: in quibus qui fideliter perseverauerit, citò sentiet se in spiritualis vitæ profectu crescere, quousque ad perfectam perueniat sanitatem virtutis.

De agilitate ad incipiendum bonum.

CAP. XV.

Exercitiū.
Bonum
alacriter
incipien-
dum per-
ficiendum-
que.

PRIMUM est, ut homo sit impiger & agilis ad incipiendum & faciendum bonum, quod ex alterius admonitione, vel ex diuina inspiratione intelligit faciendum. Multum enim profectum negligimus, tam meritorum quam præmiorū, eo quod tædet nos bonis studiis insistere, ex horrore difficultatis. Si autem voluntatem facienda habemus, hanc de tempore in tempus differimus & procrastinamus: & in-

interim irreuerabiliter perdimus & tempus
& meritum, quod lucrari poteramus : aut ita
desidiosè & indenuotè facimus, quòd nec Deo
est valde gratum, nec conscientia nostræ me-
ritorum vel consolatorium : imò ita corrosi-
uum conscientia, quòd etiam inde puniri ti-
memus, & ex insipiditate reget nos laborare, &
festinamus inde citò absolui, & tædet simile
aliud inchoare. Exemplū de studio orationis,
vel obsequij in coquina, in infirmitorio, vel al-
terius boni operis, in quo nullum honorem vel
temporale commodum, vel propriae volunta-
tis solatium expectamus. Et hoc est cōtra bo-
ni operis naturam : quod si debito modo fiat,
semper lætificat conscientiam, & accendit af-
fectum ad aliud bonum faciendum. Eccli. Qui
edunt me, adhuc esurient. Sic Deus iussit ter-
ram producere herbam virentem, & lignum
pomiferum, habens vnumquodque semen in
semetipso generis sui, id est, bona opera tam
minora quàm maiora : quæ si virent debito vi-
gore peracta, habent semen sui generis in se,
id est, desiderium alterius boni, quod quasi
germen pullulet ex priore. Si autem ex desi-
dia elāqueat, etiam semē ipsius infructuosum
manebit, & ideo tædet nos aliud bonum inci-
pere : quia ex iam facto paruum aut nullum
concepimus deuotionis affectum. Omni ergo
tempore seruus Dei provideat, quid illa hora
magis sit sibi expediens vt faciat : & quod fa-
ciendum viderit, penset qualiter illud cōgruè
& secundum virtutis regulam magis aptè per-
ficiat, quantum valet. Sic enim assuefacien-
dum est corpus & animus, vt ex vsu boni ope-
ris nullo modo territus, paratus sit sicut ser-
uus fidelis & agilis, imperāti Domino ad om-
nia rationabilia seruitia obedire. Sic videmus
in seruis secularibus, qui nec præ frigore vel

Eccli 24, 39

Gen. 1, 11

Similes

labore, vel inopia, vel alia difficultate pigritantur dominis suis, pro parua mercede, per longa terrarum spatia, etiā in periculo mortis obedire, gratum habētes, si pro gratiarum actione, cum redierint, non magnas alapas & viruperia à dominis receperint: nihil de incommodis infirmitatis vel domus, vel hospitij cogitantes. Claustrales verò serui delicati sunt & elati; parum volunt laborare, & bene procurari: & cum illi dominos suos debite honorent, ipsi volunt dominis suis in omnibus esse quasi æquales, voluntate propria pro lege vtentes. Proverb. Qui delicatè seruum suum, id est, corpus suum nutrit, ab infantia scilicet nouitatus, postea illum sentiet contumacem: vel quia piger erit ad bona, vel ad peccatum procliuor, maxime carnis. Ex consuetudine enim homo mollis & piger efficitur, vt nihil velit pati vel facere nisi quod libet. Econtrā fidelis seruus ita debet habilitare semetipsum & mā suafacere, sicut ioculator catulum suum: vt statim cum iubetur saliat de lecto ad orationes nocturnas, & quasi ad nutū rationis sit promptus ad quæque spiritualia exercitia, quæ vel obedientia iusserit, vel charitas fraterna requirit, vel deuotionis studio apta sunt, vel cuiuslibet alterius virtutis.

De velocitate abstrahendi se à malis.

CAP. XV.

II.
Exercit.
Mala cele-
stiter re-
pellenda.

SE C V N D V M est, vt sicut ad agenda bona sagilis, ita sit ad abstrahendum se velox à quibuscumque malis, statim cum sentit se aliquorum interiorum pulsari, vel exteriorum occupari, scilicet ab otiosis verbis, à iocis, ab actionibus instructuosis, & maxime à cogitationibus vanis, & affectionibus vitiosis, & carnalibus concu-

DE PROF. RELIG. LIB. II. 257
concupiscentiis, quæ nec ad horam debemus
in corde permittere morari, ne offendamus
Deum, & sanctos Angelos præsentem, & con-
scientiam sordidemus, & poenam mercamur,
& bona quæ possemus cogitare & agere, inte-
rim negligamus. Sic Abraham quandoque *Gen. 15, 7*
Deo iubente sacrificia offerens, descendentes
supra ea volucres ad dilacerandum vel scidan-
dum sollicitè abigebat. Et nos ne aliquando in
Dei conspectu appareamus vacui, quandoque
sacrificia ei offerentes, scilicet bonæ volunta-
tis, bonæ actionis, bonæ locutionis, sacræ me-
ditationis, & piæ affectionis, volucres mala-
rum cogitationum & affectionum statim abi-
gere debemus, ne ea nobis dissimulâtibz ali-
quatenus maculent, & Deo ingrata efficiant, &
nobis inefficacia ad meritum & spiritualem
profectum. Nec solum carnales & turpes co-
gitationes statim debemus abigere: sed etiam
vanas, & amaras, & gulosas, & similibz vitio-
rum simulacra in cordis nostri templo imagi-
nando non pingamus. Theatra & tabernæ
solent secularibus & ludicris fabulis depingi:
templa autem sacris historiis & mysticis pi-
cturis decorari. Ex qualitate picturæ, confide-
ratur qualitas domus, & domini in ea moran-
tis. Aliquando superbia pingit sibi prælaturas
& dominia, famulorum obsequia, & quæque
alia pomposa. Vana gloria pingit sibi quosli-
bet ornatus, & unde posset laus hominum ac-
quiri: aliquando etiam sanctitates & miracula,
prophetias, & magnas deuotiones, & ædifica-
torias prædicationes, & multa similia ex qui-
bus admiratio oriatur hominibus, & sibi latè
laudatio & reuerentia exhibeatur. Sic invidia
fraudes & detractiones; ira rixas & contentio-
nes, bella & conuitia mouet, & pugnat cum
absentibus, & lassatur à nullo fatigatus. Sic
aua-

Quinquæ
sacrificia
nostra.

III

auaritia pecunias, & diuersa ædificat, & destruit, & acquirit. Qui ergo bonum hospitem Christum non vult effugare de hospitio cordis sui, inimicos eius, scilicet vitia secum non recipiat. Quæ enim conuëctio Christi ad Belial? Et quis consensus templo Dei cum huiusmodi idolis? Si citius eiicis hostem de vrbe tua, securus eris. Si tardè obitas ei, inualefcit contra te, & capiet urbem, & occidet te. Sic de cogitationibus malis. Curiositas, quæque pulchra & curiosa depingit. Gula mentas amplas, & varios ciborum & potuum apparatus. Luxuria etiam quæ sibi congruunt fantastice depingit. Hæc sunt idola quæ Deus Ezechiel in parietem templi depicta ostendit, quæ etiam abominaciones appellauit. Hæc de templo cordis nostri sollicitè detergamus, ne fiamus Deo abominabiles, sicut & illa sunt. Ierem. Vsq; quo morabuntur in te cogitationes noxiæ?

1. Cor. 6,
14.

Ezech. 8, 10

Ier. 4, 14

De pace cordis.

CAP. XVI.

III.
Exercit.
Cor paci-
ficum sem-
per habendum.

TERTIVM est, vt semper cor pacificum cum omnibus habere studeamus. Quod consistit in duobus, vt nulli malū facere vel cupere studeamus, vt si quis nos in aliquo offendant, patientiæ scuto utamur. In medio prælii versamur, & difficile est quin sæpe iacula super nos mittatur tam verborum acutorum, quam factorum nobis molestorum, & à superioribus nostris durorum imperiorum & increparationum, quibus clypeum patientiæ opponere debemus, quem clypeum, vt impenetrabilior sit inimici iaculis, munire debemus sanctorū martyrum & aliorum bonorū exēplis, quasi pelibus animalium mortuorum. Iacobus: Exemplum accipite fratres exitus mali, & longanimitatis, labo-

Iac. 5, 10

DE PROF. RELIG. LIB. II. 255
laboris & patientiæ, prophetas. Ecce benedi-
cimus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob
audistis & finem Domini vidistis. Semper er-
go muniti incedamus contra iacula verborum
& ictus factorum aduersorū: vt pacem quam
exteriūs non possumus in hac vita sperare du-
rabilem, saltem intus per patientiam conferue-
mus. Luc. In patientia vestra possidebitis ani-
mas vestras. Luc. 21, 19

De paritate vtendi his quæ sunt mundi.

CAP. XVII.

QVARTVM est, vt quāto parcius potest
quis, quæ sunt mundi vtatur & habeat &
cupiat. Aliena à nobis sunt omnia mundana:
quia nec naturæ nostræ sunt, nec à nobis facta,
nec diu nobiscum mansura, nec salus nostra in
ipsis cōsistit: & ideo habemus ea quasi à mun-
do mutuata, pro quotidiana, imò pro cōtinua
& graui vsura solitudinū & laborum. Quan-
tam putas Principes & Potentes & diuites hu-
ius seculi vsuram omni tempore exoluere pro
mutuo suo, anxietatis & occupationis & affli-
ctionis? & quomodo ambiant aliena, quomo-
do augeant vel custodiant sua, quæ timēt per-
dere per amicos & inimicos, per fratres, vxo-
res & filios? A Potentiore timent violentiam,
ab inferiori furtum, ab æquali fraudem. Nulli
ad plenum confidit auarus, omnes suspectos
habet, nec tamen potest eorum carere confor-
tio: & ideo nullum potest verè diligere, cum à
nullo se verè diligì suspicetur. Timor enim
suspiciosus non est in perfecta dilectione. Ti-
met de rebus, timet de corpore propter sub-
stantiam: & tot timoribus plenus non potest
vtiliter timere de anima, de qua tamen maxi-
mum periculū adhuc restat. Sicut enim Prin-
cipes

IIII.

Exercit.

Mundanis

rebus par-

cissime

vtendum.

cipes à sculteris suis exigunt quotidiana seruitia & munera ratione officij sui, & tandem cruciant eos in carcere, & omnino despoliant: sic & mundus post multas exactiones vsurarium, ratione substantiæ & honoris, quæ officialibus suis diuitibus mutauit, tandem omnino euacuatos emittit in carcerem infernalem. Vnde bella & lites in seculo, nisi quia mutuo inter nos certatim cupimus præripere alteri alteri, quod vterque non potest integrè possidere? In spiritualibus diuitiis nullus ex alterius abundantia patitur detrimentum, cum alius non sit minus sapiens vel virtuosus, eo quod eis alter abundat. Sed secus est de secularibus diuitiis & honoribus, quia tot necesse est habere portiones, quot sunt participantes: & ideo alter alteri inuidet habenti, quod ipse habere non potest. Hæc fuit occasio quare Loth discessit ab Abraham, & Esau à Iacob: quia multa habebant pecora & non poterat eos capere terra, vt simul, id est, concorditer habitarent, rixantibus inter se pastoribus gregum: quia multiplicatis pecorinis desideriis, scilicet mundanis, fit rixa inter voluntates eorum qui volunt pascere sua desideria in pratis huius seculi. & cum omnibus non sufficit pro libertate, diuiditur frater à fratre per inuidiæ dissidium. quæ pecora si pauca forent, modico contenta essent. Zach. Pasce pecora occisionis, quæ qui possederant, occidebant. quod etiam sic potest intelligi, pecora occidebant eos qui se possidebant. Augustinus: Rixentur immites, & dimigrent pro terrenis & temporalibus rebus: beati autem mites, quoniam ipsi hæreditate possidebunt terram, de qua pelli non possunt. Habentes autem alimenta & vestimenta quibus regamur, his contenti simus: & quidquid penuriæ patimur, loco illius Deum in corde ponamus,

Gen. 13, 6

Gen. 26, 6

Zach. 11, 4

Ho. 4. li. 1.
de serm.
Domini in
exante, c. 2.

Arim. 6, 8

namus, qui omnia implet. Beati pauperes spiritu, id est, voluntate & amore spiritualis perfectus, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Quanto enim se hîc angustant in terra nihil cupiendo, tanto in cælo dilatabuntur, & econuerso.

De humili æstimatione sui.

CAP. XVIII.

QUINTVM est, vt semper & intus apud se, & extra coram hominibus, in omnibus humiliet se, & deprimat in sua æstimatione, itē in verbis, in gestibus: & in omni facto suo nouissimum locū eligat, sicut fuerit oportunum. Ad humiliandum autem se in oculis suis, consideret qualis sit, quàm vilia & fœtida sunt omnia quæ corporis sunt. vnde venerit, quid erit, quid intus sit, quàm leuiter emarcescunt etiam quæ pulchra in homine apparent: quāta deceptio in honoribus secularibus: quia non honorant etiam diuites qui videntur; sed sua lucra sequuntur, sicut canes & aues cadauer; quod cū abrasum fuerit & nudatum, nec plus rodendum in eo inueniunt, relinquunt, & aliud requirunt. Itē in anima quantæ sunt ibi vitia: & peccata, quanta impuritas & simulatio in bonis quæ facimus, & desidia & repor: quanta bona omittimus & negligimus vitia: quanta inopia virtutum, quanta cæcitas intelligentiæ, lubricitas memoriæ, inordinatio affectuum: quod mala nostra purè mala sunt, & nostra totaliter sunt, & bona nostra nobis tantum mutuata sunt cum vsura repetenda, & imperfecta & impura sunt, & ex nobis materiam humiliationis assumunt. Verum enim est nos esse inopes & viles: & quantum ab hac æstimatione deuiamus, tantum erramus à veritate.

V.

Exercit.
Studentū
humilitatē
semper.

De maturitate & seriositate.

CAP. XIX.

VI.
Exercit.
Maturitas
morum
semper
obseruan-
da.

Nota.

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

Mat. 23

SEXTVM est, vt sit maturus & seriosus. Scum quadam mororis dulcedine, non cum tædij amaritudine vel rancoris. Morum leuitas aliquando potest inesse bono ad horam, sed deuoto nunquam; sicut habemus exemplum in viris perfectis, quos leues in moribus & ad risum vel iocum pronos rarissime videmus. Vnde cum vtile sit homini esse in luctu, ideo beatos dicit Dominus hic lugentes: & tot causas luctus eis dedit & ostendit, scilicet pro se ipsis, pro proximis, & pro Deo. Pro se ipsis, quia peccatores sunt, Deum offenderunt, & quotidie offendunt: inopes sunt virtutum, tarde proficiunt, expositi mille periculis, & adhuc dubij an damnentur, multis miseris inuoluti, alieni à Deo, exclusi à regno, proni ad malum, multis suppliciis obnoxij, mortis, purgatorij, & inferni. Pro proximis, compatiendo pauperibus afflictis, periclitantibus, peccantibus, damnandis, tentatis, subuersis, & expositis similibus malis, quibus & nos ipsi. Pro Deo, compatiendo eius passioni, & iniuriis à perfidis peccatoribus ei quotidie illatis, & subuersioni iustitiae, & animarum perditioni, fidei conculcationi, & ingratitude pro omnibus beneficiis quæ omnibus largitur: pro scandalis quibus inhonoratur & à famulis suis, & multis aliis. Serius bonus, intus amorem ad proximum habet, exterius plenam benignitatem. Malus autem serius, amarum & fastidians bonum habet, indignabundus, suspiciosus, rancorosus, sine ratione turbulentus & aliis onerosus. Dissolutio est: deuotioni sicut aqua igni: & qui ducit in consuetudinem vix desuefcit maximè ioculari.

De

De suspensione mentis in Deum.

CAP. XX.

SEPTIMUM est, mentem semper habere
 ad Deum suspensam, orando, cogitando, re-
 cordando, meditando, legendo, attendendo, ac
 bona contemplando. Vnde quodcumque ser-
 uus Dei vel ad modicum Dei non meminit,
 contremiscit & dolet, quasi graviter offende-
 rit, tanti amici defraudatus intuitu, qui nostri
 nunquam obliuiscitur. Cum summa beatitu-
 do & gloria consistat in iugi visione Dei, hu-
 iusmodi beatitudinis imitatio quædam est iu-
 gis memoria Dei. Ista est meritum, sed illa
 præmium. Quamdiu illum videre non possu-
 mus præsentem, saltem memoremur eius ab-
 sentem: tanto quisque lætius & plenius eum vi-
 debit in patria, quanto frequentius & deu-
 tius eius meminerit in hoc exilio. Vnde Psal-
 mista dicit: Prouidebam Dominum in con-
 spectu meo semper, &c. Nectantum in otio,
 sed etiam in occupationibus eius esse debemus
 memores, imitatione sanctorum Angelorum,
 qui missi in ministerium nostrum sic exteriora
 disponunt, ut tamen ab intimis nunquam
 recedant. Quanto cælum amplius est quam
 terra, tanto spiritualis meditatio & contem-
 platio latiores habet materias & vias, quam
 cogitatio terrenorum. Quales autem sint
 istæ viæ vel materiæ, & quales profectus &
 processus meditando & intuendi spiritualia,
 non est huius temporis vel materiæ: sed istud
 pertinet ad septimum spiritualis vitæ proces-
 sum, qui in sapientia versatur.

VII.

Exercit.

Mentem

habere in

Deum

suspensam.

R

S

Sequitur processus sextus.

CAP. XXI.

Simile
pulchrum.

Virtus
quid.

NVNC de sexto processu, qui in virtutibus puris constat, aliqua simplicibus convenientia & novis in religione competentia proponamus, alta & subtilia magis exercitatis in his reservantes. Quanto enim quisque altius profecerit, & in anteriora se extendere studuerit: tanto altiora & perfectiora intelliget, tam de his quæ iam attigit, quàm de illis quæ nondum actualiter comprehendit. Sicut qui montem ascendit, quo altius scandit eo altius videt quantum adhuc distat à cacumine summmitatis: & quòd in imo positus aestimaverat esse verticem montis, sublimatus videt vix montis pedem esse: sic & de perfectione nemo propriè nisi perfectus & perfectioni proximus potest loqui. Virtus est ordinatus secundum veritatis iudicium mentis affectus. Sed iudicium veritatis circa quatuor generalliter versatur, circa bonum, & malum, & malum magis malum, & bonum magis bonum. Bonum aliud est corporale & temporale, aliud spirituale & perpetuum, quod sine dubio melius est quàm corporale & temporale. Malum autem aliud est culpæ, aliud est pœnæ. Culpæ alia venialis, alia mortalis. Pœnæ alia transitoria, alia sempiterna. Malum ergo culpæ peius est quod meretur malum pœnæ: quia si culpa non esset, nec pœnæ esset. Pœnæ verò transitoria minor est quàm sempiterna. Et quia sex veritatis scripta est in corde hominis per iudicium rationis, datæ sunt etiam ei in adiutorium affectiones ad fugam mali & apprehensionem boni: quia in his duobus omnis beatorum consistit, scilicet in elongatione omnis mali, & in fruitione omnis boni.

Septem

Septem autem sunt affectiones mētis communiter: spes, timor, gaudium, mœror, amor, odium, & pudor. Harum quatuor ordinantur contra malum, tres autem ad bonum. Nam timor, mœror, odium, & pudor contra malum sunt: spes, amor, gaudium ad bonum se habēt. Nam bonum non est timendum, sed optandum & sperandum: nec pro bono est dolendum, sed gaudendum, nisi fortè priuatio boni timeatur vel doleatur; quod non est bonum, sed propriè malum. Nam malum est priuatio boni vel corruptio. Item bonum non est odium sed amandum: nec de bono pudendum est, sed gloriandum. Gloriatio ideo non dicitur affectio per se, quia sub gaudio comprehenditur & amore. Cum ergo istæ affectiones ordinatæ sunt ad quod debent, iuxta rationis & veritatis iudicium, tunc homo est virtuosus: cum sola mala timet, & magis timenda, id est, magis mala plus timet & dolenda dolet, & odienda odit, & pudenda erubescit, secundum plus & minus, sicut ipsa & dolenda & odienda & pudenda plus vel minus sunt mala: ita cum sola speranda sperat, sicut debet, & amanda amat, & de gaudendis gaudet, secundum quod magis vel minus sunt bona. Summum autem bonum quod est Deus, summè amandum est & ante omnia sperandum, & super omnia in ipso gaudendum, & ea quæ ab ipso retrahunt, summè fugienda & execranda, quæ sunt præcipuè vitia & peccata: quia hæc verè & propriè mala sunt, & omnibus mala, & nulli bona, & ad nihilum bona quibus insunt; licet quandoque bonis cooperentur in bonum mala aliena vel etiam propria post conuersionem: vt ex eis magis humilientur & amplius inardescant in amore Dei, qui eos in talibus vitis tolerauit & à talibus liberauit. Sanctis etiam in gloria

Affectio-
nes septem.

Summum
bonum
Deus.

Summum
bonum
Deus.

Summum
bonum
Deus.

augebit latitiam damnatio reproborum : quia gaudebunt se ab his saluatos, in quibus poterant sicut & illi, nisi Deuseos liberasset, incidisse. Multae sunt aliae virtutum artificiales diuisiones, secundum quod aliae dicuntur Theologicae, vt fides, spes, charitas; aliae Cardinales, vt prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia; item aliae Politicae, aliae purgatoriae, aliae animi purgati, aliae exemplares : quas sicut rudis rudibus loquens praetereò : solum illum ordinem sequar, quo virtutes principales septem vitiis opponuntur, cum virtus secundum hunc sensum non aliud sit quam vitiis carentia : & quanto quisque ab omni vitio purior fuerit, tanto virtuosior est & perfectior.

De habitu religionis.

CAP. XXII.

Virtus in
obseruan-
tia, nu-
cleus in
testa.

Exod. 26.

SICUT nucleus in testa vel in cortice, sic est virtus interior ceteris obseruantis in religione. Omnia enim quae in obseruantia religionis apparent, inuenta & statuta sunt propter obtinendas & conseruandas virtutes. Cetera autem sine virtute sunt, sicut testa carens nucleo. Et sicut in tabernaculo foederis plura erant velaminum genera intra se protegentia vel decorantia sanctuarium, scilicet pelles hyacinthinæ, pelles arietum rubricatae, saga cilicina, cortinae, & tabulae parietum, praeter alia : ita in religione plura sunt virtutis tegumenta, vel ad decorem vel ad custodiam virtutis ordinata : in quibus non pura virtus consistit, sed quaedam virtutis vmbra, & latetis intrinsecus demonstratio figuralis. Vnde qui istis exterioribus contentus interiora postponit, sic est quasi qui corticem vel testam vacuum sine nucleo habet. Primum est habitus exterior in vesti-

Habitus
religiosus
non facit.

bus &

bus & tonsura: quæ si per se religiosum facerent, etiam simeæ vel moriones religiosi forent: quibus talis habitus quandoque ioculatoriè formatur. Sed hæc sunt tantum signa interiorum, sicut circulus ad tabernaculum venalem designat, & vexillum super Ecclesiam denuntiat dedicationem. Vnde si signa falsa fuerint, decipiuntur homines putantes inuenire significata: ita de ficto religioso, qui exteriorius in habitu prætendit quod non habet in moribus & vita. Secundum, sunt exteriores ceremoniales obseruantia: vt inclinationes, genuationes, & in horis pausationes, & omnes gestus quibus claustrales vtuntur in diuino officio vel in aliis: de quibus sæpe minus virtuosius maiorem vim faciunt, quam perfecti & magis deuoti. Tertium, sunt mores exteriores compositi & exteriorum membrorum disciplina in loquendo, in gradiendo, in totius corporis gestu: quæ etiam curiales, seculares commendabiles faciunt, & secularis virtus appellatur: sed religiosi magis competit, licet humiliori & planiori modo. Quartum, sunt opera penitentia, vt ieiunia, vigilia, flagella & aliæ corporales exercitationes & castigationes: quæ licet magis propinquant virtuti quam præcedentia, tamen non sunt puræ virtutes: quia & ea hypocrite possunt habere, & in mortali peccato positi sæpe in talibus exercent seipsos. Quintum, est studium familiare ad expurganda vel mortificanda vitia & virtutes vsuandas: vt seipsum humiliare, iræ motus reprimere, luxuriam domare: & cæteris vitiis impugnantibus resistere: & operibus charitatis, obedientia, & aliarum virtutum insistere. Quamuis enim omnia opera bona, sint virtutis exercitia: quia nec opus bonum esset quod nullam virtutem respiceret: tamen aliud est aliquid bonum

bonū opus exercere simpliciter propter Deū,
 & intentionem merendi veniam & gloriam:
 & aliud est ipsum exercere, non tantum causa
 promerendi prædicta, sed etiam per hoc obti-
 nendi virtutem sibi coherentem, & vitandā
 eam per operis exercitiū, & vitium cōtrarium
 expugnādū. & hoc est multo vilius quā illud
 prius. verbi gratia: Alius orat simpliciter, vt
 per hoc impetret peccatorum veniam vel vi-
 tam æternam: alius etiam præter istam inten-
 tionem orat, vt assuefaciat seipsum in oratio-
 nis studio, & per hoc consequatur gratiam de-
 uotionis, & gustum diuinæ dulcedinis, & gra-
 tiam diuinæ familiaritatis assequatur, & noti-
 tiam Dei clariū per mentis illuminationem
 consequatur. Et licet oratio prioris sit bona &
 meritoria veniæ & gratiæ & gloriæ: tamen in-
 tentio secundi cooperatur, vt & celerius & ple-
 niū hoc quod expressius desiderat assequa-
 tur. Vnde multum valet ad perfectionem san-
 ctitatis, scire intentionem dirigere ad eam
 quærendam, & studium suum ad hoc ordina-
 re, in tantum vt aliquis faciliōri labore, quo ad
 corporale exercitiū, maiores mentales vir-
 tutes obineat, qui scit prudēter disponere gres-
 sus suos, quā alius difficiliōri labore. Exem-
 plum de quolibet perito artifice, qui melius &
 citius & leniū operatur quodcūque, quā
 alter imperitus cum labore maiori. Sextum,
 est ipse nucleus affectualis virtutis, qui est
 perfectio vitæ actiue & ingressus ordinatus
 contemplatiue: sine illa frustra speratur puri-
 tas contemplationis vel stabilitas, sicut aqua
 fontis non erit pura, quā diu fundus non est
 mundatus sordibus eiectis. Sicut autem ex
 nucleo pinguedo olei exprimitur: ita ex affe-
 ctu virtutis sapor deuotionis procedit, maxi-
 mē diuinæ amoris & desiderij celestis, & gau-
 dij

DE PROF. RELIG. LIB. II. 21.
dij spiritualis, qui nobilior & efficacior est
quàm compunctio timoris vel meroris. Hi
sunt sex dies in quibus operari oportet opus
salutis, & cibos vitæ quærere, ac ieiuni defi-
ciamus in via hac qua ambulamus: ita vt sexto
die duplices cibos colligamus, scilicet bonæ
actionis & piæ affectionis: vt in septimo, id est
sabbato quiescamus: & toti sani facti à vitio-
rum languoribus, in requie opulenta vacare
possimus diuinæ contēplationi, & videre quon-
iam ipse est Deus, & gustare quoniam suavis
est vniuersis. Qui sexto die duplices non col-
ligit cibos, septimo inanis remanebit, nihil re-
periens de dulcedine contēplationis: quia
qui sextum statum, qui est in virtutum affe-
ctualium sanitate nondum attigerit, septimi
status dulcedine, qui est in sapientiæ gustu &
intelligentiæ lumine, non fruetur. Inde est
quòd Iacob prius de Lia sex filios genuit: &
post hæc Rachel peperit filium Ioseph deco-
rum aspectu: quo nato cœpit Iacob petere di-
mitti & in patriam suam reuerti: quia prius
in actiua vita debet homo perfectus esse in sex
prædictis profectuum statibus, & tunc gusta-
to fructu vitæ contēplatiuæ cupiet dissolui,
& esse cum Christo in patria cælesti, cuius
iam primitias in sapore supernæ dulcedinis
prælibauit. Sed quia proficientibus hæc for-
mula scribitur, vt sciant quantum in singulis
virtutibus profecerint, vel quantum à perfe-
ctione earum adhuc distent, quamlibet ipsa-
rum in tres gradus longè inter se differentes
describēdo distinguamus, multos medios pro-
fectuum passus festinando transilientes pro-
pter fastidium deuittandum. Ordo septem ca-
pitalium vitiorum hic est. Primum superbia
initium omnis peccati, secundum inuidia, de-
inde ira, acedia, auaritia, gula, luxuria. Huius
per

Septem
vitiis ca-
pitalibus
septem vir-
tutes op-
ponuntur.

Hom. 27. in
Euang.

Charitas
dumnes vir-
tutes in-
formar.

Mat. 17.
2. Pet. 1. 16.
Nemo in
hac vita
absolutè
perfectus.

per contrarium opponitur ordo virtutum, scilicet humilitas contra superbiam, dilectio proximi contra invidiam, mitis contra iram, charitas Dei contra acediam, contemptus diuitiarum contra auaritiam, sobrietas contra gulam, castitas contra luxuriam. Sed quia teste beato Gregorio, sicut multi arboris rami ex vna radice prodeunt; ita ex charitate Deitæ teræ virtutes oriuntur: ideo de ipsa tanquam de omnium matre & nutrice primò dicamus, & postea de filiabus. Ante ipsam nulla virtus meritoria est. Ipsa enim omnes informat, vt virtutes sanctæ sint; & vigorem tribuit eis, vt sint magis vel minùs meritoria: & Deo acceptæ, secundum quod de ipsis nutrimento minùs vel amplius acceperunt: sicut ramus arboris à radice nascitur, & ex succo ab ea procedente nutritur & vt magis fructificet magnus efficitur. Initia autem singularum virtutum ad incipientes pertinent, sine quibus non possunt esse salui & Deo placere ad salutem. Profectus ad religiosos magis congruè pertinent, qui meliores esse debet quam popularis communitas vel laici seculares: qui tamen sunt de numero saluandorum. Quid prodest altiora profiteri & exterius in habitu perfectiora pretendere, si in studio virtutum & exercitio operis non distamus ab infimis, qui tamen in spe sunt saluationis? Imò maior est confusio & species fallendi. Magna promittere & exigua persolvere, est potius supplicio dignum quam præmio. Perfectio autem ad perfectos pertinet, qui transcurso difficultatis obstaculo, in quo proficere volentes laborant quasi in montis ascensu, iam in ipso culmine, Christo ducte constituti, transfigurationis eius gloriam desiderant speculari. Nemo tamen in hac vita vel perfecte alicuius virtutis apicem valeat apprehen-

DE PROF. RELIG. LIB. II. 267
prehendere, vel stabiliter in summo gradu
semper manere: sed pro modo viæ perfectus
quis dicitur respectu inferiorum.

De charitate.

CAP. XXIII.

CHARITAS, est ordinata & magna vo-
luntas seruiendi Deo, placēdi Deo, fruen-
di Deo. Caritas, dilectio Dei, & amor idem
sunt. Tamen beatus Bernardus distinguit ea.
dicens; Magna ad Deum voluntas amor est:
sed cum lactatur à gratia, dilectio est: cum ve-
rò fruitur cui adhæret Deo, caritas est.] Di-
ligere debemus Deum super omnia propter
tria, quia bonus est in se, nec tantum modo bo-
nus, sed etiam ipsa bonitas est, quia nihil me-
lius vel cogitari vel esse potest: & quo omne
quod aliquo modo bonū est, bonū est. Si enim
omne quod bonum est, diligendum est in-
quantum bonum, ille qui summè bonus est &
infinitum bonum est, summè & si possibile
esset in infinitum, diligendus est, iuxta meri-
tum dignitatis eius. Item, quia ipse prior dile-
xit nos, & plus diligit nos quàm nos ipsi nos.
Ille enim qui infinitus est, & cui non est aliud
esse quàm amare, quia ipse Deus caritas est,
diligit nos pauperes & viles & miseros: & di-
lexit ab æterno nondum existentes, nondum
eum diligentes, imò & nescientes & resisten-
tes & offendentes ipsum: & ideo iustum est
nos eum vicissim diligere ex omni quod su-
mus, & scimus & possumus: ut saltem cum exi-
gua mensura nostræ possibilitatis, fideliter re-
meriamur ei diligendo, cuius magnitudinis
non est finis. Tertiò propter eiusdem dilectio-
nis multiplicem effectum, qui cognoscitur in
beneficiis eius: quia non sufficit ei diligere solo.

Charitas
Dilectio.
Amor.

Bern. ep. ad
fratres de
monte Dei,
paulo post
med.
Deus dili-
gendus se-
per omnia.

1. 2. 3. 4. 5.
10.

Item 30.
in ENCHIR.

Dilectio
nostra in
quibus
consistat.

affectu, nisi etiam nobis ostendat in effectu. Gregorius: Probatio namque dilectionis, exhibitio est operis. De quibus beneficiis modo non prosequimur causa prolixitatis, alterius temporis opportunitatem ad hoc expectantes. Dilectio autem nostra, in tribus consistit, in voluntate, in opere, in affectu. Voluntas informata à ratione, consentit eius consilio ut velit bonum: & ne otiosa sit voluntas, progreditur in actum boni operis, omnem familiam imperio suo subiectam in adiutorium inuocans, scilicet membrorum corporis, sensuum, & cogitationum: siue ad promouendum bonum, siue ad remouendum malum. Cumque hoc fideliter fecerit, quasi pro remuneratione vel releuatione laboris, ex usu exercitij suscitatur etiam ei affectus in solatium, à gratia demulcente sua dulcedine affectum: ut iam non tantum ex instinctu rationis velit bonum, & cum conatu laboris illud agar, sed etiam ex desiderio optet, & per affectum amplectatur & diligat, & contrarium illi odiat & horreat & fugiat, id est malum. Et hæc est verè sanctas voluntatis, cum non tantum ex instinctu rationis cogit se ad volendum bonum vel faciendum, aut nolendum aut vitandum malum: sed etiam ex affectu & desiderio mentis amplectitur bonum, & odit malum. Et hæc est virtus & mens bona, de qua Philosophi multa dixerunt, sed vti nam verè cognouissent eam. Voluntas quandoque sine opere, sufficit ad meritum & debitum, vbi facultas & oportunitas operis non subest, verbi gratia: Pauper libenter subueniret pauperi, sed non habet unde: diues etiam quandoque libenter id faceret, sed non habet cui: vtriusque ergo voluntas tunc pro facto reputatur. Si autem facultas operis & oportunitas subesser, & non sequeretur effectus operis,

Voluntas
pro facto
reputatur.

DE PROF. RELIG. LIB. II. 167
operis, tunc non sufficeret voluntas: quia nec
voluntas esset cum posset quod expedit perficere, & nollet. Quantum enim vis, tantum facis quod expedit cum potes: sed si non facis, non vis.

De virtutum connexione.

CAP. XXIIII.

LICET etiam multæ virtutes esse videantur, & inter se differentes, ut humilitas alia est quam castitas, & patientia alia est quam misericordia, & sic de aliis: tamen quadam consideratione omnes vnum sunt: & ira quælibet non tantum coheret, sed etiam inest alteri: ut qui vnam habeat, verè omnes habere dicitur in habitu etsi non actu. Quod ostendens Apostolus, ait: Charitas patiens est, benigna est; non emulatur; non agit perperam; non inflatur; non est ambitiosa; non querit quæ sua sunt, & cætera. Sicut enim Deus est vnum simplex & perfectissimum bonum, in quo est omne bonum perfectè, & cui nullum bonum deest: ita charitas est vna virtus in se omnem habens virtutem: sed propter diuersos effectus eius, ex diuersis intrinsicis occasionibus & actionibus, vel causis illatis; quibus se vel contra malum opponit, vel ad bonum extendit, diuersa officia vel nomina sortitur. Virtus enim secundum Augustinum est amor ordinatus: videlicet ut amet solè quod debet, & quantum debet. Quantum verò amas aliquid, tantum odis & fugis eius contrarium ubi potes. Charitas ergo cum se extendit ad diligendum Deum, dilectio Dei dicitur: cum ad proximum, dicitur dilectio proximi. Cum eius miseriæ comparitur, misericordia appellatur. Cum eius bono congaudet,

Virtutes
connexæ,
vna charitas.

1. Cor. 13
4

lib. 11. de
ciuit. 6. 23

Charitas,
varia fertur
no-
mina, pro-
pter effe-
ctus diuer-
sos.

det, congratulatio vocatur. Cum equanimiter
adversa tolerat, patientia dicitur. Cum bene-
facit se odientibus, benignitas nuncupatur.
Cum non extollitur in prosperis inaniter su-
per se, humilitas reputatur. Cum obtemperat
superioribus ut iustum est, obedientia est. Cum
execratur turpia, castitas est. Cum refecat su-
perflua corporalis necessitatis, sobrietas est.
Cum diuitias abiicit, paupertas est. Cum ad
pauperes eas liberaliter effundit, largitas est.
Cum radio expectationis promissorum non
frangitur, longanimitas est. Cum inter bo-
num & melius, & inter malum & peius dis-
cernit, prudentia est. Cum ius suum cuique
tribuit, iustitia est. Cum delectationibus non
emollitur, temperantia est. Cum duris non
terretur, fortitudo est. Cum credit credenda,
fides est. Cum sperat speranda, spes est. Vnde
& Spiritus sanctus & vnus & multiplex dici-
tur. Quia cum in se vnus sit, diuersa dona tri-
buit secundum diuersos donorum effectus: sicut
aliqua nobilis & efficax medicina diuersos cu-
rationum effectus operatur, vel virtutem con-
fert varia operandi, ut vni acuat visum, alteri
clarificet vocem, alij auditum referet, alij gu-
stum reparat, in alio aliud & aliud operatur.
Secundum quod Charitas, opponitur septem
capitalibus vitis, septem virtutes format, quae
ut praedictum est de profectuum gradibus, dis-
tinguuntur. Vnaquaeque enim virtus (teste
beato Gregorio) habet initium suum, & pro-
fectum, & perfectionem. *Marcus 4.* Terra pro-
fert germen suum. Primum herbam, deinde
spicam, deinde plenum frumentum in spica. Her-
ba est initium virtutis, spica profectus, fru-
mentum plena perfectio. Charitas Dei mater
& nutrix omnium virtutum tres habet gradus
scilicet, infimum, medium & summum. sic
& aliae

*Hom. 1.
in Exod.*

Mar. 4, 28.

*Charitas
& virtus
tres gra-
dus.*

& alia virtutes per singulas. Nec inconueniens est distinctio. Si enim celestis hierarchie (dicente beato Dionysio) singulae per ternas differentias distinguuntur; cur non & spirituales virtutum hierarchie eundem ordinem in terris imitentur? praesertim cum celestis pulchritudinis exemplar ad hoc nobis caelitus allatum est, ut pro viribus studeamus Domino in nobis sanctuarium facere: ut in medio nostri habitare dignetur, secundum exemplar in monte caelesti nobis demonstratum. Vtrum autem qui in primo gradu quasi in infima virtutum hierarchia hic stant, ad infimam in caelo hierarchiam pertineant: & qui in media ad mediam in caelo; & qui in summa ad summam in caelo hierarchiam pertineant, cum illuc Domino perducente venerimus, agnosceamus. Laboremus, tantum hic fideliter de virtute in virtutem proficere, certi quod nequaquam inferior erit retributio gloriae, proportionata meritorum mensura. Luc. Mensuram bonam & confer-

De celesti
hierarchia.
cap. 6.

Exod. 25.
40.

Luc. 6. 38.

De tribus gradibus charitatis.

CAP. XXV.

CHARITATIS Dei primus gradus est, sic diligere concessa & eis uti, ut tamen illicita deuiter, & amoris Dei nullius rei amorem praeponat. sicut illi qui sic ea quae sunt mundi

Primus
gradus.

mundi diligunt, ut tamen in eorum dilectione vel cupiditate peccata mortalia deurent, seruando quæ Deus præcepit facere, & cauendo quæ Deus prohibet per præceptum. Matth. Si vis ad vitam ingredi, id est, in ingressu vitæ consistere, non in progressu altiori, serua

Secundus.

mandata. Secundus gradus potest esse, cum homo voluntariè pleniori affectu & seruentiori, non solum communia contentus est seruare præcepta, sine quibus non est salus; sed etiam ad omnia quæ Dei sunt studiosus est & voluntarius, tam faciendo in se, quàm in aliis promouendo & desiderando. Hoc proprium est bonorum religiosorum, qui non solum præcepta Dei, sed consilia ipsius implere, & ipsum specialiter imitando sequi desiderant, omnis iustitiæ doctorem Dominum Iesum Chri-

Bern. ep. ad fratres de monte Dei. in princip. Rom. 12, 2

stum. Talibus dicit Bernardus: Non est vestrum circa præcepta communia languere, neque hoc solum attendere quid præcipiat Deus, sed quid velit: probantes quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta. Quantum enim amas Dominum, tantum studiosior eris promouere beneplacitum eius, ubi potes, & honorem, & cauere eius offensam & inhono-

Rom. 30. in 2ª marg.

rationem. Gregorius: Nunquam est amor Dei otiosus: operatur enim magna si est; si verò operari renuit, amor non est. Fidelis autem famulus Dei ea diligentia qua cauet Dominum suum offendere in se per peccatum, ea etiam cauet & dolet eum inhonorari ab aliis per scandalum & malum exemplum: quia in disciplina famulorum redudat in dedecus dominorum. Quis enim famulus fidelis patienter sustineat contemptum domini sui, & iniurias ne dicam promoueat & augeat? Huiusmodi verò Christo Domino non seruiunt, sed suo ventri. Si tu pro velle tuo seruis Domino,

ipse

ipse te remunerabit pro velle suo. Si autem tu studueris ei seruire pro velle suo, ipse remunerabit te pro omni velle tuo. Mat. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, & adicietur vobis non tantum secundum mensuram sed etiam supra: secundum omne desiderium tuum remuneraberis. Tertius gradus est tanto affectu æstuar ad Deum, quod sine ipso quasi viuere non possis, coarctatus desiderio dissoluendi, & esse cum Christo. Talibus est viuere in patientia, vel potius in fastidio, & mors in ardenti desiderio etiam per dura tormenta. Hoc desiderium fecit Andream amplecti crucem: Stephanum orare pro lapidantibus, qui ei cælum patefaciebant, quo anhelabat ingredi: Laurentium deridere carnifices: Vincentium prouocare tortores: Agatham latissimè & glorianter ire ad supplicia, quasi ad epulas inuitatam: & ceteros gloriosos martyres gaudere in tribulationibus, & inimicos diligere persequentes: à quibus ad desiderata gaudia velocius adipiscenda promouebantur. Amici sanctorum desiderant eos secum diu retinere hic: inimici autem eorum dolent eos aliquo tempore secum in mundo morari. Et ideo diligendi eis sunt qui optant & promouent eos: vt hoc citius & plenius obrineant quod super omnia diligunt, quo nihil utilius eis esse potest. Nihil est quod taliū valet æstum extinguere desiderij, quàm diu non datur eis copia de fonte vitæ pro libitu potari, cuius siti mirabiliter cruciantur. Tribus tamen interim vt cunque refocillantur guttis consolationum spiritualium: scilicet internæ suauitatis recreatione, sacramentali corporis Christi perceptione, quod deuotis solet esse singulare solatium pro releuando huius exilij tædio: quia & si non manifestè, tamen verè & salutiferè ipsum

Mat. 7.2

Tertius
charitatis
gradus.
Phil. 2.3.Tres gratiæ
consolationis in
hac vita.

Cant. 2, 5

Phil. 1, 23

ipsum quem amant suscipiunt Dominum Iesum Christum. Item spiritualis fructus multiplicatione, in quo & animarum profectum & Dei honorem sentientes, exilij sui molestias tolerabilius sustinent spe lucrorum Dei. Vnde sponsa dicit adolescentulis: Fulcite me floribus, scilicet nouæ conuersationis bonæ: stipate me malis, id est, proficientibus, ad perfectionem tendentibus: quia amore langueo, desiderio dissolui, & esse cum sponso: ut quam diu ad hoc differor, saltem cōsoler conuersione peccatorum & profectu bonorum: & ita meum exilium erit mihi tolerabilius, si videro alijs esse fructuosum: ut si tardiùs ad sponsum veniam, tamen plures mecum ducam. Sic & Paulus coarctatus inter desiderium dissoluendi, & profectum subditorum, consolabatur se interim ex eorum profectu, de sua dilatione à regno.

De dilectione proximi.

CAP. XXVI.

Quomodo proximus diligendus.

1. Ioan. 4, 21.

DILECTIO proximi ex dilectione Dei nascitur: quia propter Deum & in Deo & secundum Deum est proximus diligendus. Propter Deum: quia ipse mandauit. Ioan. Hoc mandatū habemus à Deo, ut qui diligit Deū, diligat & fratrem suum. In Deo, id est, ea affectione diligere debet proximum qua Deum, id est, ea forma. Secundum Deum, id est, ad hoc diligere debemus proximum, ad quod nos diligit Deus, id est, ad salutem animæ & profectum in spiritu, hoc est verè & purè & ordinatè diligere. Verè & non fictè, sicut illi qui verbo tantum & lingua diligunt, non opere & veritate. Purè & non ex carnali affectione, non pro utilitate propria, non ex carnali affectione

& se.

& seculari societate tantum: quæ & si non sint
semper mala, tamen non sunt meritoria, nisi
ex spirituali dilectione, accipiant condimen-
tum. Ordinatè, ut non ad vitia & commoda
carnis & temporalem prosperitatem, sed ad
æternam salutem. Vnde notandum, quod est ^{Dilectio}
dilectio carnalis, & dilectio cupiditatis, & dile- ^{multiplex}
ctio naturalis & socialis, & est dilectio spiri-
tualis. Carnalis est, quæ carnalibus nutritur: ut
inter virum & feminam in copula carnali. Cu-
puditatis, ut qui diligit pro muneribus: sicut &
canis diligit eum qui dat ei cibum. Naturalis,
hæc est inter cognatos, & propinquos sangui-
ne vel patria. Hac etiam dilectione diligimus
illa, quæ natura magis venustavit: ut pulchros
homines & alia naturaliter delectabilia, &
etiam illa quæ naturæ nostræ sunt aliquo mo-
do similia: sicut cum è duobus æquè ignotis
vni magis inhæret affectus, quia fortè nobis
similior est in natura. Eccli. Omne animal di- ^{Eccli. 13, 15}
ligit suum simile, &c. sic & omnis homo pro-
ximum suum. Ista sicut à bonis & à malis &
etiam à brutis habetur, ita bona & mala esse
potest, licet originem trahat à natura quæ bo-
na est in se. Vnde in necessitate plus tenemur
ex iure naturali propinrioribus, quàm extra-
neis subuenire. Socialis est, qua notos & fa-
miliares & contubernales magis diligimus,
quàm ignotos & alienos. Ista similiter per se
indifferens est: quia & bonos & malos vide-
mus eam habere; boni ad bonum, mali verò
ad malum illam conuertunt, fauendo sociis ad
quæ volunt.

De-

Detestatio carnalis amoris.

CAP. XXVII.

SPIRITUALIS dilectio à Spiritu sancto denominata est, à quo fluit qui amor Patris & Filij dicitur. Illa est quæ mandatur nobis à Domino: & meritoria est per se sola, & duas priores efficit meritorias, quando ab ea reguntur, scilicet naturalem & socialem. Cupidam autem non ordinat, sed tolerat & temperat, ne excedat: quia magis quærit utilitatem propriam quàm illius quem videtur amare. Carnalem verò odit & fugit, vel fugat & execratur & exterminat, nec vnquam erit fida societas inter eas: & quantum vna ipsarum augetur, tantum altera minuitur: licet inter coniuges propter sacramenti virtutem si moderata fuerit excusetur, sed à spiritualibus qui plenam Deo voverunt continentiam, tanto magis premenda est carnalis dilectio & euellenda, quanto indecentior apparet macula in candida bysso quàm in rudi sacco. Quæ enim societas luci ad tenebras, & quæ cōuentio Christi ad Belial? Vnde bene dicitur in libro Sapientiæ: O quàm pulchra est casta generatio cum charitate! Sed quia solet quandoque se palliare carnalis dilectio sub specie spiritualis, sicut zizania sub tritico: vt de viridario religionis viri euelli possit aliquas eius species quasi noxias herbas ad cautelam inexpertis breuiter ostendamus, per quas dinoscatur distantiā spiritualis amoris à carnali. Spirituālis enim dilectio nobilis virtus est: & ideo ne vilescat admixtione carnalis amoris, sicut balsamus sophisticatus vilibus liquoribus, vel sicut aliæ nobiles species falsitatis admixtione viriantur, longè est inde & subtiliter segreganda.

2. Cor. 6, 3, 4

Sap. 4, 1

ganda. Esa. Vinum tuum mixtum est aqua, ^{ysa. i. 28}
 id est, amor spiritualis vitiatuſ est amore car-
 nali. Sic prauī caupones vendunt viliora sub
 specie melioris: & hoc maximè inebriatis &
 rudibus, qui nesciunt discernere pretiosum à
 vili. Ioan. Omnis homo primum bonum vi- ^{Ioan. 2. 28}
 num ponit: & cum inebriati fuerint, &c. Sic
 sæpe mutatur amor, qui primò bonus & spiri- <sup>Simile
elegant</sup>
 tualis videbatur, cum discretionis & sobrieta-
 tis metas exceſſerit, in carnalem: quia astutus
 diabolus primò occultat tentationis laqueum,
 donec amor increſcat & tenax fiat (ſicut viſcus
 quo capiuntur auiculæ) ut cum ſibi mutuò
 conglutinati fuerint inſeparabili amore dile-
 ctus & dilecta, improvidos ſimul in inguine
 transfodiat carnalis concupiſcentiæ mucrone,
 cum ab inuicem iam nequeunt ſeparari. Po-
 tiùs namque ſibi mutuò conſentiunt ad quæ-
 que aperta vitia, quàm velint fidem quã iam
 ex lógo tempore integram ſibi ſeruauerūt, ali-
 quatenus violare, vel omnia ſeruitia perdere,
 quæ ſibi mutuò impenderunt. Et licet hoc
 cum multo cordis dolore faciunt, præualer ta-
 men amoris violentia, quæ mentis vigorem
 ſolita eſt emollire: ſicut Dalila Samſonem for- ^{Ind. 16.}
 tiſſimum virum ſuis blanditiis eneruauit, &
 cæteris hominibus ſimilem effecit, & ſpiritu
 Dei effugato tradidit eum hoſtibus ligadum,
 cæcandum, incarceradum, ad molam trahen-
 dum, circumagitandum & illudendum. Nec <sup>Hoſtis
noſter non
dormit,
nec vnquã
fatigatur.</sup>
 tædio vincitur hoſtis nequiſſimus, nec labore,
 nec diuturnitate laſſatur, ſi quo modo poſt
 longa tempora potuerit efficere quod intendit,
 cum ad nihil aliud omni tempore vacet vel
 ſtudeat: nec alia cura ſit occupatus, niſi quo
 modo ſubuertat bonos, & malos præcipitet in
 deterius, & retineat in peccato, & impediat à
 proſpectu ſalutis. Primum ergo indicium car- <sup>Carnalis
amoris in-
dicia:</sup>
 nalis

malis amoris est, quod cum spiritualis dilectio
 spiritualibus tantum eruditionibus & ædifi-
 catoriis collationibus pasci soleat, & nugæ &
 otiosas fabulas fastidiat: isti econverso pauca
 de spiritualibus, & plurima de inutilibus con-
 fabulationibus, & maxime de mutua dilectio-
 ne insatiabiliter ruminant, quantum ipse eam
 & illa ipsum diligit: ita quod ad huiusmodi
 colloquia non sufficiant horæ, non dies, non
 quælibet tempora, sed semper quando conue-
 nire possunt, copiosam habent loquendi mate-
 riam indeficienter. Secundum carnalis amoris
 iudicium est, insolentia gestuum & morum,
 quando sunt pariter se taliter amantes, amo-
 rose se mutuò respiciunt: latus lateri, femur
 femori: manus ad manum tenent & compri-
 munt: deinde brachia & lacertos, humeros &
 vbera sub vestibus, & vteriora tangendo blan-
 diuntur. Aliquando amplexus &furtiva oscu-
 la iunguntur, & similia: sicut in secularibus
 amatoribus notari potest. Econverso spiritua-
 lis dilectio tantam disciplinam servat in oc-
 culto sicut in publico, quæ nec angulos quærit
 sed fugit, nisi quando secum quis habitare de-
 siderat, & soli Deo vacare. Cum homine au-
 tem colloquens maxime si vir cum femina lo-
 quitur, continet oculos, & manus & omnia
 membra sub custodia modesta: ita quod etiam
 studiosus observator non invenirer, in quo eos
 reprobenderet. Tertium est inquietudo cor-
 dis: quando sunt absentes cogitando de se in-
 vicem ubi sit ille dilectus, quid agat, quando
 veniet, quamdiu me deseruit, si de me cogiter,
 si ex absentia eius amor circa me forte in ali-
 quo tepuerit: quam longo tempore iam nihil
 mihi demadaverit, & quid in causa esse possit:
 quomodo valet in corpore: & ita suspenso cor-
 de nec orare liberè potest, nec de Deo quietè
 medi-

meditari, vel aliud agere distracto & occupato animo circa dilectum, nisi quando audit aliquid de eo prosperum vel loquitur, hoc est ei refrigerium qualecunque. Spiritualis dilectio hæc non curat, sed quiescit in Deo, & amicum suum fideliter in oratione Deo commendat, cum fuerit oportunum sine inutili distractione, compatitur ei & congaudet sicut ratio distauerit faciendum. Quartum indicium carnalis amoris est, impatientia condilecti: scilicet si aliquam secum diligit, si benignè aliquam saluet, si aliqua beneficia ei exhibeat: ex quibus timet ne fortè amor alterius præualeat, & erga se tepescat, inde dolet & tristatur. Spiritualis autem dilectio vult omnes secum diligere, & in hoc gaudet: quia charitas est sui communicativa: & quanto magis dilaturatur, tanto amplius augetur: sicut ignis quo plura fomenta accipit eo magis excrefcit. Quintum est ira & conturbatio: quia tantum (ut vulgo dicitur) se diligunt, quod præ nimia dilectione non possunt sibi parcere à molestia læsionis. Sicut enim metas excedit aliquando eorum dilectio inordinata in blandiendo: ita quandoque excedit in conturbando, maxime cum vnus alterum in aliquo offendit, non satisfaciendo sibi in his quæ desiderat, vel aliam personam ut ei videtur plus amando: quia quo tenerior est dilectio, eo molestior est offensio. Inde surgunt querelæ & impropria impensorum beneficiorum, & magnæ fidei, quæ iam perditæ videntur apud ingrati. Sequuntur etiam detestationes & iuratoriæ promissiones, quod nunquam deinceps velit ipsum diligere, qui sic retribuit sibi mala pro bonis, & odium pro dilectione. Aliquando adiunguntur clamores, contumeliæ, vituperia, maledicta, infamationes, proditioes secretorum, & multa inconuenientia.

venientia huiusmodi, sicut saepe experimur. Spiritusalis verò amor pacificus est, tractabilis, ignoscens errori & infirmitati proximi, & in spiritu lenitatis instruens in aliquo praecipuum delicto. Sextum est munuscula & dulces literæ amatorij dictaminis, conuiuola, & morselli ab ore dilecti rapti, & qualibet alia quæ dilectus contrectauit, vel quibus usus est. quæ quasi pro reliquijs venerantur, & pro memoriali conseruantur pro incentiuo continui amoris. Econtrà sicut dicit Hieronymus, Crebra munuscula, & fasciolas, & zonas, & pinguissimos cibos, & dulces & suaves amoris literas sanctus amor nō habet. ¶ Purg orationes, adificatorix & in spiritu instructiones, & in necessitate pię subuentiones sunt spiritualis amoris fulcimenta. Septimum est inordinata dissimulatio vitiorum ad inuicem, scilicet quod ita se diligunt mutuo, quod etiam vitia sua diligunt & fouent: & excusant & astant sibi mutuo contra arguentes & corrigentes ea, confederati ad malum, sicut fur furē, adulter adulterum diligit in malo. Spiritusalis autem dilectio cum omnium vitia derestetur, singulariter tamen odit ea in specialiter dilectis. Sicut enim pater magis dolet deformitatis maculam in filio quàm in alieno: sic Deus peccata omnium odit, & tamen quodam modo durius punit ea in amicis suis singularibus quàm in alijs. sicut apparet in Dauid qui grauissimè pro peccatis punitus est. Apoc. Ego quos amo, arguo & castigo. Ostensis ad cautelam carnalis amoris indicijs, quæ se quandoque palliant sub specie spiritualis dilectionis, vt ignaros decipiant, ad spiritualis dilectionis profectus considerandos redeamus, & quibus gradibus constant videamus.

2o. 1. ep. 2.
ad Hieron.

2. Reg. 22.
24.
Apoc. 3, 19

De

De gradibus dilectionis proximi.

CAP. XXVIII.

DILECTIONIS proximi primus gra- ^{Primus}
 dus esse videtur, Nullum odire, nulli ma- ^{gradus.}
 lum cupere, nullius velle bonum impedire, in
 necessitate proximo auxiliū subuentionis non
 subtrahere: & breuiter, vt nulli faciat malum
 vel cupiat cum voluntatis consensu, & bonum
 proximo optet & faciat, sicut sibi velle debe-
 ret si indigeret. In his duobus consistit imple-
 tio illius præcepti, Diliges proximum tuum ^{Mat. 22, 39}
 sicut teipsum. scilicet quod tibi odis ab alio ^{Rob. 4, 16}
 fieri, tu ne alteri facias. & quæcunque vultis vi- ^{Mat. 7, 12}
 faciāt vobis homines, & vos facite illis. Hęc est
 Lex & Prophetæ. Hoc enim docet lex naturæ
 & scripturæ, pariter secundam expositionem
 sanctorum orthodoxorum. Profectus dile- ^{Secundus}
 ctionis est, sic alterius profectui congaudere, ^{gradus.}
 & bonum alterius diligere quasi proprium, &
 sic eius aduersitati compati sicut propriæ, vel
 aliena lucra, sua depurare ex affectione pie-
 tatis. Ad Romanos: Gaudere cum gaudenti-
 bus: flere cum flentibus, id ipsum inuicem
 sentientes. Item sic bona aliena vel mala sen-
 tire sicut propria. Ad Corinthios: Quis enim ^{2. Cor. 12, 25}
 infirmatur, & ego non infirmor, &c. Vbi au- ²⁹
 tem talis inest affectus, ibi necessario non de-
 erit subuentionis effectus, quantum paritur
 oportunitas. Sicut enim sana membra corporis
 congaudent sibi: & compatiuntur mutuo: ita
 apparet illum affectum sanatum esse à stupo-
 re insensibilitatis vitiolæ, qui iam nouit intel-
 ligere quæ proximi sunt ex seipso. Ad Ephe ^{1 pbes 4, 25}
 sios: Sumus enim inuicem membra. Vnde
 Dominus noster Iesus Christus, à quo omnis
 doctrina perfectionis nobis inluit, sicut mē-
 bris à

Mat. 23. 41

Gradus

actus.

Mat. 23. 41

Greg. 1. 3. mo

xlv. cap. 1.

bris à capite sensus & motus, deputat sibi fieri quicquid membris etiam infimis infertur: sicut ipse dicit, Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Perfectio dilectionis proximi est, diligere inimicos ex affectu, & eadem dulcedine erga odientes & persequentibus se affici, sicut erga singulariter dilectos, & non solum res temporales, sed etiam corpus pro fratribus ponere paratum esse, non tantum pro spe pramij martyrij, sed magis pro affectu fraternae salutis. Hanc Christus docuit, qui pro peccatoribus inimicis suis mori dignatus est: ut illa peccata, quibus ipsum offendimus & contempsimus, expiaret. Ioannes: Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Hanc didicerunt ab ipso sancti, qui se morti pro fratribus obrulerunt, qui se in seruos pro aliorum redemptione vendiderunt: ut Paulinus, qui ut aliorum fami consuleret, ipse fame cruciabatur: qui pro interfectores suis deuotè orabant: & sua benignitate, inimicorum saeuiriā lenire, & malum in bono vincere studuerunt. Hanc Ioseph patriarcha, Moyses, Samuel & Dauid, Iob, & alij quamplures sancti, multipliciter ostenderunt. Et reuera tales sunt vere sapientes, qui sic diligunt inimicos: quia centies maiora bona praestant eis persequendo quam subueniendo, sicut qui raperet mihi talentum plumbi, & poneret in eundem locum talentum auri puri. Quid potest homini sancto nocere inimicus? Honorem mundi vel delicias vel diuitias, ex quibus nutritur carnalis concupiscentia, potest ei aduersarius subtrahere, spoliando, detrahendo, persequendo: sed ista sancti non amant: ideo non contristantur, cum ista subtrahuntur eis. Nam si ista quae mundi sunt diligerent, & de amissis valde dolerent

tolerent, non esset charitas Dei Patris in eis. ^{1. 10. 2.}
 Cum ergo aufert eis mundana inimicus, quæ
 eis sunt odiosa & onerosa, cumulantur eis do-
 na spiritualia, & merita cælestia. Vnde David:
 Iudicia Domini vera iustificata in semetipsa: ^{Psal. 14. 7.}
 desiderabilia super aurum & lapidem precio-
 sum multum, & dulciora super mel & favum.
 Et qui occasionem dat homini tanti lucri, me-
 rito est ei diligendus. Matth. Diligite ini-
 micos vestros, benefacite his qui vos oderunt.
 Orate pro persequentibus & calumniantibus
 vos, & erit merces vestra multa, & eritis filij
 altissimi, &c.

De Humilitate.

CAP. XXI X.

Nunc dicendum de humilitate: ubi sci-
 endum, quodd vera beatitudo consistit in
 cognitione summæ veritatis, & dilectione
 summæ bonitatis, & in fruitione æternæ iu-
 cunditatis. Omnes autem virtutes ordinant
 nos ad ista tria: & ideo quanto quisque magis
 fuerit ordinatus in virtutibus, tanto magis ca-
 pax erit superne beatitudinis. Sicut ergo cha-
 ritas ordinat nos ad bonitatem, ita humilitas
 habet nos ordinare ad veritatem. Humilitas
 est ex intuitu propriæ conditionis vel fragili-
 tatis, voluntaria mentis inclinatio. Bernardus:
 Humilitas est virtus, qua homo verissima co-
 gnitione sui sibi metipso vilescit. Duo sunt
 quæ admonent nos ut humiles simus, videli-
 cet: quod sumus, & quod non sumus. Quod su-
 mus, non habemus à nobis, nec ex meritis no-
 stris: & ideo non oportet nos inde extolli, quia
 alienæ potestatis est & bonitatis quicquid bo-
 ni sumus & habemus: & inde solus ille extol-
 lendus est, cuius gratia sumus id quod sumus.

Humilitas
quid.Tract. de 12
gradib. Hu-
militatis &
superbia.
Humilitas
tis dux
causæ in
nobis.

Hæc

S S

Humilitas
sanctorum

Isa. 41. 3

Apoc. 3. 17

Humilitas
imperfectorum

Gen. 2. 7

Hæc est humilitas sanctorum & magnorum, qui quanto maiores se vident, tâto magis humiliant se in omnibus quæ habent, totum red-dentes illi à quo totum habent: quia furti reus est, qui sibi aliquid retinet de his, quæ sibi cõmodata sunt invito Domino, cum ipse dicat, Gloriam meam alteri non dabo. Profectum nobis libenter communicat in donis suis, sed gloriam sibi seruat. Quod autem non sumus, similiter monet nos humiliari: quia vana & inanis gloria est, extolli de eo quod non est, velut si lutum gloriatur se esse aurum, & nanus iactet se esse gigantem, & mendicis credat se esse regem, & Aethiops niue candidiorem. Apoc. Dicis quia dives sum, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Hæc humilitas est pauperum & imperfectorum, qui considerata sua inopia & imperfectione, in cõparatione sublimitatis aliorum resiliunt in se, & ex iudicio veritatis sibimetipsis vilescunt. Sic Dominus nos cæcos natos, per nostri ignorantiam, illuminat, lutum vnde facti sumus liniendo super oculos nostros: vt primò incipiamus nosipsum agnoscere, deinde ipsum illuminatorem nostrum credendo proni adorare. Ex luto visum recipit, qui ex conditionis propriæ fragilitate seipsum humiliatus agnoscit.

De humilitate ad nosipsum.

CAP. XXX.

TRIPlicem verò humilitatem habere debemus. Humiles enim esse debemus in nobis, humiles ad proximum, & humiles ad Deum. In nobis debemus esse humiles, nosmetipsos ex consideratione propriæ vilitatis despiciendo: vt omnia quæ in nobis despici-

bilia

bilis agnoscimus, tam in naturalibus defectibus quam fortuitis, & maxime culpabilibus & vitiis diligenter attendamus, ut ex eorum intuitu apud nos humiliemur. Secundò in nobis simus humiles, mores & gestus humiles habendo, & verba humilia & responsa. Vnde Ps. 34, 16 David, Quasi lugens & contristatus, sic humiliabar. Tertiò, ut in humilibus obsequiis, operibus, & officiis nosmetipsos exerceamus, in quibus apparet vilitas, & quæ alij horrent & despiciunt: ut sordes purgare, rusticalia opera facere, & vestibus vilioribus contentos esse, & cibis & aliis similibus. Vnde David, Ludam 1. Reg. 6, 22 & vilior fiam plusquam factus sum, & ero humilis in oculis meis.

De humilitate ad proximum.

CAP. XXXI.

AD proximum debemus esse humiles. Primò, meliores & digniores ipsos nobis reputando, non eos despiciendo vel temerè iudicando. Vnde Apostolus ad Philippenses, Humilitate superiores sibi inuicem arbitran- *Phil. 2, 3* tes. Secundò, honore exteriori inuicem præuenientes, reuerendo, inclinâdo, locum primum ubique præbendo, non eis detrahendo, sed obediendo, obsequendo, promouendo: & eos apud ceteros exaltare, & facta eorum commendare, laudare, & extollere, dummodo bona sint, & mala eorum tegere non fide sed purè. Tertiò, patienter eorum infirma opera tolerare, & læsiones sustinere, si quas inferunt nobis, & malum pro malo non reddere: nec odiù, nec iurgia, nec clamores contra eos exercere, & correptiones eorum patienter recipere. Psalm. Cum mihi molesti essent, humiliabar *Ps. 34, 12* animam meam. Item proximorum alij sunt æquales

2. Thes. 13, 17

Regula
tres omni-
bus Prae-
latis obser-
uandae.

2. Thes. 13, 17

1. Thes. 2, 7

2. Thes. 13, 17

æquales nobis, alij superiores, alij subditi. De æqualibus plana est regula prædicta. De superioribus addit Apostolus; scilicet, Obedite præpositis vestris & subiaceite eis. Obedire pertinet ad impletionem iussionis eorum, subiace-
re & humiliter eis subesse, quasi vicariis Dei, omni subiectione secundum Deum. De prælatis ergo tres regulas nota: Prima Ecclesiasti. Rectorem te posuerunt, esto inter illos quasi vnus ex eis. Secunda ad Thessalonicen. Facti sumus paruuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foueat filios suos, &c. Tertia Luc. Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. secundum has tres regulas rector inter subditos sit quasi vnus ex illis communis in victu, in vestitu, in labore, & in aliis exterioribus. Sicut paruulus in medio eorum; vt ex hoc quoddam præest eis non putet se sanctiorem, vel aliis sapientiorem vel digniorem: sed viliorem & obligariorem in reddendo rationem pro se & pro illis. Sit quasi ministrans in medio eorum, infirma eorum portando & curando & exemplo præcundo.

De humilitate ad Deum.

CAP. XXXII.

AD Deum debemus esse humiles. Primò, vt ipsum esse Deum ac Dominum & iudicem nostrum humiliter cognoscamus, & ei in omnibus obediamus, sicut serui domino suo, & opus factori suo: & si peccauerimus ei, vt citò & dignè pœniteamus, & satisfaciamus, & emendemus. Secundò, vt flagella eius humiliter toleremus, & non remurmuremus correpti: sed iustum eius iudicium commendemus, & nos correptione dignos agnoscamus, dicendo: Iram Domini portabo, quoniam ipsi pecca-

Mich. 7, 9

peccaui. Tertiò, vt de beneficiis eius non extollamur: sed agnoscamus quòd nò pro merito nostro, sed purè pro sua bonitate dilexit nos, & elegit nos, & vocauit nos, & iustificauit & magnificauit nos. Vnde debemus ei gratias purè & humiliter referre, & nihil nobis de bonis eius ascribere arrogando. Vnde Psalm. Non nobis Domine non nobis: sed nomini tuo da gloriam.

Rom. 8, 38

Psa. 113, 8

De triplici gradu humilitatis.

CAP. XXXIII.

LICET autem ex prædictis possint gradus humilitatis discerni, tamè vt magis in promptu sint ad intuendum, nota tres gradus humilitatis, licet multum inter se distantes. Primus est, vt homo se, quid est, id est, vilem, infirmum, inopem boni, vitiosum, peccatorem, & si quos alios defectus habeat, agnoscat & sciat: & non mentiatur sibi esse se maiorem quacunque dignitate fulgeat, & non eleuet se supra se, quasi in ventum vel super alios insolenter; nec vanas laudes hominum, vel honores quærat, & si aliquando delectat eum ali- quod istorum, semetipsum redarguat & castiget quasi deceptum, & in quo veritas non sit. Vnde Psalm. Filij hominum, vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendaciū? Cum enim Deo omnia possit, vt quid nò fecit nos æquales Angelis in gloria, nisi vt ipsa depressio nostra humiliet nos, ne eleuemur sicut seducti & seductores Angeli, & corruam⁹ & pereamus? Inde est, quòd cum Deus in baptismo tollat penitus reatum peccati originalis, pœnā tamen corruptionis non tollit in hac vita: vt semper maneat nobis memoriale humiliationis, quocauti simus ne superbiamus sicut primi parentes

Primus
gradus
suū agnos-
cere vili-
tatem.

Psal. 4, 8

rentes nostri, ex quorum superbia & transgressione omnes corruimus in culpam, & peccatam miseria quam portamus, & adhuc deteriora, nisi Deus auertat, expectamus. Secundus gradus potest dici, cum non solum se ipsum agnoscens homo, spernit se pro vilitate sua, sed etiam ab aliis sperni se patienter accipit; imò quia veritatem amat, & se priuato amore non diligit contra veritatem, etiam desiderat ab aliis reputari talis qualem se reputat, scilicet vilem, vitiosum, & ignobilem, & qualem seipsum homo in veritate cognoscit, in quantum credit agnoscanti non obesse. Gregorius: Sicut superbi honoribus, ita plerunque humiles sui despectione gaudent: quia iudicium quod de se intus habent ab aliis sentiunt approbari. Item cum dolet homo, & fastidit honores sibi exhibitos, & vilipendit. Iste gradus alius est, & satis rari sunt, qui cum ascenderunt, etiam inter religiosos & bonos. Unde non est mirum si inopes simus virtutum, cum matrem & custodem virtutum, scilicet humilitatem, tam alienam à nobis sentiamus. Quid enim causæ est, quod ille qui est dives in misericordia pater cælestis, qui etiam pro dilectione qua dilexit nos, proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum; quid inquam causæ est, quod nos tam inopes gratiarum & virtutum reliquit, quasi non sit ei cura de nobis? Nimirum aut desideria nostra in causa est, quod non instanter quærimus eum ut debemus: aut superbia; quia etsi quærimus instanter, videt tamen nos Deus pronos esse ut inde extollamur, & fieret nobis ipsa donorum eius sublimatio altioris occasio ruinae. Altiora ædificia profundiori fundamento indigent, & arbor excelsa si radicata profundè non fuerit, faciliùs ventorum impulsu euertitur. Qui

ergo

Secundus
gradus est
sui gaudere
recontentu.

Gregor. 2.
dist. 3.

Humili-
tas virtu-
tum mater
& custos.

Rem. 3. 3a

Cur simus
virtutum
inopes.

ergo citò desiderat virtutis culmen attingere,
 studeat se in humilitatis fundo solidare: quia *Iacobi 4, 6*
 Deus superbis resistit, humilibus autem dat
 gratiam. Tertius gradus humilitatis est, quan- *Tertius*
 do etiam in magnis virtutibus & donis & ho- *gradus est*
 noribus homo nihil extollitur, nihil sibi ex *magnis*
 hoc blanditur, totum illi refundens, & in inte- *virtutibus*
 grum restituens, à quo fluxit omne bonum. Ta- *nō essetia.*
 lis fuit humilitas beatæ virginis, quæ cum ele-
 ctam se sciret ut mater Dei fieret, ancillam eius
 humiliter se recognovit, dicens: Respexit hu- *Luc. 1, 48*
 militatem ancillæ suæ. Talis est humilitas
 Christi, qui cum in forma Dei esset, nō rapinā *Phil. 2, 6*
 arbitratu est esse se æqualem Deo, sed seip-
 sum exinaniuit, &c. Matth. Discite à me, quia *Mat. 11, 29*
 mitis sum & humilis corde. Talis est humilitas
 Angelorum & sanctorum in gloria, qui cum
 sint pleni summo bono, & honore summo
 sublimari, nullum motum habent de hoc su-
 perbiæ, sed sunt in se eo humiliores quo altio-
 res in Deo: vnde & ouibus in montibus in
 Euangelio assimilantur. Quibus propter hu- *Mat. 18, 12*
 militatis mansuetudinem, in montibus pro-
 pter altitudinem dignitatis. Hæc est humilitas
 perfectorum, qui quanto maiores sunt, tanto
 magis humiliantur in omnibus; in sensu, in
 affectu, in verbo, in actione, in habitu. Vnde
 Psal. Domine non est exaltatum cor meū, &c. *Ps. 130, 2*
 Si enim humiliatur & despicit se, qui non
 habet vnde gloriatur, sed multa habet vnde
 confunditur; licet bona sit ista humilitas, tam-
 en non miranda. Ut si filius rustici non vult
 filius regis putari, laudanda est in eo simplex
 puritas, sed non prædicanda, nec ex hoc mi-
 randa humilitas. Item si pauper se pauperem
 reputat, & ab aliis vult pauper agnosci, verita-
 ti consentit in istis: sed non est admirationi
 talis humilitas. Si verò diues se pauperibus
 confor-

Humili-
tas perfe-
ctorum.

conformat, & altus nihil altum sapit, & gloriosus nihil de gloria sibi attribuit, sed totum refundit ei à quo habet unde gloriosus videtur; hic est humilis non cogente necessitate, sed veritatis charitate.

De patientia.

CAP. XXXIIII.

Ex charitate & humilitate nascitur virtus patientiæ: hæc ordinat nos ad fruitionem summæ pacis. Nihil enim pati molestiæ, est pacem habere: quod fit duobus modis, scilicet aut nullam molestiam sentiendo, quod erit tantum in patria: aut molestias molestè non ferendo, quod est magnanimatorum etiam in via; & hæc est patientia. Magnanimus enim est qui ad vniuersa sustinenda patiens est, qui nullis passionibus perturbatur. Patientia est æternæ gloriæ respectu, voluntaria & insuperabilis perpessio laborum. Patientia alia est simulationis, alia necessitatis, alia virtutis. Simulationis est, quando aut pro humana gloria aliquis patientem se in aduersis ostendit, aut cum interim dissimulat iniuriam quam patitur, ut in aliud tempus opportunum differat vltionem. Gregorius: Qui mala proximi ita tolerat, ut tamen intrinsecus doleat, & tempus retributionis exquirat, patientiam non exhibet, sed ostendit. Patientia necessitatis est, cum aliquis ideo aduersa vlcisci non presumit, quia non potest, vel non audet, timens sibi maius ex hoc imminere dispedium, vel commodum deperire: ut serui à dominis verberati, vel pauperes à diuitibus obiurgati, vel discipuli à magistris castigati. Patientia virtutis est, de qua beatus Augustinus ait in libro de patientia: Patientia est, qua mala à quo animo toleramus. hoc

Magnanimus.

Patientia
quid &
quod duplex

Hom. 35.
in Iuan. ang.
in mod.

Aug. 10. 4.
li. de patientia.
cap. 2.

hoc est, sine perturbatione tristitiæ. Prima vi-
tiosa est, & meretur supplicium: secunda cau-
ta, & euadit temporale dispendium: tertia vir-
tuosa, & meretur gratiam in presenti, & glo-
riam in futuro.

De probatione patientiæ.

CAP. XXXV.

OMNIS passio aut est ex eo quod negan-
tur, vel auferuntur nobis concupita &
amata: aut quod inferuntur, & intentantur
nobis odio habita & nocua, quæ possumus di-
uidere in quinque, in quibus patientia discer-
nitur vel probatur. Primum est, corporis læ-
sio: secundum, temporalis penuria substantiæ:
tertium, detrimentum honoris: quartum, ca-
zorum offensio vel subtractio: quintum, tran-
quillitatis mentis quæcunq; perturbatio. Istud
tamen omnia priora sub se continet, licet etiam
per se singulariter aliquoties valeat discerni,
& sine aliis reperiri, vt sublata aliqua lætitia
vel consolatione minus vtili vel nocua, verbi
gratia: Vt cum propter pluuiam vel aliam in-
noxiam causam nō possumus spariari, vel alios
conceptus animi perficere pro libitu. Cum
autem turbamur pro defectu iustitiæ, vel no-
cumento salutis æternæ, hæc turbatio non est
impatientiæ deputanda, sed zelo iustitiæ & vir-
tutis, nisi sit immoderata vel indiscreta. Vnde
ad Corinth. Tristitia quæ est secundum Deum,
penitentiā in salutem stabilem operatur, &c.
Patientia directè opponitur vitio iræ, sicut cha-
ritas Dei opponitur acediæ, & charitas proxi-
mi inuidiæ, humilitas superbiæ: Sicut autem
iræ vitium hominem stultum, & furioso simi-
lem reddit, iuxta illud Iob: Virum stultum in-
terficie iracundia: ita patientiæ virtus sapien-

Passio vna
de nasci-
tur.

impatien-
tia
zodiarum
zodiarum

2. Cor. 7. 16

Iob 5, 2
Patientia
sapientem
virum
ostendit.

T

tem

Ex. 19,
23.

tem ostendit. Proverb. Doctrina viri per patientiam noscitur. Sicut ergo pro praedictis quinque causis se non turbare, virtus patientiae est; ita pro defectu iustitiae non turbari, vitium est teporis vel obstinationis. Pro se enim quilibet contristari debet pro praeteritis defectibus iustitiae, & tunc est vitium poenitentiae: pro praesentibus, & tunc est feruor proficiendi: pro futuris, & tunc est cautela timoris. Item pro proximis contristari debet homo; moderate tamen pro temporalibus eorum defectibus; amplius autem pro spiritualibus, & quae pertinent ad salutem animae. Ad hoc autem maxime praeteriti tenentur, qui si patienter subditorum vitia tolerent non corrigendo pro posse, ex hac patientia non gloriae meritum sperare debent, sed iram Dei; cuius damna & iniurias, cum cauere & prohibere debuerint, tolerando fouerunt. Vnde & Heli, quia filiorum suorum mala non acriter redarguit, iram Dei cum poena sensit. Et quamuis aliqua differentia esse videatur inter patientiam, & fortitudinem, & constantiam, & magnanimitatem, & longanimitatem, & mititatem, & mansuetudinem; sicut etiam ex eorum definitionibus colligitur, tamen saepe vnum pro altero ponitur, & mutuo se inter se definiunt vel describunt. Patientia, est honestatis causa, rerum difficilium voluntaria perpassio. Fortitudo, est immobilis inter aduersa animi laborum & periculorum aqua susceptio. Constantia, est inter fluctuantes causas & personas nulla mentis trepidatione concuti. Magnanimitas, est difficultu spontanea & rationalis aggressio. Longanimitas, est spes cum longa expectatione bonorum. Mititas, est quam mentis asperitas seu amaritudo non afficit. Mansuetudo, est animi tranquillitas, alterius non cedens improbi-

Patientia
ceteris
virtutibus
est affinis.

27. 1. 10.

D
probi
gulis
Veri
2qu
est,
nan
labo
bati
grec
prie
spe
est,
tur,
Ma
bus

V
inco
pati
trin
imp
scie
cum
qui
virt
est
qua
ne
mo
na
du
spe
&
tue

probitari. Possent etiam singula istorum singulis tolerandis quoquo modo appropriari. Verbi gratia: Patiens dici potest, qui dolores æquo animo tolerat, vt Iob, Tobias. Fortis est, quem tentationum certamina non enervant, vt Ioseph. Constans, quem terrores & labores non pusillanimum faciunt, vt Machabæi. Magnanimus, qui ardua & difficilia agredi non expauescit, vt Dauid, Ioannes Baptista. Longanimis, quem longa expectatio à spe desiderij non frangit, vt Abraham. Mitis est, qui odientium iaculis nequaquam irritatur, vt malum pro malo retribuat, vt Moyses. Mansuetus, qui corde tranquillus est & moribus tractabilis, vt Ioannes Euangelista.

Ad quid valet patientia.

CAP. XXXVI.

VALET autem virtus patientiæ ad multa.

*Patientia
efficitur.*

Primò tolerabiliora reddit præsentis vitæ incommoda: quia aduersitas quando cum impatientia est, triplex incommodum dat: extrinsecus homo affligitur, & intrinsecus per impatientiam amaricatur, & insuper mala conscientia rodit mentem pro reatu culpæ. Secundò, patientia est magna mentis resectio: quia sicut corpus pascitur conuiuio; ita mens virtutum dapibus saginatur. Tertiò, magna est ædificatio proximorum, & tanto maior quanto rarior. Plures videmus castos, abstinentes, pauperes, semetipsos humiliantes, elemosynas facientes, orationibus instantes, bona dicentes, fide constantes: sed paucos admodum in contumeliis, & detractionibus & despectionibus humiliter patientes. Excusamus & defendimus nos, ne fortè alij scandalizentur de nobis, putantes nos esse culpabiles si taceamus:

*Patientia
rara est.*

ceamus: cum ex hoc magis reprehensibiles iudicemur, quod per impatientiam nos vindicamus, & mordētes nos acriter remordemus. Sicut dicit Gregorius: Imitanti Deū gloriosus est iniuriam tacendo sustinere, quam respondendo superare. Quarto, patientia purgat peccata praeſerita, & praeſeruat à futuris. Quinto, augeſt gratiam in praeſenti virtutum & ſpiritualium donorum. Iuxta illud Pſal. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuae lætificauerunt animam meam. Sexto, meretur magnā gloriam in caelo. Luc. Gaudete & exultate, ecce merces ueſtra multa eſt in caelis. Septimo, ſingularis eſt retributrix paſſionis Chriſti. Italia enim ſtudet rependere, qualia ab eo accepit, qui dolores noſtros portauit. Et hæc eſt ſingularis lætitia ſanctorum in tribulatione patientium & gaudentium, quod ſic occaſionem habent & oportunitatem aliquo modo retribuendi Domino pro illa magna charitate, qua pro nobis animam ſuam poſuit, ſaltem aliquid ſuſtinendo: quia bonorum noſtrorum non indiget, vt aliquid ei de noſtro dare poſſimus. Cum in iudicio veniens oſtendet indicia paſſionis ſuæ omnibus, magna erit conſuſio illis, qui pro ipſo nihil pati voluerunt: & magna gloria illis, qui pro ipſo multa & magna patienter ſuſtinerunt. Signum etiam ſpecialis dilectionis videtur, cui dat Dominus aduerſa pati, quaſi impariri ei dignetur partem oneris ſui portandi, ſicut ille Simon Cyrenæus crucem Dominicam portauit. Solent enim ſocij in via cum laſſantur, rogare eos, quibus plus confidunt, & quos diligunt ſpecialius, vt partem oneris ſui pro ſe ad horam ferant: vt hoc quaſi indicium ſit illis, quod maiorem habeant de eorum dilectione fiduciam, quibus onera ſua portanda

impo-

Rom. 18.
in Euaſg.

Pſal. 93, 19

Luc. 6, 23

Iſa. 53, 4

Pſal. 15, 2

Mat. 24, 30

Luc. 23, 36

imponunt, quàm de illis quibus formidant imponere, ne fortè nolint æquo animo portare. Sic & Dominus qui nobiscum est omnibus diebus in via hac qua ambulamus, lassatus vsq; ad mortem labore suæ passionis, quærit quis nostrum velit ei compati, & onus tribulationum suarum, quod adhuc in corpore suo mystico, quod est Ecclesia, sustinet, secum portare: quia hanc passionem quam caput in se pro nobis instituit & sustinuit in carne, diuisit per omnia membra fidelium suorum: vt sicut oportebat pati Christum, & ita in gloriam suam intrare; ita & membra eius, si capiti fideliter compatiantur, & conglorificabuntur: sicut socij fuerint passionis; ita & resurrectionis erunt. Qui enim plus cõpassus Christo fuerit, etiam propius cum coregnabit.

Mat. 28, 20

Luc. 24, 26

Rom. 8, 17

2. Cor. 1, 7

De gradibus siue profectibus patientiæ.

CAP. XXXVII.

GRADVS siue profectus patientiæ. Primus, vt discat homo morus iræ & impatientiæ per pugnam cohibere & reprimere, ne erumpat foras in verba vel facta illicita. Sicut ignis suffocatus fumo suo extinguitur; si autem non cohibetur crescit, & omnia quæ attingere poterit cremabilia incendit. Quatuor autem modis solet ignis extinguui, perfusione, obstructione, dissipatione, & defectu materiæ. Simili modo ignis impatientiæ deferuescere consuevit. Perfusione prudentium consiliorum: vt maturè deliberet homo quantum ei nocere possit impatientia, & quantum patientia prodesse. Quæ quia superius de remediis dicta sunt, prætereo immorari. Obruitione vel obstructione oris & labiorum, ne lingua profluat in verba falsa & nugigerula, vel ne manus erumpat in facta funbunda. Vnde Psalm.

Gradus I.
In verba &
facta illicita non
erumpere.

Quomodo
ignis ita
impatientia
extinguitur.

Psal. 140, 3

Pone Domine custodiam ori meo. Dissipatione, ut ad alios actus vel tractus homo se conuertat, quibus abstractus obliuiscatur materiae qua succensus est ad iram: sicut cum ligna dissipantur à se inuicem, ignis diuisus deficit. Defectu materiae, ut homo abstrahat se ab illis negotiis & cupiditatibus, quae solent ministrare occupationes irae & impatientiae.

Pro. 26, 20

Susurratio

Gradus

1. Patientiae non terribi aduersari.

Osserva.

Proverb. Cum defecerint ligna, extinguetur ignis; & susurrone subtracto,urgia conquiescunt. Susurratio est occulta suggestio, quae hominem instigat ad materias litium. Secundus gradus patientiae est, cum ex longo usu patiendi & impatientiam refranandi, homo didicerit iam non terribi vel turbari aduersis, sed quasi in loco munito inconcussus circumcurstantes aduersarios intuetur, quos nihil sibi posse nocere confidit. Tamdiu autem homo aduersis terretur, quoadiu aliquid diligit temporale in se vel extra se, quod timet perdere vel dolet, ut corpus, res, honores, amicos, & propriam voluntatem. Qui autem ista inordinare non diligit, sicut non valde delectatur in eis, ita nec grauius contristatur pro eis: sicut qui uxorem non dilectam habet, nec de vita eius iocundatur, nec de morte contristatur. Quid igitur potest tibi aduersarius nocere unde turberis? Si odit te in corde suo, malum suum intra semetipsum clausum est, & nihil te tangit poena illius. Tantum tu esto in pace apud te. Ignis in sinu alterius inclusus illum urit non te. Si verbum dixerit contra te, ventus sonans pertransit per aërem, non iaculum tibi infixit. Sicut ergo rideres si iaculum contra te missum casto vulnere aërem feriret, & te non contingeret; ita facito ad verba maledicorum. Canis latrat contra te, & ridendo pertransis; si detrahit tibi absens, non turberis; se laesit, tibi

tibi non nocuit. Ipse prodit se esse invidum
& detractorem; & se apud intelligentes magis
odibile & cōtempnibilem reddit; & sic vindi-
cavit te de seipso. Tace ergo, & alij pugnabūt
pro te, & Dominus conteret aduersariū tuum.
Si autem incipis cum eo remordendo conten-
dere, qui prius tibi compassi sunt, stabunt &
aspicient vos compugnantes sicut duos gallos,
& ambos vos despicient, & odient, & impa-
tientia & inuidia arguent. Si ergo times de-
tractori contra te credi, sustine humiliter, &
patientia tua tollet suspicionem, vel mitigabit
præsumptionem de te in cordibus aliorum. Si
autem cor tuum vritur intrus ex rancore, re-
prime inquitū secururæ utilitatis, sicut qui vri-
tur vel secatur pro aliquo apostemate sanando,
tolerat breuem dolorem pro spe salutis obti-
nendæ. Et sicut oportet nos pati morsus puli-
cū & similiarum bestiarum, sic etiam susti-
neamus cū patientia punctiones vilium de-
tractorum. Inopes honoris non possunt si-
ne inuidia pati laudes meliorum, quas cū
ipsi habere non valent, dolent se solos con-
fundi: vellent secū socios habere miserie pro-
solatio, & ideo detrahunt aliis, sicut deformis
vellet sibi alios esse similes. Corporis autē do-
lores & rerū amissionem, & amicorum offen-
sas, & confusiones patienter tolerare, supradic-
tis remediis discitur, & maxime vsu sæpe ta-
lia sustinendi. Nix enim aliquid in hac vita
tam asperum est, quod vsu & studio patientiæ
non fiat leuius ad portandum. Iuxta illud:
Quod malè fers, assuesce & feres. In isto gradu
nec perturbatur homo aduersis nec gaudet: sed
sustinet & tacet. Tertius gradus patientiæ est,
gaudere in tribulationibus: & gloriari cū ad-
sunt, & desiderare cū desunt. sicut famosus
& nobilis tiro gloriatur cū debet tirocinium

Gradus
III. Pa-
tientie gau-
dere tribu-
lationibus

lib. 6, 8

2. Cor. 12,
10.

Deut. 33, 19

296 S. BONAVENTURAE ID
contra alium nobilem exercere. Iob: Quis dēt
ut veniat petitio mea, &c. Et hæc mihi sit con-
solatio, ut affligens me dolore, non parcat. Ad
Corinth. Placeo mihi in infirmitatibus meis,
in contumeliis & necessitatibus, in angustiis,
in persecutionibus pro Christo. Deuter. Im-
molabūt victimas iustitiæ, qui in vndationem
maris quasi lac sugent; qui exerescentiam ma-
tutine cuiuslibet aduersitatis quasi lacte con-
solationis hilarescunt. Et hi victimas iustitiæ
immolant: quia secundum beatum Grego-
rium, maioris est meriti aduersa patienter to-
lerare, quam bonis operibus insudare. Qui
ergo ex desiderio placendi Deo, sibi aduersa
aliquando infert, castigando corpus, & men-
tem in amore & contritione afficiendo; cur non
etiam libenter suffert, cum ab alio infertur ei
occasio patiendi, vnde vel corpus affligitur, vel
animus humiliatur, cum maioris sit meriti
hæc pati equanimiter ab alio quam semetipso.
Et qui semetipsum vilem & reprehensibilem
iudicat; cur non patienter accipit quando aliis
idem sibi infert; quod de seipso sentit? cum
nullius iudicium tam timendum sit post Deum,
sicut sui ipsius? Conscientia enim cuiuslibet
gravior in iudicio, quam omnium aliorum erit
præter Deum. Hic apparet quod rara virtus
perfecta. Vera enim humilitas sic gaudet ab
alio humiliari, sicut à se: Et vera patientia ita
libenter sustinet aduersa ab aliis illata, sicut à
se procurata, quantum spectat ad se.

De obedientia.

CAP. XXXVIIII.

ET quia obedientia ex charitate & humili-
tate & patientia nascitur, de ea aliquid ad
edificationem aliorum breuiter videamus: quia

in

In omni religione summe utilis & necessaria
est. Obedientia igitur est propriæ voluntatis
subiectio arbitrio superioris ad licita & honesta.
Obediendum est autem soli Deo propter
se, cuius serui sumus proprii; vel creaturæ ra-
tionali vice Dei, Angelo vel homini, in his quæ
Deus à nobis requirit, & quæ ad Deum ducunt.

Cur sit obediendum aliis.

CAP. XXXIX.

RATIO obedientiæ triplex est. Una quia
omnis creatura ita est ordinata à Deo,
quod licet ipse Deus omnibus & singulis ita
præsit, ut ab ipso solo accipiunt quod sunt &
habent & possunt; tamen propinquiora sibi
non loco, sed similitudine, plenius accipiunt
ab ipso quod inferioribus & sibi propinqui-
oribus insuant; & illa iterum suis inferioribus usque
ad infimum: ut inferiora superioribus subdita
sint, & superiora inferioribus præsent, & ea re-
gant; ut summa mediis, & media præsent imis.
Sic Angeli superiores inferioribus præsent; &
cælestia terrenis; & irrationabilibus rationa-
bilia. Genes. Faciamus hominem, &c. & præsent
piscibus maris & volatilibus cæli, & bestiis ter-
ræ. ad Rom. Omnis anima potestatibus subli-
rioribus subdita sit. Substantia enim diuina
ita eleuata & segregata est ab omni creatura,
quod inferiora immediatè motum eius susti-
nere vel suscipere non possunt, nisi mediantibus
superioribus, cum ipse immotus in se omnia
ineffabiliter moueat & gubernet: ita ut ni-
hil sit omnibus eo præsentius; & nihil incom-
prehensibilius. Secunda ratio est, quod cum
nōdum sit omnibus datum esse docibiles Dei,
ne ignari errent à via Dei, qua necesse est eos
peruenire ad gloriam cælestem, expedit ut se-
quantur

Alij alios
cur debeant
subici.

Gen. 1, 26

Rom. 13, 2

quantur ducatum doctorum suorum: sicut
 cæcus dat manum ductori ne cadat vel im-
 pingat vel erret. Tertia ratio est, ut homo qui
 sub Deo esse noluit peccando, & ita superbiens
 de gratiam Dei perdidit, satisfaciat ei, subin-
 ciendo se homini propter Deum: & ita per hu-
 militatis meritum, gratiam Dei recuperet quam
 amisit. Quâto maior aut & purior fuerit humi-
 liatio & promptior, tâto plenior erit gratiæ re-
 cuperatio, & gloriæ remuneratio. Magnitudo
 humiliationis attenditur in difficultate inin-
 cti operis; puritas in simplicitate intentionis;
 promptitudo in alacritate executionis.

De triplici obedientia.

CAP. XL.

ES T autem triplex obedientia, scilicet ne-
 cessitatis, cupiditatis, & charitatis. Neces-
 sitate obedit, qui cogitur inuitus; & libentes
 esset liber si posset vel auderet: ut asinus, & ser-
 ui maleuoli & similes. Cupiditate obedit, qui
 mercede terrena, vel pro commodo corporis
 vel consolatione exteriori libenter facit quod
 iniungitur: ut canis, & accipiter, & mercena-
 rij, & similes illis. Quanto autem obedientia
 plus habet de temporali commodo vel solatio,
 tanto minus habet de merito corâ Deo. Mer-
 ces primi est euasio pœnæ, quam timer incur-
 tere si nō obediat. Merces secūdi, est spes adi-
 piscendi quod desiderat obediendo obtinere:
 ut munus vel solatium temporale. Obedientia
 charitatis est, quando ex charitate Dei, & pro-
 pter Deum, & propter diuinam remuneratio-
 nem obeditur, largè sumpto nomine charita-
 tis, quo tam timor pœnæ quàm desiderium
 præmij, quàm affectus amoris Dei includitur.
 primum est incipientium, secundum profi-
 ciatum,

cientium, tertium perfectorum. Item alia est distinctio obedientiæ. Alia est generalis, alia generalior, alia generalissima. Item alia specialis, alia specialior, alia specialissima. Generalis est illa, quæ omnes fideles in Ecclesia generaliter obligantur obedire suis prælatis, Papæ, Episcopis, & Plebanis, in his quæ canones præcipiunt, & iura pro omnibus promulgata. Generalior est, quæ omnis creatura ratione utens, tenetur voluntatem propriam voluntati sui conditoris conformare ex arbitrij libertate: ut Angelus & homo. Generalissima est, quæ omnis creatura obedit suo Creatori; siue naturali motu instar conditionis, ut irrationalia: siue impulsu potentia præsentis, ut dæmones & malevolæ mentes; quæ etsi quandoque volunt quod Deus non vult, non tamen possunt nisi quod Deus vult. Specialis est illa, quæ clerici specialiter tenentur ad obedientiam suorum Prælatorum, in his quæ ad officium eorū spectant, & ad ordinem clericalem: ut continenter vivere, & debitam tonsuram deferre, & similia in sacris canonibus pro eis statuta. Specialior est illa, quæ propria voluntate obligat se aliquis certæ personæ vel religioni, ad observantiam limitatam pro arbitrio vouentis determinatam: ut, Promitto tibi obedientiam in istis, & non in aliis; vel tanto tempore & non ultra; vel tali conditione & non aliter; vel in his quæ regula illa iubet, & non amplius. Specialissima obedientia est illa, quæ sine exceptione promittit quis obedientiam ad omnia, quæ non sunt contra animam suam & regulam talem: ubi tam ad ea quæ sunt regulæ, quam ad alia quæ iubentur, se obligat bona quæ conveniunt rationi, & liberi arbitrij subsunt potestati: cū ad irrationalia vel impossibilia nemo debeat cogi, sicut ad illicita nemo debet obedire.

Obedientia distinctio.

De

De triplici gradu obedientiae.

CAP. XLI.

Præsum
gradus est
obedire
penæ for-
midine.

PROFECTVS vel gradus obedientiae, quantum ad illa in quibus obediendum est, colligi possunt ex prædictis, id est, obedire ad præcepta, & obedire ad aliqua consilia, & obedire ad omnia bona & possibilia. Quantum verò ad mentem vel affectum obedientis, breviter videamus qui sunt obediencie profectus. Quanto autem quis altius in obedientiae virtute profecerit, tanto ei Deus erit exorabilior, & omnis creatura ad obediendum homini ordinata subiectior & obsequiosior. In fin^o obediencie gradus est, ex timore supplicij obedire: sicut illi qui tantum obediunt superioribus suis in his quæ præceptoris iusserint: ad alia verò tepidi sunt & negligentes, nisi in quantum communis consuetudo cogit, vel pudor humanus impellit, vel timor temporalis castigationis. Sufficit his qui huiusmodi sunt, ut mortale peccatum per inobedientiam non incidunt, nec damnationem incurrant: & hoc est valde periculosum in professis obedienciam regularem: quia priusquam discutiatur an teneantur facere quod iubetur, fortè mortalis inobediencie laqueum aliquando incidunt: sicut qui nimis appropinquit præcipitio subito, dum non cautè circūspicit, in præceps labitur. Cum Deo autem disputare velle stultum est, quasi velle convincere eum, ut non debeat iudicare hoc esse peccatum mortale, quod nostra opinio non vult pro mortali habere. Sua æstimatio est regula iustitiæ infallibilis, non nostra argulosa opinio, quam nostram conscientiam appellamus. Solis radius nunquam facit angulum, sed semper directè in opposita sibi ferre

Simile.

uere solet. Ita in nobis, siue ita videatur, siue
 aliter aestimemus, in professione obedientiæ
 non exprimimus hanc exceptionem, vt noli-
 mus ad ea teneri, quando non adiungitur hoc
 verbum, Præcipio, vel, Per obediētiā hoc ti-
 bi dico. Vnde bonus obediens tam studiosè
 debet facere quod iubetur simpliciter, cum cō-
 stat Prælatum suum tam plenè id velle, quàm
 si apponeret, Præcipio, vel, Per obediētiā iu-
 beo hoc vel illud. Secundus gradus obedientiæ
 est, pro spe præmij potiùs quàm timore sup-
 plicij ad iniuncta voluntariè obedire. Iste non
 disputat in quo teneatur vel nō teneatur obe-
 dire: quia siue teneatur siue non, confidit sibi
 esse meritum, dummodo malum non sit
 quod iubetur, etiam si mala intentione Præ-
 latus aliqua iuberet, quæ mala tamē nō essent:
 scilicet pro odio illius cui iniungeret vt eum
 sic tribularet: vel pro commodo proprio magis
 quàm pro obediētiæ profectu; non solum non
 nocet humiliter obediēti, sed etiam duplex
 meritum ex hoc habet, scilicet obedientiæ &
 insuper patiētiæ. Sicut inobediēti magis no-
 cet bona intentio præcipientis Prælati & præ-
 cepti vtilitas, ex quibus duritia eius perpendi-
 tur; ita bono obediēti magis ad profectum
 prouenit indiscreti Prælati præcepti
 fulminatio, dummodo non fuerit contra Deum:
 vt si quis in ira pauperi pro lapide massam ar-
 genti in gremium iactaret, pauper non indig-
 naretur pro ira iacentis, sed iocundaretur pro
 argento taliter acquisito. Tertius gradus est
 ex sola dilectione Dei, nō tantum voluntariè,
 sed etiam cum gaudio obedire: non solum ad
 facilia, sed & ad difficilia & dura etiam vsque
 ad mortem: sicut Christus factus pro nobis
 obediens vsque ad mortem, mortem autem
 crucis. Pudeat Dei seruos, tali Domino sic
 pigrè

Secundus
 gradus
 obedire
 spe præmij

Tertius
 gradus
 obedire
 amore Dei

Philip. 2, 8

Obsequium

pigrè obedire pro regno cœlesti, sicut est consuetudo quibusdā: eūdem secularium principum & nobilium serui pro incerto merito & pro paruissima mercede tot labores in bellis, tot pericula, tot penurias, tot etiā à dominis opprobria & verbera dura patienter sustineant, tot itinera longa in legationibus dominorum promptè subeant; nec procrastinant; nec segnitè exequuntur mandatum; nec difficultatem viarum vel pericula prætendunt; nec pactum pro labore præmittunt, sed incerti de præmio in tenera spe omnia imperata perficiunt, gloriantes quòd præ cæteris conseruis ad tale negotium sint electi. Vide quā seduli sunt circa dominos, circūspicientes in quibus eis seruire & placere possint: & cum non tam verbum iussionis audierint, quā nutum oculorum aduerterint, statim quasi præcipites exiliunt, & anidè auscultant quid eis placeat & quid velint. Et licet seruorum Dei obedientia quantum ad affectum ex maiori seruire prodeat; tamē quo ad effectum ille videtur perfectior, qui ita promptus & constans esset ad omnia iussa implenda, sicut in seruis secularibus inuenitur. Sicut de sanctissimo Patre nostro Francisco legimus & primis eius sociis, qui non solum ea quæ beatus Pater eis verbo expressit promptè adimplebant; sed etiam si aliquo indicio beneplacitum eius poterant cognoscere, studiosissime perfecērūt, sicut ab ipso didicerāt sancto Patre. Hac virtute Abraham obediuit; non tantū exire de terra sua, & peregrinus esse in aliena, sed etiam vnicū filium suū Isaac voluit immolare. Pro hac Prophete & Apostoli & alij sancti exposuerunt se omnibus laboribus, periculis, persecutionibus, & tandem morti pro Christo: de quibus Dominus specialiter dicit, Si quis vult venire post me,

Gen. 12, 1

Gen. 22, 2

Mat. 16, 24

me, abneget semetipsum, & tollat crucē suam,
& sequatur me. Semetipsum abnegat, qui sui
juris esse recusat, & totum se alterius arbitrio
subiicit propter Christum: sicut Christus non
venit facere voluntatem suam, sed Patris sui.

De paupertate.

CAP. XLII.

CONTEMPtus diuitiarum opponitur
Cauaritiæ rerum temporalium. Hic quan-
doque & paupertas spiritus appellatur. Qui-
dam autem sunt pauperes rebus & non spiri-
tu; sicut qui libenter essent diuites, sed nō pos-
sunt, ut pauperes mundi. Quidam sunt pau-
peres spiritu & non rebus; veluti qui diuitias
non pro ipsarum amore possidēt, sed pro amo-
re Dei, ut cultum Dei per eas amplificent &
defendant pauperes, vel pro amore Christi, ut
proximis inde subueniant: sicut Abraham, Da-
uid, Iob, Loth, & Iosias, & consimiles, vel pro
obediētia principatus vel dignitates suscipiūt;
ut beatus Gregorius Papa, & alij sancti Epi-
scopi qui pauperes esse elegerant; sed iussu di-
uino aliter factum est, ut principes terræ con-
stituerentur, & dispensatores rerum Ecclesia-
sticarum præ aliis: sed in se paupertatis propo-
situm nō abiicientes, tanto laudabiliores pau-
pertatis sectatores, quanto etiam in diuitiis ab
eius amore non sunt separati. Quidam verò
sunt pauperes spiritu & rebus; qui nec habent
diuitias nec habere volunt, et si possent cōmo-
dè sine peccato. Hi tanto feliciores sunt, quan-
to à laqueo cupiditatis elongati. Horum
sunt duo genera. Primi, qui non habentes di-
uitias, fecerunt de necessitate virtutem, no-
lentes etiam eas habere si possent. Secundi,
qui potuerunt habere diuitias, vel habuerunt,
&

1. cor. 13, 8.

pauperum
varia ge-
nera.

1. cor. Dia-
con in vita
Gregorius.
l. i. c. 32.
Vide vultu
derita con-
temp. c. 3.

pressus non potest in spiritu expedite proficere. Si vis ergo festinare ad patriam, si vis non teneri laqueo venantium, si vis non comprehendi in via, & in captiuitate vnde euaseras non reduci, proiice auaritiam, & extrahe pedem de viscosa cupiditate terrenorum. Ideo Iudei tardi erant ad reditum in Hierusalem de Babylone: quia filios & uxores & possessiones iam acquisierant in Babylone: sic & religiosi tardius desiderant cœlestia, cum in terrenis cœperint dilatari. Tertia causa ratione meriti amplioris: quia quanto minus tibi de terrenis indulges, tanto amplius recôpēsabitur tibi de cœlestibus in gloria sempiterna. Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum; non portio aliqua, sed tota gloria regni. Vnde filius Dei dans nobis exemplum perfectionis, nihil possessionis voluit habere in terra: non agros, non domum vel redditus aliquos, præter solum vestitum, quem etiam ante crucem permisit sibi auferri; vt doceret nos quòd omnia relinquere non tantum consistit in non habere volendo, sed sponte omnia pauperibus tribuendo, & etiam patienter amittendo si habita vi tollantur; quod plerumque maioris est meriti quàm pauperibus tribuisse: quia rarior virtus est illa tam mala æquanimiter perpeti, quàm sponte operari bona. Cum ergo boni viri ob hoc solum vel maximè substantiam terrenam habere debeant, vt inde beneficiant, & ad meritum gloriæ æternæ expendant; quia aliter boni non essent si terrena non pia intentione quærerent, & creaturam non propter Creatorem diligerent: debent eadem ratione non minus gaudere, cum ipsam substantiam quocunque casu amittunt, quàm si eam in usus pios expendisset; eo quòd eundem fructum cœlestis meriti tam in patienter tolerata amissione,

Dicitur
cōtempnus
meriti est
magni.

Mat. 5. 3.

sione, quàm & in pia dispensatione consequi non dubitant: sicut mercator illas merces æqualiter diligit, de quibus æquale luctum sibi prouenire confidit. Diuitias autem querere vt in malos vsus expendantur; scilicet in vanitates, in voluptates carnis, & concupiscentias oculorum, impium est: quia per beneficium creatoris largitori eorum, scilicet Deo despectus & contumelia irrogatur. Sed ad hoc querere eas tantum, vt cumulare seruentur, stultum est: quia tantum valet congeries lapidum, sicut argenti vel auri, si nulli vsui expendatur. Quarta causa, quia temporalis substantia contemptibilis est multis considerationibus. Ex sui natura, cum terra sit ignobilius elementum inter omnia. Item quia non multum est necessaria. Modicus enim victus & vestitus & restum sufficit homini pro necessitate ad viuendum, quod superest superfluum est. Item multis est nociua, & dānationis æternæ occasio. Item multorum patet inuidiæ, qui libenter eam auferrent habenti per multas artes. Item multo labore & sollicitudine acquiritur & seruatur, etiam cum periculo vitæ. Item non satiat appetitum habentis, sed quo plus habetur, eo iniquitius sititur. Item quia tā bonis quā malis datur: & ideo non sunt feliciores qui ea abundant; imò frequētius infeliciores: quia eis est occasio multorum malorum. Item quia diu cum homine nō perseuerat. Nam si aliter non adimitur, mors separat nos ab ea, & nihil potest homo post mortem secum deferre ex ipsa, nisi quod meruit hīc per ipsam. Sapiens ergo debet paruipendere quod vile est, & non multum laborare pro eo quod parum est vile, & fugere quod perniciosum est, & liberaliter spargere quod conseruatum perit, & distribu-
tum fructificat, si in pauperes erogetur.

Nota.

Diuitiæ
natura
pretiosæ
non sunt.

De

P

luc

vel

pos

& n

perb

aute

bere

mod

lla

hab

iust

enir

non

plus

dar

pote

debe

cum

Seel

habe

& y

tiā f

gar

pra

ele

bis.

milo

hab

Apo

mon

eian

quō

Di

De triplici gradu contemptus diuitiarum.

CAP. XLV.

PRIMVS autem gradus in contemptu diuitiarum, est nihil habere velle iniusti lucri, nec per se acquisitum, nec ab aliis datum vel relictum: & reddere omnibus debita pro posse, & de iustè habitis eleëmofynam facere, & nõ abuti propria facultate ad peccatum superbix, lasciuiæ, gulæ, & aliorum vitiorum. Tribus autem modis aliquis videtur iniusta bona habere: cum aut ipse malè acquisiuit quocunq; modo, aut ab alio datum vel venditum vel relictum aliquid est ei ab illo, qui ius in eo non habuit; aut cum nocuit alteri in rebus suis iniustè, etiam si nihil de illis habuit. In quantum enim teneor alteri restituere, intantum mea non sunt mea, sed illius cui teneor. Vnde qui plus tenetur certis personis quàm habeat, si dat alicui gratis de bonis suis, vnde scitur impotens fieri ad reddendum, qui accipit sciënter, debet pro eo tantum soluere quàm accepit: cum ille sua nõ dederit, sed quæ sunt aliorum. Secundus gradus est, nihil velle superfluum habere, sed necessariis esse contentum in victu & vestitu, hospitio, utensilibus, & obsequentiâ famulatu: reliqua habita pauperibus erogare vel oblata non recipere, nec acquirere supra necessitatem. Luc. Quod superest date eleëmofynam; & ecce omnia munda sunt vobis. Sic monachi in Aegypto, & alij eorum similes de labore proprio victum & vestitum habentes, reliqua pauperibus distribuebant. Apostolus: Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus. Sed ne nimis latos faciamus terminos sufficientiæ, sciendum est quod duplex est sufficientiæ, indigentia & concupis-

Primus
gradus, nō
iniustè
possidere.

Secundus
gradus, nil
habere su-
perflui.

Luc. 11, 47

Hieron. 10.
1. ep. 22. ad
Eustoch. de
custod. vir-
ginitate im-
pne
1. Tim. 6. 2.

cupiscentiæ. Sufficientiæ indigentia sufficere
sustentare naturam, ut possit ad seruendum
Deo perdurare. & hanc sufficientiam natura
docet; sicut videmus in irrationabilibus ani-
malibus, imò & in plâis quæ cõteta sunt na-
turali alimento, & amplius nõ requirunt. Suf-
ficientia concupiscentiæ excedit mensuram,
limites non habet nisi impossibilitatis, hoc so-

2. Reg. 12, 18

lum relinquit quod non sperat adipsi. Dives
auarus in Euangelio cum vberibus fructibus
agri se vidisset ditatum non dixit, dives sum
& abundo, plus non cupio, quia non capio, sed
cogitauit horrea vetera destruere & maiora
facere. Prima horrea sunt iustæ necessitatis;
hæc parua sunt & paruis implentur: sed hæc
auarus destruit & maiora facit, scilicet horrea
concupiscentiæ & superfluitatis; quæ nunquam
replentur: quia semper cum plura habere cœ-
perit, etiam ampliora facere disponit; ad quæ
non sufficiunt iam habita, nisi adiiciat adhuc
plura. sic procedit in infinitum. Cor avari est
quasi fouea sine fundo; quæ quo plus recipit,
plus deglutit, ut nunquam videatur impleta.
Auarus non impletur pecunia. Eccle. v. Ter-

Eccle. 5, 9.
Tertius
gradus est,
nihil velle
possidere,
& penuriam
pati pro-
pter Deum.

tius gradus est, nihil velle possidere in hoc
mundo, & in omnibus necessitatibus multipli-
cem pati penuriam propter Deum. Hoc est
efficacissimum contra auaritiam remedium;
quæ sicut ignis insaturabilis nunquam dicere
sufficit, non exstinguetur melius, nisi cum ma-
teria temporalis substantiæ penitus subtrahi-
tur. Hoc remediũ Christus docuit verus ani-
marum medicus, qui in omnibus illam viam
tenuit, quæ est aptissima ad doctrinam virtu-
tum, & curationem vitiorum. Diuitiæ enim
& honores seculi, & voluptates carnis sunt præ-
cipua sanctitatis impedimenta, quæ magister
virtutum & Dominus, docuit viuendo decli-

nare

nare suos discipulos in exemplum. *Matth. 19, 21*
 vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ
 habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. *1. Cor. 8, 2*
 Hæc est quam Apostolus notat, altissima pau-
 pertas, primorum sanctorum in Ecclesia, qui
 omnia reliquerunt propter Deum. Huic mul-
 tæ virtutes & plurima dona gratiarum annexa
 sunt, quæ tamen à paucis capiuntur: eo quod
 licet multi sint, qui quasi nihil habeant in mû-
 do, tamē admodum rari sunt in religione, qui
 non plus habere cupiāt, vel pro se vel pro aliis.
 Omne quod est melius, est etiam rarius in hoc
 mundo. Qui propter se sollicitus est in tempō-
 talibus, relinquitur suæ provisioni: similiter
 qui habet alios provisores, relinquitur illis.
 Qui verò omnem sollicitudinē suā in Deum
 iactat & omnem cogitatum, habet ipsum Do-
 minum in provisorem. *Mat. 6, 33*
 Primū quærite regnum Dei & iustitiam eius: & hæc omnia,
 scilicet temporalia necessaria adicientur vo-
 bis. Qui enim ex gratia vult donare celestia:
 cur etiam temporalia & parva ab eo non spe-
 temus? Aut ergo dabit nobis necessaria in-
 quantum expedit nobis; aut vires corporis ad
 sustinendum penurias; aut spirituales dulce-
 dinem meliorem carnali, & insuper præmium
 celeste.

De sobrietate.

C A P. XLVI.

SOBRIETAS est virtus quæ corporis ali-
 smenta cum moderamine admittuntur, in
 cibo & potu & somno. Sumitur etiam gene-
 raliter pro moderamine ab omni superfluita-
 te & intemperantia mentis & corporis. unde
 dicitur: Sobria mens & sobrius sensus. Sed
 prout accipitur pro restrictione alimentorum,
 illa est quæ dicitur parcimonia vel abstinentia;
 Sobrietas quid.

Sobrietas
varia.

Tegit. tal.

11. d. 11. m.

& opponitur vitio gulae vel galtrimergiae, quae
est ventris ingluvies. Est autem alia sobrietas
medicinae, alia avaritiae, alia hypocrisis, alia
paupertatis, alia religiositatis. Medicinalis, sic
propter sanitatem corporis conservandam vel
recuperandam. Avaritiae, ad parcendum ex-
pensis. Hypocrisis, pro laude humana. Paupe-
tatis, pro necessitate penuriae. Religiositatis, pro
virtute obtinenda, pro vitiis calcandis, pro per-
nitentia agenda, pro edificatione proximorum,
pro gloria promerenda, pro aciendo intellectu
& sapientia acquirenda. Nam sicut fenestra
obstructa limbo obtenebratur, sic intellectus ci-
bo obrutus obscuratur, sicut sapiens experimur.
Sobrietas autem, sicut omnis virtus, tunc so-
lum coram Deo est meritoria, cum Deus est
causa prima & forma, id est, si propter Deum
principaliter fiat. & secundum Deum. Sicut
enim Deus mundum gubernat, nec plus nec
minus adhibens diligentiae quam iustum est,
omnem diligentiam suam (ut ita loquamur)
circa caelestia impendens: ita homo, cui minor
mundus regendus commissus est, hoc est, cor-
pus proprium, sic debet ei providere pruden-
ter, ut nec de necessaria provisione aliquid ei
desit pro posse, nec aliquid superflui impenda-
tur, ut non deficiat ante tempus ex penuria vel
labore, nec lasciviat ex abundantia vel quiete.
Tota autem intentio debet esse circa opti-
mum occupata, circa profectum animae, in
Dei notitia & amore, & in his quae ad hunc
profectum promouent & conducunt: quia non
propter corpus creata est anima, sed corpus
propter animam, ut illi seruiat & cooperetur
ad profectum praefatum. Anima vero propter
Deum creata est, ut ei inhaereat, & inhaerendo
suauitate eius fruatur & fruendo beata sit. So-
lius enim Dei est eam destruere & occidere,
cuius

cuius etiam creare & viuificare est: ideo nisi eius iussu vel permisso, nihil licet nobis destruere eorum quæ ipse fecit. Irrationales creaturas permittit nos occidere, sed non irrationabiliter. Rationales vero prohibet occidi, id est, homines, nisi secundum leges ab ipso promulgatas. Vnde iudices secundum leges diuinas indicantes, non sua, sed Dei auctoritate malefactores occidunt: quia ipse præcepit, Qui hoc vel hoc fecerit, tali poena puniatur. Sicut autem non licet cuiquam alterum occidere; sic nec semetipsum: cum nemo plus alterum tengatur diligere, quam semetipsum. Semetipsum autem occidit, qui indiscretè se per abstinentiam & per alios labores debilitans, ante cogitur deficere quam requirit ordo naturæ: licet aliquos deuotionis feruor vel pura simplicitas excuset. Ad Rom. Rationabile Rom. 12, 1
sit obsequium vestrum.

In quibus consistit sobrietas.

CAP. XLVII.

SOBRIETAS in tribus consistit: in qualitate, in quantitate, & modo. In qualitate, ut non delicata & pretiosa aut sumptuosa requiratur, sed simplicia, quibus valeat sustentari natura, & gula non irritari, & quæ de facili possunt haberi. In quantitate, ut non nimis & sæpius quam decet, sed temperatè: ut sit refectio corpori, non onus. Infirmi sunt liberi ab utraque lege. In modo, ut non importunè requiratur, nec impetuosè & indisciplinatè & inordinatè sumatur: sed modestè, maturè & religiosè: sicut in priori formula nouitiorum tractatum fuit. Sic enim sapit suauius, sumitur iucundius, reficit salubrius, minus grauat stomachum, & facilius digeritur, & minus peccatur, & est honestius & religiosius. Valer au-

Sobrietas
nis grandis
utilitas.

2. Cor. 9, 27

tem sobrietas ad illa quæ suprà dicta sunt. Valeret etiam ad satisfactionem pro peccatis: ut sicut corporis voluptate peccamus, ita & eius castigatione emendemur. Item ad carnis lasciviam reprimendam: ut quæ impinguata insolens & inobediens facta est, macerata dicat spiritui obedire. Ad Corinth. Castigo corpus meum, & in servitutem redigo. Item ad corporis sanitatem: quia noxios humores desiccet, quos crapula & quies superflua generare consuevit. Item ad sollicitudines mundanas abscindendas: quia qui modicis contentus est, modica habet providere. Item ad multarum virtutum habilitationem. Sobrius enim agilior est ad bonum, castior est, minus habet invidendi materiam, magis cautus in lingua, promptior ad devotionem, & purior in affectu ad sapientiam acquirendam, sensum magis vigilem facit & subtile, & memoriam hominis tepacem. Item ad aliorum ædificationem: quia qui exteriora nostra ordinata videt & temperata, coniscit quid de interioribus æstiment quæ non vident. Minus etiam sumus eis graves ad recipiendum nos in mensa, videntes quod modicis contenti sumus, & quod facile possunt nobis satisfacere: minus etiam aliis mendicis nociui sumus: quia quod plura ab hominibus petimus, eo minus aliis mendicis dandum relinquimus. Et hoc verè est quoddam genus rapinæ, quod à paucis advenitur, cum aliquis ultra necessitatem veram mendicat, unde alter magis indigens patitur detrimentum: quia postea superueniens non inuenit, quod iste præueniens præripuit. Item valet ad meritum gloriæ, tam pro seipsa quam pro virtutibus sibi cōnexis: quia quo magis hic nobis de voluptate subtrahimus, eo magis & hic spiritualibus, & illic celestibus deliciis abundabimus. De

De triplici gradu sobrietatis.

CAP. XLVIII.

PRIMVS gradus sobrietatis esse potest, à Gradus
 crapula & ebrietate cauere, & debita tem- ^{primus}
 pora & horas in comedendo seruare: ne ieiunia statuta leuiter frangantur, vel tempore incongruo epulis & potibus temerè inseruiatur: & ne magis ad luxuriam quàm ad naturæ refectionem edendo vel bibendo studeatur.
 Eccles. Væ terræ cuius rex puer est, & cuius ^{Eccle. 10. 16.}
 principes manè comedunt. Pecus quod solum ventri seruare nouit, seruat in edendo vel bibendo modum naturæ conuenientem: sic & homo debet qui regitur ratione: alioquin melius esset ei carere ratione, quàm non regi ab ea, quia non peccaret carens ratione. Secundus ^{Secundus}
 gradus esse potest, etiam à quibusdam licitis abstinere: vt à carne, vino, lacte, piscibus vel pulmentis, sed asperiori victu contentum esse, scilicet pane rudi & pulmento non condito: vel sæpe ieiunare, & a delectabilibus abstinere, & quæ magis appetuntur, vt religiosi & deuoti solent & poenitentes. Ad Rom. Bonum est ^{Rom. 14. 21}
 non comedere carnem, & nō bibere vinū, &c. ^{Nu. 6. 20}
 sicut Nazaræi, & filij Rechab. Dan. Caro & ^{Ier. 35. 6}
 vinum non introierunt in os meum. Tertius ^{Dan. 10. 3}
 gradus est, sic domuisse gulam, & sic docuisse ^{Tertius}
 pakatum, vt homo solis sit contentus illis, quæ extremæ sufficiant necessitati, in qualitate & quantitate cibi & potus: vt quo simplicior est victus, eo magis diligit. & si delicata aliquando sumere oporteat, non delectationē in eis, sed solam necessariam refectionem requirat.
 Ad Romanos: Carnis curam ne feceritis in ^{Rom. 13. 29}
 desiderijs.

*Alia distinctio graduum abstinentie
vel sobrietatis.*

CAP. XLIX.

Gradus 1.

POSSET & alia distinctio dari de profes-
tibus abstinentie vel sobrietatis. Primus
videlicet gradus, patenter carere cum non potest
haberi, quibus vel potus delectabilis, non contri-
stari cum non habentur interdum desiderata:
sicut quidam si quando non habent quæ in men-
sa desiderant, contristantur, indignantur, mur-
murant, verecundiam abiciunt, & non cogi-
tant professionem suam, & quod aliquando di-
vites seculi non habent omnia quæ cupiunt,
2. quanto magis pauperes & mendici! Secundus
gradus abstinentie est, velle carere pro Deo
etiam illis quæ possent haberi, amore sobrie-
tatis & paupertatis & boni exempli. Sic boni
& fideles servi Dei sæpe ditiores hospites præ-
tereunt, & apud pauperes hospitantur: & lau-
tiora fercula prohibent sibi dari contenti sim-
plicibus & paucis, amore Dei & pro ædificatione
aliorum. Ad Corinth. Omnia mihi licent, sed
non omnia ædificant. Nam licet, secundum
Euangelium liceat comedere quæ apponuntur,
tamen magis ædificat si lauta & multa nobis
apponi non permittamus: quia sicut recipien-
tes decet liberalis hospitalitas, ita nos decet re-
ligiosa frugalitas: quam etiam nos fortius con-
venit defendere, quam illos suam secularem
ostendere honestatem: quæ volunt nos abunde
procurare. Quamvis autem illa vice videntur
contristari, quod non permittimus eos sue de-
votioni satisfacere multa ministrando; tamen
apud se de nostra temperantia ædificantur, &
alio tempore recipiunt nos hilarius, quo mi-
nus sumus eis onerosi, & ubi modò paucos
rece-

receptores habemus, ibi tunc plurimos habemus, cum intelligerent quod nos pauperes pascere commodè valerēt. Tertius abstinentiæ gradus est, posse sine difficultate abstinere ab habitibus delectabilibus; vel tantum inde sumere puram necessitatem: & hoc non amore delectationis, sed recreationis. Et quamvis quo ad paupertatem maior virtus sit, non habere quod cupias; tamen quo ad fortitudinem abstinentiæ maius est, posse appetitum retrahere ab usu & delectatione præsentis voluptatis, quam absentia non desiderare. Securius autem est fugere delectationes carnales: quia sæpe victi sunt in certamine qui nimis voluerunt esse securi. Et qui ex præsumptione victoriam sibi sponderant, victi & confusi didicerunt quod stultum est se committere periculis præliorum, ubi possunt opportunè vitari. Facilius in litore non submergeris, quam in gurgite aquarum.

Quod virtus tenet medium vitiorum.

CAP. I.

SCIENTIUM tamen est, quod virtus tenet medium vitiorum, & in utroque latere, tam à dextris quam à sinistris, vitiis est oblecta: ita ut si modicè à discretionis tramite deviauerit, iam virtus non sit. verbi gratia: Paresimoniam vel abstinentiam si metas suas excedit in superfluitate alimenti, declinat in vitium gula. Si nimis modicum admittat de necessationeimento, vitium indifferentionis incurrit, per quam vires corporis destruat, vigorem mentis extinguat, naturam debilitet, & bona quæ promereri potuit negligat, & vitam citius perimat, vel sensum perdat; vel si vires recuperare debeat, tanta postmodum studeat cura corpus suum reficere commodis & fomentis, quam a prius

prius indilcretè eadem subtraxerat ei. Similiter contemptus diuitiarum ſi vltra quàm iuſtum eſt, congreget temporalem ſubſtantiã, in auaritiã vitium caderet. Si nihil tem porale velia ad vſum admittere, ex tali indilcretione, necabit naturam fame, frigore, & agritudine. Patientia ſi nimis declinat impatientiã vitium, incidit in torporem, vt zelum iuſtitia perdat, & diſſimulet tam in ſe quàm in aliis vitia creſcere, quæ deberet perſequi & vlcifci. Humilitas dum in ſe nimis timet extolli ex indilcreta abiectione ſui, perdit confidentiam ſalutis vel profectus ſpiritualis. Charitas proximi ſi indilcretè teneatur, facit proximo fauere vel cooperari in detrimētū ſalutis propriæ vel illius: vt qui periurat amote proximi, & alijs multis modis. Caſtutatis amor aliquos membra virilia ſibi met amputare fecit, & dum voluerunt tentationis ardorem temperare, ſe periculo propriæ interfectionis expoſuerunt. Agilitas boni operis quandoque ſic fugat pigritiam, vt quietem deuotionis extinguat. Spiritualis lætitia ſic acediam vel triſtitia declinat, vt quandoque in diſſolutionem incidat & vanam lætitiã. Taciturnitas verba otioſa declinans, quandoque vitilia & neceſſaria reticet in detrimētum proximi & ſui. Obedientia ſi indilcreta fit, ita fugit propriæ volūtatis vitium, vt obediat ſuperiori etiam ad peccatũ: cùm tamen obedire magis Deo oporteat, prohibenti omne peccatũ, quàm cuius homini præcipienti peccatũ. Et ſic de alijs virtutibus ſentiendum.

Quod vitia se esse virtutes mentiuntur.

CAP. LI.

ET quia virtus tam nobilis & venerabilis omnibus & præ omnibus est, quod etiam vitiosi eam super omnia venerantur: ideo & vitia quandoque se virtutes esse mentiuntur, & velamen virtutis assumunt; ut aut securius dissimulentur & non arguantur; aut etiam laudem virtutis assequantur. Vnde videmus ea quandoque etiam à quibusdam religiosis & studiosè exerceri, & ex auctoritate quasi pro virtute defendi: ita ut vera virtus eis in aliis quandoque displiceat, & eam pro vitio despiciant & impugnent, & interpretentur esse vitium quod virtus pura est. & e contrario virtutem asserant quod est verè vitium, sed virtutis colore velatum. verbi gratia: Paupertas spiritus, id est, voluntaria pro Christo paupertas, magna & vera virtus est, quam multi religiosi profitentur: & tamen videmus plures sub prætextu necessitatis, pietatis, & honestatis divitias desiderare in pecunia, in prædiis, in aedificiis, vestitu & victu, & libris, & aliis quæ verè divitiarum reputantur; ita ut satiari nequeant: quia etiam si quod cupiunt haberent, si quis plus offerret, acciperet plus, usque ad magnam quantitatem, quia non dicerent sufficere, nolimus plus habere. E contra parcè vivere & paucis esse contentum, tenacitas & avaritia appellatur, quasi non audeant uti his quæ habent. Silentium tristitia appellatur, maturitas amaritudo, zelus iustitiarum temerarium iudicium dicitur. Quies devotionis, pigrizia vocatur. Corporis castigatio indiscretio censetur. Simplicitas stultitia creditur. Timor Dei, litigiosa conscientia estimatur. Fugere publicum, singularitas

gularitas vocatur. Cauere scandalum, hypocrisis iudicatur. Ecce quomodo virtus proferibitur, & peruersè vitium interpretatur. Econtrario autem plerumque dissolutio, socialis iucunditas putatur. Curiositas ædificiorum & librorum & aliorum, honestas habetur. Laxa conscientia, libertas deputatur. Corpus delicatè fouere, discretio reputatur. Garrulitas, affabilitas dicitur. Inuidia fraterna, zelus iustitiæ dicitur. Duritia & inclementia, rigor ordinis putatur. Avaritia acquirendi, prouisio fidelis nuncupatur. Astutia, prudentia nominatur. Elatio, auctoritatis ostensio monstratur, zelus & contentio, ordinis defensio appellatur. Iactantia de bonis, ædificatio proximi vult videri. Detractio, detestatio vitij alterius vult putari. Conformitas vitiosa, vult credi fuga singularitatis: & torpor negligentiae vult humilitas videri. Pusillanimitas altiora se non querere. Inquietudo euagandi & negoriandi, vult agilitas dici bene operandi. Prodigalitas, largitas vult videri. Et sic de alijs. Sciendum itaque est, quòd discretio spiritus medium virtutis iter eligit, nō declinās ad dexterā vel ad sinistram, regia gradiens via, ne dicat bonum malum, vel malum bonum, ponendo lucem tenebras, & tenebras lucem, diuidēs diem virtutis à nocte vitiorum: ne angelum satanæ pro Angelo lucis recipiat, verū à falso distinguens, & quod bonum est tenens.

Isa. 5, 20

De castitate.

CAP. III.

Vide D.
Hieron. in
illud ad
Tit. 1. Opus
et Episc.

CASTITAS est sobrietatis filia, & nutritur ab ea, sicut econtrario luxuria nutritur à ventris ingluvie. Membra enim genitalia sub ventre posita, ex eius redundantia in libidi-

libidinem resolvuntur. Sic etiam econverso, ventris exinanitio humorem luxurię arefacit; sicut cum fons obturatur, riuulus ex eo profluens desiccatur. Vnde pro generali regula ab omnibus spiritualibus hactenus observatum est: Qui castus esse desiderat, studeat sobrietati: quia sine ea non diu castitas est secura, & cum proficiente proficit, & cum decresciente decrescit: licet quidam sine ea modò sibi met aliud nescio qua præsumptione promittant. Omnis laus in fine canitur. Nec credo tot & tantos virtutum inquisitores, qui prædictam secuti sunt regulam, in sua æstimatione deceptos. Vnusquisque enim in sua arte sapiens est. Et studiosi virtutum sunt in earum exercitiis sapientes. Studiosi verò deliciarum & divitiarum secularium, efficiuntur in earum provisione prudentes. Luc. Filij seculi huius prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt. Castitas est virtus origine cælestis. Hanc ipsi Angeli sancti ab ipso Domino omnium virtutum fontali principio primitus didicerunt, & indeclinabiliter servauerunt. Hanc summus & vnus magister noster, qui in cælis Angelorum magister est Christus Dominus noster, de cælesti schola ad terras, publicè docendo attulit. & matrem suam gloriosam virginem perfectam & primam post se huius disciplinæ magistrā, in cathedra virginalis mundiciæ ceteris mirandam & imitandam præfecit.

Sine sobrietate nemo castus.

Luc. 6, 8

Castitas virtus cælestis.

De quatuor utilitatibus castitatis.

CAP. LIII.

CASTITAS quatuor facit in præsentī. Corpus mundificat; sicut è contrario luxuria inquinat. ita vt si non esset alia merces castitatis quàm præsens mundicia, nec aliud luxu-

luxuriæ supplicium nisi eius fœditas, castitatis honestas esset amplectenda, & turpitudine luxuriæ horrenda. Item mentem liberam facit & expeditam: quia nec pto vxoris prouisione; nec pro filiorum educatione sollicitum reddit; nec affectus dilectionis ad coniugem & ad filios ligat; nec spiritus zelotypiæ castum exagitat; nec sollicitus est quomodo vxori placeat, vel qualiter hæredes diuites faciat; nec querit generos vel nurus; nec est seruus affinium suorum, soli sibi viuens, & pro se solo sollicitus est, in seipso quiescens. Multa sunt de quibus oportet coniugio ligatos esse sollicitos, ita quòd illa carnis delectatio, nullo modo est eis tam iucunda, quàm anxietas variarum curarum quas patiuntur onerosa; quas Apostolus tribulationem carnis appellat. Vnde idem Apostolus ad Corinthios: Volo vos sine sollicitudine esse, &c. Item conscientiam lætificat: quia gratum Deo præstat obsequium, qui carnis dulcedinem respuit, quam mundus pro magno concupiscit. Lætificat autem, quia Deo placet, Deum placat, & Deo proximate facit, & Dei offensam cauet in delectatione carnali, & præmium caeleste meretur, & Deum auctorem munditiæ per castitatem imitando sequitur, cum sit gloria magna sequi Dominum, qui nos præcessit in munditia castitatis, virgo virginis filius, virginum sponsus. Item tam hominibus quàm Angelis amabilem facit & spectabilem. Hominibus, quia tam boni quàm mali venerantur eam: Angelis, quia cum naturaliter omne animal diligat simile sibi, etiam Angeli casti, homines castos familiarius diligunt.

1. Cor. 7, 28

De

De his que valent ad acquisitionem castitatis.

CAP. LIIII.

AD castitatis autem acquisitionem & profectum & observationem, valent ea quæ suprà posita sunt de remedijs luxuriæ, scilicet Lib. I. c. 39
alienatio & separatio feminarum à viris, & consortium contubernale castorum, quorum exemplo doceatur. Item deliciarum fuga, quæ nutriunt carnis illecebras. Item exteriorum sensuum custodia, vt non videat vel audiat vel tangat vnde tentetur. Item otij deuotio, quod est ianua omnium vitiorum, maxime carnalium. Item custodia interiorum cogitationum & affectionum cordis, per quas coluber primò caput venenatum ingerit. Item orationis frequentia, qua obtinetur auxilium à Deo contra omnes impugnationes.

De diuisione castitatis.

CAP. LV.

PROFECTVS vel gradus castitatis pluribus modis distinguuntur. Est enim castitas coniugalis, vidualis, & castitas virginalis. Est etiam castitas alia in actu, alia in affectu. Quidam sunt casti corpore, sed non mente; & quidam casti mente, licet corpore oporteat eos reddere debitum coniugale.

De gradibus castitatis prout religiosis competit.

CAP. LVI.

NUNC de gradibus castitatis sicut religiosis competit videamus. Primus gradus est continentia ab actu carnali, cum pro-

Gradus 9.
Actu carnali & motibus non cōsentire

X

posito

posito sic manendi, & omnibus illicitis motibus consensum negandi. Iste gradus cum adhuc vicinus est terrenae voluptati propter novitatem conversionis, vapor tangit eum carnalis tentationis, quasi fœtor Sodomæ ardentis. Ne igitur quasi vxor Loth retrospecticiens pereat, festinet ad montem, & sublimioris castitatis gradum labore attingere vt saluetur, ne pereat in scelere ciuitatis, in peccato luxuriae, quo plurimi perierunt. Primus iste gradus est adhuc in labore pugnae, & in incerto victoriae, cum sola voluntas cum adiutorio gratiae pugnat contra quatuor hostes, scilicet carnis pruritum, & affectionis appetitum, mundi procurementa ad libidinem, & demonum suggestionem: & ita sunt quatuor contra duos. Considat tamen voluntas bona, & inhareat fideliter ei qui dicit: In mundo pressuram habebitis; sed confidite, ego vici mundum, qui etiam diabolum fortius alligauit, & spolia diripuit, & citò inimicos eius conuerteret ad pacem, & subiiciet exactores suos, scilicet carnis, & libidinosum pruritum, & affectionis illecebrosi appetitum. Secundus gradus est, cum per macerationem carnis, & per alia spiritalia studia affectus mundatur, & caro ita spiritui subiungatur, vt rarius & minus tentetur: vt quamuis adhuc non plenè careat concupiscentiarum stimulis, quasi spinarum aculeis, & Iebuseus adhuc intra terminos habitationis eius lateat, tamen ita depressus sit & imminutus, vt etiam facili labore sedetur eius commorio: & imperando magis quam reluctando insurgentem compescat, nisi fortè ex propria negligètia vel desidia vires resumere, & grauius impugnare permittatur. sicut filiis Israel Dominus minatur, quando ex negligètia propria, hostes qui sibi à Domino sunt subiecti, noluerunt deleter

Gen. 19, 25
Apc. 17, 29

Is. 18, 33

Mat. 12, 29
Luy. 11, 22

Gradus 2.
Maceratio
ne carnem
spiritui
subiungere.

1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1.

ideo

ideo Dominus noluit eos à facie eorum dele-
 re, vt per quæ peccauerant, per hæc & puni-
 rentur; vnde postea sapius ab eis grauitè tri-
 bulati sunt & subiugati. Si hostibus viriorum
 fideliter resisteremus, quando nos impugna-
 re incipiunt; non solum non vinceremur ab
 ipsis vlla vice; sed etiam ita debilitarètur, quòd
 postea rariùs auderent nos impetere, & si im-
 peterent, facilè vincerentur, donec penitus
 delerètur, quòd vix auderèt resurgere: sed te-
 pidè reluctando damus eis vires & ausum sa-
 pius & acriùs nos deinceps impugnadi. Sci-
 dum tamen, quòd aduersarius quando fortiter
 vincitur, aliquando diu expectat, quòd de e-
 odem vicio non impugnat, donec interim dis-
 fuescat homo pugnare: & tunc iterum subito
 improuisus irruit, vt improvidos tanto secu-
 riùs prosterнат, quanto ad repugnandum in-
 uenit imparatos. Exemplum de illo qui super
 hostem irruit, quando iam arma deposuit, &
 se ad quiescendum composuit, & adiutores
 suos post prælium dimisit: quia imminētis
 pugnæ suspicionem non habuit. Machab. 2.
 hostes Indæ bellum constituerūt in die sabba-
 32.
 thi, populo in quiete & ocio existente; & ita
 plurimos occiderunt. Semper ergo simus pa-
 rati hostib. viriliter resistere: quia ipsi nō qui-
 escunt nos impugnare, etiam si videātur quie-
 scere. quia hoc ipsū cessare ab impugnatione,
 impugnare est: quia hoc ipsum cessare, non ab
 impugnatione quiescere est, nec clementiæ
 eorum, nec lassitudinis; sed astutiæ & fraudis.
 Vnde Nehemiæ quarto dicitur: Nesciant ho-
 1. Esd. 4. 17
 stes & ignotèr, donec veniamus in medio eo-
 rum & interficiamus eos. Inimicus cum in
 1. Esd. 4. 17
 corde tractauerit dolos, si submiserit vocem
 suā cessando à suggestionē, ne credas ei: quo-
 niam septem nequitia sunt in corde ipsius.

Gradus 3.
Carnis
illicebas
vix senti-
re, sed pro-
fus exco-
scari.

Castitas
perfecta

Isa. 45. 9

Isa. 45. 9

Isa. 45. 9

Qui operit odium fraudulenter, reuelabitur
malitia eius, &c. Tertius gradus castitatis est,
ita domitas habere carnis concupiscentias,
quod vix rarissime & tenuissime sentiantur, &
ex affectu talem induisse castitatis amorem,
vt horreat & ita detestetur omnes carnales
motus, quod quasi nauseam inde patitur, nec
possit audire tractari de operibus carnis, nisi
cum hortore & execratione. Si quando vero
pro vtilitate aliorum, de matrimonialibus ca-
sibus aliquid tractandum occurrit, ita quietos
motus carnis suae sentiat, ac si de luto, vel la-
pidibus aut similibus tractaretur. Et cum per
sopore somni humorum redundantia natura-
liter se resoluit, ita quiete & insensibiliter pro-
fluant, vt nec turpium phantasiarum imagi-
nationibus illudatur, nec sensu foedæ delecta-
tionis titilletur. Ista est perfecta castitatis de-
scriptio, prout in hoc peccati corpore potest a-
rari & perfectissimis obtineri. Vt autem sta-
biliter in hoc gradu & continue perseuerent,
puto ad hoc privilegium requiri singulare: eo
quod supra naturalis possibilitatis metas esse
videatur, in carne vivere, & carnis vitia non
sentire. Frigidi tamen ex natura vel ex de-
bilitate corporis, carnis moribus plerumque
carere possunt, vt patet in senibus & infirmis,
qui carnis moribus plerumque carent: quia ex
debilitate corporis & defectu naturæ multum
frigidi sunt. Sed mentis castitas cum prædicta
carnis puritate, ex sola virtute cum Dei gratia
possidetur. Vnde & Propheta hoc quasi pro-
digium miratur cum dicit: Venite & vide-
te opera Domini, quæ posuit prodigia super
terram, auferens bella tentationum carnalium
vsque ad fines terræ. iad terminos motus. Se-
quitur ergo: Vacate & videte quoniam ego
sum Deus, exaltabor in gentibus, &c. Vacatio
notat

notat quietem, visio intentionem: quia bellis
 vitiorum sopitis, & hostibus subiugatis, mens
 iam valet in se quiescere, & Deo intendere; &
 intelligere quoniam ipse est Deus, qui tam
 potēter potuit, & tam pie voluit imperus ten-
 tationum & vitiorum opprimere; & pacem
 quam per scripturas sæpè promittit homini-
 bus bonæ voluntatis donare. *Leuit. Dabo pa-*
cem in finibus vestris; & dormietis, & non
erit qui exterreat, auferam malas bestias, &c.
 Qui Deo vult intendere, necesse habet vacare
 & se super se leuare. *Thren. Bonū est praesto-*
lari cum silentio salutare Dei, &c. Sedebit so-
larius & tacebit: quia leuabit se super se. Psal.
Elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Ex-
pectabam eum qui saluum me fecit, &c. Va-
candum est à concupiscentiis & à perturbatio-
nibus, & ab occupationibus mundanis. Ita-
tria maximè impediunt vacationem spiritua-
lem. qui autem nihil concupiscit in mundo
pro se vel pro charis suis, iam non habet unde
turbetur: quia nihil timeri amittere commodi,
honoris vel rerum. Et si eximat se à factis alic-
nis, vt nec curiose discuriat, nec temerè iudi-
cet ea, nec occupetur cogitando ea & tractan-
do, potest se tanto liberiùs ad interiora trans-
ferre intuendo, quanto ab exterioribus est ma-
gis expeditus. Nam qui superioribus vult in-
tendere, debet ab inferioribus liber esse. Aus-
si habet pennas ligatas vel infectas vel præci-
fas, non potest se in altum volando subleuare.
 In spiritualibus illa sunt superiora quæ inte-
 riora, quo ad experientias spirituales.

X 3

Incipit

ET quia de voluntaris profectu suprà tractatum est, qui consistit in ordinata affectuū dispositione, in qua attenditur actus vite perfectio; consequenter ad contemplatiue vite profectum appropinquare considerationis passibus studeamus: eo quod volentibus in spiritu proficere, istud non inutile videatur.

De profectu vite contemplatiue.

CAP. LVIII.

IN contemplationis profectu primus status vite religiosæ, scilicet processus sapientiæ consistit, habens intelligentiæ lumen, & suauitatis interne sapor. Vnde sapientia, i. sapida scientia. Dictum est autem suprà, quod profectus sue perfectio spiritualis vite, in vitiis principaliter consistit: in rationis illuminatione, in voluntaris rectitudine, in memorie iugi, circa Deum occupatione. Memoria vt in Deum intendere iugiter assuescat, ei que inhareat, quinque vias terere & frequentare addiscat, quæ sunt: lectio, collatio, meditatio de Deo, oratio, & contemplatio. Lectio & collatio bonæ sunt, quasi semina & materia meditationis. Vnde, qualia vis tibi meditati vel oranti occurrere in cogitatione, talibus colloquiis, lectionibus, aut negotiis prius occupare stude memoriam: quia qualis liquor vasi infunditur, taliter redolebit: quales herbas in horto cordis tui plantaueris, talia semina germinabunt. Collatio spiritualis instruit intellectum, affectum inflammat, memoriam bonæ & sanctæ cogitationis prole fecundat. Sicut è conuerso

Zib. r. 4
et seq.

Memoria
quinque
modis
Deo in-
hæere do-
setur.

conuerso otiosa fabulatio tempus perdit infructuosè, affectû infrigidat, inutiles cogitationes cordi inserit, conscientiam rodit, profectum spiritualem impedit, pœnam meretur. Lectio talis frequenteretur, de qua postea non sit inutile in oratione cogitare, quæ illuminet ad Dei notitiam, accendat ad eius amorem, mores bonos instruat, animet ad tolerandum aduersa, mundi contemptum ingerat, desiderium patriæ celestis inferat, doceat discernere inter vitia & virtutes, & vincere tentationes, & alia utilia ad salutem. Lectionem sæpe interrumpat oratio, sicut & alias actiones: vt sæpe mens ad Deum eleuetur, à quo omne bonum fluere necesse est.

Hieroni. ep. 18 ad Marcellin.

De intentione.

CAP. LIX.

IN T E N T I O nostra aliquândo mouetur pro Deo, aliquândo ad Deû, aliquando in Deum. Pro Deo mouetur in actione, quam pro ipso specialiter facimus, licet de ipso interim nō cogitem⁹. Ad Deû mouetur in lectione & aliqua meditatione, quando de Deo est quod tunc mente versamus, & quodāmodo circa Deum, licet in ipsum quasi ad secundā personā mētis intuitum non dirigamus. In Deum mouetur in oratione, quando mens ipsum cogitat, & ipsum amplectitur, eique affectu deuotionis adharet. Quid autem horum vtilius sit simpliciter, est sciendum quod illud quod magis vnit hominē cum Deo, scilicet oratio, cum tota beatitudo hominis sit in Deum transformari. Alia tamen, quo ad quid quandoque vtiliora sunt: vt cū propter obedientiā vel charitatem proximi intermittitur oratio, & operibus pietatis instituitur, vel cū discitur in quo magis ad beneplacitum Deo seruiatur.

De tribus modis orandi.

CAP. LX.

9. Orandi
modus vo-
calis.

ORANDI tres sunt modi. Vnus vocalis, per verba composita & vñtata: sicut cū psalmos, hymnos, collectas, & alias orationes vel laudes compositas, ad excitandam deuotionem vel soluendum debium recitamus. Triplex autem est attentio. Vna superficialis tantum: vt scilicet attendat quid dicat, quem psalmum interim dicat, vel quam antiphonam vel orationem. Fructus attentionis huius est, quod non cogitur repetere cū sciat se dixisse. Pro labore etiam corporis, quem bona intentione Deo orando obtulit, quo se cogit seruire Deo, mercedem qualemcunque merito expectabit. Alia attentio est literalis, qua homo sensum literalem tantummodo attendit, quid exterius verba sonent. Hæc dat fructum, cū aliquid sonat in superficie deuorum, vt ibi: Miserere mei Deus, &c. & in similibus locis, vbi etiam ab illiteratis si tantum verba intelligerent, aliqua deuotio caperetur. Sed illis verbis pertransitis, vbi intellectus mutatur verborum, & deuotio refrigescit. Qualis enim deuotio haberetur ex literalis sensu in istis verbis: Qui emittis fontes in conuallibus, &c. quæ tamen omnia ibi scripta sunt iuxta sensum spiritualem. Tertia attentio est intellectualis, quando ex verbis psalmodiæ quæritur sensus spiritualis: vt cū historia exitus filiorum Israël ex Aegypto, & plagarum Aegyp̃ti refertur ad spirituales nostram ereptionē de peccato vel seculo, vel ad peccatorum submersiōnem in fluitibus compunctionis, & dæmonum cruciatus, & multa alia. In tali attentione est maximus fructus: quia & erudit animam per spiri-

psal. 103.
26.

spiritualem intelligentiam, & afficit eam per deuotionis affectum: & iste præcipuus est orationis fructus. Secundus modus orandi est saepe efficacior per verba proprio affectu formata: vt cū Deo familiariter cōfabulatur verbis suis, vel etiam vtitur verbis alterius affectui suo consonantibus, quasi coram Deo præsemente cor suum effundens, vel necessitates suas conquerens, vel peccata confitens & misericordiam postulās: gratiam petens, & auxilium implorans contra tentationum pericula & tribulationum grauamina vel quascunque suas vel suorum necessitates. Hic modus orādi magis requirit oportunitatem solitudinis vel silentij circa se, & otij & quietis, quo plenius & securius se in Deum effundat affectus. Maior etiam in eo labor est capiti & corpori: ideo nō potest ita frequēs esse vel durabilis, sicut prior in prima & secunda attentionis specie, maxime debilibus corpore: & aliqui indiscretē eam frequentantes destructi sunt. Vnde tales saepe & breuiter sic orent & leuiter, vt ex frequentia à Dei familiaritate non elongentur, & ex breuitate & leuitate non destruantur.

2. Orandi
modus,
per verba
affectu
proprio
formata.

De diuersis affectibus & imaginationibus diuersarum personarum in orante, & in eo quem orat.

CAP. LXI.

SECUNDUM autē diuersas causas, hic modus diuersarum personarum format affectus, & voces in orante, & diuersarum personarum imaginationes in eo quem orat. Aliquando enim homo personam rei assumit, coram Deo iudice astans cum tremore, & dicēs Deo: Noli me cōdemnare. Item, Non intres in iudicium

1. b. 10. 2
psal. 143. 2

Mat. 6, 7

Orationis
Dominice
brevis &
dilucidatio
explicatio

Psal. 78, 8

Psal. 50, 13

Ira Dei
grauissima

cum seruo tuo, & his similla. Hoc oramus cum dicimus: Libera nos à malo, scilicet aternæ damnationis. Aliquando quasi obsessus ab hostibus tentationum, tribulationum, & non valens per se effugere, insuper timens se offendisse Deum, & per peccata sua meruisse vitradatur hostibus, inuocat auxilium, dicens: Ne memineris iniquitatum nostrarum, &c. Item: Ne proicias me à facie tua, &c. Præter finalem damnationem nulla Dei ira grauior, quam non defendere à peccato. Hanc maximè meretur superbia & ingratitude & ineuria, ut homo profundius cadere permittatur. Hoc est contra quod oramus: Et ne nos inducas in tentationem peccati. Inducere Deus dicitur, cum non custodit ne inducamur: sicut inducere dicitur cor peccatoris, cum per gratiam non emoluit internæ vnctionis. Hoc maximè in pugna tentationis & tribulationis onere timendum est, ne suo pondere nos opprimat & in peccatum deiciat. Alioquin optanda esset tribulatio non horrenda: quia animam purgatiorē redderet, & maioris esset meriti viriliter toleranti. Aliquando quasi seruus qui gratiam domini perdidit peccando, supplicat sibi peccata sua & negligentias suas ignosci, quas commisit, omittendo debita & perpetrando illicita, vel ea quæ debuit negligentius & impurius persoluendo, dicens: Secundum multitudinem miserationum tuarum Domine dele iniquitatem meam. Item: Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo, multum est enim, &c. Hoc petimus, dicendo: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: quia ea benignitate debem⁹ dimittere in nos quomodolibet peccatibus, quæ desideram⁹ nobis dimitti quod peccamus. Aliquando quasi mendicus & pau-

per

per coram diuite patrefamilias procumbens,
 & inopiam suam ostendens, flagitat panem
 gratiæ amplioris, quo confortetur, quo conso-
 letur, & sustentetur ad resistendum malis. Tri-
 plici autem pane indigemus, quem nos instan-
 ter ab amico cōmodari poscere debemus: hoc
 est, cælesti, spiritali, & terrestri. Cælestis, est
 corpus Christi. Ioan. Pater meus dat vobis pa-
 nem de calo verum. Spiritualis, est verbum
 Dei, & gratia interna mētem ab interiori ine-
 diā virtutum, & donorum alimento reficiens.
 Psalm. Panis cor hominis confirmet. Terre-
 stris, est victus & alimentum quo corpus hūc
 sustentari necesse habet: quia esuriam & sitim
 aliter temperare non potest. Hunc poscimus,
 dicēdo: Panem nostrum quotidiana munda nobis
 hodie, sine quo nullo die subsistere vale-
 mus: omni enim hora Dei gratia indigemus,
 & ideo semper eam postulare iubemur ad om-
 nia aggredienda. Aliquando quasi filius patri
 per omnia parere & placere affectans, patrem
 deuotissimē orat, vt eum à voluntatis suæ be-
 neplacito in nullo discrepare patiat, in acti-
 bus, & voluntatibus, & moribus, ad omnia &
 in omnibus eum sibi ita conformem faciens,
 vt nihil in eo paternos oculos offendar, hoc so-
 lum sibi reputans solamen, & super omnia de-
 siderans, vt ipse cælestis Pater tantum suam in
 eo voluntatem perficiat: siue exercendo in ad-
 uersis, siue consolando in prosperis, siue depri-
 mendo, vel quocunque modo sibi magis pla-
 cet. Verē filialis & fidelis affectus est, nulla quæ
 sua sunt quærere, non eommoda, non hono-
 res, non consolationes: sed solummodo placi-
 tum pij Patris. Magnū est hoc à Deo petere,
 & magnum obtinere, vt tales nos in hoc pecca-
 ti corpore faciat, vt illi summæ veritati pla-
 ceamus, & ab eius directionis regula non de-
 uiamus.

Triplici
 pane indi-
 gemus
 omnes.

Ioan. 6, 32

Ps. 103, 16

uenimus. Nihil melius, nihil vtilius in mundo
 posset nobis conferre etiam summus Pater,
 quam tales nos facere vt ei per omnia placea-
 mus. Vnde Psalm. Ad te confugi, doce me fa-
 cere voluntatem tuam, &c. Hoc petimus cum
 dicimus: Fiat voluntas tua sicut in cælo & in
 terra; vt sicut illi superni ciues ad voluntatem
 tuam sunt dispositi; ita & nos hic pro modulo
 nostro ad voluntatis tue beneplacitum dispo-
 namur. Aliquando anima quasi sponsa Dei in
 ipso vnico dilecto suo quiescere desiderans, &
 eius frui solum amplexibus ardentem sitiens,
 pro cuius amore omnia ei inferiora viluerunt,
 quia sitim suam aliter temperari non sperat,
 nisi tota illic transeat vbi eum facie ad faciem
 irrepercutsa videat acie, flagitando precatur
 hoc citius adimpleri, cupiens cum beato Apo-
 stolo dissolui & esse cum Christo: quia multo
 melius est tam iucunditate fruitionis Dei,
 quam securitate euasione mali: & quia magis
 esset ad placitum illi summæ veritati, quam
 possit in hoc corpore quantumcunque profi-
 ciens fieri: quia dum sumus in hoc corpore,
 peregrinamur à Domino, & in multis offen-
 dimus omnes: ita vt si dixerimus quia pecca-
 tum non habemus, nos ipsos seducimus, & ve-
 ritas in nobis non est. Cum enim peccatum
 dicatur auersio à summo bono, & ad bonum
 inferius conuersio; in quantum inde auertimur,
 in tantum peccato non caremus: & qui magis
 auertitur, magis peccat; & qui minus, minus.
 Nihil autem inde auerti, non est peregrinan-
 tium, sed peruenientium: quia etsi voluntatis
 intentio vtrunque ei adhæret, affectus tamen
 sapius hinc inde distrahitur, memoria multis
 aliis occupatur, & intelligentia cecutiens ipsam
 veritatis lucem purè non intuetur. Ex his fit,
 quod aliquando in inferioribus istis impelli-
 mur

Psalm. 142, 9

Philos. 1, 23

2. Cor. 5, 5

Iacobi 3, 2
& Ioh. 1, 8

mur vt cadamus, nisi à Domino sustentemur.
 Vnde gemens dicit Propheta: Sitiuit anima
 mea ad Deum vinū, quando veniam, &c. Hoc Psalm. 42
 oramus, cum dicimus: Adueniat regnū tuum.
 Ac si dicamus: Pōdere peccati & corpore præ-
 grauati nō valemus ad illud citiūs volare: Ad-
 ueniat igitur regnum tuum, & nos celeriter
 hinc assumas, vt ab ista miseria liberemur. In-
 terim in nobis operare tibi regnum in iustitia
 & pace & gaudio Spiritus sancti. Aliquando
 quasi inebriatus spiritu, immemor suimet ho-
 mo Deo deditus, & ei per amorem inhærens,
 super omnia ipsius gloriam & honorem pro-
 moueri, & eius notitiā ad omnes dilatarī de-
 siderans, tam pro ipsius quā pro aliorum sa-
 lute rogat Patrem, vt sanctificationis suæ no-
 titiam omnibus manifestet, infideles ad lu-
 men suæ cognitionis vocando per fidem, & fi-
 deles ad gratiam suæ sanctificationis conuer-
 tendo per amorem, & rebelles per ostensionem
 suæ potentix vtiliter contundendo; & quasi
 nō possit vel nolit sine aliis cælesti gaudio frui,
 anhelat & satagit plures secum trahere oran-
 do, docendo, bono exemplo præcedendo, &
 quocunque alio modo honorem Dei & prox-
 imorum salutem & profectum spirituale pro-
 mouendo. Et hoc affectu videtur loqui Apo-
 stolus ad Romanos: Tristitia est mihi magna, Rom. 9, 2
 & dolor continuus cordi meo. Optabam enim
 ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus
 meis, &c. Moyses quoque eodem affectu vi-
 detur orasse, dicens: Aut dimitte populo Exod. 32, 28
 tuo noxam hanc: aut si non vis, dele me de li-
 bro tuo quem scripsisti. Non quòd Apostolus
 vellet à Christo separari, vel Moyses deleri;
 sed quòd affectum quem ad proximorum sa-
 lutem habebant, euidentius exprimere nō va-
 lebant; quasi non reputantes sibi esse plenum
 gau-

gaudium introduci ad sepulas caelestes, illis quos diligebant & pro quibus mori optabant, foris fame perituris. Hoc oramus, cum dicimus: Sanctificetur nomen tuum, ut nominis tui sanctificatio nobis plenius innotescat, quo te perfectius agnoscere & amare & reuereri possimus, & sanctitatis tuae similitudinem induendo, tibi Patri sicut veri filij conformemur: ut vnus tecum spiritus efficiamur, in tuam transformari claritatem. Hanc orationis formam Christus docuit, & his septem petitionibus omnia petenda conclusit, & omnes orationum affectus comprehendit, sicut patere potest diligenter intuenti. Dignitatis autem ordinem in petendis seruauit: & ideo quae ultima hic ponitur, illam ipse primò ponit. Quid autem plus peti potest, nisi liberari à futurae dānationis malo, custodiri in discrimine praesentis tribulationis, peccata nobis ignosci, gratiam augeri & infundi, ut ad voluntatem Dei viuamus, & regnum eius consequamur, & honorem nominis eius videamus ad omnes peruenire, & sanctitatem eius ab omnibus cognosci & imitari, siue singularim siue commixtim. Quidquid oramus, ad aliquod, vel aliqua respicit: quia aliquando pro vno obtinendo singulariter oramus, aliquando duo vel plura simul petendo proponimus: & sicut solent orantes coram principibus, ut petitio eorum sit efficacior, modò commendare ipsorum clementiam quos rogāt, modò proprias aggravare misérias, ut ad misericordiam citius flectantur; modò aduersarij accusare fraudes & malitias, ut sibi sit in auxilio, hosti in odio: sic & nos in oratione facere debemus corā Domino, sicut sacrae Scripturae eruditione docemur.

Oratione
Dominica
omnes no-
stra peti-
tiones co-
prehēdun-
tur.

De

De gratiarum actione.

CAP. LXII.

SVNT adhuc duæ species orationis, scilicet gratiarum actio & vox laudis, largè sumpto nomine orationis, secundum quod oratio dicitur pia mentis in Deum intentio. Gratiarum actio, est omnia bona à Deo data * sentire, & pro his eum laudare corde, voce, & opere. Gratiarum agimus, cum bona quæ accepimus, gratiæ Dei, non nostris meritis ascribimus. Laudare Deum; est Deum laudabilem intelligere, & eius magnificentiæ cum exultatione & admiratione extollere, vel pro eo quod in seipso est, vel pro his quæ facit. Gratiarum Deo agimus, cum de bono quod nobis ab ipso profluit, eius bonitatem commendamus. Ad gratiarum actionem pertinet, beneficia quæ accepimus, diligenter recolere, subtiliter intelligere, fideliter confiteri, studiosè servare, benefactorem diligere, & eius offensam cavere, & gratiam acceptam non otiosè negligere, sicut ille piger servus, qui abscondit pecuniam domini sui: sed ad id ad quod datur eam exercere, & inde non insolescere vel extolli. Ad gratiarum actionem accendit septuplex consideratio: triplex circa ipsam beneficiū, duplex circa benefactorem, & duplex circa eum cui præstatur beneficium.

De septuplici consideratione, quæ accendit ad gratiarum actionem.

CAP. LXIII.

BENEFICIUM commèdatur, si est nobile & pretiosum in se, si est vtile accipienti, si est multiplex & sæpius iteratum. In benefactore

Gratiarum actio quid sit
* ab. scire.

Mat 25.18

Deus benefactor,
& eius
grandis affectus cōsiderandus

factore duo consideranda sunt: Nempe si sit magna dignitatis: & si magno affectu dat beneficium. In illo cui præstatur beneficium, duo similiter consideranda sunt: si vilis est & contemptibilis, si indignus & immeritus: qui non meruit sed demeruit, ut tale beneficium reciperet à tali. Hæc omnia in diuinis beneficiis excellentissimè reperimus. Ipse dator est summus omnium & immensæ dignitatis, à quo magnum est si dignetur etiâ cogitare de nobis. Tanto etiâ affectu & beneuolentia dat beneficia sua homini, quod si etiam modica daret, grater essent recipiendâ: charitas enim ei⁹ supereminet omni sciētia, ita quod à nullo sensu potest aestimari. Ipsa beneficia eius, quibus in nobis operatur salutem, tam pretiosa sunt, quod nullo pretio sunt condigna. Quid enim potest condignum gratiæ Spiritus sancti excogitari, quam dat fidelibus suis? vel corpori Christi & sanguini & gloriæ cælesti, præter alia absque aestimatione & numero, quæ ab eo percepiamus? Quanta utilitas nobis ex his donis proueniat pfer qui valet: ut iustificatio à peccato, gratia sanctitatis, adoptio filiorum Dei, consolatio interna, defensio à periculis, confortium Angelorum, & beatitudo corporis & animæ ex visionis Dei fruitione. Istæ & aliæ sunt utilitates beneficiorum Dei. In his omnis felicitas consistit. Quam sæpe nobis ista conferat attēde. Quoties enim perdimus per peccatum gratiam, toties reddit nobis offerendo, si volumus recipere. Item quoties abutimur donis eius, vel negligentes sumus in eius seruitio, vel ingrati, vel elati de donis eius, toties meremur ea amittere, siue sint spiritualia siue temporalia, vel corporalia: & quoties non auferat cum demeremur, toties dat. Quibus autem tanta beneficia præstet tantus Dominus,

Beneficia
Dei su-
dio & con-
templanda.

Quanta
quibus
Deus præ-
stet.

in p
uis
feri
hil a
ista
bell
redo
obe
ta e
dio
nos
nè
st u
hun
pro
Pii
ben
vili
run
aug
ma
tia:
cep
plu
uen
run
tun
qu
pra
lig
tun
po
fit
hal
nu
ve
fec
tit

in promptu patet. Quid enim sumus nisi pulvis & cinis, miseri & inopes, repleti multis miseriis, expositi omnibus periculis, & penè nihil à nobis nisi labi continuè: & tamen cum ista vilirate & miseria Deo omnipotenti rebelles sumus, & pro dilectione & beneficiis reddimus ei contumelias & contemptum, inobedientes, negligētes, ingrati & elati. Quanta est ergo pietas Dei, illis tanto affectu & studio sic benefacere, qui beneficia eius nec agnoscere, nec conseruare, nec regratiando dignè recipere student? Benefacere merenti, iustum est. Benefacere nihil merenti, sed tamen humiliter petenti, pium est. Benefacere nec promerenti nec desideranti, magis est pium. Piissimum autem & nō nisi diuini cordis est, benefacere contemnenti & aduersanti; & hoc vili & seruo proprio, & figmento suo. Gratiarum actio meretur bona accepta conseruari & augeri, & ad maiorem profectum conuerti, & maiorem fructum inde prouenire. Verbi gratia: Qui dono sapientiæ gratus fuerit, quod acceptum cōseruatur in eo ne perdat, augetur vt plus & pl^o sapiat, & vt maior vtilitas inde proueniat, tam in proprio merito, quàm in aliorum ædificatione. Econtrà ingratitudo meretur amittere quæ habet, nec alia accipere, & quæ retinet infructuosè tenere, & fraudari præmio, & maius supplicium mereri pro negligentia & contemptu. Cui enim plus donatum est, plus repetetur ab eo. Ex semetipso potest quisque perpendere, quàm detestabile sit vitium ingratitudo: cum hoc omnes odio habere soleant in aliis quibus benefecerunt, si nullas vel paruas ab eis inde gratias acceperint vel amorem. Et ideo non indignationis est, sed clementiæ in Deo, quandoque negare petita ingratitis: ne fortè grauioris culpæ reatum

338 S. BONAVENTURAE
incurrant, si pluribus beneficiis acceptis, plus
fiant ingrati.

De laudatione Dei.

CAP. LXIII.

LAUDATIO Dei dignissimus est affe-
ctus: & nascitur ex consideratione diuinæ
bonitatis, & ex admiratione profunditatis
sapientiæ Dei, & ex stupore altitudinis diuinæ
potentiæ, & immensitate maiestatis; quæ de
ipso vel per catholicam doctrinam fidei intel-
ligimus; vel per operum eius vestigia colligi-
mus; vel per illuminationem inspirationis in-
ternæ puro mentis intuitu contemplamur.
Omnia quæ de Deo cogitari vel dici secun-
dum veritatem possunt vel sentiri, non nisi
laus ipsius sunt: eo quod nihil in Deo sit, nisi
summe laudabile & * amabile & veneran-
dum: & quanto perfectius cognoscitur, tan-
to verius laudatur, & ardentius amatur. Di-
uinæ laudis amplissima est materia: quia
tam ipse Deus, quam omnia opera eius do-
cent eum super omnia laudabilem esse. Lau-
dare Deum, est eum laudabilem cognoscere &
ostendere. Vnde Sancti, omnes creaturas non
solum rationales, sed irracionales & insensibi-
les, ad Dei laudem inuitant, quia omnia opera
eius ostendunt eum laudabilem in se, & in
omnibus agnoscitur laudabilis eius virtutis
potentiæ & prouida sapientiæ, & clemens mi-
sericordia, benigna patientia, & tolerantia,
iusta meritorum retributio, larga remunera-
tio, & incomprehensibilis super omnia eius
dignitatis exaltatio.

¶ al. admil-
rabile.

De

De septuplici materia laudis Dei.

CAP. LXV.

SECVNDVM ista septem, intelligimus
 Septuplicem Dei laudis materiã, cui om-
 nia quæ laudem Dei sonant, possunt includi.
 Sex enim sunt principalia Dei opera, ad quæ
 omnia alia reducuntur. Septimum verò non
 est opus, sed ipse operans Deus, in se quies-
 cens, & ab omnibus operibus suis superelqua-
 tus. Horum figura sunt opera primorum sex
 dierum, quibus Deus omnia fecit & comple-
 vit quæ fecerat Deus in sex diebus. Sed
 cum omnia fecisset Deus in sex diebus, & nihil
 in septimo legatur addidisse quo facta perfec-
 ret, sed potius ab omni opere cessasse & re-
 quieuisse, quomodo ea perfecit si nihil addêdo
 fecit? nisi quia per hoc nobis datur intelligi,
 quòd omnis creaturâ de se imperfecta est, &
 ipse Deus est omnium operum suorum per-
 fectio, & in ipsum reflectitur omnis creaturâ
 à quo fuit sicut in primam causam; ex quo
 omnia per causam formale; per quem omnia
 per causam efficiëntem, in quo omnia per cau-
 sam finalem; & hoc fit per glorificationem
 rationalis creaturæ, in qua clauduntur omnes
 aliæ creaturæ, cum propter rationalem crea-
 turam omnia reliqua sint creata, & ipsa sit
 omnium capax per intellectum & naturæ si-
 militudinem: & hoc maximè apparet in ho-
 mine, cui ad serviendum omnia ista visibilia
 sunt creata. Primum opus Dei potest dici
 creatio, in quo laudabilis apparet eius mira
 virtutis potentia, quòd tam multa, tam mag-
 na, tam varia, tam solida, tam nobilia virtute
 plena potuit sic facile, sic subitò, sic decenter,
 ex nihilo producere, & sic naturaliter collo-

Per sex
 opera Dei
 mirificè
 docet Deū
 semper
 laudandū.
 1. opus
 Creatio
 omnium

Sap. 13.4

3. Gubernatio conditorum.

care: cū extra mundū nihil sit, supra quod mūdi moles quasi super basim collocetur. Sap. Si virtutem & opera eorum, id est, visibilia & factorū mirati sunt, intelligant ab ipsis, quoniam qui hæc constituit, fortior est illis. Secundum opus Dei est vniuersorum gubernatio, in quo euidenter apparet laudabilis sapiētia prouidentia Dei: quia nihil omnium quæ sunt, à maximo vsque ad minimū latet eius scientiam, sed omnium nouit proprietates, virtutes, operationes, & singulorum multiplices rationes naturales & casuales, quare singula sunt facta, & non aliter. Et hæc omnia præordinauit sic, vt quasi naturaliter vel casualiter videantur fieri: tamen ita librata sunt in eius prouidentia, vt nunquā excedant dispositionis eius limites, & omnia bonis cedunt in bonum per eius prouidentiam, & malis in malum per eius æquitatis iustitiā. Et licet in his & in aliis specialiter dicatur laudabilis videri eius potentia & prouidentia, vel alia in Deo laudabilia: ramē in singulis eius operibus omnia simul intelliguntur, sed causa breuitatis transeo. Tertium opus Dei est humani generis redemptio: in quo specialiter apparet laudabilis clementia eius misericordia, qua nostræ miserix compatiens, decreuit nostram naturam assumere, & debitum satisfactionis nostræ pro peccato nostro moriens exolvere; & sic nos de mortis debito eripere, & in pristinam restituere dignitatem. Quid clementius, quid misericordius cogitari possit, quā summū Dominum pro vili seruo fieri minimum, innocentem pro reo liberando se morti tradere, pro inimicis glorificandis ingloriū fieri, & ab ipsis pro quibus pacitur, se occidi permittere? Quartum opus Dei, est opus iustificationis nostræ: in quo laudabilis apparet eius patientia sustinentia, qua peccato-

4. Iustificationis nostra.

peccatores non solum patienter tolerat, sed & benignè à peccato iustificat, & à peccato defendit, & gratiam merendi donat, & occasiones merendi prouidet, & sacramenta quasi gratiæ vasa instituit, vt per ea infundatur gratia iustificationis à peccato, & Spiritum sanctum dat fidelibus ad compunctionem & consolationem, & ad varias virtutes & gratiarum operationes, faciens de inimicis amicos Dei, & filios & hæredes, liberum arbitrium ad bonum promouens, nec tamen libertatem auferens; inuoluntarios faciens voluntarios, non cogendo sed inspirando & occasiones procurando.

Quintum opus Dei, est iusta meritorum retributio, quo ad reprobos: in qua laudatur eius munditia, qua detestatur omne vitium & peccatum, & omne bonum diligit, & congaudet quasi sibi condecienti. Laudabilis est eius iustitia, qua malum impunitum non patitur, & secundum meritum suum locat in peccato perseuerantem: & quo fructu se spoliavit peccator, priuat eum, & fructum operum suorum facit eum in tormentis gustare. Et laudatur eius sapientia qua scit etiam de malis eligere bona: & cogere sibi seruire in pœna, qui nolebant ei subesse in culpa. Et ordinat omnia malis cedere in pœnam, quæ hic conuerterunt ad peccatum, vt corpus, intellectum, tempus præsens: & alia quæ data eis fuerant vel oblata ad occasionem merendi & gloriæ augmentum, quæ ipsi conuerterunt ad peccandi instrumentum: sed iustitia Dei conuertit ad cumulum pœnæ. Corpus per quod hic peccauerunt, illic in pœna recipient: & per hoc plus cruciabuntur. Intellectum ad temporalia conuerterunt: & per hunc inexcusabilius accusabuntur. Tempus quod ad seruendum Deo acceperant, in peccato consumpserunt: & ideo sine fine punientur,

s. Reprob
borum pū
nitio.

tur, sicut hic finem non posuerunt in peccatos
 ut qui peccant in suo aeterno hic puniantur in
 aeterno Dei illic; & qui in Deum infinitū sem-
 per peccauerunt, in infinitum quo ad duratio-
 nem pœnarum crucientur. Laudatur & boni-
 tas Dei, qui hanc malorum pœnam ordinat ad
 beatorum lætitiā, qui talia per Dei gratiam
 euaserunt. Ita autē ordinatur per Dei iustitiā
 reproborum dānatio, sicut per eius bonitatem
 beatorum saluatio. Sextum opus Dei est
 gloria beatorum: in qua laudatur eius largā &
 mirifica remuneratio, qua pro paruo & breui
 merito aeternam & ineffabilem Sanctis datā
 cælo gloriam, & lætitiā & felicitatem, & om-
 nia eis ordinat iō bonum, tam bona quā ma-
 la, & propria & aliena; & non solum mala pœ-
 nā, sed etiam mala culpæ; ut de bonis propriis
 glorientur, & de alienis congaudēdo delecten-
 tur. De malis propriis gaudent quæ euaserunt;
 de alienis quod similia non inciderunt. Gau-
 dent de propria felicitate quæ est multiplex.
 Gaudent de omnium electorum gloria, tam
 multipliciter quā multiplex est omniū glo-
 ria simul tam in numero quā in magnitudi-
 ne; & de quolibet sicut de se gaudent: qui tan-
 tum diligunt illum habere quæ habet, quod
 nollent ea habere ut alter careret eis. Sed de
 gloria Dei tanto plus super omnem & suam
 & Sanctorum gloriam gaudent, quanto
 plus Deum diligunt supra seipsos & supra om-
 nes alios, & maxime cū gloria Dei infinita
 sit; & ideo supra omnem mensuram debet esse
 gaudium de gloria eius; licet creatura non va-
 leat infinitē diligere & gaudere. & adhuc gau-
 det quisque se diligi ab omnibus, sicut dili-
 gunt seipsos. Insuper gaudet se diligi à Deo
 plus ineffabiliter quā à seipso. Et omnium
 gaudia sibi gaudent esse communia, & ad ple-
 nē

6. Glorifi-
 catio bea-
 torum.

nè participandum exposita : & hauriunt de omnibus quantum capiunt , & capere possunt sicut proprium. Ibi erit gloria spirituum & corporum . Ibi videbitur Deus secundum diuinitatem facie ad faciem , & secundum humanitatem gloriosam in quam desiderant etiam Angeli prospicere. Sicut etiam certi sunt electi se gloriam illam habere : ita certi sunt quod nunquam possunt eam amittere. Ibi est satietas sine fastidio , & desiderium desiderati plena adeptione. Ibi plena & pura laus resonat de omni corde laudantium Deum, pro tam magnifica bonitate eius, quæ eos ab æterno ad hanc gloriam prædestinavit. Posset qui vellet ista sex opera Dei, in quibus est omnium operum eius consummatio referre ad primorum sex dierum significationem: ut opus creationis assignetur primæ diei, in qua post omnium materialium creationem facta est lux, distinguens noctem & diem: quia spiritalis creatura à corporea est distincta luce intelligentiæ rationalis. Opus gubernationis significatur per opus secundæ diei: in qua aquæ superiores in interpositione firmamenti distinguuntur ab inferioribus: quia cælestia quantum situ distat à terrenis, tantum & qualitate, & tanto nobiliori modo diuinas influentias recipiunt, quibus iuxta modum sibi congruum ordinantur. Opus redemptionis significatur opere tertiæ diei, in qua aquis inferioribus segregatis à terra, terra apparuit arida & fructifera: quia peccatis totum genus humanum occupantibus semotis ab Ecclesia & apud infideles remanentibus, Ecclesia diuersis gratiarum germinibus fecundatur. Opus iustificationis significatur opere quartæ diei, in qua luminaria cæli facta sunt: quia per solem charitatis, & lunam fidei, & stellas aliarum virtutum, corda fidelium illu-

Elegans
collatio
præceden-
tium cum
operibus
sex dierum.

minantur, & vitam, & ordinē, & meritum
vigorem quasi per lucem & calorem syderum
consequuntur. Opus iudicationis & condem-
nationis reproborum significatur opere quin-
tæ diei, in qua ex aquis natantia & volatilia
facta sunt: quia ex eodem genere hominum,
alii eleuantur sursum ad cælestia per gratiam,
alii relinquuntur in reatu damnationis, in qua
nati sunt per meritū culpe originalis & actua-
lis. Opus glorificationis significatur per opus
sextæ diei, in qua homo ad imaginem Dei fa-
ctus omnibus mundanis praeferitur: quia per
gloriam fit homo Deiformis, & illi vnitur
sicut membrum capiti, qui omnibus sicut
verus Dominus principatur Iesus Christus
Dominus noster. Septimum Dei non est
opus, sed operis Dei impletio per quietem in
Deo: quia Deus quiescit in se & nos in Deo.
Vnde sabbatum appellatur, id est, requies: quia
per quietem in Deo perficitur rationalis crea-
tura, quæ est causa & forma omnis irrationa-
bilis creaturæ: cum ad hoc semper omnis na-
tura conetur ut rationalem mentem doceat se,
& Dominum suum agnoscere, & ei ad hoc ser-
uiat, ut eum ad Domini sui seruitium semper
admoneat, & ad laudandum eum accendat.
Qui hoc sabbatum quiescendo non celebrat,
pactum Dei cum homine violat, qui super om-
nia vult hominem in se quiescere, & sibi per
amorem tenaciter inharere. Ipse summa est
sue laudis materia, quem nulla operum suorum
magnificètia valet docere laudabilem, si-
cut est. Sicut opus mutum nescit artificis sui
peritiam vocaliter enunciare; sed tacendo in-
nuit quàm sit laudabilis qui talia voluit & sci-
uit & potuit tam feliciter operari. Eccles. Ma-
ior est omni laude. Septem autem verbis vstra-
toribus Ecclesia vitur ad laudem Dei, quasi
septem

Sabbatum

Eccles. 43, 33

septem iubilorum tubis mysticis: scilicet laudare, benedicere, magnificare, confiteri, honorificare, glorificare, & superexaltare. Tertius ^{3. Orandi} orandi modus est mentalis, cum tacito ore sola ^{modus} mens sua desideria pandit Deo, & affectu ^{mentalis.} cordis Deo effundit, & cum intus per amorem amplectitur, vel cum reuerentia adoratur; tanto felatius in Deum diffundens, quanto plura valet affectus comprehendere quam lingua exprimere, dicens cum Psalm. Domine ante te ^{Psalm. 17. 20} omne desiderium meum: & gemitus meus a te non est absconditus. De hac re dicit Dominus Ioan. 4. Veri adoratores adorabunt Patrem ^{Ioan. 4. 20} in spiritu & veritate. Spiritus est Deus, & qui adorant eum in spiritu oportet adorare. Et hec oratio videtur magis propria: cum Deus magis cor attendat quam verba oris. Sed verba ideo apponimus, ut cum mens pigra est ad se eleuandum in Deum, per verba orationis sustentata eleuetur: ut memoria Deo inhareat, intellectus inflammatus gustet quam suavis est Dominus, ex intentione sacre orationis afflatus. Deus enim qui creauit nos, scit quid nobis ^{Mat. 6. 8} necesse sit antequam petamus eum: & ideo non indiget ut per orationem insinuemus ei quid desideremus. Item qui ad hoc fecit nos ut beneficeret nobis gratuito propter semetipsum, oratione nostra non indiget flecti ad miserandum, quod & ante disposuerat facere: sed ampliorem nobis in hoc profectum procurat, cum gratis nobis benefacit sicut ab aeterno disposuit: & tamen orationis nostre studium ^{Oratio misericordiae Dei non est causa sed via.} ad multiplicem nobis utilitatem conuertit: atque oratio non est causa eius beneficentiae, sed via: ut si non propter illam, tamen per illam nobis misereatur. Multiplex est orationis utilitas, quibus etiam alias bonas actiones ipsa

excellit. Prima, quia facilius & citius per eam impetramus quae à Domino desideramus: ita ut quandoque citius breui oratione aliquis obtineat, quod diutius ieiuniis vel aliis laboribus, & piis operibus vix obtineret, licet & alia bona opera ad hoc aliquatenus suffragentur. Vnde in omni casu, in omni periculo, pro omni desiderio desiderato, semper inuenimus sanctos principaliter ad orationis subsidium refugisse, quasi ibi promptius quod petebant consecuturi. Matth. Omnia quaecunque petieritis in oratione credentes, accipietis. Quid enim non potest oratio efficere?

De effectibus orationis.

CAP. LXVI.

2. Reg. 32, 14

ORATIO iram Dei placat. Moyses

Mat. 18, 32

orabat Dominum, & placatus est Dominus. Peccatorum veniam impetrat. Mar. Om-

Mat. 6, 13

ne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me. Item: Dimittite nobis debita nostra, &c. Ten-

Num. 11, 2

tationis impetum sedat. Num. Orauit Moyses, & absorptus est ignis. Virtus cordis expellit.

Psalm. 38, 12

Psalm. Disperge illos in virtute tua, & destrue eos, &c. In periculo liberat. Psalm. Inuoca me

Psalm. 49, 15

in die tribulationis. A periculis defendit. Matthaeus: Orate ne fiat fuga vestra, &c. De hosti-

Mat. 24, 20

bus vindicat. 2. Paral. Orauerunt Ezechias &

2. Paral. 20, 22

Isaias aduersus Zennacherib. Difficultates

Isa. 37, 15

complanat. Ios. Vociferante populo muri Ierico

Ios. 6, 19

corruerunt. Familiaritatem Dei confert.

Psalm. 144, 18

Psalm. Propè est Dñs omnibus iuocantibus eum. Esa. Clamabis, & dicet, Ecce adsum. Im-

Isa. 58, 9

petrat dona Spiritus sancti. Act. Repleti sunt omnes Spiritu sancto. Luc. Pater dabit Spiritum

Act. 7, 4

bonum petentibus se. Item donum sapientie. Iacob. Si quis vestrum indiget sapientia,

Luc. 11, 13

Iac. 1, 5

ria,

tia, &c. Item gratiam prædicandi. Ad Ephe-^{Epheſ. 6, 19}
 ſios: Orantes pro me, vt detur mihi ſermo in
 apertione oris mei. Item reuelationem ſecre-
 torum. Ierem. Clama ad me, & annuntiabo ^{Ier 33, 3}
 tibi grandia & firma. Item poteſtatem quo-
 rumlibet miraculorum. Elias orauit vt non ^{1ac. 5, 17}
 plueret: item pro puero ſuſcitando. Item tem-
 poralia ſubſidia confert. Pſal. Oculi omnium ^{Pſ. 144, 18}
 in te ſperant Domine. Item ſubleuationem
 quarumlibet aduerſitatum. Reg. Fames ſi ^{3. Reg. 8, 37}
 oborta fuerit vel peſtilentia, &c. Item quorum-
 libet vtilium vel neceſſariorum donationem.
 Ad Rom. Nam quid oremus ſicut oportet, &c. ^{Rom. 8, 26}
 Item vitam æternam Ad Roman. Omnis qui ^{Rom. 10, 13}
 innocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Et
 breuiter, omnia cõtraria ſaluti reprimi, & ne-
 ceſſaria confert, & conſeruat, & perficit. Vult
 enim Deus non tantum orari pro eo quod &
 antè dare diſpoſuit, ſed vult vt plus orãdo me-
 reamur per fidem, qua credimus quod non vi-
 demus: per ſpem, qua obtinere, conſidimus pe-
 tita: per charitatem, qua exauditorem amplius
 amemus. Iuxta illud: Dilexi, quoniam exau- ^{Pſal. 124, 6}
 diet Dominus vocem orationis meæ. Item per
 humilitatem, qua in ſupplicatione perſeuerem-
 us. Item per deſiderium, quo bona adipiſci
 cupimus, maximè virtutes vnde Deo placeam-
 us. Oratio eſt quaſi ſpeculum: nam clariùs ^{Oratio ſpe-}
 facit hominem agnoſcere defectus ſuos vel ^{culum}
 profectus: quia conſcientia lucidiùs ibi ſe ſibi
 repræſentat: & vel ex profectus conſideratio-
 ne in fiducia ſpei læta erigitur; vel ex defectus
 conſideratione cõfunditur. Oratio quoq; mē-
 tem à terrenis magis leuat & elõgat, quàm ce-
 teræ actiones: quia cùm illæ negotientur cum
 Martha circa frequens miniſterium in ſerui-
 tiis, iſta cum Maria pedibus Domini inharēs,
 eum ſolum ſibi propitium eſſe exorat. ^{Luc. 10, 40}

De presentatione Dei in affectu orantis.

CAP. LXVII.

Quam va-
riè se Deus
orantibus
offendat.

1^a sal. 29, 8

1^a cor. 30, 40

Job 30, 21

Jer. 17, 17

Psalm. 142, 2

Isa. 63, 15

Bern. ep. ad
fratres de
monte Dei,
paulo post
med.

Mat. 15,

MULTI S autem modis affectus orantis, Dei respectum sibi representari sentit. Aliquando videtur affectui dum orat, quasi Deus nec audire dignetur nec attendere: iuxta illud, Auertisti faciem tuam à me, &c. Item Iob: Ecce clamo ad te, & non exaudis me; sto & non respicis me. Inde oritur aliquando tardium orandi, quasi vana sit oratio quam Deus non dignetur acceptare. Aliquando quasi iratus apparet & implacabilis: & inde conscientia confunditur & timore perturbatur. Iob: Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ aduersaris mihi. Vnde Ieremias Prophetæ orat: Nō sis mihi tu formidini spes mea in die afflictionis. Et Psalm. Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine. Esa. Multitudo viscerum tuorum & miserationum tuarum continuerunt se super me. Quanta sit illa animæ tribulatio & mœror, ille nouit qui propter hoc ab instantia supplicandi non desistit. Non enim propterea à prece cessandum est, quia Deus non acceperat, sed eo instantius orandum est: quia Deus probat per hoc orantis constantiam, expurgat humiliati conscientiam, & remunerat afflictæ patientiam. Bernar. Obsecrationibus insistendum est, sed in omni humilitate & patientia: quia nō afferunt fructum nisi in patientia. Quasi enim cælum desuper sentit æneum, dum nullam deuotionis vel toris celestis stillam pulsando in oratione percipit; & terram cordis sui ferream, dum nullo psalmodum vel orationum irriguo ad fructū compunctionis emollitur, sed veluti mulier Chanaan auersum à se Domini vultū æstimans, pecca-

peccata sua quasi canis immundiciam sibi ex-
 probrari reputat, & pane filiorum se arbitratur
 indignum. Sed tamen prudenter aduertendum
 est, quod ista pauidæ mentis imaginatio, qua
 durum & austerum sibi proponit Deum, qui
 verè mitis & benignus est, & in veritate pius
 & misericors: aut est deceptæ mentis propria
 confectio, qua format sibi idolū, pro eo quod
 non est ipse: aut est dispensatiua permissio ad
 terrendum vel humiliandum & corrigendum,
 vel purgandum animum, quo postmodum sua-
 vius sapiat ei benigna Dei respectio; sicut post
 expertam amaritudinē desiderabilior fit dul-
 cedo. Aliquando quasi aliis occupatus orantis
 affectum Deus non curare videtur: quasi vi-
 deat & orantem tranquillè sustineat, sed non
 respōdeat ei aliis intēsus. Hoc videtur Prophe-
 ta sensisse, cū ait: Exaudi Deus orationem
 meam; & ne despexeris deprecationē meam:
 intende mihi & exaudi me. Et iterum: Verba
 mea auribus percipe Domine; intellige clamo-
 rem meum. Aliquando videtur quasi benignē
 oranti intendere, sed tacendo non annuere, vt
 preces illas suscipiat cū affectu. Iob: Cū
 inuocantē exaudierit me, non credo quod ex-
 audierit vocem meam, id est, nescio si exau-
 dierit me. Aliquando etiam videtur benignē
 orantem respicere, & clementer eius orationi-
 bus assensum præbere, & fauorabiliter annue-
 re desiderio obsecrantis. Et hæc deuotæ mentis
 confidentia solet esse indicium exauditionis.
 De qua dicit Dñs, Marc. 11. Qui non hæsi-
 tauit in corde suo, sed crediderit, quia quod-
 cunque dixerit fiat, fiet ei. Omnia quæcunque
 orantes petitis, credite quia accipietis, & eue-
 nient vobis. Iacob. Postulet autem in fide ni-
 hil hæsitans: qui enim hæsitat, non aestimet
 quod aliquid accipiat. Nec tamen statim diffi-
 dendum

Psal. 54, 8

Psal. 53, 8

Iob. 9, 16

Mat. 11, 23.

Iac. 1, 6

dendum est de exauditione, quando non pro voto succedit orâti; sed perseverare debet pul-
 sando, donec amicus quasi victus improbitate
 supplicantis ei det quod postulat.

Luc. 11, 8

De formis orantis.

CAP. LXVII.

Q VANDOQUE petitio nostra vno mo-
 do formata hâsitationē facit, quasi non
 debeat admitti: si aliter formetur, fiduciam
 exauditionis reportat. Aliquando orans for-
 mam assumit serui, Dominū & iudicem suum
 humiliter & timorâdē ad misericordiam pro-
 uocando: sicut Publicanus ille, qui nec oculos
 audebat ad cælum levare, sed percutiē spectus
 suum, dicebat: Deus propitiū esto mihi pec-
 catori. Aliquando assumit formam familiaris
 amici & domestici; & cum reuerentia & fidu-
 cia rogat, & quasi consulit domino vt hoc fa-
 ciat vel hoc: exponens rationes vel causas qua-
 re sic decet fieri vel expediat. sicut Gen. Abra-
 ham orat pro Sodomitis, & Moyses pro popu-
 lo Israël, dicens Exod. Ne quâto dicant Aegy-
 ptij, Callidē eduxit eos vt interficeret in mo-
 tibus & deleter de terra. Quiescat ira tua, &
 esto placabilis, &c. Item Num. Ne audiant
 Aegyptij quôd occideris tantam multitudi-
 nem quasi hominem vnum, & dicât: Non po-
 terat introducere eos in terrâ pro qua iuraue-
 rat: idcirco occidit eos in solitudine. Aliquan-
 do quasi filius confidēs de dilectione paterna,
 non tam obsecrat quâm imperat Patri vt ex-
 audiat eū, expertâ erga se beneuolentiâ Patris
 allegâs, sicut Moyses Exod. Cūm dixeris, noui
 te ex nomine, & inuenisti gratiam coram me;
 si ergo inueni gratiam in cōspectu tuo, ostēde
 mihi faciem tuam, vt sciam te: & respice
 popu-

Psalm. 18, 13

Gen. 18, 24

Exod. 32, 12

Num. 34, 35

Exod. 33,

12.

EXOD. 33

popu-
 uen-
 secre-
 tates
 Item
 pecc-
 ram
 scrip-
 Non
 qua
 peti-
 dun

V
 cen-
 nēc
 inte-
 eleg-
 peri-
 Item
 am-
 det-
 ora-
 bis
 den-
 stu-
 lese-
 def-
 per-
 lig-
 ho-
 qu-
 id
 ge-

populum tuum gentem hanc. Item, Si in- Exod. 34,9
 ueni gratiam in conspectu tuo Domine, ob-
 secro ut gradiaris nobiscum & auferas iniqui-
 tates nostras atque peccata, nosque possideas.
 Item, Obsecro Domine, peccauit populus tuus Exod. 32,
31.
 peccatum magnum: aut dimitte eis hanc no-
 xam; aut si nō dimittis, dele me de libro quem
 scripsisti. Magna fiducia hominis ad Deum.
 Non rogat se deleri de libro Dei, sed ea fiducia
 qua præsūmit se non delendum de libro vitæ,
 petit illud remitti, non dubitans se exaudien-
 dum, vnde & quod petit impetravit.

De utilitate orationis.

CAP. LXIX.

VALDE autem Deus delectatur in hoc,
 quod frequenter oratur propter multipli-
 cem orantis utilitatem: scilicet ut Deo indefi-
 nēter inhæreat, quod summē est homini vile
 inter omnia. Iuxta illud, Maria optimā partē Luc. 10,42
 elegit. Item, ut Dei beneficia multipliciūs ex-
 periat per multarum precum exauditiones.
 Item, ut abundantiori affectu deuotionis in
 amorem Dei excreſcat. Ideo benignē promi-
 det nobis plures orandi occasiones, quibus ad
 orationem ſæpiūs ſtimulemur: ſiue pro no-
 biſiſis, ſiue pro aliis orādo; aut pro malis eua-
 dendis, aut pro bonis aſſequendis: ut cū affe-
 ctus deuotionis reſciscit ad vnum in alio reca-
 leſcat: ſicut ignis ſubiiciendo ligna quotidie ne
 deficiat reſtauratur. Leuit. 6,12
 Ignis in altari ſem-
 per ardebit, quem nutrit ſacerdos ſubiiciens
 ligna manē per ſingulos dies impoſito de ſuper
 holocauſto. Ignis iſte erit perpetuus, qui nun-
 quam deficiet in altari. Tu ergo Dei ſacerdos,
 id eſt, ſacris deditus, cū per noctem negli-
 gentiæ deprehenderis ignem deuotionis in
 altari

Deuotio-
nis ignis
perpetuus
oratione
ſouendus.

altari cordis tui repuisse, manē, id est, appare-
te prima lucis cognitione, subiice ligna oratio-
nis, diuersis occasionibus quasi adiacentibus
uariis siluis collecta. Magna silua & abundē
ligna supplicationum ministrans, sunt peccata
propria, quotidiana & antiqua. Magna silua
negligentiæ nostrę, & miserię, & defectus vir-
tutum & gratiarum, & vitia tam spiritualia
quàm carnalia, & tentationes & varij eventus
quibus pullamur, & incommoda quę patimur
vel timemus, vel pro quibus dolemus, tam pro
nobis quàm pro aliis quorum miseris compa-
timur. Magnę siluę sunt omnia quę deside-
ramus habere, pro quibus omnibus oramus vt
impetremus. Similiter omnia beneficia nobis
collata, pro quibus gratias agere debemus.
Item pro defunctis orare vt à peccatis soluan-
tur: & pro gloria sanctorum Deum collaudare
multam deuotionis materiam quasi perpetui
ignis nutrimenta ministrat, quo suppositi ope-
ris holocaustum reddat odorem suauitatis. Af-
fectus enim amoris Dei & sancti timoris,
cum seruire bonę voluntatis, in spiritu hu-
militatis & motu pietatis, & gaudio sp̄s,
nunquam debet in corde serui Dei extinguī.
Ista namque sunt in quibus virtus deuotionis
maximē consistit. Semper enim debet mens
Deo dedita per aliquam piam occasionem se
assuefacere ad Deum erigere, orando, suppli-
cando, gratias agendo, laudando pro diuersis
causis se omni tēpore offerentibus. Iuxta illud
Lucę: Oportet semper orare, & non deficere.
Item: Sine intermissione orate, in omnibus
gratias agite. Psalm. Benedicam Dominum in
omni tempore, &c. Quanto frequentius quis
orat, tanto fiet ei oratio delectabilior & effica-
cior: & quanto rarius, tanto insipidior & ra-
diosior, sicut experientia sepe docet. Videmus
autem

Mat. 1. 8. 1

1. Tess. 5. 17

Psalm. 32. 1

autem quandoque seculares adhuc in statu peccati positos, ex multo orationis usu magnâ deuotionis plerumque perfundi dulcedine, quæ licet ex veræ charitatis radice non profluat, ostendit tamen Deus per hoc quàm paratus sit iustis gratiam infundere, si nō negligât quærere, qui adhuc in peccato positis, sed per orationis studium eius se familiaritati quoquo modo applicantibus suæ dulcedinis experientiam non abscondit. Quid erit fidelibus amicis, si sic se dulcem quandoque Deus exhibet adhuc inimicis? Nehem. Mâna tuum nō pro-
hibuisti ab ore eorum. De quibus præmittit quodd. fecerunt vitulum sibi, & adorauerunt. Quid ergo religiosi excusationis habent præ-
tendere, qui diuinæ dulcedinis expertes sunt, quam etiam secularibus si studiosè quæsierint videmus non negari? Vnde beatus Bernardus: *Ser. 57. in Cant. ante med. et fin.* Arguit nos pro certo negligentia & incuria ipsa inopia nostra. Sicut fauus sine melle, & Similes purus absque tēperamento, & cibus sine cōdimento: ita vita religiosi sine studio internæ deuotionis. Quamuis plurimi tēporibus istis non solum non sentiant, sed neque curant nec desiderant nec quærunt, imò nec credunt, sed irrident & persequuntur in aliis deuotionis gratiam; tamen scire debent, quod omnis religio arida est & imperfecta & ad ruinam pronior, quæ spiritum diuinæ suauitatis nō quærit, quæ præcipuum conamen ad orationis studium & internæ puritatis non impendit: in quo expressissimè Spiritus sanctus testimoniū reddit spiritui nostro quod sumus filij Dei. Austerâ vitam corporalis exercitationis, quasi ad modicum vtilem despiciamus, & ardua pietatis opera actualiter non habemus, sicut olim sancti, qui pro fratribus animas posuerunt, & similia magna gesserunt. Item, sublimia vir-

Abque
Spiritu deu-
otionis &
suauitatis,
ad quam
ducit ora-
tio, omnis
imperfecta
religio.
Rom. 8, 16

tutum exercitia pauci habemus: ut eximia obedientia, perfecta patientia, humilitatis principia, & paupertatis extremae. Si ergo istis caremus, & adhuc orationis studium postponimus, in quo gloriari de nostra religione poterimus, nisi forte de solo nomine & exteriori habitu, & verbis scripturae quae in foliis & in ore magis quam in affectu & opere gestamus?

Mat. 5, 11

Sed nisi abundauerit iustitia vestra (ait Dominus) plus quam Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum caelorum. Pharisei in exteriori apparentia & religionis nomine tantum gloriabantur. Scribae autem in verbis scripturae sibi laudem & nomen magisteri acquirebant. Qui autem tantum verba sectatur, nihil habebit: & qui omnia opera sua facit ut videatur & lauderetur ab hominibus, mercedem non habebit apud Patrem qui in caelis est.

Pro. 19, 7

Mat. 23, 5

Qua ratione studium orationis acquiritur.

Qui orationis studio vult intendere, assuescat primo aliquando orationi vacare, deinde saepius ad orationem recurrere, deinde in oratione persistere diutius, tandem frequenter quantumlibet in oratione incumbere, ne pro fastidio vel leuitate desistere, nisi quando corporis debilitas, vel vrgens necessitas, vel rationabilis utilitas inde auocat, & iterum reuertatur in idipsum: ne per diuinam abstractionem redeat in desuetudinem orandi, & refrigeret affectus. Percurrat quoque singulos modos orandi, & diuersis modis suas petitiones formet, & diuersas petitiones attente, ut tandem in aliqua deuotionis affectum concipiat, & illi quam diu sibi sapit, inhaereat. Si autem debilitas capitis vel corporis impedit, tunc breuius & saepius oret, & euagationes mentis cohibeat, & sensus exteriores sub disciplina retineat, & Dei auxilium ad singula humiliter inuocet, & patienter si pro suo voto non succedit assidue,

sustineat.

sustineat. Ipsa quoque quandoque retardatio proficiendi, est via perfectionis dum humiliat. Et ideo Deus pie cursum nostrum temperat, ut longius procedat, & per hoc melius à superbia defendimur: quia sæpe nimia proficiendi securitas, & feruor continuatus, vires corporis exhaurit.

De retrahentibus à profectu sine salute.

CAP. LXX.

TRIA sunt quæ maximè à profectu retrahunt, non solû perfectionis, sed etiâ salutis, sicut in pluribus experimur: scilicet remissa voluntas, horror difficultatis, dissidentia de auxilio gratiæ diuinæ. Remissa voluntas vult bonum, sed sine conatu laboris: & ideo consuetudo leuitatis citò retrahit eam à proposito proficiendi. Ideo pigra voluntas seipsam rationis instinctu cogere debet, & quasi pigrum animal stimulis timoris Dei & spe præmij agitare, & violenter impellere. Horror difficultatis, per discretû & assiduum mitigatur & vincitur vsum. Gratia Dei sicut adest incipientibus, ita non deerit proficere studētibus: & vtilius est nobis semper timere, ne fortè subtrahatur nobis, ut tanto studiosius eam conseruare laboremus, quàm si ceruī essemus quòd non perderemus: quia tunc negligentius eam recuperaremus, & minùs proficeremus. Timor enim facit sollicitum & agilem, & securitas plerunque desidem & torpentem. Dominus no-

Voluntas remissa.

Horror difficultatis.

Exod. 16, 18.

L. 11, 3.

dat hodie, cras quoque dare paratus est, tātum
nō negligamus perēdo colligere, quantū suffi-
cit ad salutis profectū. Cū in oratione telen-
tis exauditi, & id quod petieras esse impletū,
noli extolli, quasi pro sanctitate tua te Deus
exaudierit, & pro tui dilectione fecerit quod
rogasti; sed cogita quōd pro sua bonitate id
facere per se disposuerit, vel aliorū bonorum
preces potius attēderit: & gratias age Deo, qui
te suā dispositionis cooperatorem habere, &
aliorum suorum amicorum orantium in hoc
participem facere dignatus est, vt in orationis
actu & pietatis affectu merearis exaudiri, & in
exauditionis fiducia consoletis, & ex petition-
nis tuæ impletionē lætificeris, & ex his crescas
in amore Dei, qui benignē procurat nobis oc-
casionē quibus ad orationis praesidium com-
pellimur, vt imminētes molestias euadamus;
vel bona desideria inspirat, quae orando com-
pleri postulamus: vt cū rogatus exaudierit,
magis ametur à nobis, & tanto sollicitius eius
voluntati parere studeamus, quo eum nostris
desideriis piē & promptē fauere & obedire vi-
demus.

*De causis quare non exaudiuntur
orantes.*

CAP. LXXI.

CAUSAE autem quare non exaudiuntur
orantes plures sunt. Aut ex meritis culpa-
rum orantis. Esa. Cū multiplicaueris ora-
tionem non exaudiam. Et causam subiungit:
Manus vestrae sanguine plene sunt, id est, pec-
cato. Ioan. Scimus quia peccatores Deus non
audit. Esa. Peccata vestra abscederūt facie eius
à vobis ne exaudieret. Aut ex tempore orandi
quia nō feruenter & deuotē oramus. Ier. Ora-
bitis & exaudiam vos, cū quaesieritis me in

1010

Isa. 7, 19

Ioan. 9, 32

Esa. 59, 2

Ier. 29, 12

toto corde vestro. quasi dicat, non aliter. Aut
 quia non perseverat in oratio, donec obtineat.
 Luc. Si perseveraverit pulsans, propter impro- ^{Luc. 11, 8}
 bitatem eius surget & dabit ei. Iud. Scitote ^{Iud. 4, 12}
 quoniam exaudiet preces vestras si permanse-
 ritis. Aut ex diffidentia exauditionis. Iac. Qui ^{Iac. 1, 6}
 enim hæsitat non æstimet quod aliquid acci-
 piat. Eccli. Ante orationem præpara animam ^{Eccli. 18, 23}
 tuam: & noli esse quasi homo qui tentat Deū,
 scilicet si velit audire. Aut quia nocivum vel
 indiscretum est quod petitur, sicut filij Zebe-
 dæi. Matth. Nescitis quid petatis. Iac. Petitis ^{Mat. 20, 22}
 & non accipitis, eo quod malè petatis. Deu- ^{Iac. 4, 3}
 teronom. Cum ploraretis coram Domino, non ^{Deut. 1, 45}
 audiuit vos, neque voluit acquiescere voci
 vestræ. Aut ut magis ad petendum quis pro-
 uocetur. Gregorius: Sancta desideria dilatio- ^{Hom. 25, in}
 ne crescunt.] Aut ut tanto cautius custodiatur ^{Evangel.}
 acceptum, quo difficilius impetratur. Chryso- ^{Vide Chry-}
 stomus: Deus ad hoc beneficium suum protra- ^{fest. hom. 30}
 hit, ut non sit nobis vile quod donat.] Aut ut ^{in Gen. sub}
 humilietur orans dum tardius exauditur: & sic ^{finem.}
 duo bona proveniunt, videlicet ut insolens
 reprimatur elatio; & tamen petitionis nō cas-
 setur effectus. Aut ut in aliud tempus exaudi-
 tio differatur magis congruum & utile peren- ^{Exod. 33, 12}
 ti. Sic Moyses gloriam Dei sibi ostendi peti-
 vit, quam non tunc, sed postea meruit videre.
 Aut ut aliorum etiam suffragiis quærat iuna- ^{Mat. 17, 22}
 ri, ne fortè ardua petitio vel præsumptio eum
 reprimat. Sicut Ezechias misit ad Esaiam, ut ^{4. Reg. 19, 1}
 oraret pro se & pro populo. Et Iosias ad Hol- ^{Esai. 37, 2}
 dam Prophetissam, Item ad Roman. Obsecro ^{4. Reg. 22,}
 ut iuvenis me in orationibus vestris: ut liberer ^{74.}
 ab infidelibus qui sunt in Iudæa. Matt. Si duo ^{Rō. 15, 30}
 ex vobis consenserint, &c. Aliquando et si ne- ^{Mat. 18, 19}
 gatur unum quod fortè minùs expedit, pro eo
 datur aliud utilius & melius. Ut Paulo cui sti- ^{2. Cor. 12, 7}
 mulus

mulus carnis non est ablati, ut virtus in infirmitate perficeretur in eo. Vtilior saepe est exercitatio tribulationis, quam quies prosperitatis, licet hanc plus optemus. Ex his per contrarium potest aduerti, quae valeant ad exauditionem orationis, id est, culpae remotio, feruor & instantia, fidei confidentia, humilitas, & aliorum suffragia, & acceptae gratiae cum gratiarum actione studiosa conseruatio, & ut ea tantum petantur à Domino, quae ipse nouit magis expedire, & quando.

De specialibus orationibus.

CAP. LXXII.

DE SPECIALIBUS autem orationibus, quas quidam habere solent, verum expediat eas dici certis horis vel diebus, Nota quòd quibusdam magis expediunt, & quibusdam minùs. Incipientibus & rudibus hominibus, & affectu deuotionis necdum imbutis magis expediunt; ut saltem consuetudo moueat ad orationis studiù, ne semper vagi circa exteriora, à Deo fiant alieni, & frigidi torpeant, & nunquam aliquo deuotionis igne caleant. Deuotionis autem affectu imbuti, & amplioris cum Deo familiaritatis gratia subleuati, si nimis psalmorum & similium orationum multiplicationibus intedunt, spiritum obruunt, deuotione impediunt, cordis libertatem quasi quodam pondere praegravant, dum melioribus oblati, minùs pro illo tempore vilius scrupulosius inhaerent. Vtuntur tamen & ipsi plerumque huiusmodi orationum sublenamento quasi quodam afflatu, donec flamma deuotionis accensa, verborum solibus non indigeat; purius perseflagrans, & tranquillius in sublime extollens.

Et

Et iste modus videtur expeditior, ut speciales orationes tunc ex bona consuetudine ruminentur, quando maior non habetur deuotio: quando verò superuenit melior deuotionis infusio, vel utilior vel plus vrgēs occupatio, consuetę intermittantur orationes, ad quas quis non tenetur, donec tempus redeat opportunū. Quales autem orationes sunt utiliores, puto non posse super hoc vniformem dari regulam: sicut de cibis corporis diuersa diuersis conueniunt, cum modò illud magis delectet edentē, modò aliud. Sed hoc videtur tunc esse fructuosius, quòd orantem magis secundum Deum delectet, & deuotionis spiritum promptius excitet, & mētis fiduciam erigat in Deum. Omnis ergo orationis fructus & finis est Deo inherere, & vnum cum eo spiritum fieri per liquefactionem purissimi amoris, & speculationem serenissimę cognitionis, & absconsionem in Dei vultu ab omni mundanorum strepitu, per excessum quietissimę fruitionis, vbi omnes vires animę & potētie à suis dispersionibus simul collectę, & in vnū verum & simplicissimum & summum bonum fixę, in quadam diuinę conformationis & æternę stabilitatis similitudinem transformantur. Sunt quidam inferiores gradus quasi scalares ascensus, quibus paalatim proficit anima, & illi fini propinquat. Primò enim assuescit dispersiones memorię, quibus per diuersa mundi oblectamenta & implicamenta distracta vagabatur, per vsum orandi colligere, & in vnum bonum defigere: quod est finis omniū desideratorum & delectabilium. Sed quia adhuc memoria lubrica est & instabilis, eo quòd multis & multiformibus rebus diu adhęsit, quærens in quibus delectaretur vel curiosè occuparetur, non stabiliter valet inherere diuinis, vel propter

Orationis
fructus &
finis.

Quomodo poterit
Deo inherere.

tur: cum eundem spiritum sentit in se esse locutum, quem & in prioribus sanctis. Cautè tamen & humiliter in talibus est agendum, ne fortè ex præsumptionis culpa homo decipi mereatur: & pro spiritu veritatis sequatur spiritum erroris, credēs Spiritum sanctum loqui, quod est proprii cordis opinio, vel immissio per angelum malum, qui sæpe transfigurat se in Angelum lucis; persuadens falsa sub veritate colore. Ioan. Nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus si ex Deo sint. Nihil recipiendum est quod ab Ecclesiasticorū doctrina Magistrorum & approbatorum Theologorum traditione dissonat, nec reuocandum in dubium, quod ab eis vniuersaliter cum testimonio sanctorum patrum fuerit rationabiliter definitum: quia veritate reperta qui curiosè per superuacua subtilitatem altius perscrutando fodere nititur profunda scripturarum, quasi noui aliquid repertur, quod ab aliis non fuerit inuentum, vanitatem diligens, mendacium quærit. Et quia Deus summè suavis & bonus est, & omnia quæ ab ipso fluunt sapida sunt & bona: ideo cum intellectus cœperit in agnitione veri dilatari, statim etiā gustus animæ, hoc est, interior affectus incipit quodam spirituali sapore in cognitis delectari. Et sic quod in solo intellectu fuerat sciētia, accedente sapore affectus, dicitur sapientia, id est, sapida sciētia: sciētia est ex cognitione veri, sapientia ex adiuncto amore boni. Licet enim omnes animæ affectiones suos habeant proprios sapes, id est, motus sibi convenientes, amor tamen quasi principalis suo motu omnes alios informat; maximè cum ipse ad summum & verum bonum debito modo fuerit conuersus, qui natus est nihil solidius amare quàm summum bonum. Omnia alia quæ propter id non dili-

2. Cor. 13.

1 Ioan. 4, 1

A recepta
Theologo-
rum Ca-
tholicorū
traditione
non rece-
dendum.Sapientia
sapida
scientia.-trud. 13.
ch. 13. 13.
13. 13.

diligir, tentādo magis quā in eis quiescēdo
 diligit. Et ideo citō per satietatē ei in fastidium
 vertuntur. Et rursum alia quārit si fortē vel in
 aliis quiescat: sed non inuenit, nisi attingat
 summum bonum: quod cū attigerit quasi in
 debito fine suo quiescit: & tunc reliquā affe-
 ctiones debitos motus suos exercent, iuxta
 ipsius amoris mensuram. Quantum enim
 amas quodcūque bonum, tantum gaudes de
 eius adeptione. Et quantum speras vel quan-
 tum cupis illud adipisci, tantum times vel odis
 id, quod posset id quod amas tibi auferre. Et
 quantum doles de non habito, tantum pudet
 de cōtrario, si quod diligis sit honestū. Quā-
 diu autem amor contrarios sentit affectus, id
 est, timoris, doloris, pudoris, & odij: tunc mi-
 nor est in se & debilior, & quasi distractus &
 nondum totus in se collectus. Etiam cū ad-
 huc spei locus est, nondum perfectus potest
 esse; dum non habet quod amat in fruitione,
 sed tantū in expectatione: quantoque expe-
 ctatio incertior, tanto & amor tepidior sequi-
 tur. Cū autem venerit quod perfectum est,
 tūc euacuabitur quod ex parte est: quia frui-
 tionis gaudium erit perfectū, cū amor quā
 cupit iam tenuerit, nec amittere ultra time-
 rit; nec de cōtrario aliquid inesse sibi sen-
 sit, quod vel pudendum sit vel dolendum. Per-
 fecta enim charitas foras mittit timorē: cū
 iam nullam in se habuerit materiam odij, vel
 causam erubescētiæ vel doloris. Quanto
 ergo charitas magis augetur, tanto & aliæ
 virtutes & virtuosæ affectiones ampliùs pu-
 rificantur; quousque omnes in eam solam
 transformentur: ut iam non sit timor vel
 dolor, spes vel pudor, sed tantū * suo gau-
 dio fruens amor, & illi bono tenaciter inha-
 rens, quod solum sufficit animæ desiderium
 adim-

1. Cor. 13;
 10.

2. Ioh. 4, 19

* al. sum-
 mo gaudio
 fruens.

adimplere, & ipsum *amore eius in se potēter
transformare: vt iam agnoscat sicut & cognita
est, & amet sicut amata est; quamuis nō quan-
tum amata est; vt sit similitudo, nō equalitas.

Nulla creatura tantum potest amare Deum,
sicut amata est ab ipso: sed tantum sicut acce-
pit ab ipso. Deus enim sicut est causa omnium
causarum, ita & diligit omnia in seipso & pro-
pter seipsum. Et ideo sicut eius cognitioni no-
stra non approximat, ita & amor noster eius

amori non poterit comparari: nec in patria
quanto minus in via, vbi multipliciter distra-
ctus, vix vel nunquam potest se colligere ad
se, vt totus simul feratur in Deum. Proficit

autem homo Deo dedurus in studio inhērendi
Deo sic, vt primō cum labore mentis euaga-
tiones comprimat & ad Deum colligat. Deinde

ex vsu studij istius facilius iam cor suum
cohibere & secum habitare discit. Iuxta illud
Exod. Maneat vnusquisq; apud semetipsum,

nullus egrediatur ostium domus sue die Sab-
bati, & sabbatizabit populus. Tandem non so-
lūm facilius sed & delectabiliter Deo valet in-
hærere: ut auulsio ab huius quiete sit ei deso-
latio aut tribulatio nō modica: sed semper vel-
let si posset talibus deliciis inhærere. Deutero-

nom. Amantissimus Domini habitabit in eo
confidēter, quasi in thalamo: tota die commo-
rabitur, & inter humeros illius requiescet. Sūg

tamen gradus & profectus in hac commora-
tione. Primō, vt delectabiliter Deo inhæreat,
& inuitus auellatur ab eo, sicut paruulus à
matre blandiente, vel famelicus à cibo inuitus

separatur. Nec mirū. Spiritualis enim iucun-
ditas non solūm delectabilis est fruendo, sed
etiam pulchra & honorifica inhērendo, & pro-
merendo delectat, hōnestat, & locupletat. Sua-
vis est gustus cælestium deliciarum, honora-

bilis

*al. amor
rem.

Nulla crea-
tura amat
Deū, quo-
modo ipsa
amatur à
Deo.

Gradus
quibus ve-
nitur ad
Deo inhē-
rendum.

Exod. 16.
29.

Deut. 33, 12

bilis amicitia Dei, & ciuium familiaritas super-
pernorū, fructuosa charitas & meritoria sub-
limium pramiorum. Omne quod appetitur,
propter istorum triū aliquid desideratur: vel
quia putatur delectabile, vel honorabile vel
vtile: sed in quo omnia simul & plenē conue-
niant, non inuenitur nisi in fructibus spiri-
tualium deliciarum. Alia autem aut delectant,
& turpia sunt & nocua; aut honesta vel vtilia,
sed difficilia & laboriosa. Virtutis autem affe-
ctus & sapientiae gustus, & diuinæ suauitatis
fructio dulcis est & venerabilis, & cōscientiam
lætificat & magnificat. Vnde Psalm. Gustate
quoniam suavis est Dominus, &c. Sed cum
sponsi amplexibus anima deuota inhiāter in-
hæret, incipit inter eius brachia aliquo modo
consopiri, sicut potatus nobili vino in saporem
resoluitur: vt non solum delectabiliter, sed etiā
tenaciter Deo inhæreat, & quasi vi quadā ab-
strahatur ab omni visibili sensu & memoria:
sic tamen temperatē, vt nec plenē suimet obli-
tita; nec tamen verē compos sit sui. vnde Psalm.
mixta: Si dormiatis inter medios cleros, id est,
inter medios terminos mundi & cæli. Item in
Cantic. 5, 2. Ego dormio, & cor meum vigilat. Est
enim talis iste somnus sicut illorum qui inci-
piunt dormire, & videntur tamen sibi ea
quæ circa se fiunt aliquo modo sentire & in-
telligere: sed præ sopore non aduertunt, nisi
velint sibi vim facere, vt ad se plenius reuer-
tantur. Amor enim Dei cum pura intelligentia
conditus inebriat mentem: & ab exterioribus
abstractā suā virtute Deo conglutinat & con-
iungit. & quanto amor vehementior & intelli-
gentior & lucidior, tanto validius mentem in
se rapit, quousque tandem omnium quæ sub
Deo sunt plenē oblita, in solo diuinæ contem-
plationis radio liberē figatur, licet breuiter ve-

Amor Dei
mentem
anebriat.

lut in quodam coruscoluminis calitus emi-
 cantis: quia corpus quod corrumpitur, aggra-
 uat animam, & deprimit terrena inhabitatio
 sensum multa simul cogitantem. Sensus enim
 hominis per se pauca potest, & vix tenuiter co-
 gitare. Subleuatus autem affectu superni lu-
 minis, tanto plura simul intuetur, quāto supra
 se sublimius eleuatur. Sed corruptio terreni
 corporis, & variae huius vitæ occupationes,
 deprimunt animam, & reuocant ad seipsam,
 vt gemens clamare cogatur cum Apostolo ad
 Romanos: Infelix ego homo, quis me libera-
 bit de corpore mortis huius? Item cum Pro-
 pheta: Heu mihi, quia incolatus meus prolon-
 gatus est. Quanto plus mens sollicita est ad ista
 inferiora cogitanda, & humana meditando,
 tāto plus a superioribus & cælestibus deuotio-
 nis intuitu elongatur: & quanto feruentius ab
 inferiorum memoria, affectu & intellectu ad
 superna sustollitur, tanto perfectior est de-
 uotio & purior eius contemplatio: quia simul
 perfecte non potest vtrisque esse intenta, quæ
 ab inuicem sicut lux & tenebræ sunt diuisa.
 Qui Deo inhæret, in lumine versatur: qui
 mundo inhæret, in tenebris est. Hæc est homi-
 nis in hac vita sublimior perfectio, ita inhære-
 re Deo, vt tota anima cum omnibus potentiis
 suis & viribus in Deum collecta, vnus fiat spi-
 ritus cum eo: vt nil meminerit nisi Deum, nil
 sentiat vel intelligat nisi Deum, & omnes af-
 fectus in amoris gaudio vniti in sola condito-
 ris fruitione suauiter quiescant. Imago enim
 Dei in anima, in tribus eius potentiis expressa
 consistit, scilicet in ratione, memoria, & vo-
 luntate: quàm diuisæ non sunt extoto Deo
 impressæ, non est anima deiformis. Forma
 enim animæ Deus est, cui debet imprimi si-
 cut sigillo signatum. Hoc nunquam plene fit,

Sap. 9, 13

Rom. 7, 24

Psalm. 119, 5

 perfectio
 hominis
 in hac vita

 circumscribitur
 non enim
 quælibet
 potest esse
 perfecta

maius

nisi

nisi cum ratio perfecte iuxta capacitatem suam
 illuminatur ad cognitionem Dei, qui est sum-
 ma veritas; & voluntas perfecte afficitur ad
 amandum summam bonitatem; & memoria
 plene absorbetur ad intuendam & tenendam
 & fruendam summam felicitatem: & quia in
 eorum consummata adeptione constat gloria
 beatitudinis, quae perficietur in patria: liquet
 quod istorum perfecta inchoatio, est perfectio
 viae in hac vita. Quamuis autem omnes virtu-
 tum conatus ad hanc perfectionem tendere
 videantur, tamen specialiter orationis studium
 ad hoc nititur, ut anima toto intellectu & affe-
 ctu & memoria in Deum feratur; quia aliis
 postpositis, soli Deo anima inherere desiderat
 cum orat. Unde orationis perfectio est, cum id
 obtinet anima ad quod orando tendit, ut tota
 ab infimis abstracta, solum uniatur diuinis:
 nec volens, nec valens aliud sentire, nisi Deum.
 Ibi verè quiescit anima, ibi deliciatur in splen-
 dore lucis, in amoenitate diuinæ dulcedinis, &
 in securitate pacis. Hæc autem spiritualis amœ-
 nitas non potest per aliquas imaginabiles de-
 scribi similitudines, nec per sensibilibus de-
 pingi cōparationes: quia purè spiritualia tan-
 tum differunt à sensibilibus, sicut & spiritus à
 corpore. Spiritus verò rationalis nec corpus
 est, nec corporis similitudo. Circa verò hunc
 contemplationis excessum sunt diuersæ deuo-
 tionū species, quas breuitatis causa prætereo,
 quibus vel scriptura vel scripturæ tractatores
 diuersa nomina imposuerunt: ut iubilus, ebrie-
 tas spiritus, spiritualis iucunditas, liquefa-
 ctio, &c. quæ expertis & vacantibus explanan-
 da relinquo; aliqua tamen breuiter tangam
 istorum. Et quia iubilum vsitatum nomē ha-
 bet ex scriptura, videtur quod iubilū sit quod-
 dam spirituale gaudium cordi repente ex ali-
 qua

Orationis
 perfectio.

Deuotio-
 num con-
 templatio-
 nis species
 diuersæ.

Iubilum.

qua deuota cogitatione vel collatione infu-
 sum, quod cor totum cōcutit ex sui vehemen-
 tia, & quodam tremore cōmouet, & delecta-
 biliter cruciat: quia motus gaudij consolatur,
 sed ex impetu fortitudinis corpus debilitatur:
 & aliquando per risum, aliquando per quos-
 dam clamores, aliquando per aliquos gestus &
 singultus quasi euaporando erumpit, non va-
 lens se intra se tacitum continere. Gregor. *Lib. 24.*
 bilum nāque dicimus, quando ineffabile gau-
 dium mente concipitur, quod nec abscondi
 possit, nec sermonibus aperiri: & tamen qui-
 busdam moribus proditur, quamuis nullis suis
 proprietatibus exprimatur.] Vnde Psal. Bea-
 tus populus qui scit iubilationem. Nō ait, qui
 dicit, sed qui scit: quia sciri quidem iubilatio
 potest, sed dictu exprimi non potest. Ebrietas *Ebrietas*
 spiritus potest dici quaelibet magna amoris & *Spiritus.*
 gaudij deuotio, ex qua quasi ex vini fortitudi-
 ne feruor spiritus exhilarescit, quod se intra se
 cohibere non valet. Vnde Apostoli sancti Spi-
 ritus feruore æstuantes, multo pleni diceban-
 tur. Iob: Venter meus quasi mustum absque
 spiraculo, quod lagunculas nouas dirumpit.
 Nouas dicit, non veteres, vel quia veteribus
 cordibus non infunditur talis deuotio, sed no-
 uis, in nouitate vitæ ambulantibus: vel nouas
 dicit, propter fortitudinē impetus spiritus: qui
 si nouas dirūpit, quāto magis veteres? id est, fra-
 giliora corda & infirma: vel nouas dicit, quia
 talis feruor spiritus nouis & nondum exerci-
 tatis mentibus nuper infusus, min⁹ se valet
 cohibere, quin erumpat per inusitados gestus,
 vel voces vel singultus, sicut vinum nouum in
 vase ebullit, quod inueteratū quiescit. Quan-
 doque etiam corpus quasi obrigeſcit, & mem-
 bra inhabilia & inflexibilia fiūt ex subita fer-
 uoris & suauitatis influentia: & hoc potest esse
 quia

Lib. 24.
Moys. c. 6. &
1. 28. 6. 14.

Psal. 32. 16

Aff. 2. 13

Iob 32. 18

*vel ner-
worum.*

quia spiritus omnes accenduntur affectu cordis inflammato, quia extensione *terminorum & obstructione viarum spiritualium membra amittunt habilitatem officiorum suorum: ut lingua loquela, manus operationum, & pedes & crura gradiendi; quousque fervor iterum remittatur, & via spirituum aperta fiat ut prius. Nec mirum si haec affectiones divinae possunt efficere, quarum virtus fortior est, cum etiam humanae affectiones haec interdum valeant: ut subitus terror, & immoderata letitia; & subitus dolor, & odium immensum, & intemperatus amor; sicut saepe compertum est, etiam in extasi & in stuporem vel in phrenesim aliquos ex huiusmodi raptos esse, & membra in rigorem vel tremorem versa, vel etiam febres ex vehementi molestia incidisse. Quid etiam mirum si ex magna spiritus hilaritate, quam Spiritus sanctus cordi infundit, aliquando erumpat in aliqua aperta hilaritatis indicia, vel si quandoque singultibus & steribus apertis imperare non valeat, & huiusmodi internae devotionis motus abscondere? cum videamus saepe aliquos ex stulta levitate à risu, & insolentibus cachinnis non posse se cohibere, etiam ubi pudor humanus imperat disciplinam? & aliquando ex humana tristitia obortu fieri non potest homo, quamvis libenter faceret, imperare? Cum enim scriptum sit: Deus noster ignis consumens est, & Deus charitas est: quid mirum si fervor divinae charitatis cordi infusus totum hominem commouet? sicut si vitro fragili, & vasi fictili bullientem liquorem vel ignem ardentem infundas, crepitationis fragorem concitas. Cor namque divini amoris gaudio, vel divinae fruitionis inflammatum desiderio, in se dilatur & extenditur, & quasi intra angaria pectoris se capere non

Deus 4, 24

1. Ioan. 4, 8

non
tur
erud
inve
vel h
seme
mor
dini
pori
gim
uelat
Dān
man
quic
per f
sit ig
Spir
nit;
min
dici
cto,
gaud
uini
pute
do in
spirit
sticia
tion
citer
ciali
gaud
rum
Gen
ritas
conf
bene
suff
ligen
plau

non sufficiens; quodammodo erumpere conatur, ut flammam quam intrus patitur, foras eructet, & ardoris sui refrigerium quaecumque inueniens euaporet. Quod cum non potest, vel humano pudore non audet, mirabiliter in semetipso cruciatur; & corpus valde ex talibus motibus debilitatur: quia virtus diuinę dulcedinis intolerabilis est imbecillitati terreni corporis, sicut si ignem vitro immittas. Vnde legimus sanctos ex diuinis visitationibus vel reuelationibus corruisse & viribus emarcuisse. *Dan. 10, 8* Vidi visionem hanc grandem, & non remansit in me fortitudo, & emarcui, nec habui quicquam virium, & iacebam cōsternatus super faciem meam, &c. *Thren. 3, 13* De excelsis misit ignem in ossibus meis, & erudiuit me: ideo *AA. 2.* Spiritus sanctus in igne super Apostolos venit: quia virtus amoris diuini sicut ignis illuminat & inflammat. Spiritualis iucunditas *Spiritualis iucunditas.* dici potest gaudium quoddam in Spiritu sancto, quod a Spiritu sancto infunditur, quo gaudet animus in Deo, siue pro perceptis diuinis beneficiis, vel promissis: & licet aliqui putent spirituales esse letitiam, cum aliquando inter se iucundi sunt, tamen sciant quod spiritualis letitia sicut caret amaritudine tristitię seculi & acedię torpore, ita & dissolutionis leuitate. Spiritualis enim letitia dupliciter accipitur, specialiter & generaliter. Specialiter, & tunc est motus spiritualis specialis gaudij in Spiritu sancto, ex intuitu beneficiorum Dei & futurę glorię & bonitatis diuinę. Generaliter, & tunc est quādam mentis hilaritas ex bona confidentia ad Deum, & bonę conscientię testimonio; reddens hominem beneuolum & deuotum ad omnia agenda & sufferenda pro Deo, & omnia quę Dei sunt diligenda & promouenda. Ideo bis dicit Apostolus

Philipp. 4.4

liquefactio.

370 S. BONAVENTURAE
stolus ad Philippen. Gaudere in Domino semper, iterum dico gaudete. Primò generaliter. Secundò specialiter. Liquefactio autem animæ aliud non videtur esse, nisi quædam emolli-
tio à sua duritia, per quam flexibilis redditur & voluntaria ad amandū se amantem Deum, & liquefscens ad recipiendum diuinæ virtutis impressiones: vt sicut liquor liquori, ita spiritus Dei spiritui hominis influens miscetur, & vnus fiat anima spiritus cum Deo.

De septem generibus deuotionum sine compunctionum.

CAP. LXXIII.

CVM autem multa videantur esse deuotionum genera vel compunctionum, possunt tamen in septem distingui differentias maximè singulares, iuxta affectionum varietates. Aut enim surgit deuotio ex timore, aut ex dolore, aut ex desiderio, aut ex compassione, aut ex amore, aut ex gaudio, aut ex admirationis stupore. Ex timore, vt cum quis compungitur timore futuri supplicij, vel cum timet à Deo derelinqui propter demeritum peccatorum suorum, dicens Deo: Ne proicias me à facie, &c. Ne derelinquas me. Dñe Deus, &c. Ex dolore, cum dolet se offendisse Deum, & gratiam eius amisisse, vel cum dolet se tam parū profecisse, & tam parui esse meriti apud Deum, & intantū oculis Dei displicere. Psalm. Auerte faciem tuam à peccatis meis, &c. Ex desiderio, cum suspirat, & anhelat ad gratiam ampliorem virtutum, & ad familiaritatis diuinæ suauitatem, & ad Christi præsentiam in cælo, vel ad alia sancta desideria adimplenda. Psalm. Domine ante te omne desiderium meum, &c. Iaias: Nomen tuum & memo-

1. Ex timore.

Psalm. 50, 13

Psalm. 39, 22

2. Ex dolore.

Psalm. 50, 15

3. Ex desiderio.

Psalm. 37, 10

Isa. 26, 8

religi

riale

riale tuum in desiderio animæ. Anima mea
 desiderauit te in nocte, &c. Ex cōpassione, cū
 Christo passo piē compatitur, & gladius ille
 animam Deo fidelem transuerberat & vulne-
 rat, qui Mariæ matris eius animam totaliter
 pertransiuit. Aut cū proximorum incom-
 modis & animarum periculis compatitur, &
 zelus domus Dei, & iniuriæ Deo illatæ come-
 dunt eam; nec sinunt eam dormire somno dis-
 simulationis, quin cōtristetur ad singulorum
 scandala, & torqueatur ad singulorum calami-
 tates. Iob: Flebam super eo qui afflicus erat, &
 compariebatur anima mea pauperi. Ex amore
 diuino, cū recolit quā benignē secum ege-
 rit, & quanta sibi beneficia indigno & imme-
 rito contulerit; vel cū pensat generalia bene-
 ficia omni humano generi impensa, per incar-
 nationis & passionis beneficia, & sacramenti-
 altaris, & Spiritus sancti sacrosacta charisma-
 ta; vel cū ipsius Dei ingentem inuictur boni-
 tatem, quæ tanta est, sicut eius immensitas
 & æternitas, quæ nec mensuram habent nec
 finem. & ideo sine mensura diligendus est. Et
 sic amore Dei nihil potest esse delectabilius,
 nil honorabilius, nil vilius. Per hanc affectio-
 nem dilectionis Dei, singulariter Spiritus san-
 ctus testimonium reddit spiritui nostro, quod
 sumus filij Dei. De hac specialiter dicitur: Qui
 diligit Deum, hic cognitus est ab eo. & Ego
 diligentes me, diligo. Cognosci à Deo & dili-
 gi, est ab eo approbari. Amor Dei est omnium
 affectionum bonarum condimentum: & tan-
 to plus sapiunt Deo cæteræ virtutum affectio-
 nes, quanto plus de hoc habuerint condimen-
 to: nec potest esse virtus vel deuotio, quæ ex
 amoris Dei radice non pullulat. Ex gaudio
 surgit deuotio, cū exultat in Domino, me-
 mor beneficiorum eius, vel cū in spe gratiæ

4. Ex cō-
passione.

Luc. 2, 35

Iob 30, 25

5. Ex ame-
re.

Eccl. 1, 2

Ibidem 2

Ibidem 3

Ibidem 4

Rom. 8, 16

1. Cor. 8, 9

Eph. 3, 17

Amor Dei
omnium
affectionū
condimen-
tum.6. Ex gau-
dio.

eius confidit se esse de numero saluandorum,
 vel congratulatur saluti & profectui proximo-
 rum; vel cum in exultatione spiritus con-
 gaudet gloriæ beatorum, & mente perambu-
 lat cælestis patriæ varias mansiones; ex qui-
 bus omnibus cor exhilaratur, & quasi iucunda
 volucris; quandoque clauso pectore ludit in
 iubilo & affectu exultationis & laudis, quasi
 quærat exire de angaria pectoris. Psalm. Cor
 meum & caro mea exultauerunt in Deum vi-
 uum. Ex admirationis stupore cum illumi-
 nato intellectu fulgore sapientiæ, stupet mag-
 nitudinem potentæ Dei, & profunditatem
 sapientiæ, & suauitatem & benignitatem eius,
 vel discretionem iudiciorum eius, vel abyssum
 claritatis & incomprehensibilitatem immen-
 sitatis eius, vel quidquid est de natura diuini-
 tatis eius, & gloria maiestatis, vel quorumlibet
 operum eius admirabili ratione. Iob: Magnus
 fortitudine & iudicio & iustitia Deus, & enar-
 rari non potest: ideo timebunt eum viri. Ali-
 quando commixtim ex diuersarum affectio-
 num motibus deuotio cõflatur, vt timor cum
 dolore, amor cum gaudio & admiratione, com-
 passio cum desiderij ardore iungitur: & quasi
 aromata similitrura, liquore supernæ victio-
 nis compacta, & calore ignis diuini decocta,
 pigmentum salutare efficiunt, sanandis ani-
 marum languoribus efficax & salubre: sicut
 illi qui pigmenta sanitatis conficiunt, aliquan-
 do de singulis, aliquando de pluribus, & modò
 de illis, modò de istis compositionem faciunt,
 pro variis remediorum causis. Cum autem
 deuotio sit pie affectionis pinguedo, & magis
 se habeat ad affectum, quam ad intellectum,
 sicut videri potest in simplicibus deuotis, & al-
 teratis pluribus in deuotis: perfecta tamẽ non
 est deuotio sine lumine intellectus. Sed aliter

Psalm. 83, 3

7 Ex ad-
miratio-
nis itupo-
re.

Iob 37, 23

Ex mixtis
affectionum
motibus.

31, 3, m.

3, 3, m.

3, 3, m.

3, 3, m.

3, 3, m.

3, 3, m.

3, 3, m.

3, 3, m.

3, 3, m.

3, 3, m.

3, 3, m.

3, 3, m.

3, 3, m.

3, 3, m.

3, 3, m.

3, 3, m.

3, 3, m.

3, 3, m.

3, 3, m.

se habet intelligentia simplicium deuotorum, & aliter literatorum. Literati enim sciunt subtiliter loqui de quacunque spirituali materia, & verbis propriis exprimere quæ volunt, pulchrè diuidere & distinguere causas & rationes congruas assignare, & sermone composito persuasibiliter & ordinatè proponere, & ex paruis quandoque longum texere tractatum, & ea quæ plana sunt & nota per se verbis artificiosis inuoluerè: vt rudibus de intimis* Prophetiæ medullis extracta videantur. *at. philosophia.* Denoti autem simplices clariùs vident veritatem in se, & profundius sciunt de ea cogitare, & pondus eius pensare, & saporis intimi venas per gustum affectus scrutari, & per purè intelligentiæ radiū quæcunque lucidiùs discernere: vt licet nesciant verbis expressis propriè distinguere, tamen ex ipso saporis gustu naturales veritatis differentias cognoscere magis valent, quàm per argumetorum coniecturas. Exemplum de quolibet mechanico artifice in arte sua perito, & de subtili Philosopho, quorum alter scit pulchrè de arte differere, & alter propriè operari.

De reuelationibus & visionibus & imaginariis demonstrationibus.

CAP. LXXIIII.

DICTO de illis quæ ad affectum specialius spectant, videndum est breuiter de his quæ in spiritualibus experienciis magis pertinent ad intellectum: vt sunt reuelationes secretorum, & visiones, & imaginariæ demonstrationes; in quibus quidam de veritate aliquando erudiuntur, & plurimi deluduntur. His autem tantò minùs immorandum est,

quanto frequentius eis innitentes decipiunt,
& minor profectus est in talibus, etiam si vera
sunt: licet à rudibus & spiritualium charisma-
tum ignaris, magnæ sanctitatis & sapientia
virtus in huiusmodi consistere aestimetur.

De quatuor generibus visionum.

CAP. LXXV.

QUATUOR sunt genera visionum, & to-
quidem sunt genera revelationum, quam-
uis & visiones dici possunt & revelationes:
quia in eis aliqua secreta revelantur. Quædam
visiones propriè possunt dici corporales, quæ
vigilanti corporaliter ostenduntur: vt Moyses
vidit Dominum in rubo ardenti, & Patres sæpe
Angelos visibilibus suscepērunt. Ad hanc potest
referri quorumlibet sensuum experientia: vt
auditus, gustus, odoratus, & tactus: quia visus
pro quolibet sensu poni potest. Exod. Popu-
lus videbat voces & lampades, & sonitum buc-
cinæ, &c. Voces namque, & sonitum buccinæ
non visu, sed auditu percipere potuerunt. Aliæ
sunt imaginariæ visiones, quæ vigilanti non
corporaliter sed imaginariè ostenduntur siue
in somno, siue in excessu mentis rapti: vt vi-
siones Ezechielis & Danielis, & aliorum San-
ctorum in nouo & in veteri Testamento. Aliæ
similiter imaginariæ, quæ dormientibus osten-
duntur: vt Iacob vidit Dominum innixum
scalæ: & Pharaon & Nabuchodonosor somnia
viderunt prælagia futurorum. Istæ omnes
conueniunt simul in hoc, quod non solum bo-
nis, sed & malis sæpe ostenduntur. Item quod
quandoque veræ sunt, & per eas erudiuntur
aliqui; & quandoque deceptoræ, quod aliqui
per eas deluduntur. Ezech. Visionem cassam
vidistis, & diuinationem mendacem locuti
estis.

1. Visiones
corporales
Exod. 3, 2
Eccl. 18, 1. &
19, 1.

Exod. 20, 18

2. Visiones
imagina-
riæ vigi-
lantium.

Ezech. 1, 1
Dan. 7, 1

3. Visiones
imagina-
riæ dor-
mientium.
Gen. 28, 12.
& 47, 1
Dan. 2, 2

Mat. 13, 7

estis. Item quòd nec faciunt sanctum, nec ostendunt; alioquin Balaam sanctus esset, & eius asina, quæ vidit Angelum; & Pharaò sanctus esset, qui futurorum prælagia in somno vidit. Item quòd etiam si veræ sunt, tamen per se meritoria non sunt: & qui multa talia videt, non est melior; & qui nulla, non est minor. sicut de miraculis aliquibus. Item quòd pluribus sæpe magis nocuerunt talia quàm profuerunt: quia inaniter inde gloriantes extollebantur. Multi etiam putantes se visionem vidisse cum nil viderunt, seducunt se & alios, vel ad quæstum avaritiæ retorserunt. Multi finxerunt mendaciter se vidisse visiones, ne aut haberentur inferiores cæteris, aut ut præ cæteris honorarentur quasi sanctiores, quibus secreta Dei ostendantur. In quibusdam etiam solent huiusmodi visiones esse præludia infamiae: quia cerebro còfuso & fumo ipsius obnubilante, etiam visus oculorum confunditur; ut putet sibi aliquid apparere veraciter, quod phantasticum est & falsum. Eccli. Sicut parturientis cor tuum phantasias paritur, ne dederis contum in illis. Alia visio est intellectualis, qua illuminatus oculus luce veritatis, purè ipsam veritatem in se contempletur, vel intelligit in visione imaginaria veritatem, quæ in illa significatur: sicut Paulus cum raptus in paradysum vel in tertium cælum, vidit invisibilia, & audiuit verba ineffabilia: quia non corporearum rerum imagines, sed ipsius veritatis splendorem purè intuitus est. Similiter & Ioannes Evangelista licet sub figuris corporearum rerum describat Apocalypsin, creditur tamen omnia purè vidisse & intellexisse, quæ ibi figuratim descripsit, vel propter capacitatem aliorum, quibus ipsa pura veritas præ sui splendore imperceptibilis fuit, vel magis propter myste-

Num. 22, 23

Eccli. 34, 6

4. Visio
intellectualis.

2. Cor. 12, 2.

Exo 26,
33. & 27, 21

Nu 4, 20

myfteriorum reuelationem, quæ non paffim
omnibus propalanda funt, vt exerceatur dig-
ni, & excludatur indigni à facratorum myfte-
riorum intelligètia; ficut & reliqua fanctarum
Scripturarum velaminibus funt operata. Hoc
signabat velum ante Sancta Sanctorum op-
panfum, intra quod non licebat populo, fed
folis facerdotibus introire. Similiter fanctua-
rium inuolutū in profectione. Leuitis im-
ponebatur portadum, quod antequā inuoluere-
tur, non licebat aliis quām facerdotibus con-
tingere vel videre: hoc significante Spiritu
fancto, quod profunda Scripturæ myfteria
perfecti aliquatenus vident: alij autem inuo-
luta portare debēt, dum fumus in hac vita ve-
lamine figurarum. Ipse enim imaginariarum
vel corporalium visionum figuræ, etiā cum
veræ funt secundum spiritualem significan-
tiam, non funt veræ secundum rei existètiā.
Non enim verum est substantialiter esse bo-
ues in cælo vel leones vel aquilas, & alia quæ
in Apocalypfi & aliis Prophetarum visionibus
describuntur, sed ibi funt cælestes virtutes,
quarum merita vel officia istarum bestiarum
& aliarum rerum proprietatibus, figuratiter
designantur. Credimus Christum glorifica-
tum corporaliter esse in cælo, nec vltà secun-
dum suæ substantiæ veritatem nasci de virgi-
ne, lactari vel pati, vel alia quæ Euāgelica do-
cet historia eum fecisse, cum corporaliter cum
hominibus in terra conuersabatur: & tamen
ficsæpe refertur aliquibus Sanctis & deuotis
apparuisse in visione, vel nascens vel in matris
gremio contentus, vel extensus in cruce: non
quod ita secundum veritatem fieret, sed quod
illis propter aliquam singularem consolatio-
nem & deuotionis exercitationem, vel propter
aliquam spiritualem significationem sic ap-
paret.

parer. Scimus enim quòd Christus resurgens
 ex mortuis, iam non moritur, & mors illi ultrà
 non dominabitur: sic nec ultrà corporaliter la-
 ctabitur vel nalcetur. Ita de aliis Sanctorum
 vel Angelorum apparitionibus est tenendum.
 Non videtur autem prætereundum, quia qui-
 dam decepti à seductoriis spiritibus vel pro-
 priis falsis opinionibus, putant sibi apparere
 in visione vel ipsum Christum vel eius glorio-
 sissimam genitricem; & non solum amplexi-
 bus & osculis, sed & aliis indecentioribus ge-
 stibus ab eis demulceri: vt sicut spiritus ip-
 sorum interioribus, ita & caro exterioribus sibi cògruo
 oblationis sensu sensibiliter demulceatur, &
 carnaliter consoletur: quod non solum est fal-
 sum & seductoriũ, sed etiam blasphemia gra-
 uis esse liquidò comprobatur. Spiritus sancti
 visitatio sicut contra omnia vitia reprimenda
 & detestanda infunditur; ita etiam singulari-
 ter contra carnales illecebras opponitur. Et
 ubi spiritus munditiæ suo iubare resplenduc-
 rit, continuo omnes prauæ voluptatis motus
 euanescere, & velut tenebras superueniente
 lumine disparere necesse est. De his verò, qui
 cum aliquando dulcedinem spiritualem sen-
 tiunt, & mox carnis delectationis pruritu
 fœdantur: nescio quid iudicem, nisi quòd po-
 tius eligo illis carere floribus quos de luti for-
 dibus legere deberem. Et sicut illos damnare
 non audeo, qui inuiti quandoque in spiritua-
 libus affectionibus carnis fluxus liquore
 maculatur; ita etiam excusare nequeo, qui ta-
 li fluxui ex consensu condelectantur, qualis-
 cunque eorum intentio videatur.

A a 5

De

Rom. 6, 9

Visiones
seductoriũ
spirituum.

De modis reuelationum.

CAP. LXXVI.

REVELATIO secretorum vel futurorum pluribus modis fieri videtur: in quibus sicut in visionibus plurimi seducuntur, putantes spiritum esse quod proprius sensus finxerit, vel spiritus erroris suggererit: & ideo vaticiniis iam vsque ad fastidium repleti sumus de Antichristi aduentu, de signis appropinquatibus indicij, de destructione religionum, de persecutione Ecclesiae, de regni defectione, & variis mundi pressuris, & aliis pluribus, quibus etiam viri graues & deuoti plusquam oportuit creduli extiterunt: de scripturis Ioachim, & aliorum vaticiniis varias interpretationes extrahentes: quae etsi vera essent & autentica, tamen religiosi plurima inuenirent in quibus fructuosius occuparetur: cum & Christus Dominus in Apostolis tales curiosas temporum inquisitiones repreherit, dicens: Non est vestrum nosse tempora & momenta, quae Pater posuit in sua potestate. Reuelatio aliquando fit per vocem & verba expressa: vt Petro & Ioanni & Iacobo in monte cum Iesu, vox de nube dixit: Hic est filius meus dilectus, &c. Vnde Petro dictum est: Beatus es Simon Bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus qui est in caelis. Vel sicut Samueli primo sermo Domini factus est in Silo. Aliquando fit per somnum: vt Ioseph viro Mariae dictum est in somnis, vt acciperet Mariam & fugeret in Aegyptum & rediret. Et Magis similiter in somnis dicitur, ne redeant ad Herodem. Et in aliis pluribus locis simile inuenitur. Aliquando per spiritum Anglicum vigilantem & intrinsecus loquentem. vnde Zachar. Angelus qui loquebatur in me, dixit ad me: Nunquid nescis quid

Mat. 13

1. Reuelatio per vocem.

Mat. 17, 5

Mat. 16, 17

2. Reg. 3, 4

Reuelatio per somnum

Mat. 1, 10

Et 2, 13

Ibid. 2, 12

Reuelatio per spiritum

Angelicum

Mat. 4, 5

sunt hæc? &c. Aliquando fit per spiritum interius in mente. Psalm. Audiam quid loquatur in me Deus. Et hoc duobus modis. Vno modo, cum inspirat menti aliquid agendum vel dicendum, vel de propriis docet vel de alienis: sicut Prophetis inspirauit quid facerent vel dicerent; vel cum futura vel absentia vel abscondita eis reuelauit. Secundo modo, cum non de speciali facto illo vel illo, sed generaliter ad plura per mentis illuminationem ostendit, quid secundum veritatis iudicium sit melius vel non melius. Sicut docet omnes iustos declinare à malo, & facere bonum, & per spiritum scientiæ, vel consilij, vel intellectus, vel sapientiæ, Dei placitum agnoscere, vel eligere potiora. Est & alius modus reuelationum per Spiritum sanctum, cum homo ex Dei inspiratione orat Deum pro aliqua speciali causa propria vel aliena, & per affectum deuotionis & fiduciam exauditionis intelligit se exauditum in hac petitione. Sed licet confidat quod illud pro quo orauit, habiturum sit prosperum successum; nescit tamē sæpe qua via habebit processum. Econtrario cum non sentit sibi infundi fiduciam exauditionis, intelligit se non habiturum effectum sue petitionis, licet nō sit in hoc omnino certus: quia nescit an hoc sit defectus deuotionis, vel indicium negatæ petitionis. Hoc tamē genus reuelationis est specialiter deuotis mētibus familiare. In hoc tamē aliquando quidā deuoti inueniuntur decepti, sicut & in interna inspiratione. Et hoc taliter posse fieri videtur, cum homo deuotus Deo aliquādo intēdit, & per magnæ deuotionis affectum confidit Deū sibi esse fauorabilem, orat vel orat sibi vel alteri, istud vel illud quod tūc desiderat euenire: & cum fuerit iam in affectu deuotionis, & fiducia diuinæ propitiationis, antequam istud opta-

2. Reuelatio per Spiritum sanctum.

optaret, accedente verò optatæ rei desiderio fit affectus feruentior, & fiducia ad Deum ex fervore constâtior. & quia præsumit Spiritum sanctum hanc deuotionem operari, cum spiritus malignus non possit affectum deuotionis infundere quem nunquam habet; confidit se non decipi, & in concepta spe desiderij sui non confundi: quia testimonium adauctæ per spiritum deuotionis & fiduciæ creditur approbasse. Sed in hoc potest esse deceptio, quod spiritus hominis ex desiderio rei quam diligit, cum de illa studiosè cogitat, hilarescit; etiam cum in nulla prius erat deuotione ad Deum, ita quod aliquando pro desiderio illius rei facile provocaretur ad lachrymas, maxime si est res quæ spectat ad deuotionem qualemcumque. Sicut sapienter etiam cum pro vana gloria quis optat gratiam bene prædicandi, vel prophetandi, vel miracula faciendi, vel aliud vnde mirandus videretur agèdi; cor delusum huiusmodi phantasmatibus hilarescit, & in vanam affectionem pinguescit. Quanto ergo magis cordis affectus exhilaratur & deuotio afficitur in se, cum cogitat & optat quod desiderat, non ex leuitate vel vanitate, sed ex maturitate & charitate! dum interim est in aliqua spiritus consolatione, quæ facili occasione potest per ampliora incitamenta deuotionis subleuari, tunc confidentia propriij spiritus loquitur, & putat loqui Spiritum sanctum, dum non subtrahit deuotionis gratiam quam dedit, imò dilatat cordi per desiderij appetentiam, eo profusorem gratiam infundit, quo cordis exhilarati capacitas locum ampliorem in se gratiæ præparauit. Cor enim liberum & beneuolentia iucundum aptius est ad deuotionis gratiam recipiendam, quàm tristitia & amaritudine constrictum: quia Spiritus sanctus amor est, &

& beneuolentia, & iucunditas Patris & Filij:
 & similia similibus magis gaudēt naturaliter.
 Lætitia enim est proprium cælestis patriæ.
 Mœror tristitiæ, est huius exilij negotium.
 Amaritudo desperationis, est infernale suppli-
 cium. In omnibus ergo reuelationum vel vi-
 sionū generibus magna cautela habēda est, ne
 falsa pro veris, noxia pro salutaribus, exigua
 pro eximiis, & incerta pro certis recipiantur.
 Solus autē Spiritus sanctus per donū cōsiliij, &
 per gratiam discretionis spirituum, scit homi-
 nem expedire & certum reddere quid in illis
 recipiendum sit vel respuendum, & quomodo
 eis vtendum: sicut & Prophetas & Sanctos do-
 cuit, quibus nō solum vera ostendit, sed etiam
 per veritatis testimonium, quia vera essent in-
 terius demonstrauit. Aliis autem videtur esse
 securius talia non quærere, oblati non citò
 credere, deceptionis caueam cauere. Aliquan-
 do etiam oblata velut minùs fructuosa parui-
 pendere: vt si vera sint, se habeant indifferen-
 ter ad ea: si falsa, non innitantur eis ne deci-
 piantur. Et si velint aduertere, quærant super
 his consilium sapientum solummodo & pau-
 corum: & ad illa studiosè sese exerceant quæ
 sunt secuta, meritoria & fructuosa: scilicet vt
 sunt vitia extirpare, & virtutum studiis fide-
 liter insudare, Scripturæ sacræ sanum scrutari
 intellectum, & per orationis vsum mentem
 accendere ad deuotionis effectum. Hæc sunt
 salubria & secuta & fructuosa studia religio-
 forum. Et quanto quis se in istis magis exer-
 cuerit, tanto maioris meriti & maioris gloriæ
 apud Deum erit. Sunt etiam quædam sensibi-
 les dulcedines & suauitatis experientiæ, quæ
 deuotis quandoque infunduntur: vt mirabilis
 fragrantia odorum, ineffabilis suauitas sapo-
 rum, & hymnidicæ melodix vocum & sono-
 rum,

Dulcedi-
 nes sensi-
 biles.

rum, & tactu perceptibiles experientiae indicibilium suauitatum. Quae cum verè sint à Deo, possumus estimare, quòd aut dentur quibusdam nouis & rudibus, qui spiritualia nondum lucidè intelligunt, vt saltem per sensibilia consolentur in Domino, qui virtutem purè spiritualium non cognoscunt; in quibus maior vis est & certior veritas, & fructuosior profectus & purior perfectio. Etiam prouectioribus in spiritu consolationes sensibiles dantur propter redundantiam interioris dulcedinis: vt sicut anima communicat corpori suo quasi comiti & socio viae passionibus suas, ita communicet ei & consolationes. Tristate enim interius anima, etiam corpus tabescit exterius. Sicut ergo corpus collaborat spiritui & compatiatur in merito: ita dignè comparticipat & contemneratur ei in premio; non solum futuræ gloriæ, sed etiam presentis gratiæ: sicut domini in conuiuio epularum seruis transmittunt reliquias ferculorum. Apostolus: Sicut socij passionum estis, ita & consolationum eritis. Et hoc ex superfluenti mensura datur dilectis, cuius redundantia ne effusa depereat, excipitur à corpore, quod particeps fuit in labore. Sed sicut de visionibus & reuelationibus, ita & de huiusmodi sensibilibus experientis est sentiendum, quòd aliqui seducuntur in eis, putantes esse à Deo, quod fortè phantastica deceptio est; & aliqui putant esse aliquid magni, quod nullius est in se meriti vel momenti, & aliqui extolluntur de talibus apud se, & iactant se quasi de singularis gratiæ sanctitate. Etiam habet hoc proprium diuinæ dulcedinis experientiae, maximè cum frequentiori vsu & valentiori motu influunt, vt spiritum reficiendo, corpus debilitent, & ita quodammodo delectando affligant. Sicut rusti-

cum

cum cibis grossioribus assuetum, deliciosa fer-
cula sæpius sumpta alterando calefaciunt &
dissolunt. Ignobile namque corpus & corru-
ptibile sicut pecus brutalibus, sic est assuetum
terrestribus & vilibus. Genes. Comedes her-
basterræ. & hoc post peccatum. Quærun-
tem deuoti aliquâdo ex deuotionis vehemen-
tia corpore debilitati, virum sit melius debili-
tatem corporis potius subire, & spiritum per
deuotionis studiū cum Deo roborare, & gra-
tiam oblatam non abiicere, vel præ nimia de-
bilitate se abstrahere à deuotione, & spiritum
extinguere, & exterioribus occupationibus se
dare pro corporis releuatione. Ad hoc, saluo
meliori consilio, videtur consulendum nimis
debilibus, quòd interdum possunt se vtiliter
subtrahere à studio deuotionis, & conatu pro-
prio non ad hoc instare, ne quasi extorquendo
exprimant deuotionis affectum: quia talis co-
natus violentus debilitat etiam validiores. Si
autem sine laborioso conatu offert se gratia &
ingerit se illis non quæsitæ, nec abiiciant eam,
nec omnino totos se immergât ei, maxime si
vehementer ex hoc se debilitari sentiant, sed
temperatè ei inhæreant. Iuxta illud: Mel in-
uenisti, comede quod sufficit tibi, id est, quod
satis est iuxta virium tuarum mensuram. Vir-
lius enim est ad horam temperantiùs frui gra-
tia deuotionis, quàm omnino exhaustis viri-
bus, & destructa virtute naturali totaliter eam
perdere & irreuerabiliter carere. Quia sic
destructi, postea nimis incipiūt sibi met com-
pati: & vt reparent vires amissas per indiscre-
tionem, non solum delicatius, sed etiam disso-
lutius quàm expedit se habere. Exhaustis nam-
que viribus maxime capitis & cordis, vix au-
dent etiam per moram aliquam ad deuotionis
studium aspirare: quia retrahit eos continuo
mole-

Gen. 3, 18

Quæstio
in signis.

Pro. 25, 16

molestia debilitatis: & quo magis volunt contra eā conari, eo minùs possunt. Et ideo consultius videtur consolationes diuinas moderatius quærere, cùm debilitas corporis obstitit, ut diutius eis frui possint, & auctas valeant tollerare; quàm ad breue in eis delectari ita indiscrètè, ut postea fugere eas oporteat, & sine spe recuperandi amittere propter virium defectiorem. Vase enim contrito, liquor effunditur.

Psalm. 72, 26 Vnde Psalm. Defecit caro mea & cor meum: quia cùm corporis virtus omnino deficit, etià cordis vigor à deuotione languescit. Contin- git etiam plerumque studiosis deuotionis, ut cùm magis conantur habere deuotionis gratiam, minùs habeant; & cùm vehementius instant, aridiores & duriores corde fiant: sicut in summis festiuitatibus, & deuotis temporibus passionis Christi & natiuitatis & similibus, & maximè cùm se ad sacram communionem student sollicitè præparare. Et multi ex hoc sæpissimè grauiter contristantur: & ad illam partem conturbati corde pusillanimitè, interpretantur quòd forrè indigni sint visitatione diuina, & quòd non placeant Deo, ut sicut indigni & indeuoti ad sacram communionem accedant: & sic sæpe se subtrahunt à cibo vitæ, & medicina salutis. Sed cùm homini incertum sit an sit dignus amore vel odio, secundum rationem dispositionis & merita singulorum Deo soli nota, non possumus secundum veritatem cuique consulere quid in huiusmodi sentire debeat & facere. Tamen cunctunc Deus subtrahit bonis & studiosis deuotionis gratiã, cùm eã libentiùs haberent & instatius quærunt, super hoc possunt quinque rationes assignari. Prima, humiliatio: quia magis humiliatur homo cùm non habet tunc deuotionem quàm alio tempore: & magis confon-

ditur

Cur Deus
subtrahit
bonis deuotionis
gratiam.

D
ditur
tur
com
pore
fortè
aliqu
nium
getu
gis d
cacio
min
vel o
pro
pecc
delic
pore
Ter
à De
hom
Deu
do v
cipie
tia s
dare
quæ
dum
grat
quæ
reut

D
fect
an à

ditur in seipso: sicut seculares plus confunduntur si in Pascha non communicant, cum solitum est communicare ceteros, quam toto reliquo tempore anni. Secunda est purgatio peccati: quia forte per alia exercitia minus purgatus est, vel aliqua habet delicta quae non recolit: & ut dignius accedat ad Eucharistiam, & amplius purgetur à peccatis; & in hoc punitur in quo magis dolet; & quo dolor grauior, eo purgatio efficacior: & maximè, quia forte alio tempore minus studiosè quæsiuit deuotionis gratiam, vel oblatam negligentius recepit, nec dignas pro ea gratias retulit. Punitur modo in quo peccauit, ut tunc illa careat gratia, cum eam desiderat, quā ante eam neglexit cum habere poterat, & cauior de cetero in hac parte fiat. Tertia, ut ex hoc eruditior in gratia fiat, quod à Deo sit, non ab homine: cum non potest eam homo pro voluntate habere sui arbitrij: sed Deus qui dat ex se, quando vult infundit, quando vult subtrahit, prout sibi placet, & prout accipienti iudicat conuenire. Item, quia ex gratia sua dat, non pro meritis hominis: quia si daret semper cum quæritur, & non daret nisi quæreretur, putaretur iam tantum dare secundum merita requirentium, & non secundum gratiæ liberalitatem: ideo quandoque studiosè quærentibus negatur ex iustitia, & non quærentibus quandoque datur ex gratia.

De tentationibus deuotorum.

CAP. LXXVII.

DVAE sunt enim tentationes deuotorum satis consuetae, maximè nouis & imperfectis, hæsitatio & elatio. Hæsitant enim sapientiam à Deo talis sit gratia, vel homo per se istos

Deuotorum
tentationes
duæ: hæsi-
tatio &
elatio.

B b

motus

motus suo conatu procuret. & est satis importuna tentatio. Aliquando etiam videtur homini quod fortè possit esse dæmonis illusio, & sit perplexior: quod quandoque studium devotionis cogitat omnino postponere, & simpliciter vocalibus orationibus, & actionibus solum intentus esse; quasi in illis sit securior, quam in studio internæ devotionis, & hoc præcipue patitur cum devotionis gratia sibi subtrahitur, & sic dupliciter tribulatur. scilicet de subtractione gratiæ, & de hæsitazione si fuerit à Deo gratia quam habebat. Sic discipuli ante plenam Spiritus sancti missionem sæpè vacillabant in fide Christi; dum modò visis eius miraculis & excellenti doctrina credebant, eum esse verum Dei filium: modò visis eius passionibus pro nobis susceptis, titubantes hæsitabant, sicut eo passo, antequam certi essent de eius resurrectione, inter se dicebant, Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israël. quasi dicerent, Ab hac spe frustrati sumus. Sic & post resurrectionem suam, visò eo gaudebant & dubitabant, donec per multa argumenta de veritate eius certificati sunt, maxime post ascensionem eius, & sancti Spiritus emissionem. Ita & devoti Christiani fideles modò gaudent de consolatione internæ gratiæ, modò dubitant & tristantur: amò variè operatur in eis Spiritus sanctus, nunc illo modo, postea alio modo. Iam infundit eis consolationem, & iam subtrahit: donec pluribus indiciis experti veritatē & utilitatem suæ visitationis, præsentē gratia gaudent de consolatione, & securi sunt de veritate, absente ea ytriusque muneris solatio carent. Sapiens autem in die malorum non immemor studet esse bonorum; quorum recordatio reuocat eum à pusillanimitate spiritus & tempestate. Et hoc

Exle. 33, 27
monitus
tentatio
-hard. ubi
et. ubi
amab

211011

valer

valet contra primam illam tentationem hæsitati-
 onis. Rursum in die bonorū nō immemor
 studet esse malorum, per quæ humilietur, &
 timore ab elationis tumore comprimatur: &
 sic secunda tentatio sanatur. Extollitur enim
 deuoti quadrupliciter; quia aut gloriatur se
 deuotionis gratiam præcedentibus studiis &
 laboribus meruisse, aut præ cæteris qui hanc
 gratiam nō videntur habere, se à Deo dilectos
 esse, aut maiorem gratiā sibi esse datam quā
 sit in veritate, aut se melius ea scire vti, & gra-
 tiosius recipere, & fructuosius impendere, &
 minus negligere quā alij qui simile donum
 gratiæ acceperunt. Contra priorem tentatio-
 nem hæsitationis valet constans fiducia cre-
 dulitatis, quod à Deo sit illa gratia, & diligens
 consideratio gratiæ ipsius, si semper sit motus
 eius ad bonum tantum, & humilis consultatio
 super illa apud aliquem peritum & exercita-
 tum in talibus, & prōpta voluntas acquiescen-
 di qualiter in gratia debeat se habere, & sup-
 plex oratio ad Deum, ne permittat hominem
 decipi à sensu proprio vel spiritu alieno. Con-
 tra alteram tentationem elationis valet dili-
 gens cognitio propriæ indignitatis, & torporis
 & negligentiae, & ingratitude, & inanis glo-
 riæ, & timida expectatio reddendæ rationis de
 gratia collata & neglecta, & puida suspicatio
 subtrahendæ gratiæ & derelictionis à Deo,
 propter vitia prænotata, jam diu causa corre-
 ctionis tolerata & non emendata, & studiosa
 consideratio aliorum qui in gratia, in virtuti-
 bus, in orationibus, & studiis bonis incompa-
 rabiliter eos præcellunt. Quarta ratio negatæ
 deuotionis, cum quandoque studiosius quæri-
 tur, quia aliquando ex impetuoso cordis con-
 tu libertas mētis obruitur, dum quasi per vio-
 lentam extorsionem accelerat deuotionis affe-

Elatio de-
 uotorum
 tentatio
 altiora.

Contra
 hæsitatio-
 nem reme-
 dium.

Contra
 elationem
 remedium

Quarta
 ratio
 negatæ

etum exprimere; & si non iuxta desiderium
 cordis statim potest elicere gratiam deuotionis
 quesitam, contristatur, & amplius ex hoc indu-
 rat: & quo impetuosius cupit se ad deuotio-
 nem cogere, tanto minus proficit, & amplius
 arescit: sicut qui botros in torculari vel oliuas
 in praelo subito & nimis vehementer compri-
 mit, liquor magis turbidus & insipidus fluit,
 quam si paulatim & moderatius cōpressisset.
 Quo enim liberior, eo pinguior deuotionis
 affectus. Ideo alio tempore saepe est homo de-
 uotior: quia tūc spiritus suae libertati relictus,
 sponte se eleuat in sublime. Violenta namque
 acceleratio praefocat spiritum etiam in corpo-
 re. Morosa autem respiratio est cordis refrige-
 ratio. Quinta ratio potest esse meritum ma-
 ioris gratiae & gloriae, dum desiderium nō ad-
 impletum affligendo purgat animam, & pa-
 tientia desolationis & humilis sufferētia mor-
 toris quasi lima reddit animam clariorem, &
 magis susceptible splendoris diuini & am-
 pliōis gratiae & gloriae capacem. Lux enim
 vultus Dei & fulgor claritatis eius, omnibus
 aequaliter superfulget. Qui autem purior est
 & a vitio obscurantē liberior, magis capax est
 lucis & illuminationis desuper influētis: sicut
 vitrum clarum vel metallum bene limatum &
 politum radios luminis amplius recipit, &
 splendidius efficitur. Quia igitur afflictio lima
 est animae quae rubiginem vitiorum abradit,
 ut detergo peccato quod sua obscuritate radios
 diuini luminis & splendoris velut obex ab anima
 excluderat, lucē gratiae recuperet, purgat Deus
 aliquando deuotorū corda per subtractionem
 illius consolationis, cuius carentia est eis ma-
 xima afflictio; ut sic purgati aptiores fiant
 abundantiori gratiae percipiendae in praesenti,
 & gloriae in futuro, etiam si hanc afflictionem
 spe-

Afflictio
 lima ani-
 mae.

D M
 special
 desid
 rariū
 videru
 bus da
 num n
 rentia
 et opo
 status
 non po
 cinis c
 num a
 rum co
 aut sae
 eadem
 zualit
 Mund
 se ad il
 tan tūc
 magis
 dia vita
 te. Alij
 lius sa
 damm
 & nisi
 gionis
 tionis
 ad illu
 aliquis
 except
 manā
 care
 plus su
 gularit
 uotior
 sit pro
 amari
 talis a

specialis culpa non contrahit. Si verò aliquis desiderat experiri, vtrum sit melius, sapius an rarius corporis Christi suscipere Sacramentum, videtur mihi quod non possit super hoc omnibus dari regula vniformis. Varia sunt hominum merita & diuersa operum studia, & differentia desideria, & multiplices Spiritus sancti operationes in singulis, & diuersi etiam status in religione. Et ideo sicut ægrotantibus non potest vnâ forma seruari in dandis medicinis corporis, propter diuersitates complexionum aut loci aut temporis, aut diætæ vel aliarum considerationum, pro quibus aut rarius, aut sapius, aut maiori, aut minori quantitate, eadem medicina datur: ita & de medicina spirituali, quæ est corpus Christi, intelligendum. Mundanis enim curis occupati rarius possunt se ad illud recipiendum expedire, quàm illi qui tantum spiritualibus studiis sunt intenti: & alij magis & alij minus sunt circûspecti in custodia vitæ suæ & morû, & cõscientiæ suæ puritate. Alij etiã ardẽtiori desiderio trahuntur ad illius salutaris cibi perceptionẽ. Alij verò quodammodo terrentur cum deberent accedere: & nisi conscientia vrgeret, & consuetudo religionis induceret, vel timor maioris elongationis à Deo impelleret, valde rarò accederent ad illud mirificum Sacramentum. Vix tamen aliquis ita religiosus esse videtur & sanctus, exceptis sacerdotibus, quin semel in septimana sufficiat ei ex consuetudine communicare, nisi specialis causa quandoque vel ratio plus suadeat, infirmitas superueniens, vel singulariter festiuitas solennis, vel inusitata deuotionis feruor, & intemperata desiderij sitis sit pro illius susceptione, qui solus sufficit amanti animæ ardorem refrigerare. Et quia talis ardoris imperus nõ nisi à Spiritu sancto,

Rarò an
sepe sit
commu-
nicandũ.

ut creditur, infunditur, ideo legibus humane
consuetudinis & statutis mortalium non ar-
ctatur: sicut aliquos quandoque vidimus, licet
paucos, quibus vivere Christus erat: ita ut si
non frequentius pane vitæ reficerentur sacra-
mentaliter, quasi videbatur vita corporis iam
velle deficere, patentibus indiciiis hunc defe-
ctum prodentibus. Et qui antè tam debiles
erant, quòd nec incessum debitum habere po-
terant, post susceptionem illius Sacramenti in-
tantum confortabatur, quasi nullam antè sen-
sissent debilitatem manifestè apparentem. Lu-
xa illud: Caro mea verè est cibus, & sanguis
meus verè est potus. Quia nullus cibus mate-
rialis vel potus posset sic celeriter & efficaci-
ter non solum corpus, sed etiam animam re-
creare. Salubre tamen est & vtile, quòd homo
scire se ad illius medicamenti susceptionem
preparat, & quanto deuotius valet, illud perci-
pere studeat, & post perceptionem in studio
deuotionis se conseruet: attentius tamen reli-
giosi & qui obtulerunt se Deo, sic enim erunt
in maiori custodia vitæ suæ & conscientiæ,
dum & ante & post Eucharistiæ perceptionem
ob reuerentiam ipsius student magis innocen-
ter vivere, & studio deuotionis frequentius
intendere. Et licet quandoque tepidè, tamen
confidens de misericordia Dei, fiducialiter
accedat: quia si se indignum reputat, cogitet
quòd tanto magis ager necesse habet require-
re medicum: quanto magis senserit se agro-
rum. Non enim est opus valentibus medicus,
sed malè habentibus. Nec ideo quæris te iun-
gere Christo ut tu eum sanctifices, sed ut tu
sanctificeris ab illo. Nec propterea prætermi-
tenda est sacra communio, si quandoque non
sentit homo specialem deuotionis gratiam,
cum se ad illam præparare studet, vel cum in
ipsa

S. B. 6, 55

Mat. 9, 13

D
ipsa
se sen
ctatur
Circu
ut ne
vel in
mola
videt
deuo
ueat,
facia
quan
etiam
quãd
torpo
homo
sui cu
fam C
secur
dign
semel
sumu
culun
magi
inro
mui C
in qu
Dau
posui
muni
præ
ueni

De di
canD
tur v

ipsa perceptione vel post forte minus deuotū
se sentit quā vellet: quia ex aliqua supradi-
ctarum causarum ratione solet illud euenire.
Circā sacerdotes autē potest hęc forma teneri, ^{sacerdo-}
vt nec nimis rarō nec nimis cōtinuē celebrare, ^{tes nec cō-}
vel imprætermisē sacrā hostiam studeant im- ^{tinuē, nec}
molare. Nimis enim cōtinuē celebrare aliquā ^{nimis rarō}
videtur notare irreuerentiā, cū vix aliquis tam ^{sacrificēs.}
deuotus sit, qui semper eadem deuotione fer-
ueat, quōd semper eum debita reuerētia illud
faciat, & cordis ardore, quin aliquādo reperiat
quantulumcūq; quod eum impediāt. Nimis
etiā rarō celebrare quāuis ex reuerentia ali-
quādo solet fieri & humilitate, tamē quandoq;
corpore nutrit, quia minus circumspectus est
homo in oībus, quasi nō indigere videatur
sui custodia, cū nō proponit accedere ad mē-
sam Christi. Humilitas etiā nō est vsquequaq;
secura, quōd diu se subtrahat: quia sicut nō est
dignus sæpe corpus Christi percipere, sic nec
semel. Ideo eum nō recipimus quasi qui digni
sumus: sed vt illo nos sæpe visitante & habita-
culum cordis & corporis nostri subintrante
magis ac magis digni efficiamur. Quō enim
introierit, Dominus benediceret: sicut olim do-
mū Obed-edom benedixit propter arcam Dñi, ^{3. Re. 6, 12.}
in qua manna seruabatur. propter hoc voluit
Dauid eā reducere cū benedictione. Sap. Pro. ^{Sap. 2, 9}
posui hanc adducere mihi, sciens, quoniā com-
municabit mecum de bonis suis. Quæ bona
prætereo: quia in scripturā pluribus locis in-
ueniuntur.

*De diuersis affectibus quibus trahimur ad communi-
candum.*

CAP. LXXVIII.

Diuersis autem affectionibus & intētiōi-
bus diuersi ad communicandum trahun-
tur vel ad celebrandum. Aliquos trahit amor

B b , 4

Dei,

Dei, ut dilectum sæpius ad se inuident, eumq;
 in semetipsis delectabiliter amplectentur. Ali-
 quos propriæ infirmitatis intuentos, ut eū quasi
 medicum ad se vocent, per quem ab omni in-
 firmitate curentur. Aliquos cōscientia delicto-
 rum suorū, ut per eum quasi per hostiā placā-
 tionis ab omnibus peccatis expiati putgentur.
 Aliquos pressura alicuius tribulationis, ut per
 eum qui omnia potest ab omni aduersitate ci-
 tius liberentur & tutius protegantur. Aliquos
 desiderii alicuius gratiæ vel beneficij impe-
 trandi per eū, cui pater nil potest negare, pro se
 intercedentē. Aliquos gratiarū actio pro bene-
 ficiis diuinis, cū nil dignius habemus reddere
 Deo pro omnibus quæ nobis tribuit, quā ca-
 licem salutaris accipere, id est, ipsum Iesum.
 Aliquos laus & honor Dei & Sanctorum, cū
 non habemus maius quo possimus Deum vel
 Sāctos pro sua dignitate venerari, quā Chri-
 stum immolare Deo Patri. Aliquos charitas &
 compassio proximorū, cū pro salute viuorum
 & pro requie defunctorū, nil efficacius inter-
 pellet quā sanguis Christi pro nobis effusus.
 Hoc est summū auxilium nostrū cū oramus
 Deum: & illum intercessorem inuocamus, qui
 nos Patri reconciliavit, & semper interpellat
 pro nobis. Multis de orationis studio & virtute
 ommissis, quæ studiosus melius orādo per expe-
 rientiam discet, hoc in fine dicendum, quod
 omnia quæ orantes petimus sunt ista: Aut ora-
 mus pro malis quæ fecimus lignoscendis, aut
 pro malis quæ patimur amouendis, aut pro bo-
 nis quæ cupimus adipiscendis, aut gratias
 agimus pro acceptis vel promissis. Quæ nobis
 Dominus concedat adipisci, qui est benedictus
 in secula.

A M E N.

INDEX IN SPECVLVM DISCIPLINÆ, ET DE PRO- FECTV RELIGIOSORVM S. Bonauenturæ locupletissimus.

A bsentes semper excusandi.	pag. 91
A bstinentia, vide, Sobrietas. de abstinentiæ gradibus.	314
A cedia quid.	194
de remediis contra acediam.	195
A ctio. in omni actione tria observanda.	240
actionum omnium intentio ad Deum referenda.	98
A duersa ferenda.	233
in aduersis & prosperis quomodo sit philosophan- dum. 201. vide, Afflictio.	
A ffectiones septem.	259
A fflictio linia anime.	388
A ltare. de ministris altaris.	46
officium ministrorum.	49
summa requiritur munditia calicis, corporal. &c. 48	
rubricæ Missalis observanda.	51
A mor.	265
variæ appellationes.	ibidem.
A mor Dei, quo Deus amatur.	
nulla creatura amat Deum, quomodo ipsa à Deo amatur.	363
mentem inebriat.	364
omnium affectionum est condimentum.	371
A moris carnalis detestatio.	274
indicia carnalis amoris.	275
A nima est imago Dei, quem capere potest.	156
anime potentie peccato vitiate.	159
quomodo sint deformate.	162. & seq.
quomodo sint reformande.	159
quo pacto potentie decoretur à Deo. 118. & seq.	
quanta cura corporibus egri, tanta visio animis est adhibenda.	239
B b	Ani-

I N D E X.

<i>Anima sanitas in quo consistat.</i>	239
<i>Appetitus concupiscibilis, irascibilis, cur dati.</i>	162.
<i>Et sequentib.</i>	
<i>Appetitus delectationis cur datus.</i>	168
<i>Avaritia quid.</i>	197
<i>unde generetur in nobis.</i>	168
<i>de avaritie affectu.</i>	174
<i>avaritia contra naturam est.</i>	197
<i>de remedio contra avaritiam.</i>	198
<i>Audire tutius est quam loqui.</i>	57
<i>Aucule mane & vesperi cantillantes imitande.</i>	99

B.

B eneficia Dei meditanda & studiose consideranda.	131. & 335. & seq.
<i>et si parva videantur pretiosissima sunt.</i>	251
<i>quanta Deus praestet, & quibus.</i>	336
<i>Bibere non decet religiosos post completorium, & dumtaxat bis vel ter ieiuniorum diebus in collatione.</i>	63
<i>Blasphemie tentationes non curande.</i>	149
<i>Bonum summum Deus.</i>	259.
<i>Bona gratie, nature, fortune.</i>	165
<i>Bona nostra & mala, quando sint occultanda vel ostendenda.</i>	166
<i>bonum propter pulsantem vanam gloriam non omitendum.</i>	167
<i>Bonum alacriter incipiendum persciendumque.</i>	248. & seq.

C.

C eremonie, observantie, constitutiones monasticae non contemnende.	22
<i>Calices reuerenter tractandi.</i>	48
<i>Caritas, amor, dilectio, quid, & quomodo distinguantur.</i>	265
<i>Caritas informat omnes virtutes.</i>	264
<i>virtutes connexe una Caritas.</i>	267
	varia

INDEX.

239	varia sortitur nomina propter diversos effectus.	
162.	267.	
168	tres gradus Caritatis.	268. & seq.
197	Caro non est delicate nutrienda.	211
168	Castitas.	318
174	Nemo castus nisi sobrius.	319
197	Castitas virtus celestis.	ibid.
198	eius quatuor utilitates.	ibid.
57	quomodo acquiritur Castitas.	321
99	diuisio Castitatis & gradus.	321
	de Castitate religiosorum.	ibid.
	Castitas perfecta.	324
	Cibum capere quomodo debeat religiosus in conuentu.	59.
	quomodo cum secularibus.	93
	Cibi delicatiores non appetendi.	61. 94
	de affectu victualium cibi & potus.	175
	Communitas quaeque obsequare perfecte, summa religi- osi perfectio.	103
	Communis vita conuentualis, angelica & sancta & perfectissima est.	67
	Communitas. in communitate Dominus adest. ibid.	
	cho accurrendum ad communitatem.	66
	communitatu opera cunctis preferenda.	117
	Communicare saepe an expediât, an rarius.	389
	sacerdotes nec quotidie, nec nimis raro sacrificens.	391.
	de affectibus quibus trahimur ad communionem.	391.
	Compunctio.	366
	de generibus compunctionum.	370
	Confessio peccatorum priuata.	28. 97
	Confessioni peccatorum generali vacandum mox ab ingressu religionis.	6
	cui, quouies, quomodo sit confitendum nouitius.	28
	Confessarius non mutandus.	28. 29
	Confessio pura sit, siue nimia scrupulositate.	29.

INDEX.

<i>pura confessio cor mundum efficit Dei habitaculum.</i>	97
<i>Confessio, rara quid efficiat.</i>	114
<i>Confessionis praxis.</i>	133
<i>Confessio publica.</i>	30
<i>de offensorum reconciliatione & agnoscenda culpa.</i>	30, 31
<i>Conscientia quotidiana discussio.</i>	132
<i>Consolatio spiritalis vera in quo consistat.</i>	218
<i>cur nobis aliquando consolatio subtrahatur.</i>	210.
221.	
<i>eius subtractione virtutes probantur.</i>	224
<i>de utilitate subtractionis.</i>	231
<i>tres gradus spiritualis consolationis in hac vita.</i>	
271.	
<i>in consolatione terrena non figendus animus.</i>	
202.	
<i>Constantia mentis seruanda post ingressum Ordinis.</i>	
6.	
<i>Contemplationis species diuersae.</i>	366
<i>Cor. cordis compositio.</i>	244
<i>sanitas cordis in tribus consistit.</i>	245
<i>de pace cordis semper obseruanda.</i>	252
<i>Corporalia munda debent esse.</i>	48
<i>quomodo explicanda.</i>	51
<i>Corpus spiritui seruire, spiritus corpori providere debet.</i>	219
<i>Culpa quomodo publice agnoscenda.</i>	31
<i>Culpe minime etiam cauenda.</i>	232
<i>Custodia rerum.</i>	109
D.	
D <i>Effectus. primus ad virtutem gradum proprii cognitio defectus.</i>	2
<i>Detractio fugienda.</i>	92
<i>Deuotio. ab. que spiritu suauitatis & deuotionis omnis religio imperfecta.</i>	353
variae	

INDEX.

variae species deuotionum.	366. & seq. &
370.	
Deuotio docti & indocti comparantur.	373
gratia deuotionis cur subinde bonis subtrahatur.	384.
Deuotorum tentationes duae, hesitatio & elatio.	385. & seq.
tentationum harum remedia.	387
Deuotionis ignis frequentis oratione fouendus.	351.
Deus. in Deum referenda omnium actionum intentio.	98
Deus laudandus in omnibus aduersis, prosperis.	98. 338.
laudandus Deus ex sex operibus, quae sunt,	
Creatio. 339. Gubernatio, Redemptio,	
Iustificatio. 340. Reprobationum punitio. 341.	
Glorificatio. 342.	
Deus finis est nostrae professionis.	118
peruenimus ad Deum mentis puritate.	ibid.
Deo nemo seruire potest nisi liber à mundo.	120
Dei cultus pietas.	158
summum bonum Deus est.	258
Deus super omnia diligendus.	265
nulla creatura amat Deum, quomodo ipsa à Deo amatur.	363
Deo iugiter inherendum. uide, Memoria.	
Dei ira grauissima.	330
Diabolus hostis noster inermis est, cogere nequit.	146
nunquam dormit nec fatigatur.	272
Dilectio quid.	265
Dilectio multiplex.	273
de affectu dilectionis.	177
Dilectio nostra in quibus consistat.	266
Dilectio Dei, & diligendus Deus super omnia.	265.
Dilectio proximi.	172
quomodo proximus diligendus.	ibid.
	Dile.

I N D E X.

Dilectionis proximi tres gradus.	279
Dilectio carnalis.	274
Disciplina quid.	26
de disciplina in generali.	26
in speciali.	28
de preparatorii ad disciplinam.	5
ad discipline susceptionem humilitas necessaria.	8
Discretio omnibus adhibenda.	217
Diuitie. diuitiarum contemptus.	304
magnitudo meriti.	305
de triplici gradu contemptus diuitiarum.	307.
& seq.	
Diuitie auocant à Deo, perfectionem prepe- diunt.	304
natura non sunt diuitie pretiosæ.	306
Dulcedo spiritualis.	349
Dulcedines sensibiles.	381
E.	
Ebrietas spiritus.	367
Ecclesia. Ecclesiæ caput inclinandum.	81
quomodo conuersandum in Ecclesiis secularium.	83.
Ecclesia omnium primò est adeunda.	ibid.
Exercitia religionum quatuor.	196
item alia septem.	248. & seq.
Exercitium corporale in duobus consistit.	217
F.	
Faustidij tentatio.	226
Festi dies ut sint agendi.	65
Frater à fratre socio non disjungendus.	80
solo suo nomine nullus frater appellandus.	22
Fratres nuntij non sint, aut baiuli literarum.	89
G.	
Gaudium. de affectu gaudij.	173
Gestus religionum quales esse debeant.	53
multa alia huc & ad bonas mores spectantia.	72
Gloria	

INDEX.

279	Gloria umbra.	166
274	propter pulsantem vanam gloriā bonum non omittendum.	ibid.
26	Gratiarum actio quid.	335
26	de septuplici consideratione, qua accendit ad gratiarum actionem.	ibid.
28	Gula species.	200
3	de gula remediū.	ibid.
aria: 3		
217		
304		
305		
307.		
	H.	
	H Abitus sue vestis religiosorum.	74
	quomodo seruandus, curandus, & componendus.	75
prepe-	Habitus religionis nunquam deponendus.	77
304	Religiosum non facit.	260
306	Hospites cum charitate accipiendi.	108
349	ubi sit fratribus hospitandum, & quid in hospitio obseruandum infra in liter.	
381	Hostis noster. supra, Diabolus.	
	Humilitas quid.	281
	Humilitas necessaria ad susceptionē discipline.	8
	molesta humilitas contentioni deseruiens.	17
ibid.	parendo seruatur humilitas.	86
196	summa est virtus religiosi.	115
seq.	humilia exercitia usurpanda.	187
217	semper studendum humilitati.	255
	humilitatis due cause in nobis.	281
	humilitas sanctorum & imperfectorum.	282
226	perfectorum humilitas.	287
65	de humilitate ad nosipsos. 282. ad proximum,	
80	& ad Deum. 283. & seq.	
22	triplex gradus humilitatis.	285
89	Humilitas virtutum mater & custos.	286

I.

73	I Ncessus religiosorum qualis esse debeat.	69
53	non vagandum per conuentum, per officinas.	
72	70.	

Ince-

I N D E X.

Incedendum modeste & sine tumultu.	78.
vide, iter.	
Instructor nouitiorum. inf. in Nouitius.	
Intentio nostra.	327
semper referenda in Deum.	98
Inuidia quid.	172
de eius affectu.	ibid.
de triplici inuidia.	187
de remedii inuidie.	189
Ira.	172. 190
remedia ire.	191
Ira grauissima Dei.	330
Iter. Fratres in itinere semper bini incedant, nec vnuquam disiungamur.	80. & seq.
multa obseruanda in itinere.	80
fratres non debent esse nuntij aut baiuli litera- rum.	89
ubi sit fratribus in itinere hospitandum.	81
quid agendum in hospitio.	85
in itinere loquendum de Deo.	82
non cantandum.	ibid.
ante omnia Ecclesia adeunda est.	83
Jubilum.	366
Iudicium temerarium, iustum.	144. & seq.
L.	

Labor corporalis quo exercentur religiosi.	64.
217.	
laborandum alacriter.	68
laborantes fratres adiuuandi.	117
lectio.	36
de lectione formanda est oratio.	ibid.
Libri curiosè seruandi.	109
Lingua. lingue frenum, religionis insitum.	103
Lingue duo ostia, labia & dentes.	192
bi ad limam antequam ad linguam.	90
Litterarum baiuli fratres non sint, aut nunq.	89
alienae literae non legendae.	112
Locum	

Locus. loci mutatio aliquando prodest. 27

nullus sine teste locus. 26

Locutio religiosorum. 55. vide infra, **Sermo** religio-

forum qualis esse debeat. 27

quomodo loquendum secularibus. 90

pauca loqui, paucos habere familiares, multum

orare, religiosorum est. 116

in locutione tria observanda. 241

verba trutinanda antequam dicantur. ibid.

loquendum breviter. 242

tutius audire quam loqui. 37

in conventus presentia veniri loquendum. 19

duo verba nobis permisa. 242. vide infra

in Verbum. 205 & seq.

Luxuria quadruplex. 209

remedia luxuria. 209

brevis hora concubitus perdit vitam eternam. 236

M.

M Agnanimitas. 288

Maledicorum verba latratu canam estimanda. 193.

Malum. Malo resistitur, si bonum diligitur. 192

Mala celeriter repellenda. 250

Maturitas morum corpus componit & mentem. 243

semper est observanda. 256

Memoria. Reformatio memoria. 161, 219

quomodo poteris Deo inherere. 326, 359

gradus quibus pervenitur ad inherendum Deo. 363. & inf. Mens.

Memorialia xxv. S. Bonaventura. 124

Mens in Deum semper sit suspensa. 257

Mentis puritas studiosè sectanda. via est qua

venitur ad Deum. 118

Mensa religiosorum. 39

de mensalibus moribus. ibid.

oculi in mensa custodiendi. servandum silentium.

ibid. & 95.

- fercula specialia non petenda. 101
 Apparum mensalium usus & mundities. 102
 sine festinatione edendum. 103
 post completorium non bibendum: in collatione bis
 vel ter. 104
 fragmenta ciborum non facienda. 105
 bestia, aues, feles non admittende ad refectorium. 106
 portio sua cuique apponenda. 107
 mensis secularium ut sine moribus instituendi. 108
 non diu mirandum in mensa. 109
 extra communem refectio[n]em nihil sumendum. 110
 de affectu vidualium. 111
 Missa ante omnia audienda. 112
 Mulierum obsequia, familiaritas, colloquia non ad-
 mittenda. 113
 Mundanis rebus utendum parissimè. 114
 Munditia religiosos decet. 115
 Munuscula nulli in gratia comparanda. 116
 Nemo aures habet, campi oculos. 117
 Nolle seipsum, remedium efficax contra super-
 biam. 118
 suam vilitatem agnoscere, primus humilitati gra-
 dus. 119
 Nouitij seruare debent propositu[m], nec in eo fluctuare. 120
 sepe conuocandi ab instructore. 121
 superbia nouitii summopere vitanda. 122
 superbia nouitiorum est tentatio. 123
 de profectu & defectu nouitiorum: item signa bo-
 norum & malorum. 124
 Nouiter professi quomodo se gerere debent. 125
 Nouitii duo. 126
 de quatuor cantibus nouitiorum. 127
 cur nouitii de iure consolatio spiritali. 128

cur aliquando auferatur. 221. 124
nihil agere debent sine conscientia instructoris.

107.

unus dux pietatis eligendus. 128

Obedientia.

quid sit. 297

Obedientie meritum necessitas. 299
perfecta obedientia sua relinquit imperfecta. 9

sine obedientia nihil agendum. 10

Obedientia in operationibus. 11

in lectione. 12

in usu rerum. 13

felix seruitus propter Deum alterius obedire vo-
luntati. 15

quidquid iniungitur, quasi diuinitus imperatum
seruetur. 106

cur alii obediendum. 297

de triplici obedientia. 298

distinctio obedientie. 299

de triplici gradu obedientie. 300. & seq.

Oculorum custodia. 72

Offensorum reconciliatio. 30

Officia conuentualia, quaratione alii commendanda. 22
humilia officia iuniores senioribus non commi-
tant. 23

Officium diuinum in choro. 37. 38

que ex diuino officio discenda memoriser. 37

cum timore psallendum & reuerentia. 38

debitus modus psallendi. 39

dissolutio vitanda in diuino officio. 40

in cantu seruanda uniformitas. 42

inclinatio in diuino officio ut fieri debet. ibid.

Officium diuinum extra chorum. 43

ante omnia absolendum. 31. 99

qui negligit diuinum officium, non est seruus

Dei.

quomodo sit extra chorum persoluendum.	ibid.
deuote & reuerenter persoluendum.	99. 100
Opera religiosorum.	64. supra in Labor.
Opera sex dierum mystice.	339 & seq. 343
Oratio.	33
crebro orandum & feruenter.	8. 35
Orationi instandum.	ibid. 238
modus orandi.	33
Orationi necessaria est meditatio.	33
Oratio duabus alis miseria hominis & Dei misericordia subuehitur.	34
brevi debet esse & pura. cui deseruit locus secretior.	ibid.
crebro orandum & vesperè.	35
Oratio pascit hominem interiore.	ibid.
Oratio de lectione formanda est.	36
ex animo orandum.	99
rex orandum pro illis qui preces nostras efflagitauerint.	108
de tribus modis orandi. videlicet vocali.	328
rex affectu. 329. & mentali.	345
Oratio misericordie Dei causa non est, sed via.	345.
Orationum species diuerse.	329
Orationis effectus.	346
Oratio speculum est.	347
utilitas orationis.	351
Oratione perpetua deuotionis ignis fouendus.	351
ibidem.	351
Oratio deuotionem adducit.	353
quomodo acquiratur studium orationis.	354
sunt certa orationes certis temporibus dicende.	358.
Orationis finis & finis.	359
Orationis perfectio.	360
Orationis dominice brevis & dilucida explicatio.	330
omnes complectitur petitiones.	334
Orantibus Deus se varie offert.	348
forme	

INDEX.

forma orantium varia.	350
cur aliquando orantes non exaudiantur.	356
Oratorium.	78
ibi nihil agendum nisi ad quod factum est.	ibid.
Otium, nunquam otiaudum fratribus.	104. 212
Otiosa quaeque vitanda.	213

P.

P ane triplici egemus in hac vita.	331
Parentes, impius est qui propter parentes anime sue crudeli est.	89
Passio unde in nobis oriatur.	289
Patientia quid, quetuplex.	288
virga Dei patienter ferenda.	237
Patientia probatio.	289
Patientia sapientem virum ostendit.	ibid.
ceteris virtutibus est affinis.	290
Patientia rara est.	291
Patientia effectus.	ibid.
gradus tres patientis.	293
Impatientia.	227
sicut ignis, ita similiter extinguitur impatientia.	293.

Paupertas. de qua.	303
Paupertas Evangelica commendatur.	115. 308
Pauperum varia genera.	303
Pax. pax cordis.	252
Pacem habere cum omnibus, liberalis est animi, & bonae conscientiae indicium.	108
Peccatum originale. inde quatuor effectus nobis ad- nascuntur.	170
Peccatum actuale. in nobis est omne quo peccamus.	146
Peccati origo.	169
dupliciter peccat, qui publice peccat.	167
Peccata deformant anime potentias.	159
item vires anime.	162
Peccatorum septem capitalium descriptio.	171.
& seq.	

- septem peccatis huius, septem opponuntur virtutes.
264.
Perfectio. fines humane perfectionis. 161
 cur pauci veniant ad perfectionem. 226
 nemo in hac vita perfectus. 264
 Perfectio hominis in hac vita. 365
 Perfectio religionis, propriæ voluntatis abdicatio. 9
 summa religiosi perfectio, communia quæque observare. 105
 Pes. pedum ablutio. 76
 Pietas cultus Dei est. 138
 Potus sit parvus. 93
 Precepti dubia interpretatio omnes perdit. 246
 Prelati honorandi. 23
 quod ab illis precipitur, tanquam divinitus imperatum servandum. 106
 regule tres omnibus Prelatis observande. 284
 Presumptio interior & exterior in verbis, gestibus, &c. 15. 17. 18. 19
 signa presumptuosi. 19
 presumptuosus iuuenis, religionis confusio. ibid.
 Professionis nostræ finis Deus est. 118
 Promotio propria à virtutum profectu desicit. 115
 Propositum bonum servandum, nec fluctuandum novitium. 6
 Proprium. receptio rei occulta religioso non est iura. 14
 Pudor. 179
 Puritas mentis studiose sectanda, qua venit ad Deum. 118.

R.

- R**ationis reformatio. 152. 219
 Recollectio sedulo quotidie servanda. 27. 98. 112
 quinque meditanda quotidie. 134
 Reconciliatio. offensus humili satisfactione placandus. 30. & seq.
 Reli-

I N D E X.

Religionis initium, lingua frenum.	103
Religionis perfectio, propria voluntatis abdica- tio.	9
absque spiritu deuotionis, omnis est imperfecta Re- ligio.	353
Religiosus quomodo conuersabitur cum secularibus.	79
tria genera religiosorum, ad instar trium familia- rum Leuit.	150 & seq.
triplex status religiosorum: animalis, rationalis, spiritualis.	155
externa religiosorum ad reformationem conducunt hominis interioris.	158
exercitia quatuor religiosorum.	196
item alia septem.	248. & seq.
Religiosum quemlibet tria decet, pauca loqui, paucos habere familiares, & multum orare.	116.
Religiosorum profectus septem gradibus distin- guuntur. 216. & seq. de quatuor prioribus: de quinto. 239. de sexto. 258. de septi- mo. 266.	355
profectum religiosorum quae impediunt.	103
summa religiosi perfectio, communis perfecte ob- seruare.	373
Reuelationes.	373
uarij modi reuelationum, per vocem, somnium, Angelum, & Spiritum sanctum. ibid. & 378.	20. 21
& seq.	25. 26
Reuerentia. irreuerentia inconueniens, Prelatum, seniorem.	102
in loca sacra & dies festos.	72
Rigidum in se, lenem in alios esse decet.	
Risus religiosus.	

S.

Sabbatum spirituale.
Sacerdotes maxime honorandi.

C c 4

344
47
nes

INDEX.

<i>nec quodis die, nec nimis raro sacrificare debet.</i>	391
<i>Sacrificia nostra quinque.</i>	251
<i>Salutem nostram que impediunt.</i>	355
<i>Sapientia quid: sapida scientia.</i>	361
<i>Scandala tot cur in Ecclesia.</i>	210
<i>Scrupulositas nimia ponenda est.</i>	29
<i>Secreta Ordinis non reuelanda.</i>	91
<i>Seniores honorandi.</i>	105
<i>qui habendus senior.</i>	17
<i>Seniori se accommodet & conformet iunior.</i>	85
<i>Sermo religiosi qualis esse debeat. § 1. supra in Locu- tio. & 92.</i>	
<i>debet esse modestus, humilis.</i>	55.
<i>verus.</i>	56
<i>gravi. § 7. dulci. § 8.</i>	
<i>entius audire quam loqui.</i>	57
<i>religiosum decet pauca loqui.</i>	116
<i>verbis contendere non decet fratres, nec esse rumi- gerulos.</i>	58
<i>quomodo loquendum secularibus.</i>	90
<i>bi ad limam veniat sermo antequam ad linguam.</i>	
<i>90. inf. in Verbum.</i>	
<i>Servitus felix, non sue, sed alterius propter Deum obedire voluntati.</i>	15
<i>Silentium.</i>	241
<i>Sobrietas quid.</i>	309. & seq.
<i>varia sobrietas.</i>	310. & 314
<i>in quibus sobrietas consistat.</i>	311
<i>Sobrietatis utilitas.</i>	312
<i>gradus triplex sobrietatis.</i>	313. & seq.
<i>nemo castus sine sobrietate.</i>	319
<i>Spes.</i>	178
<i>Superbia quid.</i>	171
<i>summo perē cauenda novitio.</i>	103
<i>iuniorum tentatio superbia est.</i>	111
<i>signa superbia.</i>	112
<i>triplex superbia.</i>	165
<i>impedit maiora bona.</i>	166

F N D E X.

remedia superbie, nosse seipsum, humilia v'surpa-
re exercitia. 186. & seq.

Suspicio quid. 144

generat tentationes. 149

Sufurratio. 224

T.

Tentatio quid sit & quomodo fiat. 233
cautele contra tentationes diaboli. 6

Tentationes novitiorum. ibid.

Tentationum initium absque mora resistendum.

7.

Tentationes quatuor, carnis, mundi, diaboli, Dei.

145. & seq.

in nobis est unde tentamur. 146

ut sint tentationes vincende. 148

Tentationes ex suspitione. 149

blasphemie tentationes non curande. ibid.

Tentatio probat, purgat, erudit. 220

humiliat. 222

Tentatio minus molesta periculosior est. 228

grauissima tentationes que sint. 230

remedia. ibid.

Tentatio generalissima. 231

sine vilius tentari, vel non tentari. 234

quomodo resistendum tentationibus. 237

Timor. 178

Traditio. à recepta Theologorum traditione non re-
cedendum. 361

Transitoria omnia abdicanda. 8

Tristitia animum deiciens esse repellenda.
de affectu tristitie. 7

173

V.

Verbum. vide sup. Locutio & Sermo. 242
Verba duo nobis permessa. 242

ut nummū anarus, ita religiosus parere verbum
debet. 242

otiosum verbum. 242

Verba maledicorum estimanda latratu canum.
193.

Vestis. supra Habit. 74.

Vetustatis depositio. 5

Vigilie vespertine non producende ad prunas. 91

Virtus quid. 180. 258

gradus primus ad virtutem proprii defectus cog-
nitio. 2

Virtus in obseruantia nucleus in testa. 260

septem virtutes opponuntur septem vitii capita-
libus. 264

de connexione virtutum; virtutes connexae una
charitas. 267

cur finis desituti virtutibus, inopes virtutum.
286.

gradus tres virtutum. 268

in medio vitiorum consistit virtutes. 315

Visiones diuersae, corporales; imaginariae, intellectuales.
374. & seq.

item visiones spirituum seductorum. 377

Vita humana somnium. 208

Vita contemplatiue perfectus. 326

Vita conuensualis & monastica; angelica est. 67

Vitium quid. 180

Vitiorum singulorum natura. 242.

Vitia expellenda, gratia, necessitate, industria.
181.

remedia generalia vitiorum. 183.

remedia singulorum. 185. efficacissima reme-
dia. 184

virtutes in medio consistunt vitiorum. 315

Vitia se virtutes esse mentiuntur. 317

Voluntas aliene obsequi voluntati propter Deum, se-
lix seruitus. 183

Voluntatis reformatio. 160. 219

Volun-

INDEX.

Voluntas recta.	245
Voluntas quando pro facto reputatur.	266
propria voluntas captivanda.	8
propria voluntas grande malum.	10
Voluntatis propriae abdicatio, tota religionis perfe-	9
ctio.	

FINIS.

Errata ante lectionem emendanda.

pag. 10. vers. 2. pro suspiciant, lege suscipiant;
pag. 33. vers. 1. post exercitationem, adde, oris.
pag. 77. vers. 8. pro Antonio, lege Ammonc.
pag. 118. vers. 1. pro familiaria, lege specialia.
pag. 132. ver. antepen pro respiscas, lege respicias.

Hic Geographici Doctor. S. Bonaventurae
 cura divina scriptis. (scriptis in eadem
 videlicet Speculum Disciplinarum, & Pro-
 fectus Religioforum. scriptis adinven-
 tis. Epistola, prout hic correctis exhibentur,
 sancta plane sunt, ac Orthodoxae fidei per-
 omnia congruentes. Quare videretur ac-
 cum scriptis edendis, & Latino. Latine. Lat.
 scriptis. Anno 1290.
 Silvester Pardo, S. Theol. Licentia-
 tus, & Cathedral. Ecclesiae Antwerp.
 Canonicus, Librariusque Color.

PLACET mihi, & omnino expedire iudico, vt hæc S. Bonauenturae opuscula, videlicet *Speculū Disciplinæ, & De Profectu Religiosorum*, cum eiusdem epistola iam olim sapiūs excusa, & nūc operā ac labore R. P. F. Henrici Sedulij Cluensis, Conuentus nostri Antver. Guardiani, correctā, recudantur.

F. Seruatus Myricanus, fratrum Minorum Regul. Obser. Prouinc. Germ. Inferioris Minist.

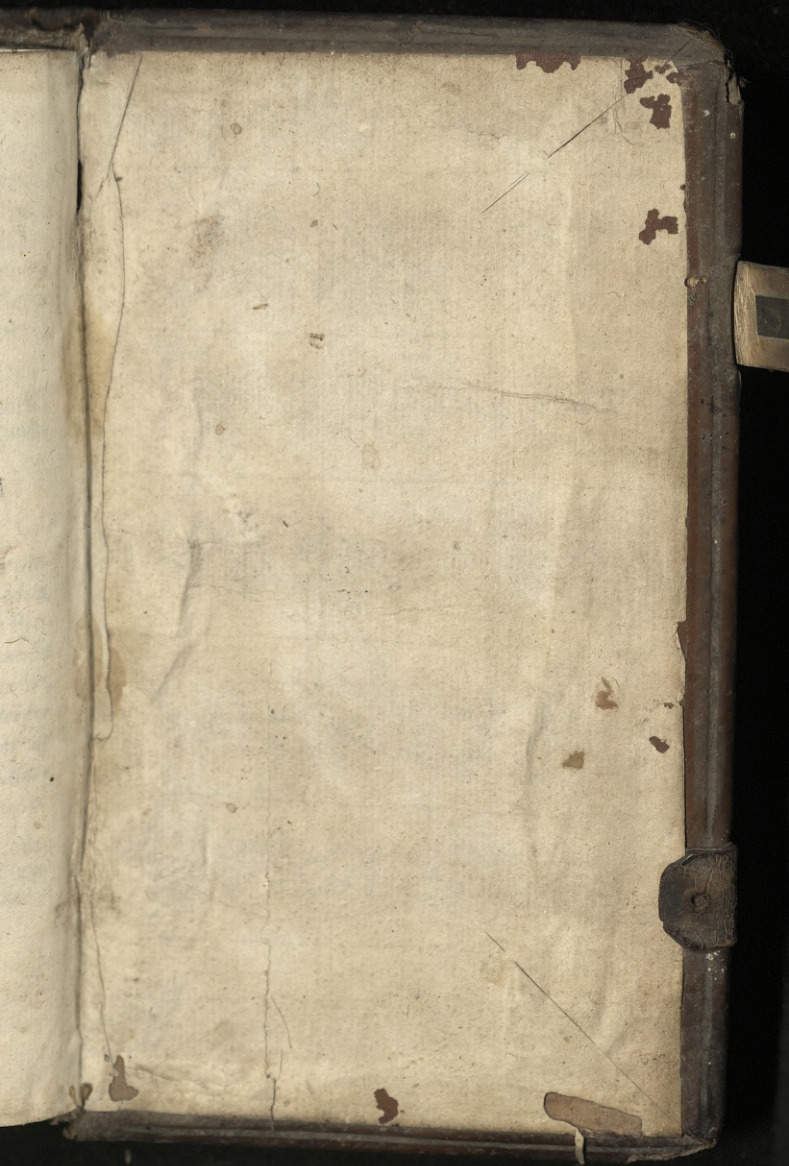
Hæc Seraphici Doctoris S. Bonauenturae diuina scripta, sapiūsque iam edita, videlicet Speculum Disciplinæ, & Profectus Religiosorum, ac ipsius adiuncta epistola, prout hic correctā exhibentur, sancta planè sunt, ac Orthodoxa fidei per omnia congruentia. Quare utiliter ac cum fructu edenda iudico. Datum Antuerpia 9. Septemb. Anno 1590.

Siluester Pardo, S. Theol. Licentiatuſ, & Cathedral. Ecclesiæ Antverp. Canonicus, Librorumque Censor.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLAN-
TINIANA, ANNO
M. D. XCI.

AMTERRIA
BY OFFICE A PLAM
JIN
NICOLA
17

BIBLIOTEKA KÓRNICKA

13953

